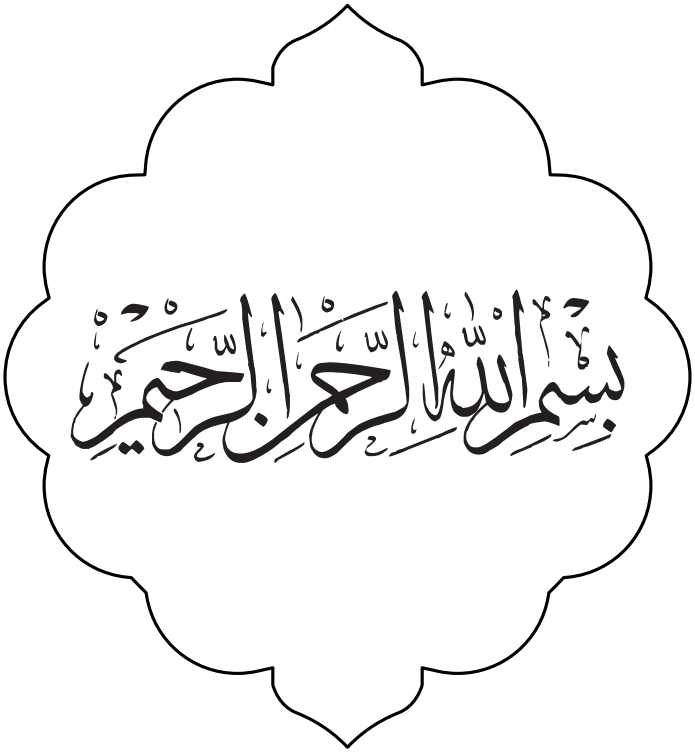

بسم الله الرحمن الرحيم

سەئىد ئابدۇلئەزىم

پەرزەنت تەربىيەسىدىكى يېڭى توسالغۇلار

تەرجىمە قىلغۇچى: ئابدۇۋاراس روزى

پەرزەنت تەربىيەسىدىكى يېڭى توسالغۇلار

Çocuk Eğitiminde Yeni Engeller

سەئىد ئابدۇلئەزىم

Tercüme: **Abdulvaris Rozi**
تەرجىمە قىلغۇچى: **ئابدۇۋارىس روزى**

Editör: **Abdusamet**
تەھرىر: **ئابدۇسەمەت**

Son okuma: **Karahanlılar İslam Araştırma Gurubu**
كۆزدىن كەچۈرگۈچىلەر: **قاراخانىيلار ئىسلام تەتقىقات گۇرۇپپىسى**

Yayına Hazırlayan: **Karahanlılar İslam Araştırma Merkezi**
نەشر قىلغۇچى ئورۇن: **قاراخانىيلار ئىسلام تەتقىقات مەركىزى**

Yayın Adresi: Maltepe Mah. Davutpaşa cad. Güven İş Merkezi
C Blok No: 83 / 3 İç Kapı No: 264 Zeytinburnu İstanbul

2025 - يىلى 6 - ئاي، 1 - نەشرى

مەزكۇر ئەسەرنىڭ بارلىق ھوقۇقى قاراخانىيلار ئىسلام تەتقىقات مەركىزىگە تەۋە. رۇخسەتسىز بېسىپ تارقىتىشقا يول قويۇلمايدۇ.
karahanilarbiz@gmail.com

Karahanlılar İslam Araştırma Merkezi
قاراخانىيلار ئىسلام تەتقىقات مەركىزى

مۇندەرىجە

كىرىش سۆز.....1

پەرزەنتلىرىمدىن كۈتۈۋاتقان ئارزۇلىرىم 4

ھىدايەت ئاتا - ئانىلارنىڭ قولىدا ئەمەس، بەلكى ئاللاھنىڭ ئىلكىدىدۇر.....8

ئاتا – ئانا ئۆز پەرزەنتىگە ھەسەت قىلمايدۇ 11

ماددىغا بېرىلىپ كېتىشىنىڭ پەرزەنتلىرىمىزگە كۆرسىتىدىغان يامان تەسىرى.....15

پارچىلىنىۋاتقان ئائىلىلەر 18

سەممىيەتكە موھتاج سەممىيەت، مېھرىبانلىققا تەشنا مېھرىبانلىق.....28

تەربىيەلىگۈچىمۇ ئىمانىي تەربىيەگە موھتاج.....31

ھازىرقى تەلىم - تەربىيە پىروگراممىلىرى ۋە ئۇنىڭ ئۆسمۈرلىرىمىزگە بولغان سەلبىي تەسىرى.....34

چەتئەل مەكتەپلىرى ھەققىدە.....36

يەسلى يېشىدىكى بالىغا باشقا بىر تىل ئۆگىتىشكە بولامدۇ؟ 38

ژۇرناللار ۋە بالىلار ھېكايىلىرى 41

«قۇرەيش قىزى» رومانىدىكى پەرزەنت تەربىيەسىگە مۇناسىۋەتلىك زەھەرلىك پىكىرلەر.....44

پەرزەنتىڭىزنى ھەر خىل كىشىلەر تەربىيەلەۋاتىدۇ، ئۇنداقتا يەنە كىمنى ئەيىبلەيمىز؟.....47

مەسئۇلىيىتىمىز ئېغىر.....48

چۈشكۈنلىشىش.....50

پايدىلىق ئىشلار بىلەن زىيانلىق ئىشلارنى پەرقلەندۈرۈش.....55

پىلانلىق تۇغۇت ھەقىقەتەن بالىلارنى ياخشى تەربىيەلەشنىڭ ئەڭ ئونۇملۇك يولىمۇ؟.....57

خاتا ئىدىيەلەرنى شەكىللەندۈرىدىغان چۈشەنچىلەر 62

ئىسلام ئويغىنىش ھەرىكىتى ۋە زامانىۋى كىرىزىسلار.....65

بالىلاردا كۆپ كۆرۈلۈۋاتقان بەزى مەسىلىلەر ۋە ھەل قىلىش چارىلىرى.....68

بالىنىڭ تىل تەرەققىياتىغا مۇناسىۋەتلىك بەزى مۇھىم مەسىلىلەر.....84

نىكاھلانغۇچى ئوقۇيدىغان دۇئا.....104

ئەر - خوتۇنچىلىق مۇناسىۋىتىدىن بۇرۇن ئوقۇلىدىغان دۇئا....105

ھامىلدارلىق مەزگىلىدە ئوقۇيدىغان دۇئا 105

يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقنا بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلىش.....106

پەرزەنتلەرگە دۇئا قىلىش.....106

بالىغا بەددۇئا قىلىشنىڭ خەتىرى 107

پەزىلەتلىك ئانىلار.....110

بالىلارنىڭ ئىسلامدىكى ھەقلىرى 119

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلارغا مۇئامىلە قىلىش ۋە تەربىيەلەشتىكى يول - يورۇقلىرىدىن نەمۇنىلەر 120

بالىنىڭ تۇغۇلۇشتىن بۇرۇنقى ھەقلىرى 120

بالىنىڭ تۇغۇلغاندىن كېيىنكى ھەقلىرى.....125

ھەپتە ئىچىدىكى بىدئەت ۋە يامان ئادەتلەر.....126

چىرايلىق ئىسىم قويۇش.....129

بوۋاقنىڭ چېچىنى چۈشۈرۈش ۋە چېچىنىڭ ئېغىرلىقى مىقدارىدا سەدىقە بېرىش.....131

خەتنە قىلىش 132

پاسىق ۋە مۇشرىك ئاياللارغا ئېمىتىش مەسىلىسى.....134
ياماق ئىشلارنى توسۇشتا مەنپەئەتكە رىئايە قىلىش پىرىنسىپى....143
ئەدەپ - ئەخلاق ۋە تەربىيە ھەققىدىكى ھېكمەت دۇردانىلىرى ...146
بالىنىڭ قىزىقىشىنى بايقاش ۋە توغرا يۆنىلىشتە يېتىلدۈرۈش ...167
بالىنىڭ قەلبىنى مەسچىتكە باغلاش 169
ئادەتلەندۈرۈش يولى 170
ئاتا قاتتىق قوللۇقتىن، ئانا ساختا كۆيۈمچانلىقتىن ساقلىنىش....176
پەرزەنت تەربىيەسىدە شەرئىي ۋە تەبىئىي قانۇنىيەتلەرگە رىئايە قىلىش 178
قىز - ئوغۇللارنىڭ بالاغەتكە يېتىش ئالامەتلىرى ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ھۆكۈملەر 181
تۇنجى پەرزەنتكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش.....185
ماددىي قىزىقتۇرۇش ۋە ئاگاھلاندۇرۇش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماسلىق 186
غەربتە ياشاۋاتقان مۇسۇلمان بالىلارنىڭ ھەقلىرى.....187
مېھىر - مۇھەببەت يەتكۈزۈشكە تىرىشىش ۋە تەنقىدنى سىلىق قىلىش 189
ئىنسانىنىڭ تەق – تۇرقى ۋە ئەخلاق - پەزىلەتتىكى ئەۋزەللىك ئىپادىلىرى.....191
1. تەق – تۇرقىدىكى ئېسىللىك ئالامەتلىرى 191
2. ئەخلاق - پەزىلەتتىكى ئېسىللىك ئىپادىلىرى 192
ئۆز ئەۋلادلىرىم ۋە مۇسۇلمان بالىلارغا نەسىھەتىم 198
خاتىمە.....201

كىرىش سۆز

جىمى ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا خاستۇر. ئۇ زاتنى مەدھىيەلەيمىز، ئۇنىڭدىن ياردەم ۋە مەغپىرەت تىلەيمىز، نەپسىمىزنىڭ ۋە ئەمەللىرىمىزنىڭ يامانلىقىدىن ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمىز. ئاللاھ ھىدايەت قىلغان كىشىنى ھېچكىم ئازدۇرالمايدۇ، ئاللاھ ئازدۇرغان كىشىنى ھېچكىم ھىدايەت قىلالمايدۇ. گۈۋاھلىق بېرىمىزكى، ئاللاھتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، ئۇ يەككە - يېگانىدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر. يەنە گۈۋاھلىق بېرىمىزكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسىدۇر.

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

«ئى مۇئمىنلەر! ئاللاھقا لايىق رەۋىشتە تەقۋادارلىق قىلىڭلار، پەقەت مۇسۇلمانلىق ھالىتىڭلار بىلەنلا ۋاپات بولۇڭلار»[1].

«ئى ئىنسانلار! سىلەرنى بىر ئىنساندىن (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن) ياراتقان، شۇ ئىنساندىن (يەنى ئۆز جىنسىدىن) ئۇنىڭ جۈپتىنى (يەنى ھەۋۋانى) ياراتقان ۋە ئۇلاردىن (يەنى ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن) نۇرغۇن ئەر - ئاياللارنى ياراتقان پەرۋەردىگارىڭلاردىن قورقۇڭلار، بىر - بىرىڭلاردىن نەرسە سورىغاندا نامى بىلەن سورايدىغان ئاللاھتىن قورقۇڭلار، سىلە - رەھىمنى ئۈزۈپ قويۇشتىن ساقلىنىڭلار. ئاللاھ ھەقىقەتەن

[1] سۈرە ئال ئىمران، 102 - ئايەت.

سىلەرنى (يەنى پۈتۈن ئەھۋالىڭلارنى) كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر»[2].

«ئى مۇئمىنلەر! ئاللاھتىن قورقۇڭلار، توغرا سۆزنى قىلىڭلار. ئاللاھ سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارنى تۈزەيدۇ (يەنى سىلەرنى ياخشى ئەمەللەرگە مۇۋەپپەق قىلىدۇ)، گۇناھلىرىڭلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ، كىمكى ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلسا زور مۇۋەپپەقىيەت قازانغان بولىدۇ»[3].

مەقسەتكە كەلسەك، ھەقىقەتەن سۆزلەرنىڭ ئەڭ راستى ئاللاھنىڭ كىتابىدۇر، يولنىڭ ئەڭ ياخشىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدۇر، ئىشلارنىڭ يامىنى يېڭىدىن پەيدا بولغانلىرىدۇر، ھەرقانداق يېڭىدىن پەيدا بولغان ئىش بىدئەتتۇر، ھەرقانداق بىدئەت ئازغۇنلۇقتۇر، ھەرقانداق ئازغۇنلۇق دوزاختا بولىدۇ.

ئاللاھنىڭ دىنىدىن بۇرۇلۇپ كېتىش ھاياتنىڭ ھەرقايسى ساھەلىرىدە، جۈملىدىن پەرزەنت تەربىيەسىدە كۆپلىگەن قىيىنچىلىقلارنى كەلتۈرۈپ چىقارماقتا. پەرزەنتلىرىمىز كەلگۈسىنىڭ يېتەكچىلىرى ۋە قوغدىغۇچىلىرىدۇر. گەرچە پەرزەنتلەرنىڭ بالىلىق دەۋرىگە ئەھمىيەت بېرىش كېرەكلىكى ھەققىدە شوئارلار ھەممە يەردە كۆتۈرۈلۈۋاتقان بولسىمۇ، ئەپسۇسكى، ھازىرقى زامانىدا پەرزەنتلىرىمىزنىڭ بالىلىق دەۋرى كۆپىنچە ھالدا يالغۇزلۇققا مەھكۇم بولماقتا ۋە زامانىۋى ماددىي دۇنيانىڭ سەلبىي تەسىرلىرىگە ئۇچرىماقتا.

بىز مۇسۇلمان پەرزەنتلىرىمىزنىڭ ئاللاھنىڭ كىتابى ۋە پەيغەمبىر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە قايتىشىنى ئۈمىد قىلىساق، ئالدى بىلەن ئۇلارنى تۆۋەندىكى ۋەزىپىلەرگە تەييارلىشىمىز كېرەك:

1. بۇ دىنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئېلىش؛

2. ئىسلام ئامانىتىگە سادىق بولۇش؛

[2] سۈرە نىسا، 1 - ئايەت.

[3] سۈرە ئەھزاب، 70 – 71 - ئايەتلەر.

3. ئىسلام ھەقىقەتلىرىنى يەتكۈزۈش؛

4. ئاللاھنىڭ دىنى ئارقىلىق دۇنيانى گۈللەندۈرۈش؛

5. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولى بويىچە مەدەنىيەت بەرپا قىلىش.

مۇشۇنداق قىلىش ئارقىلىق، ئاتا - ئانىلار بىلەن پەرزەنتلەر ئارىسىدىكى مەنىۋى رىشتە مۇستەھكەملىنىدۇ ۋە ئۇزۇلمەي داۋاملىشىدۇ. ئەلۋەتتە، بۇ ۋەزىپە بىزدىن بالىلارنى تەربىيەلەش يولىدا دۇچ كېلىدىغان قىيىنچىلىق ۋە توسالغۇلارنىڭ سالمىقىنى تونۇپ يېتىشىمىزنى، شۇنداقلا بۇ يولدا ئاسمان - زېمىننىڭ ياراتقۇچىسى ئاللاھتىن داۋاملىق ياردەم تىلىشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ.

مانا بۇگۈن دەل مۇشۇ مۇھىم ۋەزىپىنى باشلاش ۋاقتىدۇر. يېگانە ئاللاھ ياردەم سورالغۇچىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر، بىز پەقەت ئاللاھقىلا تايىنىمىز، بارلىق كۈچ - قۇۋۋەت پەقەت ئاللاھقىلا خاستۇر.

ـ شەيخ سەئىد ئابدۇلئەزىم

(ئاللاھ تائالا مۇئەللىپنىڭ، ئاتا - ئانىسىنىڭ ۋە بارلىق مۇسۇلمانلارنىڭ گۇناھىنى مەغپىرەت قىلسۇن.)

پەرزەنتلىرىمدىن كۆتۈۋاتقان ئارزۇلىرىم

بىز ھەربىرىمىز پەرزەنتلىرىمىزنىڭ دۇنيادا بەختلىك بولۇشىنى ۋە ئاخىرەتتە نىجات تېپىشىنى ئارزۇ قىلىمىز. بۇ شۇنداق بىر مۇھەببەتكى، ھەربىر ئاتا - ئانىنىڭ ئۆز پەرزەنتلىرىگە بولغان چوڭقۇر مېھىر - مۇھەببىتى ئەڭ مېھرىبان ۋە قۇدرەتلىك زات ئاللاھ تائالا تەرەپتىن ئاتا قىلىنغان بولغاچقا، پەرزەنت ئاتا - ئانىنىڭ يۈرەك پارىسىدۇر، ئاتا - ئانىلار ئۆز پەرزەنتى ئۈچۈن ھەتتا جېنىنى پىدا قىلىشقىمۇ تەييار.

ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە تۆمۈرچى ئەبۇ سەيفنىڭ يېنىغا كىردۇق. ئۇ ئىبراھىمنىڭ سۈت ئاتىسى (ئېنىكئانىسىنىڭ يولدىشى) ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىبراھىمنى قۇچىقىغا ئېلىپ سۆيدى ۋە ھىدلىدى. مەلۇم مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن ئىبراھىمنىڭ قېشىغا كىرسەك، ئۇ ئاخىرقى تىنىقلىرىنى ئېلىۋاتقان ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆزلىرىدىن ياش ئاققىلى تۇردى. ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف: ‹ئى رەسۇلۇللاھ! يىغلاۋاتامسەن؟› دېگەنىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ‹ئى ئىبنى ئەۋف! بۇ دېگەن مېھىردۇر› دېگەندىن كېيىن، يەنە كۆز يېشى قىلىپ تۇرۇپ: ‹كۆز يىغلايدۇ، قەلب قايغۇرىدۇ، شۇنداقتىمۇ بىز رەببىمىز رازى بولىدىغان سۆزنى قىلىمىز. ئى ئىبراھىم! بىز

سەندىن ئايرىلغىنىمىزغا بەكمۇ قايغۇرمىز، دېدى».[4]

ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ رەھمىدىل بەندىلىرىگە تولىمۇ مېھرىباندۇر. قەلبىدىن رەھمىدىللىك كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن كىشى ئەڭ بەختسىز ئىنساندۇر. بەنى ئىسرائىلدىن بىر زىناخور ئايال بىر ئىتنىڭ خالىس نىيىتى بىلەن سۇ بەرگەنلىكى ئۈچۈن مەغپىرەتكە ئېرىشكەن بولسا؛ بۇنىڭ ئەكسىچە، بىر مۇشۇكنى ئۆلۈپ قالغۇچە سولاپ قويغان ئايال دوزاخقا كىرگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئايال ھەققىدە مۇنداق دېگەن: «ئۇ ئايال مۇشۇككە يېمەك - ئىچمەك بەرمەي ياكى ئۇنى سىرتتىن ئۇششاق – چۈششەك نەرسىلەرنى يېيىشكە قويۇپ بەرمەي، ئۆلۈپ قالغۇچە سولاپ قويغانلىقى ئۈچۈن، دوزاخقا كىرىپ ئازابلىنىدۇ».[5]

ھايۋانلارغا بۇ دەرىجىدە رەھمدىللىك قىلىش تەلەپ قىلىنغان يەردە، ئىنسان بالىلىرىغا مېھىر - شەپقىتىمىزنىڭ قانچىلىك چەكسىز بولۇشى كېرەكلىكى ھەققىدە ئويلىنىپ بېقىڭ!

ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مەن نامازنى ئۇزۇنراق ئوقۇشنى نىيەت قىلىپ باشلايمەن، لېكىن كىچىك بالىنىڭ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالسام، ئانىسى بىئارام بولۇپ قالمىسۇن دەپ نامازنى قىسقا ئوقۇيمەن».[6]

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا بىرنەچچە ئەسىر ئېلىپ كېلىندى. شۇ ۋاقىتتا ئەسىرلەر ئىچىدىكى بىر ئايال يۈگۈرۈپ يۇرۇپ، كىشىلەر ئارىسىدىن بىر كىچىك بالىنى تاپتى – دە، ئۇنى باغرىغا بېسىپ ئېمىتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

– قاراڭلار! سىلەرچە بۇ ئايال ئۆز بالىسىنى ئوتقا تاشلارمۇ؟

[4] بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

[5] سەھىيھۇل بۇخارىي.

[6] سەھىيھۇل بۇخارىي، 666 - ھەدىس.

ـ دېگەنـدى، بـز:

ـ يـاق، ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، ئۇنداق قىلمايدۇ، ـ دېدۇق. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

ـ ئاللاھ ئۆز بەندىلىرىگە بۇ ئايالنىڭ ئۆز بالىسىغا بولغان مېھرىبانلىقىدىنمۇ بەكرەك مېھرىبانـدۇر، ـ دېدى».[7]

ئەبۇ ھۇرەيـرە رەزىيەللاھـۇ ئەنھۇدىـن نەقـل قىلىنىدۇكـى، پەيغەمبـەر ئەلەيھىسسالام مۇنـداق دېگـەن: «ھەقىقەتـەن ئاللاھ تائـالا 100 ئۇلـۇش رەھمـەت يارىتىـپ، ئۇنىڭدىـن بىـر ئۇلۇشـنى جىنلار، ئىنسـانلار، ئۇچار قۇشـلار ۋە ھاشـاراتلار ئارىسىغا چاچتى. ئاشـۇ بىـر ئۇلۇش رەھمـەت ئارقىلىـق ئـۇلار ئۆزئـارا مېھرىبانلىق قىلىشـىدۇ، رەھىـم قىلىشـىدۇ. ھەتتـا ئاتمـۇ تايچىقىنـى دەسسـۈەتمەسـلىك ئۈچـۈن تۇيىقىنـى كۆتۈرۈۋالـىدۇ».[8]

بىـر كـۈنى پەيغەمبـەر ئەلەيھىسسالام ھەسـەن ياكى ھۈسـەيننى سـۆيۈۋاتاتتى. بىـرەيلـەن ئۇنـى كـۆرۈپ: «مېنىـڭ ئـون بـالام بـار، ئۇلارنىـڭ ھېچقايسىسـىنى سـۆيۈپ باقمىدىم» دېۋىدى، پەيغەمبـەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ قەلبىڭدىـن رەھىـم - شـەپقەتنى تارتىـۋەتكـەن بولسـا، مـەن ئۇنى سـاڭا بېرەلەمدىمـەن؟!» دېدى[9]. دېمـەك، باشـقىلارغا مېھىـر - شـەپقەت قىلمىغـان كىشـىگە ئاللاھمـۇ شـەپقەت قىلمايـدۇ. جـازا - مۇكاپـات ھەر ئىشـنىڭ ئۆز خىلىدىـن بولىـدۇ.

سـەئد ئىبنـى ئەبـۇ ۋەققـاس رەزىيەللاھـۇ ئەنھۇ مۇنـداق دەيدۇ: ۋىدالىشـىش ھەجىـدە قاتتىق ئاغرىـپ قېلىـپ، ئۆلـۈم گىرداۋىغا بېرىـپ قالغانىدىـم. شـۇ چاغدا پەيغەمبـەر ئەلەيھىسسـالام مېنى يوقـلاپ كەلـدى. مەن:

ـ ئى ئاللاھنىـڭ پەيغەمبىرى! كېسـىلمىنىڭ ئېغىرلىشـىپ كەتكەنلىكىنـى كـۆرۈپ تۇرۇپسـەن. مەن ئىنتايىـن بـاي بىـر ئادەم،

[7] سەھىيھۇل بۇخارىي، 5540 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 4947 - ھەدىس.

[8] سەھىيھۇل بۇخارىي، 5541 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 4942 - ھەدىس.

[9] سەھىھ مۇسلىم، 4281 - ھەدىس.

ئەمما مېنىڭ بىر قىزىمدىن باشقا مىراسخورۇم يوق، شۇڭا مال - مۈلكۈمنىڭ ئۈچتىن ئىككى قىسمىنى سەدىقە قىلايمۇ؟ – دەپ سورىغانىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

– ياق، – دېدى. مەن:

– ئۇنداقتا، يېرىمىنى سەدىقە قىلايمۇ؟ – دېگەنىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە:

– ياق، – دېدى. مەن:

– ئۇنداقتا، ئۈچتىن بىرىنى سەدىقە قىلسامچۇ؟ – دېسەم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

– ئۈچتىن بىرى بولسۇن. ئەسلىدە ئۈچتىن بىرىمۇ كۆپلۈك قىلىدۇ. شەك - شۈبھىسىزكى، ۋارىسلىرىڭنى باي ھالەتتە قالدۇرغىنىڭ ئۇلارنى كىشىلەرگە موھتاج، كەمبەغەل ھالدا قالدۇرغىنىڭدىن ياخشىراق. ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ئۈمىد قىلىپ سەرپ قىلغان ھەرقانداق خىراجىتىڭگە، ھەتتا ئايالىڭنىڭ ئاغزىغا سالغان بىر لوقما تاماق ئۈچۈنمۇ ساۋابقا ئېرىشىسەن، – دېدى.[10]

بالىلارغا ياخشىلىق قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنىڭ مەزمۇنىغا تامامەن ئۇيغۇن كېلىدۇ: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۆزى ياخشى كۆرگەن نەرسىنى قېرىندىشىغىمۇ ياخشى كۆرمىگۈچە كامىل مۇئمىن بولالمايدۇ»[11].

شۇنىڭ ئۈچۈن، ئەگەر بىز ئىككى دۇنيالىق بەخت - سائادەتنى قولغا كەلتۈرمەكچى بولساق، ئۆزىمىزگە ياخشى كۆرگەننى باشقىلارغا، بولۇپمۇ بالىلىرىمىزغا ياخشى كۆرۈشكە نەپسىمىزنى كۆندۈرۈشىمىز كېرەك. بۇ، ئىماننىڭ تەقەززاسىدۇر.

[10] سەھىھۇل بۇخارىي، 2537 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 3076 - ھەدىس.

[11] سەھىھۇل بۇخارىي، 12 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 3067 - ھەدىس.

هىدايەت ئاتا - ئانىلارنىڭ قولىدا ئەمەس، بەلكى ئاللاھنىڭ ئىلكىدىدۇر

پەرزەنتلەر بەزىدە دىنىي جەھەتتە ئاتا - ئانىسىدىن پەرقلىق يول تۇتىدۇ. مەسىلەن، ئاتا - ئانىسى تەقۋادار، سالىھ كىشىلەر بولسىمۇ، پەرزەنتى خۇددى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى كەنئانغا ئوخشاش دىنسىز بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. كەنئان كاپىر بولسىمۇ، نۇھ ئەلەيھىسسالام بۇنى بىلەلمىگەن ئىدى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «نۇھ پەرۋەردىگارىغا دۇئا قىلىپ: ‹پەرۋەردىگارىم! ئوغلۇم مېنىڭ ئائىلەمدىكىلەردىن ئىدى (سەن ماڭا ئۆلارنىڭ نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلغان ئىدىڭ)، سېنىڭ ۋەدەڭ ئەلۋەتتە ھەقتۇر، سەن ھەقىقەتەن ئەڭ توغرا ھۆكۈم قىلغۇچىسەن› دېدى. ئاللاھ ئېيتتى: ‹ئى نۇھ! ئۇ (مەن نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلغان) ئائىلەڭدىكىلەردىن ئەمەس، ئۇنىڭ ئەملى ياماندۇر، سەن ئېنىق بىلمىگەن نەرسەڭنى مەندىن سورىمىغىن، مەن سېنىڭ جاھىللاردىن بولماسلىقىڭنى نەسىھەت قىلىمەن›. نۇھ ئېيتتى: ‹پەرۋەردىگارىم! مەن بىلمىگەن نەرسىنى سوراشتىن سېنىڭ پاناھىڭغا سىغىنىمەن، ئەگەر ماڭا مەغپىرەت قىلمىساڭ ۋە رەھىم قىلمىساڭ، زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمەن›».[12]

ئۆلىمالار مۇنداق دەيدۇ: «نۇھ ئەلەيھىسسالام ئوغلى كەنئاننى مۇسۇلمان دەپ ئويلاپ قالغان. شۇڭا ئۇ: ‹ئوغلۇم مېنىڭ ئائىلەمدىكىلەردىن ئىدى (سەن ماڭا ئۆلارنىڭ نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلغان ئىدىڭ)› دېگەن. چۈنكى، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كاپىرلارنىڭ ھالاكىتىنى تىلىگەن تۇرۇپ، كېيىن ئۆلارنىڭ بىر قىسمىنىڭ قۇتۇلۇپ قېلىشىنى تىلىشى مۇمكىن ئەمەس. كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇكى، كەنئان كۆپۈرلۈقىنى يوشۇرۇپ، ئۆزىنى مۇسۇلماندەك كۆرسەتكەن. شۇڭلاشقا، ئاللاھ تائالا ئۆزىلا بىلىدىغان غەيبتىن خەۋەر بېرىپ: ‹ئۇ (كاپىر بولغانلىقى ئۈچۈن) ئائىلەڭدىكىلەردىن ئەمەس، سەن ئېنىق بىلمىگەن نەرسەڭنى مەندىن سورىمىغىن (يەنى ئوغلۇڭ ھەققىدە سەن

[12] سۈرە ھۇد، 45 - ئايەتتىن 47 - ئايەتكىچە.

بىلمىگەننى مەن بىلمەن)› دېگەن».

ھەسەن بەسرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «كەنئان مۇناپىق ئىدى. لېكىن، نۇھ ئەلەيھىسسالام ئۇنى مۇسۇلمان دەپ ئويلايدىغان بولغاچقا، ئۇنىڭ كېمىگە چىقىۋېلىشىنى توغرا ساناپ قالغان».

ھەسەن بەسرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە: «كەنئان نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىسى ئەمەس، بەلكى ئايالىنىڭ باشقا ئەر كىشىدىن بولغان ئوغلى ئىدى» دېيىلگەن. لېكىن، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇنى رەت قىلىپ: «ھېچبىر پەيغەمبەرنىڭ ئايالى زىنا قىلمىغان، كەنئان نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز ئوغلى ئىدى» دەيدۇ. زەھھاك، ئىكرىمە، سەئىد ئىبنى جۇبەير، مەيمۇن ئىبنى مىھران ۋە باشقىلارمۇ مۇشۇ قاراشنى تەكىتلىگەن.

باشقىلار نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئوغلۇم كەنئانمۇ مېنىڭ ئائىلەمدىكىلەردىن ئىدى» دېگىنىگە قاراپ سەئىد ئىبنى جۇبەيردىن: «كەنئان ئۇنىڭ ئۆز ئوغلىمۇ؟» دەپ سوربغاندا، سەئىد ئىبنى جۇبەير ئۆزۈن تەسبىھ ئېيتىپ، ئاندىن: «لا ئىلاھە ئىللەللاھ! ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا: ‹كەنئان نۇھنىڭ ئۆز ئوغلى› دەۋاتسا، سەن ‹ئۆز ئوغلى ئەمەس› دەۋاتامسەن؟! ھەئە، كەنئان نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز ئوغلى ئىدى. بىراق، نىيەت، ئەمەل ۋە دىندا دادىسىغا قارشى يول تۇتقانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا: ‹ئى نۇھ! ئۇ (مەن نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلغان) ئائىلەڭدىكىلەردىن ئەمەس› دېدى. بۇ ھەرگىزمۇ ‹ئۇ سېنىڭ ئۆز ئوغلۇڭ ئەمەس› دېگەنلىك بولمايدۇ» دېدى.

ئاللاھ تائالانىڭ: «نۇھ ۋە لۇتنىڭ ئايالى خىيانەت قىلدى» دېگەن سۆزى «كۆرپىدە خىيانەت قىلدى» دېگەنلىك ئەمەس، بەلكى «دىنىي جەھەتتىن خىيانەت قىلدى» دېگەنلىكتۇر. نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى كىشىلەر ئارىسىغا چىقىپ، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېلىشىپ قالغانلىقىنى سۆزلەيتتى. بۇنىڭ

سەۋەبى، ئايالى نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن:

– رەببىڭ ساڭا ياردەم قىلمامدۇ؟ – دەپ سورىغاندا، نۇھ ئەلەيھىسسالام:

– ئەلۋەتتە ياردەم بېرىدۇ، – دەپ جاۋاب بەرگەن. ئايالى:

– قاچان؟ – دەپ سورىغاندا، نۇھ ئەلەيھىسسالام:

– يەر يۈزىدىن سۇ ئېتىلىپ چىقىشقا باشلىغاندا، – دەپ جاۋاب بەرگەن. شۇنىڭ بىلەن، ئايالى كىشىلەر ئارىسىغا چىقىپ: «ئى خالايىق! بۇ ئادەم ئېلىشىپ قاپتۇ. ئۇ يەر يۈزىدىن سۇ ئېتىلىپ چىقىشقا باشلىغاندىلا رەببىنىڭ ياردەم قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ» دېگەن. مانا بۇ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالىنىڭ خىيانىتىدۇر.

لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالىنىڭ خىيانىتى بولسا كىشىلەرنىڭ بەچچىۋازلىق قىلىشى ئۈچۈن لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ مېھمانلىرىنى كۆرسىتىپ قويغانلىقىدۇر. لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قوۋمى ئۆز زامانىدا جاھان ئەھلىدىن ھېچكىم قىلىپ باقمىغان بەچچىۋازلىقتىن ئىبارەت يامان ئىشنى قىلاتتى.

ئىسلام ئالىملىرى بۇ قىسسەدىكى ھېكمەتنى بايان قىلىپ: «مەزكۇر ئايەتتە، ئۆزى سالىھ بولسىمۇ بالىلىرى ناچار چىقىپ قالغان كىشىلەرگە تەسەللى بار» دەيدۇ.

ئىمام مالىكنىڭ ئوغلى كەپتەرۋازلىق قىلىپ ئېگىزدىن چۈشۈپ كەتكەندە، ئىمام كىشىلەرنىڭ ئۇنى ئەيىبلەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارغا: «تەقدىر ۋە ياخشىلىق ئاتا - ئانىنىڭ قولىدا ئەمەس، بەلكى ئاللاھنىڭ ئىلكىدىدۇر» دېگەن.

ئاتا – ئانا ئۆز پەرزەنتىگە ھەسەت قىلمايدۇ

ئاللاھ تائالانىڭ سۈرە يۈسۈفتىكى مۇنۇ ئايىتى مۇشۇ مەنىنى ئىپادىلەيدۇ: «يۈسۈفنىڭ ئاتىسى (يەنى يەئقۇب ئەلەيھىسسالام): ‹ئى ئوغلۇم! چۈشۈڭنى قېرىنداشلىرىڭغا ئېيتمىغىن، ساڭا سۈيقەست قىلىپ سالمىسۇن، شەيتان ئىنسانغا ھەقىقەتەن ئاشكارا دۈشمەندۇر› دېدى. شۇنىڭغا (يەنى ساڭا ئۇلۇغ چۈش كۆرسەتكىنىگە) ئوخشاش، پەرۋەردىگارىڭ سېنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللايدۇ، ساڭا چۈش تەبىرىنى بىلدۈرىدۇ. ئەجدادلىرىڭ ئىبراھىم، ئىسھاقلارغا ئىلگىرى ئاللاھ ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ نېمەتىنى بەرگىنىدەك، ساڭىمۇ، يەئقۇب ئەۋلادىغىمۇ ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ نېمەتىنى بېرىدۇ. شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ (ئۆز مەرھەمىتىگە كىمنىڭ لايىق ئىكەنلىكىنى) ئوبدان بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر»[13].

ئىبنى كەسىر رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «يۇقىرىقى ئايەتتە ئاللاھ تائالا يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا (ئۇ كۆرگەن چۈشنى ئاتىسىغا ئېيتىپ بەرگەن چاغدا) ئېيتقان سۆزىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ چۈشنىڭ تەبىرى، كەلگۈسىدە يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈستۈن مەرتىۋىگە ئېرىشىپ، قېرىنداشلىرىنىڭ ئۇنىڭغا باش ئېگىشى، ئۇنىڭغا ئېھتىرام بىلدۈرۈپ، ھۆرمەتلەپ سەجدە قىلىشىدىن ئىبارەتتۇر».

يەئقۇب ئەلەيھىسسالام يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ چۈشنى قېرىنداشلىرىدىن بىرەرسىگە سۆزلەپ بەرسە، ئۇلارنىڭ ھەسەت قىلىپ قەستلەپ قويۇشىدىن ئەنسىرىدى. شۇڭا، دادىسى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا: «ئى ئوغلۇم! بۇ چۈشۈڭنى قېرىنداشلىرىڭغا ئېيتمىغىن، بولمىسا ساڭا ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىپ، زىيانكەشلىك قىلىپ قويۇشى مۇمكىن» دېدى.

فەخرۇددىن رازىي رەھىمەھۇللاھ ئۆز تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «يەئقۇب ئەلەيھىسسالام يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بىلەن

[13] سۈرە يۈسۈف، 5 – 6 - ئايەتلەر.

بۇنىاممننى باشقا بالىلىرىدىن ئالاھىدە ياخشى كۆرەتتى. شۇ سەۋەبلىك قېرىنداشلىرى يۈسۈفكە ھەسەت قىلىشقان بولۇپ، يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىكى ھەسەتنىڭ نۇرغۇن ئالامەتلىرىنى بايقاپ قالغان. شۇڭلاشقا، يۈسۈف ئەلەيھىسسالام چۈشىنى دادىسىغا سۆزلەپ بەرگەندە، يەئقۇب ئەلەيھىسسالام مەزكۇر چۈشنىڭ تەبىرىنىڭ «ئۆزى ۋە يۈسۈفنىڭ قېرىنداشلىرى كەلگۈسىدە يۈسۈفكە بويسۇنىدىغانلىقى ئىكەنلىكى»نى بىلدى - دە، يۈسۈفنى بۇ چۈشنى قېرىنداشلىرىغا دېمەسلىككە بۇيرۇدى. چۈنكى، ئۇلار بۇنىڭ تەبىرىنى بىلىپ قالسا، يۈسۈفنى قەستلىشى مۇمكىن ئىدى».

ئىمام قۇرتۇبىي رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەت بىزگە تۆۋەندىكى نازۇك ھېكمەتلەرنى ئۆگىتىدۇ:

(1) مۇھىم چۈشلەرنى خىيانەتچى، سەمىمىيەتسىز، چۈش تەبىرىنى بىلمەيدىغان كىشىلەرگە سۆزلىمەسلىك كېرەك؛

(2) مۇسۇلمان يەنە بىر مۇسۇلمان قېرىندىشىنى يامانلىق قىلىش خەۋپى بولغان ئۇچىنچى بىر كىشىدىن ئاگاھلاندۇرسا، خاتا بولمايدۇ ۋە بۇنداق قىلىش غەيۋەتمۇ ھېسابلانمايدۇ. چۈنكى، يەئقۇب ئەلەيھىسسالام يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى ئاگاھلاندۇرۇپ، كۆرگەن چۈشىنى قېرىنداشلىرىغا ئېيتماسلىقنى، بولمىسا ئۇلارنىڭ قەستلەپ قويۇشى مۇمكىنلىكىنى ئېيتقان؛

(3) ھەسەت قىلىپ، زىيانكەشلىك قىلىش ئېھتىماللىقى بولغان كىشىگە ئۆزىدىكى نېئمەتنى يوشۇرۇش توغرىدۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ‹ھاجەتچىلارنى يوشۇرۇش ئارقىلىق قۇتقۇزۇپ قېلىڭلار، چۈنكى ھەربىر نېئمەت ئىگىسى ھەسەت قىلىنىدۇ›.

(4) ئاتا – ئانا ئۆز پەرزەنتىگە ھەسەت قىلمايدۇ. كۆرۈڭلىشىقا بولىدۇكى، يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئوغلى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىدىنمۇ ئۈستۈن مەرتىۋىگە ئېرىشىدىغانلىقىنى بىلگەن بولسىمۇ، كۆڭلى قىلچە يېرىم

بولمىدى، چۈنكى ھەرقانداق ئاتا ئۆز بالىسىنىڭ پەزىلەتتە ئۆزىدىن ئېشىپ كېتىشىنى ياخشى كۆرىدۇ، لېكىن بىر تۈغقانلار ئۇنداق قىلالمايدۇ؛

(5) يەئقۇب ئەلەيھىسسالام بالىلىرىنىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا ھەسەت قىلىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنى يامان كۆرىدىغانلىقىنى ھېس قىلغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا يامانلىق قىلىپ سېلىشىدىن ئەنسىرەپ چۈشىنى ئاكىلىرىغا سۆزلەپ بېرىشتىن توستى. بۇ ئەھۋال ۋە كېيىنچە يۈز بەرگەن قېرىنداشلىرىنىڭ يۈسۈفكە قىلغان قىلمىشلىرى ئۇلارنىڭ ھېچبىرىنىڭ پەيغەمبەر ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ؛

(6) بۇ ئايەتتە يەنە يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ چۈش تەبىرىنى بىلىدىغانلىقىغا ئېنىق دەلىل بار».

يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى بىلەن دادىسىنىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا تۇتقان پوزىتسىيەسىدە زور پەرق بار. بۇ يەردە سىز ئىمام قۇرتۇبىنىڭ: «ھەرقانداق ئاتا ئۆز بالىسىنىڭ پەزىلەتتە ئۆزىدىن ئېشىپ كېتىشىنى ياخشى كۆرىدۇ، لېكىن بىر تۈغقان قېرىنداشلار ئۇنداق قىلالمايدۇ» دېگەن سۆزىنى ئويلىنىپ بېقىڭ!

سەييىد قۇتۇب رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «يەئقۇب ئەلەيھىسسالام يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا چۈشىنى قېرىنداشلىرىغا سۆزلەپ بەرمەسلىك ھەققىدە نەسىھەت قىلدى، چۈنكى ئاكىلىرىنىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى يامان كۆرۈپ، شەيتان ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە كىرىدىغان بىر يوچۇق تېپىۋېلىپ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئۆچمەنلىككە تولدۇرۇۋېتىشى، شۇ سەۋەبلىك ئۇلارنىڭ يۈسۈفكە بىرەر يامانلىق قىلىپ سېلىشىدىن ئەنسىرىدى. يەئقۇب ئەلەيھىسسالام: ‹ئى ئوغلۇم! چۈشۈڭنى قېرىنداشلىرىڭغا ئېيتمىغىن، ساڭا سۇيىقەست قىلىپ سالمىسۇن› دېگەندىن كېيىن، يەنە: ‹شەيتان ئىنسانغا ھەقىقەتەن ئاشكارا دۈشمەندۇر› دېيىش ئارقىلىق سەۋەبنى بايان

قىلدى. شەيتان كىشىلەرنىڭ قەلبلىرىگە ئۆزئارا ئۆچمەنلىك سالىدۇ، خاتا ۋە يامان قىلمىشلىرىنى چىرايلىق كۆرسىتىدۇ.

ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىسى يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئۆز ئوغلى يۈسۈفنىڭ چۈشىنىڭ تەبىرىگە ئاساسەن، يېقىندا يۈسۈفكە ئالاھىدە بىر ئىش بولىدىغانلىقى ھەمدە بۇ ئىشنىڭ دىن، ئىسلاھات ۋە مەرپىتكە مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ پەيغەمبەر نەسەبىدىن ئىكەنلىكى ھەمدە بوۋىسى ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭ مۇئمىن ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن ئالاھىدە بەرىكەتكە ئېرىشكەنلىكىنى بىلەتتى. شۇڭلاشقا، بۇ مۇبارەك پەيغەمبەرلىك زەنجىرىنىڭ داۋام قىلىشى ئۈچۈن، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن بولغان يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ مەزكۇر ئىلاھىي بەرىكەتكە ئېرىشىپ، پەيغەمبەرلىككە تاللىنىدىغانلىقىنىڭ ئالامەتلىرىنى كۆردى. شۇنىڭ بىلەن، يەئقۇب ئەلەيھىسسالام يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: «شۇنىڭغا (يەنى ساڭا ئۇلۇغ چۈش كۆرسەتكىنىگە) ئوخشاش، پەرۋەردىگارىڭ سېنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللايدۇ، ساڭا چۈش تەبىرىنى بىلدۈرىدۇ، ئەجدادلىرىڭ ئىبراھىم، ئىسھاقلارغا ئىلگىرى ئاللاھ ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ نېمەتىنى بەرگىنىدەك، ساڭىمۇ، يەئقۇب ئەۋلادىغىمۇ ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ نېمەتىنى بېرىدۇ. شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ (ئۆز مەرھەمىتىگە كىمنىڭ لايىق ئىكەنلىكىنى) ئوبدان بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر›[14]».

[14] سۈرە يۈسۈف، 6 - ئايەت.

ماددىغا بېرىلىپ كېتىشنىڭ پەرزەنتلىرىمىزگە كۆرسىتىدىغان يامان تەسىرى

ئىمانىنى قەلبىتە مۇستەھكەم تۇتالايدىغان زات ئاسمان - زېمىننى ھەر ۋاقىت تۇتۇپ تۇرغۇچى يېگانە ئاللاھتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ ھەقىقەتەن ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى (قۇدرىتى ۋە گۈزەل ھېكمىتى بىلەن) چۈشۈپ كېتىشتىن توختىتىپ تۇرىدۇ. ئەگەر ئۇلار چۈشۈپ كەتسە، ئۇلارنى ئاللاھتىن باشقا ھېچ ئەھەدى توختىتىپ تۇرالمايدۇ. ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەلىمدۇر (يەنى كۇففارلار ئازابقا تېگىشلىك بولسىمۇ، ئۇلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ)، ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر»[15].

ھەرقانداق كىشى، بولۇپمۇ مۇسۇلمانلاردىن ھېچكىم دۇنيانى ئاللاھنىڭ دىنىدىن يىراقلاشتۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا دەتالاش قىلمايدۇ. تولىمۇ روشەنكى، ئىلگىرىكى سەلەف سالىھلىرىمىزنىڭ ھەقتە چىڭ تۇرۇش، ئۆزىنى ئۈستۈن تۇتۇش، غەلىبە ۋە كۈچ - قۇدرەتكە ئىگە بولۇش جەھەتتىكى ئەھۋالى بىلەن بۈگۈنكى مۇسۇلمانلارنىڭ ھەقتىن يىراقلىشىش، ئۆزىنى كەمستىش، مەغلىيەتچىلىك ۋە ئاجىزلىق ئەھۋالىدىكى پەرق ئىنتايىن چوڭدۇر.

بۈگۈن ئەھۋالىمىز پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كەتتى. قۇرئان

[15] سۈرە فاتىر، 41 - ئايەت.

كەرىم بىزگە بۇ ھەقتە يول كۆرسىتىپ مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ياخشى ئىش قىلىدىكەن، پايدىسى ئۆزىگىدۇر، كىمكى يامان ئىش قىلىدىكەن زىيىنىمۇ ئۆزىگىدۇر. پەرۋەردىگارىڭ بەندىلەرگە زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەستۇر»[16]؛ «ھەرقانداق بىر قوۋم ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمىگۈچە (يەنى ئاللاھنىڭ بەرگەن نېئمەتلىرىگە تۇزكورلۇق قىلىپ گۇناھلارغا چۆمىگۈچە) ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمەيدۇ (يەنى ئاللاھ ئۇلارغا بەرگەن نېئمەت، خاتىرجەملىك ۋە ئىززەت ـ ھۆرمەتنى ئېلىپ تاشلىمايدۇ)»[17].

بۇگۈن بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىشنى قاتمالليق، سۇننىتىگە ئەمەل قىلىشنى مۇتەئەسسىپلىك دەپ ھېسابلايدىغان بولۇپ قالدۇق. ھەتتا، ھەربىر گۇناھقا بۇرنىنى تىقىپ باقىدىغان، ھەربىر يامانلىققا باشلامچىلىق قىلىپ ماڭىدىغان ۋە كۆپۈرلۈققا يول ئاچىدىغان كىشىلەرگە خۇشچىراي مۇئامىلە قىلىپ؛ ئەكسىچە، ئۇلارغا قارشى مەيدانىدا تۇرغان كىشىلەرنى «قاتمال» ياكى «جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا توسالغۇ بولۇۋاتقانلار» دەپ مۇئامىلە قىلماقتىمىز. دۇنيادىكى يۆنىلىشىمىز روشەن ھالدا خاتا يولغا قاراپ ئىلگىرىلىمەكتە. ئەھۋالىمىز مۇشۇنداق تۇرۇپ قىيامەت كۈنى ئاقىۋىتىمىزنىڭ ياخشى بولۇشىنى قانداقمۇ ئۈمىد قىلغىلى بولسۇن؟!

ئىسلام ئۈممىتى ئىنسانىيەتنى گۇللەندۈرۈشتىن ئىبارەت بۈيۈك ئامانەتنى ئۆز ئۈستىگە ئالغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا ئۆز پەزلى - مەرھەمىتى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ئۈممەتكە قىلغان دۇئاسى سەۋەبلىك بىزنى ئومۇمىيۈزلۈك ھالاك قىلىۋەتمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۆتمۈش بىلەن بۈگۈننىڭ پەرقى ۋە ئىسلامنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى بىلەن بۈگۈنكى مۇسۇلمانلارنىڭ رېئاللىقى ئارىسىدىكى پەرق ئېچىنىشلىق ھالدا كۆز ئالدىممىزدا نامايان بولۇپ تۇرماقتا.

بۇرۇنقى ئېسىل ئەنئەنىلەر ۋە ئىسلامىي قىممەت قاراشلار

[16] سۈرە فۇسسىلەت، 46 - ئايەت.

[17] سۈرە رەئىد، 11 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

پايخان بولدى. نەتىجىدە دۇنيا بىلەن ئاخىرەت، ماددا بىلەن مەنىۋىيەت ئارىسىدىكى باغ ئاجىزلاشتى، دىن بىلەن ھاكىمىيەت ئىشلىرى بىر - بىرىدىن تامامەن ئايرىلدى، مۇسۇلمانلار ھۆرلۈك ۋە ئىززەتنىڭ يولى بولغان ئىسلامىي جىھادنى تەرك ئېتىپ، قولدىكى قورالنى كاپىرلارغا تارتقۇزۇپ قويغانلىقى ئۈچۈن، قۇللۇققا چۈشۈپ قالدى. نەتىجىدە كاپىرلار ئاللاھنىڭ شەرىئىتىنى دەپسەندە قىلىپ، ئۆزلىرى تۈزۈۋالغان، ئىسلامغا تامامەن زىت بولغان، بىدئەت ۋە شېرىك قاپلاپ كەتكەن قانۇنلار بىلەن ئالماشتۇرۇپ، يەر يۈزىنى بۇزۇقچىلىق ۋە پىتنە - پاساتقا تولدۇرۇۋەتتى.

بۈگۈن ئىسلامغا قارشى دئىسلام نامى بىلەن جەڭ قىلىنىۋاتىدۇ دېسەك، ھەرگىزمۇ ئاشۇرۇۋەتكەن بولمايمىز. دەرۋەقە، ئىسلام دىنى ئۆز ئۈممىتى ئارىسىدا غېرىب ھالغا چۈشۈپ قالدى. خۇددى ئىسلام مۇسۇلمانلارنى بەدر ۋە ئۇھۇد كۈنىدەك يىراق بىر يەردىن چاقىرىۋاتقاندەك ھالەت شەكىللەندى. «مۇھەممەد پەقەت بىر پەيغەمبەردۇر، ئۇنىڭدىن بۇرۇن كۆپ پەيغەمبەرلەر ئۆتتى (ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلگەن، بەزىلىرى باشقىلار تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن)؛ ئۇ ۋاپات بولسا ياكى ئۆلتۈرۈلسە، ئارقاڭلارغا يېنىۋالامسىلەر؟ (يەنى ئىماندىن يېنىپ مۇرتەد بولامسىلەر؟) كىمكى ئارقىسىغا يېنىۋالىدىكەن (يەنى مۇرتەد بولىدىكەن)، ئۇ ئاللاھقا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. ئاللاھ شۈكۈر قىلغۇچىلارنى مۇكاپاتلايدۇ»[18].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىسلامنىڭ كەلگۈسىدە غېرىب ھالغا چۈشۈپ قالىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ: «ئىسلام غېرىب ھالدا باشلاندى، يېقىندا يەنە غېرىبلىقىغا قايتىدۇ. غېرىبلارغا خۇش مۇبارەك بولسۇن» دېگەن.[19] بۇ خىل ئېغىر غېرىبلىق ھالىتى كىشىلەرنىڭ ئەقىل - پاراسىتى، ئەخلاق - پەزىلىتى ۋە قەلب - روھىنى بۇزۇشقا يېتەرلىكتۇر. شۇڭا، بۇ غېرىبلىقنىڭ

[18] سۈرە ئال ئىمران، 144 - ئايەت.

[19] سەھىھ مۇسلىم، 208 - ھەدىس.

چوڭلارغا سەلبىي تەسىر كۆرسىتىشى ۋە ياشلارنى بۇزۇشىغا بەك ھەيران قالمايدىغان بولۇپ قالدۇق.

خۇلاسىلىگەندە، بۇگۈنكى كۈندىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ماددىي دۇنياغا پۈتۈنلەي بېرىلىپ كېتىشى ئىسلامىي جەمئىيەتنى ئىسلاھ قىلىش يولىدىكى ئەڭ چوڭ توسالغۇ بولۇپ قالدى. يەنە كېلىپ، بۇ ئەھۋال مۇسۇلمان ئەۋلادلارنى ئېتىقادلىق تەربىيەلەش ۋە ئۇلارنىڭ ئەخلاقىغا كۆڭۈل بۆلۈش جەھەتتىمۇ ئېغىر قىينىچىلىقلارنى كەلتۈرۈپ چىقارماقتا. تۆۋەندە بىز جەمئىيىتىمىزدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقان ۋە ئۆسمۈرلەرگە تەسىر كۆرسىتىۋاتقان ئاشقۇنلۇقنىڭ بەزى شەكىللىرىنى كۆرۈپ چىقايلى.

پارچىلىنىۋاتقان ئائىلىلەر

بۇ خىل ئائىلىلەر ئاللاھقا بويسۇنۇش، خۇشاللىقتا ياكى قايغۇ - ھەسرەتلىك پەيتلەردە بولسۇن ئاللاھنىڭ شەرئىتىگە سادىق بولۇش، ئاللاھنىڭ كىتابى ۋە پەيغەمبىرىمىزنىڭ سۈننىتىنى ھايات مىزانى قىلىشنى ئاساس قىلمىغان. نەتىجىدە بۇ ئائىلىلەرنى ھاياتنىڭ كىچىككىنە قىينىچىلىق ۋە زەربىلىرى ۋەيران قىلىۋەتكەن. شۇنىسى ئېنىقكى، نەتىجىنىڭ ناچار بولۇشى باشلىنىشىنىڭ خاتا بولغانلىقىدىن كېلىپ چىقىدۇ. بىر ئىنسانىنىڭ ھاياتىنىڭ باشلىنىشى بۇزۇق بولسا، ئاخىرىمۇ بۇزۇلىدۇ؛ ئاخىرى بۇزۇلسا، ھالاكەتكە يۈزلىنىدۇ. پۈتۈنلەي ۋەيران بولغان ۋە چىرىگەن ئاساس ئۈستىدە ياشاۋاتقان ئەر - ئايال ۋە چوڭ - كىچىك ھەممەيلەن قانداقمۇ سالامەت ۋە خاتىرجەم بولسۇن!؟

كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، بۇگۈن ئىنتايىن چوڭ خەتەرلەر ئائىلىلىرىمىزگە تەھدىت سالماقتا ۋە تەبئىي ھالدا بالىلىرىمىزغىمۇ تەسىر كۆرسىتەكتە. يېڭى دەۋرده قارىماققا يوشۇرۇن، ئەمما نۇرغۇن ئائىلىلەرنىڭ ۋەيران بولۇپ،

يەمبرىلىشىگە سەۋەب بولۇۋاتقان تۆۋەندىكىدەك ئامىللار مەۋجۇت:

• نامەھرەملەرنىڭ ئارىلىشىپ ئۆتۈش مەسلىسى

بىر - بىرىگە مەھرەم بولالمايدىغان ئەر – ئايال ۋە قىز - ئوغۇللارنىڭ ئارىلىشىپ ئۆتۈشى، يات ئۆيلەرگە كىرىپ - چىقىشىنىڭ ئاسانلىشىشى نۇرغۇن پاساتچىلىقلارنى كەلتۈرۈپ چىقارماقتا. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەتتا ئايال كىشىنىڭ ئېرى ئۆيدە يوق ۋاقىتتا مەھرەم بولمىغان ئۇرۇق - تۇغقانلارنىڭمۇ كىرىشىدىن ئاگاھلاندۇرۇپ: «يات ئاياللارنىڭ يېنىغا كىرىشتىن ساقلىنىڭلار!» دېگەن. شۇ چاغدا ئەنسارلاردىن بىر كىشى:

– ئى رەسۇلۇللاھ! ئەرنىڭ تۇغقانلىرى كىرسىچۇ؟ – دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

– ئەرنىڭ تۇغقانلىرى (كىرسە) ئۆلۈمدۇر، – دەپ جاۋاب بەرگەن.[20]

بۇ يەردىكى «ئەرنىڭ تۇغقانلىرى» دېگەن تاغىنىڭ ئوغلى، ھاممىنىڭ ئوغلى ۋە ئەرنىڭ ئۆز قېرىندىشى قاتارلىقلارنى كۆرسىتىدۇ. بۇلارنىڭ ئېرى يوق ئاياللىنىڭ يېنىغا كىرىشىدىن كېلىپ چىقىدىغان ئاقىۋەت ۋە بۇزۇقچىلىق ئۆلۈم بىلەن باراۋەر تۇرسا، ئۇنداقتا قولۇم - قوشنىلار ۋە دوست - بۇرادەرلەرنىڭ كىرىشىدىن كېلىپ چىقىدىغان خەتەرلەرنى قانداقمۇ تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولسۇن؟! شۇ سەۋەبتىن، ناچار ئىشلار ۋە جىنايەتلەرنىڭ كۆپىيىشى، ئائىلىلەرنىڭ ۋەيران بولۇشى ۋە بالىلارنىڭ يامان يولغا كىرىپ قېلىشى ھەيران قالارلىق ئەمەس. كۆپىنچە ئەھۋاللاردا، يالقۇن كىچىككىنە بىر ئۇچقۇندىن پەيدا بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىر ئەر بىلەن بىر ئايال يالغۇز قالسىلا، ئۈچىنچىسى شەيتاندۇر».[21]

[20] سەھىيھۇل بۇخارىي، 4831 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 4037 - ھەدىس.

[21] سۇنەن تىرمىزىي، 1091 - ھەدىس.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «بىر ئەر بىر ئايال بىلەن يالغۇز قالمىسۇن».[22]

بۇ شەرئىي بۇيرۇق مەيلى ئەڭ تەقۋادار كىشى بولسۇن ياكى ئەڭ گۇناھكار كىشى بولسۇن، ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ھازىرقى زامانىدا، نۇرغۇن ئۆيلەردە، ھەتتا مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆيلىرىدىمۇ ئاياللارنىڭ زىننەتلىرى ئاشكارا، ئەۋرەتلىرى ئوچۇق ھالەتتە، ئەر - ئاياللار ئارىلاش ئولتۇرۇشۇپ، كۈلكە - چاقچاق قىلىشىدۇ. ئاندىن ئۆيگە قايتقاندىن كېيىن، ئەر - ئايال بىر - بىرىنى باشقىلار بىلەن سېلىشتۇرۇپ، جەڭگى - جېدەل قىلىشىدۇ. قۇرئان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنىتى بىلەن نېئمەتلەنگەن بىز مۇسۇلمانلارنىڭ ئەھۋالى مۇشۇنداق خاراب ھالەتتە داۋاملاشسا، ئائىلىمىزدە قانداقمۇ ھۇزۇر - ھالاۋەت ۋە بەخت - سائادەت بولسۇن!؟ پەرزەنتلىرىمىزنىڭ ئەخلاق - پەزىلىتى ۋە دىنىي ئەقىدىسى قانداقمۇ ساغلام ھالەتتە ئۆسۈپ يېتىلسۇن!؟

بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ ئايەتلىرىگە نەزەر سالايلى:

«سىلەر پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرىدىن بىر نەرسە سوراپ (ئالماقچى) بولساڭلار، پەردە ئارقىسىدىن سوراپ ئېلىڭلار، مۇنداق قىلىش سىلەرنىڭ دىللىرىڭلارنىمۇ، ئۇلارنىڭ دىللىرىنىمۇ ئەڭ پاك تۇتىدۇ»[23].

«مۇئمىنەلەرگە ئېيتقىنكى، نامەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى ياپسۇن. تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن. لېچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن. (تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا) زىننەتلىرىنى ئەرلىرىدىن، ئاتىلىرىدىن، قېينىئاتىلىرىدىن، ئوغۇللىرىدىن، ئەرلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، قېرىنداشلىرىدىن، قېرىنداشلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، ھەمشىرىلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، دىنداش ئاياللاردىن، قول ئاستىدىكى چۆرىلەردىن،

[22] سەھىيھۇل بۇخارىي، 2784 - ھەدىس.

[23] سۈرە ئەھزاب، 53 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

خوتۇنلارغا ئېھتىياجى يوق خىزمەتچىلەر (يەنى قېرى، دەلدۇش بولغانلىقتىن جىنسىي شەھۋىتى يوقلار) دىن، ئاياللارنىڭ ئۇياتلىق جايلىرىنى ئۇقمايدىغان (يەنى بالاغەتكە يەتمىگەن) بالىلاردىن باشقا كىشىلەرگە كۆرسەتمەسۇن، زىننەتلىرىنى كىشىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئاياغلىرىنى يەرگە ئۇرمىسۇن. ئى مۇئمىنلەر! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ھەممىڭلار ئاللاھقا تەۋبە قىلىڭلار»[24].

ئاياللارنىڭ خىزمەت ئۇچۇن سىرتقا چىقىشى ۋە ئانىلىق مەجبۇرىيەتلىرىدىن يىراقلىشىشى بالىلارنىڭ ئانا مېھرىدىن مەھرۇم قېلىشىغا، ئەخلاقىنىڭ بۇزۇلۇشىغا ۋە ھەر خىل دىنسىز كىشىلەرنىڭ ناچار ئەقىدىلىرىنى سىڭدۈرۈۋېلىشىغا سەۋەب بولماقتا. بۇ ئەمەلىيەتتە ئاتا - ئانىلارنىڭ ئىقتىسادىي قىينىچىلىق تارتىشى ۋە ھېرىپ - چارچىشىدىنمۇ ئېغىر زىيانلار ئىدى. ھالبۇكى، ئىنسان كۆپىنچە ھالدا ئۆز قىينىچىلىقلىرىنى ئۆزى پەيدا قىلىۋالىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭ ھەل قىلىش چارىسىنى ئىزدەشكە چۈشىدۇ.

● يانفون

يانفونمۇ ئۆيلەرنىڭ ۋەيران بولۇشىدىكى چوڭ بىر سەۋەبكە ئايلىنىپ قالدى. تېلېفون خۇددى ئۆينىڭ سىرتىدىن ئىچىگە ئېچىلغان بىۋاستە دېرىزىگە ئوخشايدۇ. بولۇپمۇ ئانىلارنىڭ بالا تەربىيەسىگە سەرپ قىلىدىغان نۇرغۇن قىممەتلىك ۋاقىتلىرىنىڭ زايە بولۇشىغا، يات ئەرلەر بىلەن تونۇشۇپ قېلىشىغا ۋە ئېرى بار تۇرۇپ ئەخلاقىي بۇزۇقچىلىققا پېتىپ قېلىشىغا سەۋەب بولۇۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ مەسىلە ھەر دائىم كۆزىتىش، نەسىھەت قىلىش ۋە تۇزىتىش ئۈچۈن ھېكمەت بىلەن ئىش قىلىشقا موھتاج.

نۇرغۇن ئائىلىلەر ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش، ھارام ئويۇنلار بىلەن ۋاقىت ئىسراپ قىلىش، بالىلارنى ئۇرۇپ - تىللاش، تاماكا ۋە باشقا زەھەرلىك چېكىملىكلەرنى ئىستېمال قىلىشقا

[24] سۈرە نۇر، 31 - ئايەت.

ئوخشاش ناچار ئىللەتلەردىن خالىي ئەمەس. مۇسۇلمانلىق پۇشتىدىن بولغان، لېكىن ئىسلامدىن تامامەن يىراقلىشىپ كەتكەن بۇنداق ئۆيلەردە ھەتتا ئۆزى چوقۇنىدىغان مەلۇم كىشىلەرنىڭ ھەيكەللىرى، ناخشا - ئۇسسۇل چولپانلىرىنىڭ تام رەسىملىرى، چېركاۋلار ۋە كىرىست بەلگىلىرىگە ئوخشاش باتىل دىنلارنىڭ سىمۋوللىرى ھەمدە ئىتتىلار ئەتىۋارلىنىپ ساقلىنىدۇ.

ھالبۇكى، يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان نەرسىلەرنى ئىسلام دىنىمىز قاتتىق چەكلىگەن. مەسىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۆيلەردە ئىت بېقىشتىن ساقلىنىڭلار» دېگەن ھەمدە «ئۇۋ ئۇۋلايدىغان، زىرائەتكە قارايدىغان ۋە پادىلارنى باقىدىغان»[25] ئۈچ خىل ئىتتىن باشقا ئىتلارنى باقسا، ئېغىر گۇناھ بولىدىغانلىقىنى ئېنىق ئەسكەرتكەن.

بۇنىڭدىن سىرت، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەرقانداق ھەيكەلنى كۆرسە، ئۇنى چېقىپ تاشلاپ: «ھەربىر سۈرەت پەيدا قىلغۇچى (جانلىقنىڭ رەسىمىنى سىزغۇچى ياكى ھەيكەل ياسىغۇچى) دوزاختا بولىدۇ. ئۇنىڭ پەيدا قىلغان ھەربىر سۈرىتى ئۈچۈن بىر جان بېرىلىدۇ، ئاندىن ئۇ جان ئۇنى دوزاختا ئازابلايدۇ» دەيتتى.[26] ئەلۋەتتە، جانلىقنىڭ رەسىمىنى سىزىش ۋە ھەيكەل ياساشنىڭ ھاراملىق دائىرىسىدىن بەزى نەرسىلەر چىقىرىۋېلىنىدۇ. مەسىلەن، كىملىك، دوختۇرلۇق ساھەسىدە ئىشلىتىلىدىغان سۈرەت ۋە ھەيكەللەرگە ئوخشاش زۆرۈر ۋە پايدىلىق ساھەلەر، شۇنداقلا بالىلارنىڭ ئويۇنچۇقلىرى قاتارلىقلار...

ئەمدى، بالىلارنىڭ كۆزى، قۇلىقى ۋە باشقا سەزگۈ ئەزالىرى يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىگە ياكى بىر قىسمىغا دۇچ كەلسە، بۇنىڭدىن كېلىپ چىقىدىغان بۇزۇقچىلىقنىڭ دائىرىسىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ بېقىڭ! بۇ

[25] سەھىھۇل بۇخارىي، 2145 - ھەدىس.

[26] سەھىھ مۇسلىم، 2110 - ھەدىس.

ئەھۋال بالىلارنىڭ ئەخلاق - پەزىلىتى، پىسخىكىسى ۋە كەلگۈسىدىكى ھاياتىغا بىر ئۆمۈر تەسىر كۆرسىتىدۇ.

● تېلېۋىزور

تېلېۋىزور بۈگۈنكى كۈندە چوڭ - كىچىك، ئەر - ئايال ھەممەيلەننىڭ كېچە - كۈندۈز دېمەي نۇرغۇن ۋاقىتلىرىنى زايە قىلىدىغان، كۈندىلىك تۇرمۇشنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمىغا ئايلىنىپ قالدى. كىشىلەرنى ئۆزىگە شۇ دەرىجىدە مەپتۇن قىلۋالغان بۇ ئۇسكۇنىنىڭ جەمئىيەتكە كۆرسىتىدىغان تەسىرى ھەققىدە بەزى ئاخباراتچىلار: «تېلېۋىزور ئاممىۋى پىكىرگە تەسىر كۆرسىتىپلا قالماي، بەلكى يېڭى پىكىرلەرنى شەكىللەندۈرەلەيدۇ» دېگەن. چۈنكى، ئىستىل ئىدىيەنىڭ ئەينىكىدۇر. بىراۋنىڭ ئىدىيەسى بۈزۈلسا، ئىستىلى بۈزۈلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئۆزى ياشاۋاتقان مۇھىتقا تەسىر كۆرسىتىپ، مەزكۇر جەمئىيەتنىمۇ پىتنە - پاساتقا تولدۇرۇشى ۋە ھالاكەتكە يۈزلەندۈرۈشى تۇرغانلا گەپ.

تېلېۋىزورنىڭ بۈگۈنكى كۈندە پەرزەنتلىرىمىزگە كۆرسىتىۋاتقان سەلبىي تەسىرى ئىنتايىن كۈچلۈك بولۇپ، ھەتتا پەرزەنتلىرىمىزنىڭ ئېتىقادى، ئەخلاقى ۋە ساغلام پىكىرلىرىگە ئېغىر تەھدىت ۋە خەتەرلەرنى ئېلىپ كەلمەكتە:

(1) دىنىي ئېتىقادىغا بولغان زىيانلىرى: بەزى پىروگراممىلاردا ئىسلام دىنىغا زىت قاراشلار ۋە ھەربىكەتلەر نورمال ئەھۋال سۈپىتىدە كۆرسىتىلىدۇ. مەسىلەن، كۈفرى سۆزلەرنى ئېنىق تەشۋىق قىلىش، ئاللاھتىن باشقىسى بىلەن قەسەم قىلىش، ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى چاقچاق ئورنىدا كۆرۈش ۋە مەسخىرە قىلىش، باتىل دىنلارنىڭ يېتەكچىلىرىنى چوڭ كۆرسىتىش، ئاللاھنىڭ قۇدرىتىگە شەك كەلتۈرۈش، بىدئەتنى يېيىش، دىنىمىزنىڭ ئەڭ مۇھىم ئىدىيەلىرىدىن بىرى بولغان «مۇھەببەت – نەپرەت» (يەنى ئاللاھ ئۈچۈن دوستلىشىش ۋە ئاللاھ ئۈچۈن دۈشمەنلىشىش) ئۇقۇمىنى خۇنۇكلەشتۈرۈش، ھىجاب ۋە ساقال قاتارلىق بەزى شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئوچۇق

- ئاشكارا ئەيىبلەش، ئىسلام تارىخىنى بۇرمىلاش ۋە تارىخىي ھەقىقەتلەرنى ئۆزگەرتىش.

(2) ئەخلاقىي قىممەت قاراشلىرىغا سالغان بۇزغۇنچىلىقى: ئوغرىلىق، ئالدامچىلىق ۋە ھىيلىگەرلىك قاتارلىق ئەخلاقسىز قىلمىشلارنى ماھارەت ياكى ئاقىلانە ئۇسۇل سۈپىتىدە ئىپادىلەش؛ ئاياللارنىڭ ئەرلەرگە، ئەرلەرنىڭ ئاياللارغا ئوخشىۋېلىشىنى نورمال ئەھۋالدەك كۆرسىتىش؛ ناخشىچى ۋە ئۇسسۇلچىلارنى ئۇلۇغلىلىك كىشىلەر قاتلىمىغا كۆتكەك كۆتۈرۈش؛ مەزلۇمنى زالىم، زالىمنى مەزلۇم كۆرسىتىش؛ يەھۇدىي ۋە ناسارالارنى ئادالەت دەۋاچىلىرى قاتلىمىغا كۆرسىتىپ، ئىسلام قەھرىمانلىرىنىڭ ئورنىنى چۈشۈرۈش.

(3) ئائىلە، قېرىنداشلىق ۋە ئۇرۇق - تۇغقانلىق مۇناسىۋەتلىرىگە كۆرسىتىدىغان سەلبىي تەسىرلىرى: قېرىنداشلىق، سىلە - رەھىم ۋە ئۇرۇق - تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەتلىرىنىڭ ئۇزۇلۇشى ھەمدە ئائىلە مۇناسىۋەتلىرىنىڭ سۇۋۇپ كېتىشىنى نورمال ئىشتەك كۆرسىتىش.

(4) پىسخىكىسىغا بولغان ھۇجۇمى: ئارتىسلارنىڭ پاسىقلارچە قىلىقلىرى، سېرىق كۆرۈنۈشلەر ۋە ھەزىلەكلىشىش ئىدىيەسىنى «ئەركىنلىك» ۋە «زامانىنىڭ تەرەققىياتى» دەپ تونۇشتۇرۇش؛ كاپىرلارنىڭ پەن - تېخنىكا تەرەققىياتى ۋە ئىلگىرىلەشلىرىنى ئىنتايىن ئىلغار، مۇسۇلمانلارنى بولسا قالاق، بىلىمسىز ۋە كۆچسىز كۆرسىتىش؛ كاپىر - زالىملارنىڭ زوراۋانلىق ۋە تاجاۋۇزچىلىق ھەرىكەتلىرىنى «تىنچلىقنى قوغداش ۋە بۇزغۇنچىلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىش» دەپ چۈشەندۈرۈش؛ پەرزەنتلىرىمىزنىڭ ئىچكى دۇنياسىدا قورقۇنچاقلىق خاراكتېرى يېتىلدۈرۈش ۋە شۇنىڭ تەسىرىدە كېچىلىرى قارا بېسىپ، قورقۇپ، چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتىش؛ كارتون فىلىم ياكى ھەر خىل كىنولاردا چىقىۋاتقان دىنسىز، ئەخلاقسىز باش پېرسونا ژلارنى قەھرىمان كۆرسىتىپ، مۇسۇلمان پەرزەنتلىرىنىڭ شۇلارنى ئۆزىگە ئۇلگە قىلىپ، پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلەرنى كۆزگە ئىلماسلىق ياكى ئۇلارغا بولغان مۇھەببىتىنى يوقىتىش.

(5) سالامەتلىكىنى ناچارلاشتۇرۇش: ئەقلىي قۇۋۋىتى تۆۋەنلەش، كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىزلاش ۋە يۈرەك رېتمى قالايمىقانلىشىش.

ئۇنىڭدىن سىرت، تېلېۋىزورنىڭ پەقەت بالىلارغىلا ئەمەس، بەلكى ئاتا - ئانىلارغا سالغان زىيانلىرىمۇ ئىنتايىن ئېغىر بولۇپ، بۇ ئاقىۋەت ئائىلىدىكى بالىلارنىڭ پىسخىكىسى ۋە روھىيىتىگە تەسۋىرلىگۈسىز دەرىجىدە زەربە بەرمەكتە. مەسىلەن:

(1) ئەر - ئايال مۇناسىۋىتىنىڭ بۇزۇلۇشىغا سەۋەب بولۇش: ئەر - ئايال ئوتتۇرىسىدىكى تالاش – تارتىش ۋە جېدەل - ماجىرالارنىڭ كۆپىيىشى؛ ئەر - ئايالىلار ئوتتۇرىسىدىكى مەھرەمىيەت ئېڭىنىڭ تۆۋەنلىشى سەۋەبلىك كۈنلەمچىلىكنىڭ يوقىلىپ كېتىشى؛ «ئايالىلار ئەركىنلىكى» نامىدا ئايالىلارنىڭ دىندىن چىقىشى ياكى ھارام ئىشلارنى ئۆزىنىڭ «ئەركىنلىك»ى ھېسابلىشى؛ شەھۋانىي پىروگراممىلارنى قويۇش، ئەۋرەت جايلىرىنى ئېچىشىغا تەرغىب قىلىش، ئىككى جىنس ئوتتۇرىسىدىكى ناشەرئىي ئالاقىلەرنى نورمال ھېسابلاش ئارقىلىق زىنا - پاھىشىنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى.

(2) ناچار گەپ - سۆزلەرنى ئۆگىتىش: كومېدىيە پىروگراممىلىرى نامىدا، مەينەت، ئەخلاقسىز ۋە قوپال سۆزلەرنىڭ كۆرۈرمەنلەرنىڭ كۈندىلىك تىل ئىشلىتىش ئادىتىگە سىڭىپ كېتىشى.

(3) ئىمانىنى ۋە دىنىي ئېتىقادىنى سۇسلاشتۇرۇش: بەزى كىشىلەرنىڭ تېلېۋىزورغا بېرىلىپ كېتىشى سەۋەبىدىن نامازلارنى ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈشى، بامدات نامىزىغا قوپالماسلىقى ۋە باشقا دىنىي پائالىيەتلەرگە سۇس قارىشى؛ كۆرۈۋاتقان فىلىم ياكى مۇسابىقە پىروگراممىلىرىنى ئەزان

چىقىپ ئۆزۈپ قويغىنىغا بىئارام بولۇشى؛ قۇرئان تىلاۋەت قىلىش، ئاللاھنى زىكىر قىلىش ۋە رامىزان كېچىلىرىدە تەراۋىھ نامىزى ئوقۇشتىن ئۇزاقلىشىش بىلەن بىرگە، رامىزانىنىڭ كۈندۈزلىرىدە قويۇلىدىغان تېلېۋىزىيە تېياتىرلىرى، كۆڭۈل ئېچىش پىروگراممىلىرى ۋە ناخشا - ئۇسسۇل سەھنىلىرىنى كۆرۈش سەۋەبلىك، رامىزانىنىڭ پەزىلەتلىرىدىن مەھرۇم قېلىشى.

تېلېۋىزورنىڭ ھۆكمى توغرىسىدا ئىسلام ئىلمىي تەتقىقات، دەۋەت ۋە پەتىۋا كومىتېتىنىڭ پەتىۋاسىدا مۇنداق دېيىلگەن: «تېلېۋىزور پەقەت بىر ئۈسكۈنە بولۇپ، ئۇنىڭ ئۆزىگە پەتىۋا بېرىلمەيدۇ، بەلكى ئۇنىڭ قانداق ئىشلىتىلىشىگە قاراپ ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ. ئەگەر ئۇ ھاياسىز ناخشا - مۇزىكا، يالىڭاچ سۈرەتلەر، پىتنە - پاسات، يالغانچىلىق، بوھتان، دىندىن چىقىش، ھەقىقەتلەرنى بۇرمىلاش، پىتنە - ئىغۋا تارقىتىش قاتارلىق ھارام ئىشلارغا سەۋەب بولسا، ئۇنى ئىشلىتىش ھارامدۇر. ئەكسىچە، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش، ھەقىقەتنى چۈشەندۈرۈش، ياخشىلىققا بۇيرۇش، يامانلىقتىن توسۇش قاتارلىق ياخشى ئىشلارغا ئىشلىتىلسە، دۇرۇستۇر. ئەگەر ھەر ئىككىلىسىگە ئورتاق ئىشلىتىلسە ياكى يامان تەرىپى كۆپرەك ئىشلىتىلسە، ئۇنىڭ ھۆكمى يەنىلا ھارامدۇر».

يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان تېلېۋىزورنىڭ زىيانلىرى ۋە خەتەرلىرىدىن پەقەت مۇسۇلمانلارلا ئەمەس، بەلكى كاپىرلارمۇ ئەندىشە قىلماقتا. مەسىلەن، ئامېرىكىلىق داڭلىق ئارتىس، «يىرتقۇچ بېلىقنىڭ قارنىدىن قۇتۇلۇش» فىلىمىنىڭ باش رولچىسى ئۆزىنىڭ ئۆچ پەرزەنتىنىڭ زوراۋانلىق فىلىملىرى ۋە شەھۋانىي فىلىملارغا كۆنۈپ قالغانلىقى سەۋەبلىك، ئۇلارنىڭ ساغلام تەربىيەسىگە كۆڭۈل بۆلۈش ئۈچۈن تېلېۋىزوردىن يىراق تۇرىدىغانلىقىنى ئېيتقان.

ئۇنداقتا، سىزچە بۇ ئارتىسمۇ كاپىرلارنىڭ نەزىرىدە مۇسۇلمانلارغا قارىتىلغان سەلبىي سۈپەتلەر: تەرەپپازلىق، تېررورلۇق، ساراڭلىق، مەجنۇنلۇق، كاجلىق، ئارقىدا قېلىش ۋە

مۇتەئەسسىپلىك قاتارلىقلار بىلەن تۆھمەت قىلىنامدۇ؟

بىر دىنسىز ئارتىسىنىڭ ئۆز پەرزەنتىنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىگە شۇنچىۋالا ئەھمىيەت بەرگەن يەردە، بىز مۇسۇلمان تۇرۇپمۇ كىشىلەرنىڭ «قالاق»، «مۇتەئەسسىپ» دېگەن ئەخمىقانە باھانىلىرىدىن ئەنسىرەپ، پەرزەنتلىرىمىزنى شۇ زوراۋانلىق كۆرۈنۈش، شەھۋانىي فىلىملار دۇنياسىغا ئەركىن قويۇپ بەرسەك، توغرا بولامدۇ؟! قېنى بىزدىكى ئاتا - ئانىلىق مەسئۇلىيىتى ئېڭى؟!

ئى ئاللاھ! سەن بۇ ئۈممەتكە ئەڭ توغرا ئىشنى قارار قىلدۇرغىن. شۇ قارار بىلەن ئىتائەت ئەھلى ئەزىز بولسۇن، گۇناھ ئەھلى خار بولسۇن، ياخشىلىققا بۇيرۇلۇپ، يامانلىقتىن توسۇلسۇن!

سەمىمىيەتكە موھتاج سەمىمىيەت، مېھرىبانلىققا تەشنا مېھرىبانلىق

نۇرغۇن ئاتا - ئانىلار بالىلىرىنىڭ يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك ۋە تۇرالغۇ جايلىرىدىن ئىبارەت ماددىي ئېھتىياجلىرىنى قامداشقا ۋە يەسلىدىن باشلاپ ئۇنىۋېرسىتېتقىچە بولغان تەلىم - تەربىيە باسقۇچلىرىدا ئۇلار بىلەن بىللە مېڭىشقا ئەھمىيەت بېرىدۇ. ھەتتا جەمئىيەتنىڭ تەقەززاسى دەپ، بالىلىرىنى چەتئەلگە ئوقۇشقا ئەۋەتمەنغانلارمۇ ئاز ئەمەس. شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇلار ئۆزىنىڭ پۈتۈن مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلىپ بولغاندەك، ئەمدى ئۆلۈسىمۇ ئارمىنى يوقتەك ھېس قىلمىدۇ.

بۇ مەزگىللەردە ئاتا - ئانىلار بالىلىرىغا دەرس مۇزاكىرە قىلىپ بېرىش ۋە تەكرارلىتىش، ئوقۇشتا يۇقىرى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشى ھەققىدە نەسىھەت قىلىشتىن زېرىكمەيدۇ. ئەمما، ئەڭ ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، بۇ جەريانداا بالىسىغا نامازغا ئەھمىيەت بېرىش، قۇرئان ئوقۇش ياكى ھارامدىن يىراق تۇرۇش ھەققىدە نەسىھەت قىلىشنى خىيالىغا كەلتۈرمەيدۇ، ئاللاھقا ھەمدۇسانا ئېيتىشنى ۋە شاھادەت كەلىمىسىنى ئۆگەتمەيدۇ، ئىسلامىي ئەدەپ - ئەخلاق ھەققىدە تەلىم بېرىشكە ۋاقىت چىقارمايدۇ. بالىلىرىغا نە سۆزىدە، نە ئىش - ھەرىكەتلىرىدە ياخشى ئۈلگە بولالمىغان ئاتا - ئانىنىڭ پەرزەنتلىرى تېلېۋىزور ۋە باشقا سەلبىي تەسىرلەرگە ئاسانلا ئەل بولىدۇ. بەزى ئاتا - ئانىلاردىن نېمە ئۈچۈن بالىلارنىڭ مەكتەپتىكى

ئوقۇش نەتىجىسىگە كۆڭۈل بۆلگەنچىلىك، دىنىي ئېتىقادى، ئەخلاقى ۋە ئىسلامىي بىلىملەرنى ئۆگىنىشىگىمۇ ئەھمىيەت بەرمەيدىغانلىقى ھەققىدە سۇرالغاندا، خۇددى ئاللاھ تائالانىڭ: «ئى مۇئمىنلەر! ئۆزۈڭلارنى ۋە بالا - چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار»[27] دېگەن ئايىتىنى ئوقۇپ باقمىغانىدەك، پەرۋاسىز ھالدا «ھەركىم ئۆزىنىڭ قىلمىشىغا مەسئۇل» دەپ جاۋاب بېرىپ قويىدۇ.

ھالبۇكى، ئاللاھ تائالا ھەربىر مەسئۇلىيەت ئىگىسىنى ئامانەتنى جايىدا ئادا قىلىشقا بۇيرۇيدۇ: «شۇبھىسىزكى، ئاللاھ سىلەرنى ئامانەتلەرنى ئىگىسىگە قايتۇرۇشقا بۇيرۇيدۇ»[28].

ئاللاھ تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دەيدۇ: «شۇبھىسىزكى، بىز ئامانەتنى (يەنى پەرزلەرنى ۋە شەرىئەت تەكلىپلىرىنى) ئاسمانلارغا، زېمىنغا ۋە تاغلارغا تەڭلىدۇق، ئۇلار ئۇنى ئۈستىگە ئالمىدى، ئۇنىڭ (ئېغىرلىقى) دىن قورقتى، ئۇنى ئىنسان ئۈستىگە ئالدى، ئىنسان ھەقسىزلىكتىن (ئۆزىگە) زۇلۇم قىلغۇچىدۇر، ھەقسىزلىكتىن نادانىدۇر»[29].

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنغان بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۇناپىقنىڭ ئالامىتى ئۈچتۇر: سۆزلىسىلا يالغان سۆزلەيدۇ، ۋەدە قىلسىلا خىلاپلىق قىلىدۇ، ئامانەت قويۇلسىلا خىيانەت قىلىدۇ».[30]

مۇشۇ ھەدىسنىڭ يەنە بىر ۋارىيانتىدا: «گەرچە ئۇ كىشى روزا تۇتۇپ، نامىاز ئوقۇغان ۋە ئۆزىنى مۇسۇلمان چاغلىغان تەقدىردىمۇ...» دېيىلگەن.

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان

[27] سۈرە تەھرىم، 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[28] سۈرە نىسا، 58 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[29] سۈرە ئەھزاب، 72 - ئايەت.

[30] بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

ئىدىم: «سىلەر ھەممىڭلار پادىچى ۋە ئۆز پادىلىرىڭلاردىن ھېساب بېرىسىلەر».[31]

شەكسىزكى، ئاتا - ئانىنىڭ پەرزەنتلىرىگە يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك ۋە تۇرالغۇ جاي تەمىنلىگىنى ئۈچۈن ئەلۋەتتە ئەجىر بېرىلىدۇ. ئەمما، ئاتا - ئانىلار پەرزەنتلىرىنى ئاللاھنىڭ دىنىدا چىڭ تۇرۇشقا، ئائىلىنى ئىسلامىي پىرىنسىپلار بويىچە باشقۇرۇشقا، قۇرئان ۋە سۈننەت ئاساسىدا تەربىيەلەشكە ھەمدە ئۇلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بەختلىك بولۇشىغا تىرىشچانلىق كۆرسەتسە، تېخىمۇ كۆپ ساۋابقا ئېرىشىمىدۇ!؟ شۇنداقلا بۇ خىل تەربىيە ئاتا – ئانىلارنى تېخىمۇ خۇرسەن قىلمامدۇ!؟

ھازىرقى زامانىدا كۆپىنچىمىزنىڭ قىممەت قاراشلىرى ئۆزگىرىپ، دۇنيا بىزنى ئۆزىگە قۇل قىلىۋالدى. پۈتۈن غېمىمىز ۋە بىلىمىمىزنىڭ چېكىمۇ دۇنيادىن ئىبارەت بولۇپ قالدى. پەرزەنتلىرىمىز چەتئەل تىلىنى سۆزلىيەلىگەنلىكى ياكى بىز ئۇلارنىڭ ماددىي ئېھتىياجلىرىنى قامداپ بېرەلىگەنلىكىمىز ئۈچۈنلا، «دىنىي مەجبۇرىيەتلىرىمىزنى تولۇق ئادا قىلدۇق» دەپ خاتا ئويلاپ قالماقتىمىز. ئەگەر بىز ئۆزىمىزنىڭ ئىشىمىزغا توغرا باھا بەرگەن بولساق، مەزكۇر قاراش ئەمەلىيەتتە بىزگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتنى زايە قىلىش، جاھىلىيەتكە قاراپ مېڭىش، توغرا بولغان ئىمانىي تەربىيەنى يوقىتىش، دەپ تونۇغان بولاتتۇق. بۇ خىل تەربىيەدە چوڭ بولغان پەرزەنتلىرىمىز كەلگۈسىدە بىزگە ۋاپاسىزلىق قىلسا ۋە بىزنى قاقشاتسا، بۇنىڭغا ھەيران قالماسلىقىمىز كېرەك. چۈنكى، جازا - مۇكاپات ھەر ئىشنىڭ ئۆز خىلىدىن بولىدۇ.

بىز ئاتا - ئانىلىق مەسئۇلىيىتىمىز ۋە مەجبۇرىيىتىمىزنى مۇكەممەل ئادا قىلىشىمىز ھەمدە راستچىللاردىن بولۇشىمىز ئۈچۈن، ماددىي غەمخورلۇق ۋە مېھرىبانلىق بىلەن بىرگە، مەنىۋى ۋە ئىمانىي سەممىيەت ۋە مېھرىبانلىقنىمۇ تەڭ ئېلىپ ماڭساق، بالىغا ھەقىقىي كۆيۈنگەن ۋە ياخشىلىق

[31] بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

قىلغان بولمىز. مانا بۇ، دەل ئىسلامنىڭ بىزدىن تەلەپ قىلغان تەربىيە يولىدۇر.

تەربىيەلىگۈچىمۇ ئىمانىي تەربىيەگە موھتاج

بۈگۈنكى غەربتە دەۋردىكى نۇرغۇن كەسىپلەر ئىمانىنىڭ ماھىيىتىدىن خۇددى ئاسمانىنىڭ زېمىندىن، دۇنيانىڭ ئاخىرەتتىن، روھنىڭ بەدەندىن ئايرىلىپ تۇرغىنىغا ئوخشاش يىراقلاپ كەتمەكتە. ھالبۇكى، كەسىپ بىلەن ئىمان بىر - بىرىگە باغلانغان، بىر - بىرىدىن ئايرىلالمايدىغان ئۇقۇملار ئىدى. بۇ ئېچىنىشلىق ئەھۋالغا قاراپ ئېيتمىزكى، ئەگەر رەببىمىز بىزگە رەھىم قىلمىسا، كەلگۈسى ئەۋلادلىرىمىزغا كېلىۋاتقان خەتەر ناھايىتى چوڭ. مەسىلەن، ئاتا - ئانا بالىلىرىغا: «بىرى مېنى سورىسا، يوق دەپ قويۇڭلار» دېيىش ئارقىلىق ئۇلارغا يالغانچىلىقنى ئۆگىتىدۇ. بۇ خىل ئۆرنەك بالىلارنىڭ قەلبىدە يىغىلىپ – يىغىلىپ، بالىلار سەممىيەتسىزلىك ۋە يالغانچىلىقنى كىچىك ئىش ساناپ چوڭ بولىدۇ. ئانىمۇ بالىسىنى ئانىلىق مېھرىدىن مەھرۇم قويۇپ، ۋاقىتلىرىنى ئايىغى چىقماس يىغىلىش - ئولتۇرۇشلار بىلەن ئۆتكۈزسە، بالىلارنىڭ باغرى قاتتىق، بىكار تەلەت، كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىشنى خالىمايدىغان قىلىپ قويىدۇ.

مەكتەپلەرمۇ ئوكيانىدا قالغان بىر كېمىنىڭ چۆرۈپ كەتكەن تاختىسىغا ئوخشاپ قالدى. ئوقۇ - ئوقۇتۇش پىروگراممىلىرى ئىسلامىي بىلىملەردىن تامامەن يىراق. ئوقۇتقۇچىلارمۇ ئۆزىنىڭ ئۇستىدىكى مەسئۇلىيەتنىڭ ئاۋۇال تەۋھىد ئەقىدىسىنى ئۆگىتىش، ئاللاھ ۋە رەسۇلىغا ئىتائەت قىلىش كېرەكلىكىنى چۈشەندۈرۈش ئىكەنلىكىنى كاللىسىغا كەلتۈرۈپمۇ قويمايدۇ. ئېنىقكى، ئاللاھ رازىلىقى كۆزلەنمىگەن ۋە تەۋھىدنى ئاساس قىلىپ ئۆگىتىلمىگەن بىلىم ئىسلامىي ئەمەس، بەلكى دىنسىزلىق ياكى يەھۇدىي ۋە خرىستىيانلىققا خاس تەلىم - تەربىيە بولۇپ قالىدۇ. يەنە نۇرغۇن ئوقۇتقۇچىلار ئۆزى ۋە

مۇسۇلمان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەقىدىسىگە تامامەن زىت بولغان دارۋىننىڭ تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەريىسىنى، مىللەتچىلىك ۋە كاپىتالىزم ئۇقۇملىرىنى سىڭدۈرۈش يولىدا تىرىشىۋاتىدۇ ھەمدە بۇنى ئۆزىنىڭ مېھنىتى ۋە ئوقۇتقۇچىلىق ۋەزىپىسى دەپ قاراۋاتىدۇ. يەنە بەزى مۇسۇلمان دۆلەتلىرىدىكى ئوقۇتقۇچىلار كوممۇنىست دۆلەتلىرىگە بېرىپ تەلىم ئېلىپ، شۇلارنىڭ دوكتورلۇق ئۇنۋانىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ، ئۆز مىللىتىنىڭ قەلبىگە زەھەرلىك ئىدىيەلەرنى تارقىتىۋاتىدۇ. ئەجەبا، مۇسۇلمان ئوقۇتقۇچى - ئۇستازلىرىمىزدىكى ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىش ۋە ئىلىملەرنى ئاللاھنىڭ دىنىغا قارشى، بۇزۇق ئىدىيەلەردىن پاكلاش روھى قېنى؟ بىز نېمە ئۈچۈن دەرسلىكلىرىمىزنى ئىمانىي مەزمۇن بىلەن بېيىتمايمىز؟ دەرسلىك پروگراممىلىرىمىزنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىكىمىز ئۈچۈن مەنپەئەتلىك بولغان ئىلىملەرنىلا ئۆگىنىش ئاساسىدا تۈزمەيمىز؟ نېمىشقا بالىلارغا ئىماننى ياخشى كۆرسىتىدىغان ۋەز - نەسىھەت ۋە ئىبرەتلىك ھېكايىلەرنى دائىم سۆزلەپ بەرمەيمىز؟

شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى، ئىلىم - پەن نەتىجىلىرى قانداق بىر تىلدا ئىپادىلەنگەن بولسۇن ۋە ھەرقانچە رېئاللىققا ئۇيغۇن بولسۇن، مەزكۇر تىل دۇنياۋى تىل ئەمەس، بەلكى شۇنى ئوتتۇرىغا قويغۇچىنىڭ يەرلىك تىلىدۇر. كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىزكى، ھەتتا كوممۇنىستلارمۇ ئۆز ئەۋلادلىرىنى غەربنىڭ لىبېرال بىلىملىرى ئاساسىدا تەربىيەلەشتىن ۋاز كېچىپ، مەزكۇر ئىلىم - پەن تەتقىقات نەتىجىلىرىنى ماركسىزم ئىدىيەسىدە قايتا يۇغۇرۇپ، ئۆزگەرتىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئىدىئولوگىيەلىرىنى شۇ ئاساستا ياراتماقتا ۋە ئەۋلادلىرىنى ئۆزلىرىگە خاس پىكىر ۋە ئېتىقادتا تەربىيەلەشنى ئۇزلۇكسىز داۋاملاشتۇرماقتا. شۇنداق تۇرۇپ، ئەڭ توغرا ئەقىدىگە ئىگە بولغان بىز مۇسۇلمانلار پەرزەنتلىرىمىزنىڭ تەربىيە پروگراممىسىدا نېمە ئۈچۈن شۇلارچىلىكمۇ قىلالمايمىز؟!

دېمەك، بىز دىنىمىز، مىللىتىمىز پەرزەنتلىرى ۋە ئۆزىمىز

ھەققىدە ھەر دائىم ئاللاھتىن قورقۇشىمىز كېرەك. چۈنكى، ھازىرقى ۋاقىتتىكى ئوقۇشلۇق ماتېرىياللىرىمىز ئاساسەن دېگۈدەك پەرزەنتلىرىمىزنىڭ ئېتىقادى ۋە تەبىئىتىگە ماس كەلمەيدىغان ھالدا تۈزۈلمەكتە.

ئى پەرزەنت تەربىيەسى ئامانىتىنى يەلكىسىدە كۆتۈرۈپ مېڭىۋاتقان تەربىيەچى قېرىندىشىم! شۇنى بىلىڭكى، خۇي - پەيلىمىز پىكرىمىزنىڭ ئىپادىسىدۇر، توغرا يولدا مېڭىش ئەڭ ئۇلۇغ پەزىلەتتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، دۇركېيىمنىڭ نەزەرىيەلىرى[32]، ئىنگلىزلارنىڭ ۋە ياۋروپالىقلارنىڭ ئۇستۇنلۇكىنى تەرغىب قىلىدىغان ھەمدە ئەڭ قۇدرەتلىك زات بولغان رەببىمىز ئاللاھ تائالانىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ئىنكار قىلىدىغان غەربنىڭ باتىل تەربىيە مەزمۇنلىرىغا ئالدىنىپ قالماڭ.

غەرب نۇرغۇن ئاساسسىز ۋە ساختا نەزەرىيەلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئۇلارنى ئىلىم دەپ ھېسابلىدى. ئۇنىۋېرسىتېتلاردا بولسا، فىرويدنىڭ جىنسىيەت نەزەرىيەسى، ماركسنىڭ دىنسىزلىق تەلىماتى، دارۋىننىڭ تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەرىيەسى ۋە دۇركېيمنىڭ ئەخلاق نىسپىيلىكى نەزەرىيەسى قاتارلىق ئەسلىدە ئەخلەت دۆۋىسىدىن ئىبارەت بولغان نەزەرىيەلەر ئىلىم قاتارىدا ئوقۇتۇلماقتا.

ھايۋانلار ئۈستىدە قىلىنغان پىسخولوگىيەلىك تەجرىبىلەرگە ئاساسلانغان تەتقىقاتلارغا بىزنىڭ ئېھتىياجىمىز يوق. بولۇپمۇ بۇ تەتقىقاتلار قۇرئان ۋە سۈننەتكە زىت كەلسە، ئۇلارنى قەتئىي رەت قىلىمىز، چۈنكى رەببىمىز بىزنى بۇنداق نەزەرىيەلەردىن بىھاجەت قىلدى. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

«بۇگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېئىمىتىمنى تاماملىدىم، ئىسلام دىننىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم»[33].

---

[32] يەھۇدىي ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققان فىرانسىيەلىك جەمئىيەتشۇناس بولۇپ، جەمئىيەتشۇناسلىق ھەققىدە يازغان نۇرغۇن كىتابلىرى بار.

[33] سۈرە مائىدە 3 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

«مەخلۇقاتنى ياراتقان زات بىلمەمدۇ؟ ئۇ شەيئىلەرنىڭ نازۇك تەرەپلىرىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن تولۇق خەۋەردارىدۇر»[34].

ھازىرقى تەلىم - تەربىيە پىروگراممىلىرى ۋە ئۇنىڭ ئۆسمۈرلىرىمىزگە بولغان سەلبىي تەسىرى

بىز ئۆزىمىزگە خاس ئەقىدىمىز ۋە يېتەكچى دەستۇرىمىز بار ئۇممەتىمىز، شۇڭلاشقا تەلىم - تەربىيە سىستېمىمىزمۇ شۇنىڭغا ماس بولۇشى كېرەك. بۇ مەجبۇرىيەتنى ئادا قىلمايدىغان ياكى ئۇنىڭغا خىيانەت قىلىدىغان ھەرقانداق تەلىم - تەربىيە ئۇسۇلى ئىسلامىي ئەمەس، بەلكى باتىل مەدەنىيەتكە خاس باتىل نەزەرىيە ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق بۇزۇق پىكىرلىك نەزەرىيەلەر ساغلام جەمئىيەتنى قۇرۇپ چىقىش ۋە گۈللەندۈرۈش ئەمەس، بەلكى ئۇنى ۋەيران قىلىش ۋە بۇزۇشقا سەۋەب بولىدۇ. ساغلام ئەقىدىمىز ۋە روھىي دۇنيايىمىزنى بۇزىدىغان تەلىم - تەربىيەنى قوبۇل قىلغاندىن كۆرە، ساۋاتسىز قېلىش تېخىمۇ ئەۋزەلدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۈگۈن ئىسلام ئۇممىتى ھەقىقىي ساغلام ئىسلامىي تەلىم - تەربىيەگە بەكمۇ ئېھتىياجلىق. بىز ئىسلامىي پىكىر قىلىدىغان، ئىسلامىي قەلەم بىلەن يازىدىغان ۋە دۆلەتنى ھەر جەھەتتىن ئىسلامىي تۈزۈم بىلەن باشقۇرىدىغان بىر ئەۋلاد يېتىشتۈرۈشنى ئۇممىد قىلىدىغان بولساق، بۇ ئەۋلادنىڭ سىياسىتى، تەلىم - تەربىيەسى، ئىقتىسادىي ئېڭى ۋە ئەخلاقى پۈتۈنلەي ئىسلامىي بولۇشى كېرەك. بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن بالىلىرىمىزنىڭ ئوقۇۋاتقان دەرسلىك پىروگراممىلىرىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشىمىز ۋە دىنسىز مىللەتلەردىن كىرگۈزۈلگەن پىروگراممىلارغا قارىغۇلارچە تاينىپ قالماسلىقىمىز كېرەك.

تارىختىن ساۋاق ئالساق، ئىنگلىزلارنىڭ «تەلىم - تەربىيەنى تەرەققىي قىلدۇرۇش» دېگەن باھانە بىلەن، ئىسلامىي كىملىكىمىزنى ۋەيران قىلىش پىلانىنىڭ قانداق ئىجرا

[34] سۈرە مۇلك، 14 - ئايەت.

قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز. مەسىلەن، مىستېر دانلوپتەك بىر خىرىستىيان پوپى مىسسىرنىڭ مائاربې مىنىستىرلىقىدا تولۇق ھوقۇققا ئىگە بولغان تۇرسا، بىز تەلىم - تەربىيە سىستېمىمىزدا قانداقمۇ ياخشىلىقنى كۈتەلەيمىز!؟ دانلوپنىڭ ئەرەب تىلىنى قۇرئان تىلى بولغانلىقى ئۈچۈن يوقىتىشقا ئۇرۇنۇشى، مەكتەپلەردىكى دىنىي دەرسلەرنى دەرس جەدۋىلىنىڭ ئەڭ ئاخىرىغا تىزىپ قويۇشى، ئەرەب تىلىنى تۆۋەن ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويغان دانلوپنىڭ يەنە دىنىي ئوقۇتقۇچىلارنى ئاستا - ئاستا پەقەت ئەرەب تىلى ئوقۇتقۇچىلىرىغا ئايلاندۇرۇپ قويۇشى؛ ھەتتا تېخىمۇ ھەددىدىن ئېشىپ، ئىسلامىي دەرسلەرنى يازلىق تەتىلدە قىسقارتىلىپ ئۆتۈلىدىغان، رەسىم سىزىش، قول ھۈنەرۋەنچىلىك ۋە تەنتەربىيە دەرسلىرىگە ئوخشاش قوشۇمچە دەرسلەر قاتارىغا كىرگۈزۈپ، ئاساسىي دەرسلەر قاتارىدىن چىقىرىۋېتىشى بىزگە غەلىتە ھېسابلانمايدىغان بولۇپ قېلىشى تولىمۇ پاجىئەلىك ئەھۋالدۇر. شۇنىڭ بىلەن، ئىسلامىي دەرسلەر ئوقۇغۇچىلارنىڭ نەزىرىدە ئەھمىيەتسىز، خۇددى رەسىم سىزىشقا ئوخشاش ئېتىبارسىز دەرسلەرگە ئايلىنىپ قالدى. مۇشۇنداق ئاستا، لېكىن ئۇنۇملۇك ھەم سىستېمىلىق ئىجرا قىلىنغان پىلان ئارقىلىق، دىنغا قىلچە ھۆرمىتى يوق بىرنەچچە ئەۋلاد ئارقا - ئارقىدىن مەكتەپ پۈتتۈردى.

باشقا دەرسلىك پىروگراممىلىرىمۇ بۇ خىل سۈيىقەست ۋە بۇزغۇنچىلىقلاردىن خالىي قالمىدى. مەسىلەن، بالىلار ئۈچۈن تەييارلانغان كىتابلارغا قارىساق، ئۇلارنىڭ ئاساسسىز ھېكايىلەر، خۇراپىي چۈشەنچىلەر ۋە گۇناھ - مەسىيەتلەرنى تارقىتىۋاتقانلىقىنى بايقايمىز. بۇ كىتابلار بالىلارنىڭ كۆڭلىدە قورقۇنچ پەيدا قىلىش بىلەن بىرگە، غەرب قەھرىمانلىرىغا مەپتۇنلۇق تۇيغۇسى پەيدا قىلىدۇ. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى كىچىك بالىلارنىڭ ساپ ئەقىدىسىنى بۇزىدۇ. شۇنىڭدەك، مەكتەپنىڭ ھەر خىل دەرسلىك كىتابلىرىدا دىنسىز شائىرلارنىڭ «ئەركىنلىك شېئىرلىرى» دەپ ئاتىۋالغان، ئەمەلىيەتتە تۆزىتىش زۆرۈر بولغان شېئىرلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە

ئالغانلىقىنى كۆرۈۋاتىمىز.

مۇسۇلمانلارنىڭ ھازىرقى تەلىم - تەربىيە سىستېمىسىدا ئېنىق نىشان يوق. ئەسلىدە بىزنىڭ ئاساسىي نىشانىمىز ـ ئاللاھنى رەببىمىز، ئىسلامنى دىنىمىز ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبىرىمىز ھەم ئەلچىمىز دەپ ئىمان كەلتۈرىدىغان، شۇنداقلا پەيغەمبىرىمىزنىڭ يولىورۇقلىرى ئاساسىدا مەدەنىيەت بەرپا قىلىش ئۈچۈن شەرئىي ۋە تەبىئىي قانۇنىيەتلەرنى چىڭ تۇتىدىغان بىر ئەۋلاد يېتىشتۈرۈش ئىدى. ھەرگىزمۇ، پەقەت پەن - تېخنىكا يېڭىلىقلىرى، ئانا تىل ۋە چەتئەل تىللىرىنى ئۆگىتىشلا بىزنىڭ ئاساسىي مەقسىتىمىز بولۇپ قالماسلىقى كېرەك ئىدى.

بىز ئوتتۇرا ئەسىردە ياۋروپادا ئىلىم بىلەن چېركاۋ ئوتتۇرىسىدا يۈز بەرگەن زىددىيەتنىڭ بىزنىڭ جەمئىيىتىمىزگىمۇ كۆچۈپ كېلىشىگە قەتئىي قارشى تۇرۇشىمىز كېرەك. چۈنكى، بىز ئىلىم – پەن ئارقىلىق ئىسپاتلانغان ھەقىقەتلەر بىلەن قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھەدىسلىرى ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق زىتلىق يوقلۇقىنى ياخشى بىلىدىغان ئاقىل مۇسۇلمانلارمىز.

چەتئەل مەكتەپلىرى ھەققىدە

بىز ئىلگىرىكى مەزمۇنلىرىمىزدا، مۇسۇلمانلارنىڭ مەبلىغى ۋە ئەمگىكى بىلەن قۇرۇلغان ھەمدە مۇسۇلمان پەرزەنتلىرى ئوقۇۋاتقان مەكتەپلەرنىڭمۇ مىسسىيونېرلىق ياكى ئىلمانىيلىق خاراكتېرىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتكەن ئىدۇق. بۇنداق مۇھىتتا ئوقۇغان بالىلاردا دىنغا گۇمان بىلەن قارايدىغان، دىنىي مەجبۇرىيەتلەر، پەرز - ۋاجىبلارغا سەل قارايدىغان، ئەخلاق - پەزىلەتكە پەرۋا قىلمايدىغان، يات مىللەتلەرگە ھەۋەس قىلىدىغان، روھىي جەھەتتىن تۇراقسىزلىق دېگەندەك ئىللەتلەر پەيدا بولىدۇ - دە، نەتىجىدە

ئاتا - ئانىسى ۋە خەلقىگە يۈك بولمىغان نادان بىر ئەۋلاد يېتىشىپ چىقىدۇ. بۇنداق ئەۋلاد چىرىكلىكنىڭ مىكروبلىرى بولۇپ، خەلقنىڭ ئاجىزلىق نۇقتىسىغا ئايلىنىپ قالىدۇ.

كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئەزھەر ئۇنۇۋېرسىتېتىدىن سىرت، يەنە بىر قىسىم ئىسلامىي مەكتەپلەر قۇرۇلدى. بۇ مەكتەپلەرنىڭ ئاجىزلىق نۇقتىسى شۇكى، گەرچە ئۇلار بەزى دىنىي مەزمۇنلارنى ئۆگىتىشكە تىرىشقان بولسىمۇ، لېكىن دىندىن خالىي مائارىپ سىستېمىسى تەرىپىدىن باشقۇرۇلىدۇ، ھەتتا ئۇشبۇ مەكتەپلەردىمۇ «يۇقىرى قاتلامدىكىلەرنىڭ پەرزەنتلىرى چەتئەل مەكتەپلىرىدە ئوقۇيدۇ» دېگەن ئىدىيە سىڭدۈرۈلىدۇ. چەتئەل تىلى دەرسلىكلىرىنى دىققەت بىلەن كۆزدىن كەچۈرىدىغان بولساق، ئۇلارنىڭ مەزمۇنىغا بىزنىڭ دىنىمىزغا ۋە قىممەت قاراشلىرىمىزغا ماس كەلمەيدىغان نۇرغۇن خاتا ئىدىيە - پىكىرلەرنىڭ سىڭدۈرۈۋېتىلگەنلىكىنى بايقايمىز. بۇ كىتابلار ئۇسسۇل ۋە چالغۇلارغا، قىز - ئوغۇللار ئوتتۇرىسىدىكى ئىشقىي مۇھەببەت ۋە ناشايان مۇناسىۋەتكە، قىزلارنى ئاممىۋى سورۇنلاردا ئەۋرەتلىرىنى سازايى قىلىپ كىيىنىشكە تەشۋىق قىلىدىغان مەزمۇنلار بىلەن تولغان. بۇ كىتابلارنى شۇنداقلا ۋاراقلىسىڭىز، ئۆزىڭىزنى خۇددى ياۋروپادىكى تانسىخانىلاردا تۇرغانىدەك ھېس قىلىپ قالىسىز. مۇنداق تەربىيەدە ئۆسۈپ يېتىلگەن بالىلار كەلگۈسىدە دۆلەت ۋە خەلقنى ئىسلامىي يۆنىلىشكە يېتەكلىيەلەمدۇ؟

بۇنىڭ جاۋابى ئېنىق. رۇسلارنىڭ مۇسۇلمان ئافغان بالىلىرىنى سوۋېت ئىتتىپاقىغا يۆتكەپ ئوقۇتۇشى ياكى فىرانسىيەنىڭ مۇسۇلمان ئاتا - ئانىدىن تۇغۇلغان سەنگور بىلەن كېلىشىم تۈزۈشى ئەمەلىيەتتە بۇ بالىلارنى ئۆز خەلقىگە ۋە ئىسلامغا قارشى قورال قىلىش ئۈچۈندۇر. مەكتەپتىن قايتىۋاتقان بالىسى فىرانسۇزچە ياكى ئىنگلىزچە بىرەر جۈملە سۆز ياكى ناخشا ئېيتىپ قويسا، بۇنىڭدىن پەخىرلىنىپ كەتكەن ئاتا - ئانىلارنىڭ ھالىغا قاراپ ھەيران قالماي تۇرالمايسىز. ئۇلار پەرزەنتلىرىنىڭ ئەقىدىسى بۇزۇلۇپ، دىنى يوقىلىپ

كېتىۋاتقانلىقىغا پەرۋا قىلمايۋاتىدۇ. ئەھۋالىمىز شۇنچىلىك ئېچىنىشلىقكى، ھەتتا ئۆز پەرزەنتىمىزنىڭ مۇسۇلمان ياكى دىنسىز بولۇپ ئۆسۈپ يېتىلىۋاتقانلىقىغا كۆڭۈل بۆلمەيدىغان ھالغا كېلىپ قالدۇق!

يەسلى يېشىدىكى بالىغا باشقا بىر تىل ئۆگىتىشكە بولامدۇ؟

شاكىر ئابدۇلئەزىزنىڭ «بالىلار تىلى» ناملىق كىتابىنىڭ 78- بېتىدە بۇ ھەقتە مۇنداق دېيىلگەن: «بۇ تېمىغا ئەرەب دۇنياسىدا يېتەرلىك كۆڭۈل بۆلۈنمىگەن بولسىمۇ، ياۋروپا ئەللىرىدە كۆپلىگەن تەتقىقاتلار ئېلىپ بېرىلغان. ئومۇمەن ئېيتقاندا، بۇ ھەقتە بىر - بىرىگە زىت كۆزقاراشلار مەۋجۇت بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئەڭ مۇھىملىرىنى تۆۋەندىكىچە خۇلاسىلەشكە بولىدۇ:

• بىرىنچى، بۇ پىكىرنى قوللاش تەرەپدارلىرى بولۇپ، ئۇلار بۇ ئىشنىڭ تۆۋەندىكىدەك پايدىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ:

• كىچىكىدىن باشلاپ ئىككىنچى تىلنى ئۆگىنىشكە نىسبەتەن قىزىقىش ۋە ئىنتىلىش روھىنى يېتىلدۈرۈش؛

• كېيىنكى مەكتەپ پەنلىرىنىڭ يۈكىنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن، كىچىكىدىن باشلاپ ئۇل سېلىش؛

• باشقا بىر تىلنى ئۆگىنىش ئارقىلىق ئىلغار مەدەنىيەتلەر بىلەن تونۇشۇش پۈرسىتىگە ئىرىشىش ۋە بۇ ئارقىلىق ھەر خىل مەدەنىيەتلەر ھەققىدە ئۇچۇر - مەلۇمات جۇغلانمىسى ھاسىل قىلىش؛

• ئىككىنچى تىل ئۆگىتىش تەجرىبىسىنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان نەتىجىلەرنىڭ مەيدانغا چىققانلىقى.

لېكىن، بۇ خىل قاراشتىكىلەر يەنىلا شۇنى تەكىتلەيدۇكى، ئەگەر ئىككىنچى تىل ئاساسىي ۋە كۆپ سانلىقنىڭ تىلى، بىرىنچى تىل (يەنى ئانا تىل) ئاز سانلىق مىللەت تىلى بولۇپ قالغانلىقى سەۋەبلىك يېتەرلىك قوللاشقا ئېرىشەلمىگەن ئەھۋالدا، كىچىكىدىن باشلاپلا ئىككىنچى تىلنى ئۆگىتىش سەلبىي نەتىجە كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

ئىككىنچى، بۇنىڭغا قارشى پىكىردىكىلەر ئۆزىنىڭ پەرقلىق قارىشىنى كۆپ خىل ھەم بىر - بىرىگە باغلانغان سەۋەبلەر ئاساسىدا ئوتتۇرىغا قويىدۇ. بۇلارنىڭ ئەڭ مۇھىم سەۋەبلىرى تۆۋەندىكىچە:

• ئىككىنچى تىلنىڭ ئانا تىلنىڭ ئورنىنى ئېلىپ كېتىش خەۋپى؛

• ئانا تىلنىنى تېخى پۈختا ئۆزلەشتۈرەلمىگەن بالىنىڭ باشقا تىلنى ئۆگىنىشتە قىينىچىلىققا ئۇچرايدىغانلىقى؛

• يەسلى ياكى مەكتەپكە يېڭى كىرگەن بالىنىڭ تىلى كوچا تىلى بولۇپ، ئۇلچەملىك تىلدىن كۆپ پەرقلىنىدىغان بولغاچقا، ئالدى بىلەن ئانا تىلغا ئەھمىيەت بېرىش كېرەكلىكى؛

• كىچىك بالىلار بىرلا ۋاقىتتا ئىككى خىل تىلنى ئۆگەنگەندە، ئىككى تىل ئاسانلا ئارىلىشىپ كېتىش مەسىلىسى كېلىپ چىقىدۇ. يەنە كېلىپ، كۆپىنچە ۋاقىتلاردا بالا بىر تىلدا تەپەككۇر قىلىپ، باشقا بىر تىلدا سۆزلەيدىغان بولغاچقا، نەتىجىدە ئىككى تىلنىڭ قائىدىسى ۋە سۆزلۈك ئارىلاشمىسى بالىنىڭ كاللىسىدا قالايمىقانچىلىق پەيدا قىلىپ، بالا ھەر ئىككى تىلدا، ھېچ بولمىغاندا بىر تىلدا ئاجىز بولۇپ قالىدۇ؛

• بۇ ئەھۋال ئەمەلىيەتتە ھېلىغىچە ئانا تىلدا ئاجىزلىقنىڭ دەردىنى تارتىۋاتقان ئوقۇغۇچىلارغا تېخىمۇ قىينىچىلىق ئېلىپ كېلىدۇ؛

• بۇ ئەھۋال ئوقۇغۇچىلارنى تىلدىكى ئاجىزلىق

سەۋەبلىك قۇرئان كەرىمدىن يىراقلىشىشقا ۋە ئۇنى ئوقۇپ چۈشىنەلمەسلىككە ئېلىپ بارىدۇ. يەنە كېلىپ، غەربنىڭ پەن - تېخنىكا تەرەققىياتى ئىنتايىن كۈچلۈك بولۇۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە، بالىلارنىڭ كۆڭلىدە ئۆز ئانا تىلىنى تۆۋەن كۆرىدىغان ئەھۋال پەيدا بولۇپ قالىدۇ. ھەتتا نۇرغۇن ئاتا - ئانىلارمۇ بالىلارغا ئىسلامىي بىلىم ئۆگىتىشكە پەرۋاسىز قاراپ، ئەكسىچە ياتلارنىڭ تىلىدا كېكەچلەپ سۆزلىشىشنى بىر خىل تەرەققىيات ۋە مەدەنىيلىشىش دەپ قارىماقتا. بۇ ئېنىقلا نادانلىقتۇر.

● بالىلار كىچىك تۇرۇپلا باشقا بىر مەدەنىيەتلەر بىلەن ئۇچراشقىنىدا، تېخىچە ماتېرىيالىزم ۋە بۇزۇقچىلىقنىڭ خەتەرلىرىگە قارشى تۇرالمايدىغان بالىلارنىڭ روھىدا ئۆز مىللىي مەدەنىيىتىگە قارىتا يوشۇرۇن، سەلبىي تەسىر قالىدۇ. نەتىجىدە غەرب مەدەنىيىتىگە ئۆزىنى قارىغۇلارچە ئۇرۇپ، ئۇلارنى ئۇلۇغ قىلىپ، ئۆزىنىڭ مىللىي مەدەنىيىتىنى بولسا «قالاق» دەپ قاراپ، ئاخىر ۋەتىنىگە ئاسىي بولۇپ، ئۆز ۋەتىنىدىن نومۇس قىلىدىغان ھالەت شەكىللىنىدۇ. ئاخىرقى ھېسابتا، ئۆزلۇك ۋە كىملىك تۇيغۇسىنى تامامەن يوقىتىدىغان خەتەرلىك ئەھۋالغا چۈشۈپ قالىدۇ؛

● بالىنىڭ قىزىقىشىنى ئاشۇرۇش ۋە كېيىنكى مەكتەپ دەرسلىرىنىڭ يۈكىنى يېنىكلىتىش مەسلىسىگە كەلسەك، بالا ئەمەلىيەتتە ئۇ پەنلەرنى ھېچقانداق سەلبىي تەسىر پەيدا قىلمىغان ھالدا، تولۇقسىز ياكى تولۇق ئوتتۇرا مەزگىللىرىدىمۇ تولۇقلىيالايدۇ.

يۇقىرىدىكى مۇلاھىزىلەردىن شۇنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، ئىككىنچى گۇرۇپپىنىڭ قاراشلىرى تېخىمۇ كۈچلۈك، ئېنىق ۋە كۆپ سانلىقنىڭ قوللىشىغا ئېرىشكەن. ئەمەلىيەتتە، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان سەۋەبلەرنىڭ بىرىلا يەسلى ياكى باشلانغۇچ مەكتەپ يېشىدىكى بالىلارغا ئىككىنچى تىل ئۆگىتىش پىكرىدىن ۋاز كېچىشكە يېتەرلىكتۇر.

ھەتتا تولۇقسىز ئوتتۇرا باسقۇچىدا بالىلارغا ئىككىنچى تىل ئۆگىتىلگەندىمۇ، جەمئىيەت، دىن ۋە مەدەنىيەتنىڭ ئېھتىياجىنى، شۇنداقلا تەلىم - تەربىيەنىڭ ئاساسىي مەقسىتىنى نەزەردە تۇتۇش كېرەك، يەنى چەتئەل تىلىنى ئۆگىنىشنىڭ مەقسىتى پەقەت ئىلمىي تەتقىقات ۋە ئالاقە قورالى سۈپىتىدە قوللىنىش بولۇشى كېرەككى، ھەرگىزمۇ مەقسەتلىرى، پەلسەپىسى، يۆنىلىشى ۋە تۇرمۇش ئۇسۇلىدا كاپىرلارنى دوراش بولماسلىقى كېرەك.

ژۇرناللار ۋە بالىلار ھېكايىلىرى

يەھۇدىيلارنىڭ «ھەربىر لىنىيەلىرى» ناملىق ئەسەردە: «خەلقئارالىق يەھۇدىي دۆلىتىنىڭ قۇرۇلۇشى ئۈچۈن ئۆسمۈرلەرنى بۇزۇش زۆرۈر» دېيىلگەن. شۇڭلاشقا، ئۇلار ئاساسىي نىشانىنى ئۆسمۈرلەرگە قارىتىپ، بالىلارنىڭ ھېكايە ۋە كۆڭۈل ئېچىشقا بولغان قىزىقىشىدىن پايدىلىنىپ، گېزىت - ژۇرنال، ھېكايە ۋە بالىلار ئەدەبىياتى كىتابلىرىغا ئۆزىنىڭ زەھەرلىك ئىدىيەلىرىنى سىڭدۈرۈۋەتكەن. نەتىجىدە، قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا بالىلارنىڭ ئەقلىنى بۇلغايدىغان، تەبىئىتىنى بۇزىدىغان ئۇچۇر ۋە رەسىملەر ھەممە ساھەنى قاپلىۋالغان.

فىرەيد ئېلتونىي «ھاۋادىكى زەھەرلەر» دېگەن ماقالىسىدە مۇنداق دەيدۇ: «ھازىر بىزنىڭ مەقسىتىمىزگە خىزمەت قىلىدىغىنى ئەرەب دۆلەتلىرىدە، بولۇپمۇ بېيرۇتتا تارقىتىلىۋاتقان گېزىت ۋە بالىلار ژۇرناللىرىدۇر. بۇ ماتېرىياللار ئاتېئىزم، شەھۋانىيلىق ۋە مىسسىيونېرلىق ئىدىيەلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. ئۇلارنىڭ تۈرلىرى تۆۋەندىكىچە:

1. ئەرەب تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ تارقىتىلىدىغان چەتئەل ژۇرناللىرىدىن: «خاسىيەتلىك ئادەم»، «لۇلۇ»، «شەپەرەڭ پالۋان»، «مىكى چاشقان» ۋە «زورو» قاتارلىق فانتازىيەلىك ژۇرنالىلار؛ «گرانداىزىر»، «تۆمۈر ئادەم» قاتارلىق تاشقى پىلانېتا

ئۇرۇشىغا مۇناسىۋەتلىك ژۇرناللار؛ «تارزان»، «گىگانت ئادەم» ۋە «كاۋچۇك ئادەم» قاتارلىق ئەپسانىۋى ژۇرناللار بار. بۇ ژۇرناللارنىڭ مەزمۇنى ئاساسىي جەھەتتىن تېلېۋىزىيە فىلىملىرىغا ئوخشاپ كېتىدىغان بولۇپ، ھايۋانلار ياكى تاشقى پىلانېتالىقلار بىلەن ئىنسانلار ئارىسىدىكى زوراۋانلىق سەرگۈزەشتىلىرى تەسۋىرلەنگەن. ئادەتتە كىچىك بالىلارنىڭ تېلېۋىزور كۆرۈش نىسبىتى ژۇرنال كۆرۈشكە قارىغاندا يۇقىرىراق بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ ژۇرناللارنىڭ تەسىرى گەرچە تېلېۋىزوردەك كۈچلۈك بولمىسىمۇ، لېكىن بۇ ژۇرناللارنىڭ مۇسۇلمان پەرزەنتلىرىگە بولغان زىيىنىغا ھەرگىز سەل قاراشقا بولمايدۇ. بۈلارنىڭ ھەممىسى ئىسلام قىممەت قارىشى ۋە غايىسىدىن ئىنتايىن يىراق تەشۋىقات ۋاستىلىرىدۇر. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ ماتېرىياللاردا رەڭلىك رەسىملەر ئارقىلىق ئىككى جىنسنىڭ ئەۋرەتلىرى ئوچۇق - ئاشكارا كۆرسىتىلگەن.

مەن ياپونىيەگە بارغىنىمدا، ئۇ يەردىكى بالىلار ژۇرناللىرىدا ھاياتىمدىكى ئەڭ قەبىھ ئىشلارنى كۆردۈم. مەزكۇر كارتون رەسىملەردە «قەھرىمان»لار جەڭ قىلىپ يامانلارنى يەڭگەندىن كېيىن، قىز دوستى بىلەن نومۇسسىزلارچە قۇچاقلىشىش ۋە جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىش كۆرۈنۈشلىرى ئەينەن ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ئىدى.

تېلېۋىزور ياكى ژۇرناللاردىكى بۇنداق رەڭلىك پېرسونաژلارنى داۋاملىق كۆرۈش بالىلارنىڭ زېھنىدە چوڭقۇر ئىز قالدۇرىدۇ. بۇ ناھايىتى خەتەرلىك ئەھۋال. بىز ئەلۋەتتە بۇ ژۇرناللارنىڭ بالىلارنى ئوقۇشقا قىزىقتۇرۇشتەك ئىجابىي رولىنى ئىنكار قىلمايمىز، ئەمما بۇ خۇددى ھالاكەتلىك كەلكۈن ئىچىدىكى بىر تامچە پاكىز سۇغا ئوخشايدۇ، خالاس.

يەنە كېلىپ، «مىكى چاشقان» قاتارلىق ژۇرناللارنىڭ كۆپىنچىسىدە كوچا تىلى ئىشلىتىلگەن. بۇنىڭ نەتىجىسىدە بالىلار ئەرەب تىلىدا سۆزلەشتىن ۋە قۇرئاننى چۈشىنىشتىن يىراقلىشىپ كېتىدۇ. بۇ نۇقتا دەل ئىسلام دۈشمەنلىرىنىڭ

مۇسۇلمانلارنى ئۆز تىلى ۋە مۇقەددەس كىتابىدىن يىراقلاشتۇرۇش پىلانىدۇر. ھالبۇكى، ئۇلار ئۆزلىرى دەل بۇنىڭ ئەكسىچە تەرىبىيە ئېلىپ باردۇ. قارايدىغان بولساق، يەھۇدىيلار ئۆزلىرىنىڭ «مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلى» دەپ ئاتىۋالغان ئىبرانىي تىلىنى مائارىپىنىڭ ھەرقايسى باسقۇچلىرىدا مەجبۇرىي ئۆگىتىۋاتىدۇ. لېكىن، بىزچۇ؟ بىز مۇسۇلمانلار قۇرئان ۋە پەيغەمبىرىمىزنىڭ تىلىغا قانداق مۇئامىلە قىلىۋاتىمىز؟

2. مىسىردىكى «سەمىر»، سۇرىيەدىكى «ئوساما»، يەمەندىكى «ئەلھۇدۇد»، سۇداندا «سىببيان ۋە ماريېۇد»، ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكىدىكى «ماجىد»، كۇۋەيتتىكى «سائاد» ۋە «كۇنجۇت، ئىشىكىنى ئاچ!» قاتارلىق ئەرەبچە ژۇرناللارنىڭ كۆپىنچىسى مىللىي غايە ۋە مەدەنىيەت مەزمۇنلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولسىمۇ، ئەپسۇسكى، سۇزۇك بولغان ئىسلامىي قىممەت قاراش ۋە نىشاندىن پۈتۈنلەي يىراق.

بۇ پىروگراممىلارنىڭ تەسىرىدە بەزى بالىلار ئارزۇسىنىڭ ئەملىگە ئېشىشى ئۈچۈن قونچاقتا سەجدە قىلىدىغان؛ مايمۇن بىلەن خوجايىنى ئوغرىلىق قىلسىمۇ، ھېچكىمنىڭ ئۇلارغا بىر نەرسە دېمىگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۆزىمۇ قوشنىسىنىڭ ئۆيىگە سەكرەپ كىرىپ ئوغرىلىق قىلماقچى بولغان؛ كۇتۇپخانىدا ئىنىسىنىڭ ئۇستىگە سەكرەپ چۈشۈپ ئومۇرتقىسىنى ئېغىر يارىلاندۇرغان؛ يەنە نۇرغۇن بالىلارنىڭ ئېغىر دەرىجىدىكى قورقۇنچ سەۋەبلىك «ۋەھىمە كېسىلى»گە گىرىپتار بولۇپ قالغان ئەھۋالىلار كۆرۈلگەن. مەزكۇر ۋەقەلەر ھەم شۇلارغا ئوخشاش يەنە نۇرغۇن پاجىئەلىك ئىشلار بالىلارغا كۆڭۈل بۆلۈش ۋە كۆڭلىنى ئېچىش باھانىسى بىلەن، «بالىلار ئەدەبىياتى» نامىدا تەشۋىق قىلىنىۋاتقان بىمەنە مەزمۇنلارنىڭ نەتىجىسىدۇر.

«قۇرەيش قىزى» رومانىدىكى پەرزەنت تەربىيەسىگە مۇناسىۋەتلىك زەھەرلىك پىكىرلەر

مۇھەممەد بەسسام مۇنداق دەيدۇ: «بەزى يازغۇچىلار ئىلىم - مەرىپەت تارقىتىش ۋە خەلقنى تارىخ ئوقۇشقا رىغبەتلەندۈرۈش باھانىسى بىلەن ئىسلام تارىخى ھەققىدىكى كىتابلارنى يازىدۇ. كېيىن دۇشمەنلىرى بىزنىڭ تارىخىمىز توغرۇلۇق يېزىلغان بۇ ماتېرىياللارنى ئۆزلىرىنىڭ يامان غەرەزلىرى ئۈچۈن ئىشلىتىدۇ. بۇنداق ۋاقىتتا، بىز بۇ دولقۇنغا چوقۇم كۆچلۈك قارشى تۇرۇشىمىز كېرەك».

جورجى زەيدان يازغان «قۇرەيش قىزى» ناملىق كىتابتىكى ئەڭ خەتەرلىك نۇقتا شۇكى، بۇ كىتاب مۇسۇلمان ياشلارنىڭ ئوقۇشى ئۈچۈن تەييارلانغان. ئۆسمۇر بالىلار ۋە ياشلار بۇ كىتابتىن خەلىپە ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ گويا ئاجىز بىرى ئىكەنلىكى، ئۇمەۋى جەمەتىدىكى تۇغقانلىرىنىڭ ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋە مۇسۇلمانلار ئۈستىدىن ھۆكۈمرانلىق قىلىۋالغانلىقى، شۇنداقلا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا، تەلھە ۋە زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالارنىڭ گويا تاماخورلۇق سەۋەبىدىن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا قارشى چىققانلىقى ھەققىدىكى مەزمۇنلارنى ئوقۇيدۇ. نەتىجىدە بالىلار ۋە ياشلارنىڭ نەزىرىدە ساھابىلەر خۇددى باشقا ئۇممەتلەردىكىدەك نەپسى - خاھىشلىرى ئۈچۈن جېدەللىشىدىغان، ئاددىي كىشىلەردەك كۆرۈنۈپ قالىدۇ.

جورجى زەيدان مەزكۇر كىتابىدا ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خەلىپىلىكى، شېھىت قىلىنىشى ھەمدە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىنچىكە ۋەقەلىكلەرنى قەستەن تاللىغان. بۇ ئارقىلىق ئۇ ساھابىلەرگە تۆھمەت چاپلاپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىجتىھاد سەۋەبىدىن كېلىپ چىققان ئىختىلاپلارغا تۆھمەت بارماقلىرى بىلەن ئىشارەت قىلغان. ئۇنىڭ شۇ ۋەقەلىكلەرنى تاللىشى ھەرگىزمۇ تاسادىپىيلىق ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ رەزىل نىيىتىنى ئەملەگە ئاشۇرۇش، شۇنداقلا ئىسلام ئۇممىتى بىردەك رەت قىلغان مۇھەممەد ئىبنى ئەبۇ بەكرى ۋە ئەشتەر

نەخەئىيغا ئوخشاش كىشىلەرنى ئۇلۇغلاش ئۈچۈندۇر. بىراق، «كاپىرلار يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ، ئاللاھ ئۆز نۇرىنى مۇكەممەل قىلغۇچىدۇر (يەنى ئۆزىنىڭ دىنىنى غالىب قىلغۇچىدۇر)».

سەلەف سالىھلىرىمىز ساھابىلەر ئارىسىدا يۈز بەرگەن ئىختىلاپلار ھەققىدە ھەقىقىي ئەھۋالنى بىلمەي تۇرۇپ گەپ قىلغاندىن، سۈكۈت قىلىشنى ئەۋزەل كۆرەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىزمۇ ساھابىلەر ئارىسىدىكى ئىختىلاپلاردىن ئۆزىمىزنى تارتىش پەرزەنتلىرىمىزنىڭ ساغلام تەربىيەسى ۋە ئۇلارنى توغرا يولغا يېتەكلەشتىكى ئەڭ توغرا تاللىشىمىز ۋە ئاساسىي پىرىنسىپىمىز بولۇشى كېرەك.

بىز ساھابىلەر ئارىسىدىكى ئىختىلاپلاردىن يىراق تۇرۇشنى ئۆزىمىزگە پىرىنسىپ قىلغان تۇرۇپ، ئۇلارغا قىلىنغان يالغان تۆھمەت - بوھتانلارغا قانداقمۇ يول قويالايمىز؟! بىز بۇنداق زەھەرلىك پىكىرلەرنىڭ ئەۋلادلىرىمىزغا سىڭىپ كىرىشىنى توسۇش ئۈچۈن، چوقۇم قاتتىق كۆرەش قىلىشىمىز ھەمدە ۋاقتى - ۋاقتىدا رەددىيە قايتۇرۇشىمىز كېرەك. بۇ خىل كۆرەش روھى بىزدىن بوشاشماستىن تىرىشچانلىق كۆرسىتىش، چىن ئىخلاس، سەۋرچانلىق ۋە پىداكارلىق تەلەپ قىلىدۇ.

بالىلىرىمىزدا ساغلام مەدەنىيەت ئېڭى بەرپا قىلىشىمىز ئۈچۈن، بۈگۈنكى كۈندىكى پىكىر مەيدانى ئىخلاسمەن ۋە سەممىي كىشىلەرنىڭ تىرىشچانلىقلىرىغا تەشنا بولماقتا. كۆرۈپ تۇرۇۋاتقىنىمىزدەك، «قۇرەيش قىزى»غا ئوخشاش ئەپسانىۋى رىۋايەت ۋە ئىسلام تارىخىغا ھۆجۇم قىلىۋاتقان باشقا كىتابلارنىڭ مەيدانغا كېلىشى ئىسلام ئۈممىتىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان ۋە ئىجابىي تەسىرگە ئىگە بالىلار ئەسەرلىرىنىڭ يېتەرسىزلىكىدىندۇر. ئەگەر بىز بۇ بوشلۇقنى تولدۇرۇش ئۈچۈن تىرىشساق، ئاللاھ تائالا ئەلۋەتتە بىزنىڭ بۇ جەھەتتىكى خىزمىتىمىزنى كۆرۈپ تۇرىدۇ، بىزگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئەجىر ئاتا قىلىدۇ.

ئىسلام تارىخى ھازىر ئېغىر دەرىجىدە مەسخىرە

ۋە بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىماقتا. ساھابىلەر ۋە ئىسلام خەلىپىلىكىمۇ بۇلارنىڭ تەسىرىدىن قۇتۇلۇپ قالالمىدى. ھالبۇكى، ساھابىلەر بىزگە قۇرئان ۋە سۈننەتنى يەتكۈزگەن، بىزنىڭ ھىدايىتىمىزگە سەۋەب بولغان ئۇلۇغ كىشىلەر ئىدى. ئەبۇ ئەييۇب سەختىيانىي مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر سەن بىراۋنىڭ ساھابىلەرنى ئەيىبلەۋاتقانلىقىنى كۆرسەڭ، بىلگىنكى ئۇلار قۇرئاننىڭ ھۆججەتلىكىنى بىكار قىلىش ئۈچۈن، بىزنىڭ گۇۋاھچىلىرىمىزنى ئېتىبارسىز قىلماقچى بولۇۋاتىدۇ. مانا بۇ ئۇلارنىڭ رەزىل مەقسىتىگە يېتىشىنىڭ ئەڭ ئۇنۇملۇك يولىدۇر. بۇنداق كىشىلەر ھەقىقەتەن زىندىقلاردۇر».

بۇ دۇشمەنلەر يالغۇز ئوسمانىي خەلىپىلىكىگە تۆھمەت قىلىش، ئۇنى بىلىمسىزلىك، نامراتلىق ۋە كېسەللىك خەلىپىلىكى دەپ ھاقارەتلەش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن، بەلكى خۇلەفائى راشىدىنلارغىمۇ تىل تەگكۈزدى. بىز دىنىمىزغا ۋە رەببىمىزنىڭ شەرىئىتىگە قايتىشنى تەشەببۇس قىلساق، ئۇلار بىزنى مەسخىرە قىلىپ: «سىلەر ئەلى بىلەن مۇئاۋىيە ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇشقا قايتماقچىمۇ[35] ياكى ھارۇن رەشىدنىڭ خەلىپىلىكىگە قايتماقچىمۇ؟» دېيىشتى.

بىز بۇگۈن كۆرۈپ تۇرۇۋاتقان ئاچچىق رېئاللىق شۇكى، مەكتەپ ۋە ئۇنىۋېرسىتېتلاردا ئوقۇتۇلۇۋاتقان تارىخ دەرسلىكلىرى مۇسۇلمانلارنى دىندىن يىراقلاشتۇرۇش، دىنىي دۆلەتتىن، دۇنيانى ئاخىرەتتىن ئايرىۋېتىشنى مەقسەت قىلغان ۋە بۇرمىلانغان ساختا تارىختۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىز تارىخنى ئۆزى ۋە ئۈممەتنىڭ پەرزەنتلىرى ھەققىدە ئاللاھتىن قورقىدىغان ئىسلامىي قوللار بىلەن يېزىشقا تولىمۇ موھتاج.

[35] ئەبۇ بەكرى ئىبنى ئەرەبىي ئەلمالىكىينىڭ: «ئەلئەۋاسىم مىنەل قەۋاسىم» ناملىق كىتابىغا قارالسۇن.

پەرزەنتسىزنى ھەر خىل كىشىلەر تەربىيەلەۋاتىدۇ، ئۇنداقتا يەنە كىمنى ئەيىبلەيمىز؟

ئەگەر سىز «بالا تەربىيەسى پەقەت ئاتا – ئانىنىڭ مەسئۇلىيىتىدۇر» دەپ ئويلىۋالغان بولسىڭىز، خاتالاشقان بولىسىز. پەرزەنتلىرىمىزنىڭ تەربىيەسىگە ئىشتىراك قىلىدىغان ۋە تەسىرى ئاتا - ئانىدىن كەم بولمايدىغان نۇرغۇن كىشىلەر بار. مەسىلەن، بالا كۆپ ۋاقىتنى مەكتەپتىكى دەرسلەر ۋە ئوقۇتقۇچىلار بىلەن ئۆتكۈزىدۇ، ئۇ يەردە تۇرلۈك مۇھىتلاردىن كەلگەن بالىلار بىلەن ئارىلىشىدۇ، بۇلارنىڭ ھەممىسى بالىنىڭ تەربىيەسى، ئەدەپ - ئەخلاقى ۋە ئوي - پىكرىگە كۈچلۈك تەسىر كۆرسىتىدۇ. شۇنىڭدەك، جېدەل - ماجىرا بولۇپ تۇرىدىغان، ناچار ئەخلاقلىق كىشىلەر بىلەن تولغان ۋە ئىسلامغا تامامەن يات بولغان ناخشا - مۇزىكىلار ياڭراپ تۇرىدىغان كوچىلارنىڭمۇ تەسىرى ناھايىتى چوڭ بولىدۇ. بالىلار سىرتقا چىقسىلا مۇشۇنداق مۇھىت بىلەن ئۇچرىشىدىغان تۇرسا، كىممۇ بۇنىڭ تەسىرىنى ئىنكار قىلالىسۇن؟!

ئۇرۇق - تۇغقانلارنىڭ زىيارىتىمۇ بالىنىڭ خۇلق - مىجەزى ۋە خاراكتېرىگە تەسىر كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن، بۇۋىسى تاماكا چېكىدۇ، مومىسى تېلېۋىزوردا بالىنىڭ يېشىغا ماس كەلمەيدىغان فىلىملارنى كۆرىدۇ، ھاممىسى ھىجابسىز يۈرىدۇ، بىر تاغىسى سەت گەپ قىلسا، يەنە بىر تاغىسى ئىسلام ئەھكاملىرىغا ئەمەل قىلمايدۇ... بالىنىڭ ياشاۋاتقان مۇھىتى مۇشۇنداق ئەھۋال ۋە كۆرۈنۈشلەردىن خالىي بولالامدۇ؟! يەنە كېلىپ، بۇنداق ئەھۋال قوشنىلىرىمىز، بىز زىيارەت قىلىپ تۇرىدىغان ۋە بىزنى يوقلاپ تۇرىدىغان تونۇش - بىلىشلىرىمىزدىمۇ يۇز بېرىپ تۇرىدۇ. دېمەك، مەكتەپ - مەدرىسە، كوچا - كويلار، رادىيو - تېلېۋىزور، گېزىت - ژۇرنال ۋە ئۇرۇق - تۇغقان، تونۇش - بىلىشلەرنىڭ ئاربىسىدىكى ياماق ئىشلارنىڭ ھەممىسى بالىلارنىڭ زېھنىگە سەلبىي تەسىر كۆرسىتىدۇ. ئۇنداقتا، بالىلارنىڭ بۇزۇلۇشىدىكى مەسئۇلىيەتنى زادى كىمگە ئارتىمىز؟ ياكى بۇنى ئۆزىمىز ئۇستىمىزگە ئالىمىزمۇ؟

مەسئۇلىيىتىمىز ئېغىر

بىز مەكتەپلەرنىڭ ئىلمىي كەمچىلىكى ۋە تەربىيەۋى يېتەرسىزلىكىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ، يەنىلا بالىلىرىمىزنى مەكتەپكە ئەۋەتمىمىز، چۈنكى بالىلار مەكتەپتىكى تەلىم - تەربىيەنىڭ بەزى باسقۇچلىرىنى تاماملىشى زۆرۈر. بۇ جەھەتتە كۆپچىلىك ئاتا - ئانىلار ھەقىقەتەن ئامالسىز. گەرچە جەمئىيەتنى ئەنە شۇنداق گۇناھ - مەسىيەت ۋە ناچار قىلمىشلار قاپلاپ كەتكەن بولسىمۇ، ئاتا - ئانىلار قانداقمۇ ئۇلارغا قارشى چىقىپ، ئۇلارنى ئومۇميۈزلۈك ئىسلاھ قىلالىسۇن؟! كىشىلەرنى ئەزەلدىن داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ناچار ئادەتلىرىدىن ئايرىۋېتىش تولىمۇ قىيىن ۋە مۇشەققەتلىك ئىشتۇر.

گەرچە ئۇرۇق - تۇغقانلارنىڭ يېنىدا بالىلىرىمىزغا يامان تەسىر كۆرسىتىدىغان بەزى ناچار ئىشلار مەۋجۇت بولسىمۇ، بالىلىرىمىز يەنىلا ئۇلارنىڭ قېشىغا بېرىشقا مەجبۇر بولىدۇ. بۇگۈنكى كۈندە يامانلىق ۋە بۇزۇقچىلىق شۇنچىلىك يامراپ كەتتىكى، ئۇنىڭدىن خالىي ھېچ يەر يوقتەك بولۇپ قالدى. يەنە كېلىپ، سىلە - رەھىم قىلىش ۋە ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش – چوڭ - كىچىك ھەممەيلەننىڭ كۆڭۈللىرىدە يىلتىز تارتقۇزۇش ۋە ئۇنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاش كېرەك بولغان ئىمانىي بۇرچتۇر. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلە - رەھىم (تۇغقاندارچىلىق) ئەرشكە ئېسىقلىق ھالەتتە تۇرۇپ: ‹كىمكى مېنى ئۇلىسا، ئاللاھ ئۆز رەھمىتىنى ئۇنىڭغا يەتكۈزىدۇ. كىمكى مېنى ئۈزسە، ئاللاھ ئۇنىڭدىن رەھمىتىنى ئۈزىدۇ› دەيدۇ».[36]

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

«بىر - بىرىڭلاردىن نەرسە سوربغاندا نامى بىلەن سورايدىغان ئاللاھتىن قورقۇڭلار، سىلە - رەھمىنى ئۈزۈپ قويۇشتىن ساقلىنىڭلار»[37].

[36] بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

[37] سۈرە نىسا، 1 - ئايەت.

يەنە بىر ئايەتتە، ئاللاھ تائالا سىلە - رەھىمنى ئۈزگۈچىلەرنى ئەيىبلەپ مۇنداق دەيدۇ: «پاسىقلار ئاللاھ ۋەدە ئالغاندىن كېيىن بەرگەن ۋەدىسىنى بۇزىدۇ. ئاللاھ ئۇلاشقا بۇيرۇغان شەيئىنى ئۈزۈپ قويىدۇ (يەنى سىلە - رەھىم قىلمايدۇ)، يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلىدۇ؛ ئەنە شۇلار زىيان تارتقۇچىلاردۇر»[38].

«پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا - ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى»[39].

ئەلۋەتتە، قولۇم - قوشنىلار بىلەن كۆرۈشمەي، سالاملاشماي ياشىغىلى بولمايدۇ. يەنە كېلىپ، قولۇم - قوشنىلار ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە كۈچلۈك تەۋسىيە قىلغان ۋە بىزنىڭ مەجبۇرىيىتىمىز قاتاردىن سانىغان ھەق - ھوقۇقلارنى ئادا قىلىشتىن سىرت، بىز يەنە ئۇلارنىڭ بالىلىرىغىمۇ ياخشى مۇئامىلە قىلىش ھەمدە بالىلىرىمىز بىلەن دوستلىشىپ، ئوينىشىغا رۇخسەت قىلىشقىمۇ مەجبۇرمىز.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن نەقىل قىلىنغان نۇرغۇنلىغان سەھىھ ھەدىسلەر بىزنى قوشنىلارغا ياخشىلىق قىلىشقا ئۈندەيدۇ. جۈملىدىن، ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنغان بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرگەن بولسا، قوشنىلىرىغا ياخشىلىق قىلسۇن».[40]

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: «جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ماڭا قوشنىغا ياخشىلىق قىلىشنى تەۋسىيە قىلىۋەرگەچكە، مەن ھەتتا ‹قوشنىنى قوشنىغا مىراسخور قىلىپ قويىدىغان ئوخشايدۇ› دەپ ئويلاپ قالغانىدىم».[41]

---

[38] سۈرە بەقەرە، 27 - ئايەت.

[39] سۈرە ئىسرا، 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[40] سەھىھۇل بۇخارىي، 5560 - ھەدىس.

[41] سەھىھۇل بۇخارىي، 5555 - ھەدىس.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «بىر ئادەم: ‹ئى رەسۇلۇللاھ! پالانى ئايال كۆپ نامساز ئوقۇيدۇ، كۆپ روزا تۇتىدۇ ۋە كۆپ سەدىقە بېرىدۇ، بىراق قوشنىلىرىغا ئازار بېرىدۇ› دېگەنىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ‹ئۇ دوزاختا› دېدى. ئۇ ئادەم يەنە: ‹ئى رەسۇلۇللاھ! پالانى ئايال روزىنىمۇ ئاز تۇتىدۇ، سەدىقىنىمۇ ئاز بېرىدۇ، نامازنىمۇ ئاز ئوقۇيدۇ ۋە بىرقانچە پارچە قۇرۇتلا سەدىقە قىلىدۇ، بىراق قوشنىلىرىغا ئازار بەرمەيدۇ› دېگەنىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ‹ئۇ جەننەتتە› دېدى»[42].

بىر كۈنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ خىزمەتكارى بىر قوي سويۇپ، ئۇنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلگەنىدى، ئۇ خىزمەتكارىغا: «پالانى يەھۇدىي قوشنىمىزغا ھەدىيە قىلدىڭمۇ؟ پوكۈنى يەھۇدىي قوشنىمىزغا ھەدىيە قىلدىڭمۇ؟ مەن پەيغەمبەر ئەلەيىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدىم: ‹جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ماڭا قوشنىغا ياخشىلىق قىلىشنى تەۋسىيە قىلىۋەرگەچكە، كېيىنچە قوشنىنى مىراسخور قىلىپ قويىدىغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قالغانىدىم›» دېدى.[43]

بىز گەرچە مەكتەپ، ئۇرۇق - تۇغقان ۋە قولۇم - قوشنىلاردىن بالىلىرىمىزغا كېلىدىغان زىيانىنىڭ ئالدىنى ئالالىغان تەقدىردىمۇ، كوچىلاردىن كېلىۋاتقان يامانلىق ۋە بۇزۇقچىلىقلارنى توسالامدۇق؟!

چۈشكۈنلۈشۈش

غەرب پىسخولوگلىرى دىن ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «دىن ئىنسانىنىڭ ھەربىكتىنى چەكلەيدۇ، كىشىلەرنىڭ ھاياتىنى گۇناھ - مەسىيەت تۇيغۇسى بىلەن خۇنۇكلەشتۈرۈپ، روھىي دۇنياسىنى قالايمىقانلاشتۇرىدۇ. بۇ خىل تۇيغۇ بولۇپمۇ

[42] ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان.

[43] ئىمام بۇخارىي: «ئەدەبۇل مۇفرەد»، 78 - ھەدىس.

دىنىدار كىشىلەرنى ھەممە ئىشى خاتادەك ھېس قىلدۇرىدۇ، ئۇلارنى پەقەت ھاياتنىڭ لەززەتلىرىدىن ۋاز كېچىش ئارقىلىقلا پاكلىنالايدىغاندەك تۇيغۇغا كەلتۈرۈپ قويىدۇ. ياۋروپا دىنغا چىڭ ئېسىلغان ۋاقتىدا قارانۇغۇ - زۇلمەتلەرگە چۆكۈپ كەتكەن ئىدى. قاچانكى، دىن كىشىنلىرىدىن ئازاد بولغاندا، تەرەققىيات ۋە ئىشلەپچىقىرىش ھاياتىغا قاراپ ماڭدى. سىلەر يەنە شۇ دىنغا قايتىش ئارقىلىق، ئۇرغۇپ تۇرىدىغان ياشلىقنىڭلارنى ‹ئۇ ھالال، بۇ ھارام› دەيدىغان چەكلىمىلەر ئىچىدە بوغۇپ قويماقچىمۇ؟».

ياۋروپانىڭ ئۆز دىنى ھەققىدە نېمە دېيىشى بىلەن بىزنىڭ كارىمىز يوق. ئۇلارنىڭ ئۇنىڭغا ئىشىنىشى ياكى ئىنكار قىلىشى بىزنى ئانچە قىزىقتۇرۇپ كەتمەيدۇ. بىراق، مۇسۇلمانلار شۇنىڭغا شەكسىز ئىشىنىدۇكى، ئىسلام دىنى ئىنسانىنىڭ تەبىئىي تۇيغۇلىرىنى ۋە بۇ تۇيغۇلارنىڭ پىكىر - ھېسسىياتتىكى پاك ئورنىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئاياللار، ئوغۇللار، ئالتۇن - كۈمۈشتىن توپلانغان كۆپ مالىلار، ئارغىماقلار، چارۋىلار ۋە ئېكىنلەردىن ئىبارەت كۆڭۈل تارتىدىغان نەرسىلەرنىڭ مۇھەببىتى ئىنسانلارغا چىرايلىق كۆرسىتىلدى»[44].

بۇ — ئىنسان تەبىئىتىدىكى رېئال بىر ھەقىقەت بولۇپ، مەسىلە پەقەت يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان نەرسىلەرنىڭ قۇلى بولۇپ قالغان كىشىلەردىلا كۆرۈلىدۇ.

ھايات بىر خىلالا ماڭمايدۇ. ئىشلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئوتتۇراھال بولغىنىدۇر. سەل قارىمايمۇ، چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتمەيمۇ، ئۆزىگە ۋە باشقىلارغا ئەزىيەت بەرمەيمۇ پاك نەرسىلەردىن ھۇزۇرلانغىلى بولىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

«ئېيتقىنكى، ‹ئاللاھ بەندىلىرى ئۈچۈن ياراتقان لىباسلارنى، شېرىن، پاك رىزىقلارنى كىم ھارام قىلدى؟›»[45]؛

[44] سۈرە ئال ئىمران، 14 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[45] سۈرە ئەئراف، 32 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

«دۇنيادىكى نېسىۋەڭنىمۇ ئۇنتۇمىغىن»[46]؛

«بىز سىلەرگە رىزىق قىلىپ بەرگەن پاك، شېرىن نەرسىلەردىن يەپ - ئىچىڭلار»[47].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەدىقە چۈشەنچىسىنى كەڭ دائىرىدە چۈشەندۈرۈپ:

— سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئايالى بىلەن جىنسىي ئالاقىدە بولسىمۇ سەدىقە بەرگەنلىك ساۋابى يېزىلىدۇ، — دېۋىدى، ساھابىلەر:

— ئى رەسۇلۇللاھ، بىراۋ شەھۋىتىنى قاندۇرسىمۇ ئۇنىڭغا ساۋاب يېرىلەمدۇ؟ — دەپ سورىغاندى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

— ئەگەر بىرى شەھۋىتىنى ھارام يول بىلەن قاندۇرسا، ئۇنىڭغا گۇناھ يېزىلىدۇ ئەمەسمۇ!؟ شۇنىڭغا ئوخشاش، ئەگەر ئۇ شەھۋىتىنى ھالال يول بىلەن قاندۇرسا، ئۇنىڭغا ساۋاب يېزىلىدۇ، — دېدى.[48]

ئىسلام دىنىدا ھەرگىز چۈشكۈنلۈك بولمايدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «مەخلۇقاتنى ياراتقان زات بىلمەمدۇ؟! ئۇ شەيئىلەرنىڭ نازۇك تەرەپلىرىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن تولۇق خەۋەردارىدۇر»[49].

ئاللاھ تائالا ئۆز بەندىلىرىگە ئىنتايىن مېھرىبان بولۇپ، بەندىلىرى ئەمەل قىلسا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بەخت - سائادەتكە ئېرىشىدىغان يولىورۇقلارنى كۆرسىتىپ بەردى، شۇنداقلا گۇناھ - مەسىيەت سادىر قىلغان كىشىلەرگىمۇ تەۋبە ئىشىكىنى ئېچىپ بەردى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

«تەقۋادارلار يامان بىر گۇناھ قىلىپ قالسا ياكى ئۆزلىرىگە

[46] سۈرە قەسەس، 77 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[47] سۈرە بەقەرە، 57 - ئايەت.

[48] مۇسنەدى ئەھمەد، 21529 - ھەدىس.

[49] سۈرە مۈلك، 14 - ئايەت.

زۇلۇم قىلسا ئاللاھنى ياد ئېتىدۇ، گۈناھلىرى ئۈچۈن مەغپىرەت تەلەپ قىلىدۇ، گۈناھنى كەچۈرىدىغان ئاللاھتىن باشقا كىم بار؟ ئۇلار قىلمىشلىرىنى بىلىپ تۇرۇپ داۋاملاشتۇرمايدۇ»[50]؛

«(ئى مۇھەممەد!) كاپىرلارغا ئېيتقىنكى، ئەگەر ئۇلار (كۇفرىدىن، پەيغەمبەر بىلەن دۇشمەنلىشىشتىن) يانسا، ئۇلارنىڭ ئۆتكەنكى گۈناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ. ئەگەر ئۇلار پەيغەمبەر بىلەن قايتا دۇشمەنلەشسە، ئۆتكەنكى پەيغەمبەرلەرنىمۇ ئىنكار قىلغانلارنى ھالاك قىلىش مېنىڭ تۇتقان يولۇم بولۇپ كەلدى (ئۇلارنىمۇ شۇنداق قىلىمەن)»[51].

خارلىق پەقەت ئاللاھنىڭ شەرئىتى ۋە بۇيرۇقلىرىغا قارشى چىققان كىشىلەرگىلا خاستۇر. ئۆز شەھۋىتىنى كونترول قىلالمايدىغان بىر ئۈممەت قانداقمۇ مەۋجۇتلۇقنى ساقلاپ قالالىسۇن!؟ كۆڭلى تارتقان نەرسىلەردىن ئۆزىنى ۋاقىتلىق تۇتالمىغان كىشى قانداقمۇ ئىنسانلىق ئىززىتىنى ساقلاپ قالالىسۇن!؟ بىر قىسىم دۇنيالىق نازۇنېئمەتلەردىن مەھرۇم قېلىشنى تەقەززا قىلىدىغان جىھادقا ۋە ئاللاھ يولىدىكى كۈرەشكە بۇنداق كىشىلەر قانداقمۇ بەرداشلىق بېرەلىسۇن!؟

مۇسۇلمان كىشى ھەر ۋاقىت رەببىنىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلىدۇ ۋە قىيامەت كۈنىدىكى ھېسابىنىڭ قاتتىق بولۇپ قېلىشىدىن قورقىدۇ. نەپسىنى گۈناھلاردىن تىزگىنلەپ، رەببىنىڭ ئۆزىگە ئاتا قىلغان نېئمەتلىرىنىڭ شۈكرانىسىنى ئادا قىلىپ تۇرىدۇ. ئاللاھنىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلىپ، ھەم ئازابىدىن قورقۇپ، رەببىگە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن يۈزلىنىدۇ. مۇسۇلمانىنىڭ ھېسسىياتى تىنچ ھەم تۇراقلىق بولۇپ، چۈشكۈنلەشمەيدۇ. غەربلىكلەر ۋە باشقا دىندىكىلەر ئۆزى خالىغانچە تۈزۈۋالغان جازا قانۇنلىرىغا بويسۇنۇپ، شۇ ھۆكۈملەر تەرىپىدىن سوتلىنىدۇ. ھالبۇكى، ئۇلارنىڭ ئىنسانلار تەرىپىدىن تۈزۈلگەن قانۇننى ئۆزىگە مىزان قىلىپ، پۈتۈن مەخلۇقاتلارنى ياراتقۇچى ئاللاھنىڭ ھۆكۈملىرىنى بولسا «چۈشكۈنلىشىشكە سەۋەب بولىدۇ» دېگەن باھانە بىلەن رەت قىلىشى تولىمۇ

[50] سۈرە ئال ئىمران، 135 - ئايەت.

[51] سۈرە ئەنفال، 38 - ئايەت.

كۆلكىلىك ئەمەسمۇ؟!

مۇسۇلمان ھاياتلىقى ھەقىقىي مەنىسى ھەققىدە چوڭقۇر تەپەككۇر قىلىدىغان كىشىلەر بولۇپ، ئۇ ھەر ۋاقىت دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك بەخت - سائادەتنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىدۇ. ئاللاھ تائالا ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ھەۋۋانى ئانىمىزغا مۇنداق دەيدۇ:

«ئاللاھ ئېيتتى: ‹سىلەر ھەممىڭلار جەننەتتىن بىر - بىرىڭلارغا دۈشمەن بولغان ھالدا چۈشۈڭلار، ئەگەر سىلەرگە مېنىڭ تەرىپىمدىن ھىدايەت كەلسە، كىمكى مېنىڭ ھىدايىتىمگە ئەگەشسە، ئۇ ئازمايدۇ ۋە ئاخىرەتتە شەقي بولمايدۇ. كىمكى مېنىڭ زىكرىمدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئۇنىڭ ھاياتى تار (يەنى خاتىرجەمسىز) بولىدۇ، قىيامەت كۈنى ئۇنى بىز كور قوپۇرىمىز›»[52].

ئاللاھ تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دەيدۇ: «بۇ دۇنيادا (دىلى) كۆر بولغان ئادەم ئاخىرەتتىمۇ كۆر ۋە تېخىمۇ گۇمراھ بولىدۇ»[53].

بىز، جاھىلىيەت دەۋرىدىكى كىشىلەر ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئايلارنى بىر يىلى ھارام، يەنە بىر يىلى ھالال دەپ ئۆزگەرتىۋەتكەنىدەك ئىش قىلساق، توغرا بولمايدۇ. ناۋادا بىز رەببىمىزنىڭ بۇيرۇقلىرىغا قارشى چىقىپ، ئۇنىڭغا ئاسىيلىق قىلساق، پەقەت بىزلا ئەمەس، ھەتتا پەرزەنتلىرىمىزمۇ ئۇ زاتنىڭ ياردىمىدىن مەھرۇم قېلىشىدىن ۋە ئازابىغا دۇچار بولۇشىدىن ئەنسىرىشىمىز كېرەك. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئېيتقىنكى، ئەگەر مەن پەرۋەردىگارىمغا ئاسىيلىق قىلسام، شۇبھىسىزكى، بۇيۇك كۈننىڭ ئازابىدىن قورقىمەن (يەنى ئاللاھنىڭ ئەمرىگە ئاسىيلىق قىلسام، قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ مېنى جەھەننەم ئوتى بىلەن ئازابلىشىدىن قورقىمەن)».[54]

[52] سۈرە تاھا، 123 – 124 - ئايەتلەر.

[53] سۈرە ئىسرا، 74 - ئايەت.

[54] سۈرە زۈمەر، 13 - ئايەت.

پايدىلىق ئىشلار بىلەن زىيانلىق ئىشلارنى پەرقلەندۈرۈش

شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دېگەن: «يامانلىقنى بىلگەنلىكنىڭ ئۆزىلا ئاقىلانىلىك ئەمەس، بەلكى ئىككى ياخشىلىقنىڭ قايسىسىنىڭ تېخىمۇ ياخشىراق ۋە ئىككى يامانلىقنىڭ قايسىسىنىڭ تېخىمۇ يامانراق ئىكەنلىكىنى پەرقلەندۈرەلىگەن كىشى ھەقىقىي ئاقىلدۇر».

بۈگۈنكى كۈندە بىزنىڭ ئەھۋالىمىز ۋە شارائىتىمىز قۇرئان ۋە سۈننەتتىن يىراقلىشىپ، شەرىئەت ھېچ يەردە تولۇق تەتبىقلانمايۋاتقان بىر ۋەزىيەتتە بولغاچقا، بىز پايدىلىق ۋە زىيانلىق ئىشلارنى توغرا ئۆلچەشكە بەكمۇ موھتاجمىز. مەكتەپ ۋە كوچىلاردىكى يامانلىقلارنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، خۇددى قۇشقاچنى قەپەسكە سولاپ قويغاندەك، بالىلىرىمىزنى ئۆيگە سولاپ قويۇش توغرا ئەمەس. ئەكسىچە، شەرىئەتكە مۇۋاپىق كېلىدىغان ھەرقانداق ئۇسۇل ۋە قاراشلارنى قوللىنىشقا ماھىر بولۇشىمىز كېرەك. پايدىلىق ئىشلارنى ئەملىگە ئاشۇرۇش ۋە زىيانلىق ئىشلاردىن ساقلىنىش ئۈچۈن، شەرىئەت ۋە رېئاللىقنى ياخشى چۈشىنىش، بىلىملىگەن ئەھۋالدا شۇ ساھەدىكى مۇتەخەسسىسلەردىن سوراش تولىمۇ زۆرۈر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر ئۇنى پەيغەمبەرگە ۋە ئۇلار (يەنى مۇئمىنلەر) نىڭ ئىچىدىكى ئىش ئۈستىدىكىلەرگە مەلۇم قىلسا، (شۇ) خەۋەرنى چىقارغۇچىلار ئۇنى (يەنى شۇ خەۋەرنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى) ئۇلاردىن ئەلۋەتتە بىلىۋالاتتى».[55]

ئەمەلىيەت شۇكى، ئىسلام شەرىئىتى ئىنسانلارغا پەقەت دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە پايدىلىق بولغان ئىشلارنىلا يولغا قويغان، زىيانلىق ئىشلارنىلا چەكلىگەن. شۇڭا بەزى ئالىملار: «شەرىئەت پۈتكۈل يامانلىقلارنى توسۇش ۋە ياخشىلىقلارنى ئەملىگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن يولغا قويۇلغان» دەپ كۆرسەتكەن.

ئىبنۇلقەييىم رەھىمەھۇللاھ شەرىئەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

[55] سۈرە نىسا، 83 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

«شەرىئەتنىڭ ئاساسىي قۇرۇلمىسى ۋە يىلتىزى ئىنسانلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى مەنپەئەتىنى كۆزلىگەن ئاساستا ھۆكۈم قىلىشتۇر. شەرىئەت پۈتۈنلەي ئادىللىق، شەپقەت، ھېكمەت ۋە پايدىدىن ئىبارەتتۇر. قايسىبىر مەسىلە ئادىللىقتىن زۇلۇمغا، شەپقەتتىن قاتتىق قوللۇققا، ھېكمەتتىن بىھۇدىلىككە ياكى پايدىدىن زىيانغا ئۆزگىرىپ كەتسە، گەرچە ئۇ تەئۋىل (بۇرمىلاش) ئارقىلىق شەرىئەتكە كىرگۈزۈۋېتىلگەن بولسىمۇ، ئۇ شەرىئەت ھېسابلانمايدۇ، چۈنكى شەرىئەت ئاللاھنىڭ بەندىلىرى ئارىسىدىكى ئادالىتى ۋە شەپقىتىدۇر».

شەرىئەت ھۆكۈملىرىنى ئىجرا قىلىشتا مۇشەققەت يۈز بەرسە، رۇخسەتلەرنىڭ يولغا قويۇلۇشى ئاللاھنىڭ بەندىلىرىگە كۆرسەتكەن شەپقىتىدۇر. شۇنداقتىمۇ، بۇ خىل مۇشەققەتلەر ئىنساننىڭ نورمال تاقىتىدىن ھالقىغان بولۇشى كېرەك. مەسىلەن، ئۆلۈم بىلەن تەھدىت قىلىنىپ كۈفرى سۆزنى ئېيتىشقا مەجبۇرلىنىش، ئاچلىقتىن ئۆلەي دېگەن كىشىنىڭ ھارام نەرسىنى يېيىشى، كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدىكى كىشىنىڭ رامىزاندا روزا تۇتماسلىقى قاتارلىقلار. مۇشەققەتنى يوقىتىش دەل كىشىلەردىن يامانلىقنى دەپئى قىلىپ، مەنپەئەتنى قولغا كەلتۈرۈشنىڭ بىر ئۇسۇلىدۇر.

كەڭ مەنىدىن ئېيتقاندا، ئىنسانلارغا مەنپەئەتلىك ئىشلار ئۇچ تۈرگە بۆلۈنىدۇ:

1. زۆرۈرىيات (بولمىسا بولمايدىغان ئىشلار): ھايات ئۈنىڭسىز داۋاملىشالمايدىغان، بولمىسا پاساتچىلىق يۈز بېرىپ، قالايمىقانچىلىق كېڭىيىپ، ھاياتنىڭ تەرتىپى بۇزۇلۇپ كېتىدىغان ئىشلاردۇر. بۇ تۈردىكى زۆرۈرىيياتلار ئىنسانىڭ دىنى، جېنى، ئەقلى، ئىززەت - ئابرۇيى ۋە مال - مۈلكىنى قوغداش ئۇچۇن يولغا قويۇلغان.

2. ھاجىيات (ئېھتىياجلىق ئىشلار): ئىنسانلارنىڭ ئېھتىياجىغا ئاسانچىلىق يارىتىش ئۈچۈن، گەرچە ئۈنىڭسىز ھاياتنىڭ تەرتىپى بۇزۇلۇپ كەتمىسىمۇ، لېكىن كىشىلەر

قىينىلىپ قالىدىغان ئىشلاردۇر. شۇڭلاشقا، مۇشەققەت يۈز بەرگەندە، ئاللاھ تائالا رۇخسەتلەرنى يولغا قويغان. مەسىلەن، دىن ئۇچۇن ئىبادەت بېكىتىلگەن بولسا، ئۇنى قوغداش ئۇچۇن جىھاد، مۇرتەدلەرنى جازالاش ۋە كىشىلەرنىڭ ئەقىدىسىنى بۇزغۇچىلارنى توسۇش يولغا قويۇلغان.

3. تەھسىنىيات (تولۇقلىما مەنپەئەتلەر): ئۆرپ - ئادەت ۋە گۈزەل ئەخلاقنىڭ مۇكەممەل بولۇشىغا تۇرتكە بولىدىغان؛ بولمىسا، كىشىلەرنىڭ ھاياتى ساغلام تەبىئەت ۋە توغرا يولدىن چەتنەپ كېتىدىغان ئىشلاردۇر. شۇنىڭ ئۇچۇن، بەدەن ۋە كىيىمنى پاكىز تۇتۇش، ئەۋرەتنى يېپىش، ئۇرۇشتا ئايال - بالىلارنى ئۆلتۈرۈشتىن توسۇش، ھەر ناماز ۋە تاۋاپ ۋاقتىدا ئەۋرەتنى ياپىدىغان كىيىملەرنى كىيىش، باشقىلارنىڭ سودىسى ئۈستىگە سودا قىلىشنى چەكلەش قاتارلىق نۇرغۇن بۇيرۇق ۋە چەكلىمىلەر يولغا قويۇلغان.

پىلانلىق تۇغۇت ھەققىتەن بالىلارنى ياخشى تەربىيەلەشنىڭ ئەڭ ئۇنۇملۇك يولىمۇ؟

زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام رەببىگە مۇنداق دەپ دۇئا قىلغان ئىدى: «مەن تاغلىرىمنىڭ بالىلىرىنىڭ ئورنۇمنى باسالماسلىقلىرىدىن (يەنى دىننى قولدىن بېرىپ قويۇشلىرىدىن) ھەققىتەن ئەنسىرەيمەن، مېنىڭ ئايالىم تۇغماستۇر، (پەزلىكىدىن) ماڭا بىر (ياخشى) پەرزەنت ئاتا قىلغىن. ئۇ ماڭا ۋارىس بولغاي ۋە يەئقۇب ئەۋلادىغا ۋارىس بولغاي. پەرۋەردىگارىم! ئۇنى سېنىڭ رازىلىقىڭغا ئېرىشىدىغان قىلغىن». [56]

مۇئمىنلەر ئاللاھقا مۇنداق دۇئا قىلىدۇ: «ئۇلار: ‹ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ئايالىلىرىمىز ۋە ئەۋلادلىرىمىز ئارقىلىق شادلىق بېغىشلىشىڭنى (يەنى بىزگە ساڭا ئىتائەتمەن پەرزەنت

[56] سۈرە مەريەم، 5 – 6 - ئايەتلەر.

ئاتا قىلىشىڭنى) تىلەيمىز، بىزنى تەقۋادارلارنىڭ پېشۋاسى (يەنى تەقۋادارلارنىڭ نەمۇنىسى، ياخشىلىققا دەۋەت قىلغۇچى) قىلغىن، دەيدۇ».[57]

بالا سۆيگۈسى ئىنسانىنىڭ تەبىئىي تۈيغۇلىرىدىن بولۇپ، سالىھ پەرزەنتنىڭ پايدا – مەنپەئەتلىرى ھېچكىمگە مەخپىي ئەمەس. ئەمما، بەزى كىشىلەر خاتا چۈشەنچە بىلەن: «بالا كۆپ بولسا، قىينىچىلىق كۆپ بولىدۇ، بالىلارغا يېتەرلىك كۆڭۈل بۆلگىلى بولمايدۇ؛ بالا قانچە ئاز بولسا، ئائىلە تۇرمۇشى ۋە پەرزەنت تەربىيەسى شۇنچە ياخشى بولىدۇ» دەپ ئويلاپ قالىدۇ. بىز بۇ مەسىلىگە مۇناسىۋەتلىك تۆۋەندىكى نۇقتىلارنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىشىمىز كېرەك:

1. چوڭ ئائىلىلەر تىجارەت، كەسىپ ۋە دېھقانچىلىق ساھەلىرىدە كىچىك ئائىلىلەردىن بەكرەك مۇۋەپپەقىيەت قازىنىدۇ. ئۇلار كىرىزىسلارغا قارشى تۇرۇشتا كۈچلۈكرەك، ئۆزئارا ھەمكارلىق ۋە ئۇرۇق - تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەتلىرىنى ياخشى ساقلىيالايدۇ. شۇ سەۋەبتىن، رۇسىيە، ياپونىيە، شۇېتسىيە، ئىسرائىلىيە قاتارلىق دۆلەتلەر «چوڭ ئائىلە — ئەڭ ئەۋزەل ھاياتتۇر» دېگەن شوئارنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، كۆپ پەرزەنتلىك ئائىلىلەرگە كۆپلەپ يارەم ۋە مۇكاپاتلارنى تارقىتىپ بەردى.

2. ئايال كىشى ئۇچۇن ئېيتقاندا، ئۆزى، يولدىشى، بالىلىرى ۋە جەمئىيەت ئۇچۇن قىلىدىغان ئەڭ مۇھىم خىزمەت ئائىلىدىكى مەسئۇلىيەتلىرىنى ئادا قىلىشتۇر. شۇنىڭ ئۇچۇن، ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئاياللارغا خىتابەن: «ئۆيلىرىڭلاردا ئولتۇرۇڭلار»[58] دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامۇ بۇ ھەقتە: «ئايال كىشىمۇ پادىچى، ئۇ ئۆز پادىسى (ئېرىنىڭ ئۆي - مۈلكى ۋە بالا - چاقىلىرى) توغرۇلۇق سورىلىدۇ» دېگەن[59].

[57] سۈرە فۇرقان، 74 - ئايەت.

[58] سۈرە ئەھزاب، 33 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[59] سەھىيھۇل بۇخارىي، 844 - ھەدىس.

ئەگەر ئايال كىشى يولدىشىغا ماددىي جەھەتتىن يارەم قىلىش ئۈچۈن ئۆيدە قول ھۈنەرۋەنچىلىك قىلسا ياكى ئەر - ئايال ئارىلىشىپ كەتمەيدىغان خىزمەت بولسا، ئىشلىسە بولىدۇ. بىراق، شەرت شۇكى، ئائىلە ۋە بالىچاقىلارنىڭ ئىشلىرى ۋە تەربىيەسى ئاقساپ قالماسلىقى كېرەك. ئۇنداق بولمىسا، ئائىلىنىڭ چىقىمىنى قامداش ئەرنىڭ مەسئۇلىيىتىدۇر.

3. نىكاھنىڭ مۇھىم مەقسەتلىرىدىن بىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىنى كۆپەيتىشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مېھىر - مۇھەببەتلىك ۋە تۇغۇمچان ئاياللار بىلەن ئۆيلىنىڭلار، چۈنكى قىيامەت كۈنى مەن باشقا ئۈممەتلەر ئارىسىدا سىلەرنىڭ كۆپلۈكۈڭلار بىلەن پەخىرلىنىمەن»[60].

نەسىلنى ئازايتىشنىڭ ئىسلام ئۈممىتىگە ھېچقانداق پايدىسى يوق، نەسىلنى ئازايتىشقا چاقىرغان تەشۋىقاتلارغا ئاۋاز قوشۇشمۇ توغرا ئەمەس.

4. نامراتلىقتىن قورقۇپ تۇغۇتنى چەكلەش توغرا ئەمەس، چۈنكى بۇ، ئاللاھقا يامان گۇمان قىلغانلىق بولىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

«كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالىلىرىڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار. ئۇلارنىڭ ۋە سىلەرنىڭ رىزقىڭلارنى بىز بېرىمىز، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش ھەقىقەتەن چوڭ گۇناھتۇر»[61]؛

«پېقىرلىقتىن قورقساڭلار، ئاللاھ خالىسا ئۆز پەزلى بىلەن سىلەرنى باي قىلىدۇ. شۇبھىسىزكى، ئاللاھ (سىلەرگە پايدىلىق ئىشلارنى) بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر»[62].

ئۇنىڭدىن باشقا، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بولسۇن ياكى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ۋە سالاھىددىن

[60] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 1754 - ھەدىس.

[61] سۈرە ئىسرا، 31 - ئايەت.

[62] سۈرە تەۋبە، 28 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئەيىۋبىي قاتارلىقلار بولسۇن، ھېچقايسىسىنىڭ ئاچارچىلىق يۈز بەرگەن دەۋرلىرىدىمۇ تۇغۇت چەكلىگەن ئەھۋال مەۋجۇت ئەمەس.

5. بەزىبىر يوللۇق ئۆزرىلەر تۇپەيلىدىن تۇغۇت ۋاقىتلىق چەكلەنگەن بولسا، بۇ دۇرۇس. مەسىلەن، ئانىدىن بالىغا ئىرسىيەت ئارقىلىق يۇقۇپ قالىدىغان خەتەرلىك كېسەل؛ يۈرەك، بۆرەك، ئۆپكە، مېڭە ۋە راك قاتارلىق ئېغىر كېسەللەر؛ ئېمىتىۋاتقان بالىسى بەك كىچىك بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنى تولۇق ئېمىتىش مەزگىلىگىچە كېچىكتۈرۈش؛ ئانىنىڭ بەدىنى بەك ئاجىزلىشىپ كەتكەنده، ئەسلىگە كېلىۋېلىش قاتارلىق سەۋەبلەر تۇپەيلى تۇغۇتتىن ۋاقىتلىق چەكلەنسە بولىدۇ. شۇنداقتىمۇ، بۇ ئەھۋاللاردا تۆۋەندىكى شەرتلەرگە ريئايە قىلىش كېرەك:

(1) ئەرنىڭ رازىلىقى بولۇش كېرەك، چۈنكى بۇ ئەرنىڭ ھەققى؛

(2) قوللىنىلغان ئۇسۇللار ئەر - ئايالغا زىيان يەتكۈزمەسلىكى كېرەك؛

(3) پۈتۈنلەي تۇغماس قىلىۋېتىش توغرا ئەمەس.

6. مەۋدۇدىي رەھىمەھۇللاھ «ھەرەكەتۇ تەھدىيدىن نەسل» ناملىق كىتابىنىڭ 52 - بېتىده مۇنداق بىر مىسالنى كەلتۈرگەن: 1880 - يىلى گېرمانىيەنىڭ نوپۇسى 45 مىليون بولۇپ، تۇرمۇش قىيىنچىلىقى تۇپەيلىدىن ھەر يىلى مىڭلىغان كىشى چەتئەللەرگە ئىشلەشكە كېتەتتى. 1910 - يىلى نوپۇس 68 مىليونغا يەتكەنده، ئىقتىسادىي ئەھۋالى پۈتۈنلەي ياخشىلاندى. ئىشلەپچىقىرىش ۋە رىزىق مەنبەلىرى ھەسسىلەپ ئاشتى. ھەتتا ئىقتىسادىنىڭ نورمال راۋاجلىنىشى ئۈچۈن، چەتئەلدىن ئىشچى قوبۇل قىلىشقا مەجبۇر بولدى. 1910 - يىلى گېرمانىيەگە چەتئەلدىن كەلگەن ئىشچىلارنىڭ سانى بىر مىليون 300 مىڭغا يەتتى. بۇنىڭغا ئوخشاش ئەھۋال

گوللاندىيە، سەئۇدىي ئەرەبىستان ۋە باشقا دۆلەتلەردىمۇ يۈز بەردى. ئاللاھ تائالانىڭ: «شەيتان سىلەرنى پېقىرلىقتىن قورقتىدۇ، يامان ئىشلارغا (يەنى بېخىللىققا، زاكات بەرمەسلىككە) بۇيرۇيدۇ؛ ئاللاھ سىلەرگە ئۆز مەغپىرىتىنى ۋە پەزلىنى ۋەدە قىلىدۇ. ئاللاھنىڭ مەرھەمىتى كەڭدۇر، ئۇ ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر»[63] دېگەن ئايىتى ئۇستىدە ياخشى ئويلىنىپ باقايلى.

7. ھاممىدارلىق، تۇغۇت ۋە بالا ئېمىتىش قاتارلىق ئىشلار ئايال كىشىنىڭ ئايالىق ھورمۇنلىرىنى جانلاندۇرىدىغان تەبىئىي ئامىللاردۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئايالنىڭ جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن مۇكەممەل بولۇشى ئەملىيەتتە توي قىلغاندىن كېيىن بولىدۇ. قايتا - قايتا ھاممىدار بولۇش سەۋەبىدىن ئاجىزلىشىپ كەتكەن ئايالنىڭ ئالاھىدە ئەھۋالىنى نەزەرگە ئالمىغاندا، يۇقىرىقى تەبىئىي جەريانلار ئومۇمىي ئەھۋالدا ئانىنىڭ ساغلاملىقىغا زىيانلىق ئەمەس.

8. بىز نېمە ئۈچۈن ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىكى ئەجرىنى ۋە بالىلارنى ياخشىلىق مىزانىغا قويۇشنى ئويلىمايمىز؟! ھالبۇكى، بىز دۇنيانىڭ ئاخىرەتنىڭ ئېكىنزارلىقى ئىكەنلىكىنى، ئۆزىمىزنىڭ مۇجاھىد ئۇممەت ئىكەنلىكىمىزنى، ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ مۇئمىن بەندىلىرىنى زايە قىلىۋەتمەيدىغانلىقىنى، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىكى ياخشىلىق، بەرىكەت ۋە كەڭ رىزىققا پەقەت ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىش ئارقىلىقلا ئېرىشەلەيدىغانلىقىمىزنى ياخشى بىلىمىز.

[63] سۈرە بەقەرە، 268 - ئايەت.

خاتا ئىدىيەلەرنى شەكىللەندۈرىدىغان چۈشەنچىلەر

بىز ھازىر ھەممە نەرسىگە ماددىي ئۆلچەم بىلەن باھا بېرىدىغان بولۇپ قالدۇق. ھالبۇكى، بۇ خىل ئەھۋالنىڭ پەرزەنتلىرىمىزنىڭ ئەخلاقىنى بۇزۇش ۋە ئۇلارنى يولدىن ئازدۇرۇشتىكى تەسىرى ئالاھىدە كۈچلۈك. ھەتتا كىشىلەرنىڭ «ئۆزۈم تەرەققىي قىلسام بولدى، بالام مۇھىم ئەمەس» دېگەندەك قاراشلىرى ماددىزمچىلىقنىڭ بىر كۆرۈنۈشى بولۇپ، ئاللاھ تائالا ماختىغان «ئىيسار» (باشقىلارنىڭ مەنپەئەتىنى ئۆز مەنپەئىتىدىن ئەلا بىلىش) ئۇقۇمىغا پۈتۈنلەي زىت كېلىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئۇلار موھتاج تۇرۇقلۇق (مۇھاجىرلارنىڭ مەنپەئىتىنى) ئۆزلىرىنىڭ (مەنپەئەتى) دىن ئەلا بىلىدۇ، ئۆز نەپسىنىڭ بېخىللىقىدىن ساقلانغانلار مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر»[64]؛ «ئۆزى موھتاج تۇرۇقلۇق، مىسكىنگە، يېتىمگە ۋە ئەسىرگە تائام بېرىدۇ»[65].

ماددىزمچىلىق باشقىلارغا ياخشىلىقنى راۋا كۆرۈشكە زىت كېلىپلا قالماي، يەنە ھەدىستە سۆزلىگەن شەخسىيەتچىلىك خاھىشلىرىنىمۇ كۈچەيتىۋېتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىرىڭلار ئۆزى ئۈچۈن ياخشى كۆرگەننى قېرىندىشى ئۈچۈنمۇ ياخشى كۆرمىگۈچە كامىل مۇئمىن بولالمايدۇ»[66].

شەخسىيەتچىلىك خاھىشى ئاللاھ بۇيرۇغان سىلە - رەھىمنى ئۈزۈشكە ۋە زىمىندا بۇزۇقچىلىق تارقىتىشقا سەۋەب بولىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھقا قەرزى ھەسەنە بېرىڭلار (يەنى ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن ياخشىلىق يوللىرىغا پۇل - مال سەرپ قىلىڭلار)، ئۆزۈڭلار ئۈچۈن (دۇنيادا) قايسىبىر ياخشى ئىشنى قىلساڭلار، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا تېخىمۇ ياخشى، تېخىمۇ كاتتا ساۋابقا ئېرىشىسىلەر (دۇنيا بولسا پانىيدۇر، ئاخىرەت بولسا باقىيدۇر. ياخشى بەندىلەر

[64] سۈرە ھەشر، 9 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[65] سۈرە ئىنسان، 8 - ئايەت.

[66] سەھىھۇل بۇخارىي، 12 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 63 - ھەدىس.

ئۇچۇن ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىكى ساۋاب ھەممىدىن ئارتۇقتۇر). ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلەڭلار، ئاللاھ ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر»[67].

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەر كۈنى سەھەردە ئىككى پەرىشتە زېمىنغا چۈشۈپ، بىرى: ‹ئى ئاللاھ! سەدىقە بەرگۈچىگە ئۇنىڭ بەرگىنىدىنمۇ ياخشىراقىنى ئاتا قىلغىن!› دېسە؛ يەنە بىرى: ‹ئى ئاللاھ! سەدىقە بەرمەي، مېلىنى چىڭ سىقىمدىغان (پىخسىق) لارنىڭ مېلىنى يوق قىلغىن!› دەپ دۇئا قىلىدۇ»[68].

بۇ ئايەت ۋە ھەدىسلەر جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئەرەبلەرنىڭ «قىز بالىلارنى كۆمۈۋېتىش نومۇستىن قۇتۇلۇشتۇر» دېگەن قاراشلىرىنىڭ قانچىلىك خاتا ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. بۇنداق قاراشتا بولغان كىشىلەر قىز پەرزەنتلىرىنى قانداقمۇ توغرا تەربىيەلەلىسۇن؟! بۇنداق كىشىلەردىن قىز بالىلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشنى كۈتۈش مۇمكىنمۇ؟!

بۇ خىل چۈشەنچە قۇرئان ۋە سۈننەتتىكى نۇرغۇن دەلىللەرگە پۈتۈنلەي زىت كېلىدۇ. ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى نەقىل قىلىنىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ‹كىمكى ئىككى قىزنى ھەتتا بالاغەتكە يەتكۈچە باقسا، قىيامەت كۈنى ئۇ مەن بىلەن مۇشۇنداق بىللە بولىدۇ› دەپ بارماقلىرىنى جۈپلەپ كۆرسەتتى».[69]

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بالىلىرىڭلارغا بىرەر نەرسە بەرگەندە، ئوخشاش بېرىڭلار. ئەگەر ئارتۇق بېرىدىغان بولسام ئىدىم، ئەلۋەتتە قىزلارغا ئارتۇق بەرگەن بولاتتىم».[70]

---

[67] سۈرە مۇززەممىل، 20 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[68] سەھىھۇل بۇخارىي، 1351 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 1678 - ھەدىس.

[69] سەھىھ مۇسلىم، 4765 - ھەدىس.

[70] ئىمام بەيھەقىي، 6 - توم، 177 - ھەدىس.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىر مۇسۇلماننىڭ ئىككى قېرى بولۇپ، قىزلىرىغا ياخشى مۇئامىلە قىلغان بولسا، ئىككى قېرى ئۇ كىشىنى جەننەتكە كىرگۈزىدۇ»[71].

يەنە بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مېھىر - شەپقەت پەقەت بەختسىز كىشىدىنلا تارتىۋېلىنىدۇ»[72].

ئەبۇ دەردائ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مېنى ئاجىزلارنىڭ ئارىسىدىن ئىزدەڭلار، چۈنكى سىلەر ئىچىڭلاردىكى ئاجىزلار سەۋەبلىك رىزىقلىنىسىلەر ۋە نۇسرەت قازىنىسىلەر»[73].

ئىدىيەسى ماددىزمچىلىققا توشۇپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ پىكرى خۇددى «قىز بالىلارنى كۆمۈۋېتىش نومۇستىن قۇتۇلۇشتۇر» دەيدىغان جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئەرەبلەرنىڭ ئەھۋالىغا ئوخشاش بولۇپ، بۇ خىل زۇلۇمنى ئەكسىچە «گۈزەل ھاياتنىڭ پىرىنسىپى» قىلىۋالغان بۈگۈنكى زامان ئىسلام ئۈممىتىنىڭ ئەھۋالى قانداقمۇ ياخشىلانسۇن؟! ھالبۇكى، ئاللاھ تائالا بىزنى: «راستىنلا ئاللاھنىڭ لەنىتى زالىملارغا بولىدۇ (يەنى ئاللاھ زالىملارنى رەھمىتىدىن يىراق قىلىدۇ)»[74] دەپ ئاگاھلاندۇرغان تۇرسا!؟

بۇ خىل خاتا چۈشەنچىلەرنىڭ خەتەرلىك تەرىپى شۇكى، كىشىلەر ئاللاھنىڭ كىتابى ۋە پەيغەمبىرىنىڭ سۈننىتىدىن يىراقلاپ، ئىسلام خۇددى دەسلەپكى دەۋردىكىدەك غېرىب ھالەتكە قايتىۋاتقان مۇشۇنداق مۇھىم پەيتتە، ئەكسىچە كەڭ تارقىلىپ كېتىۋاتىدۇ. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: «جاھىلىيەت دەۋرىنىڭ ئەھۋالىنى بىلمىگەن كىشى ئىسلامغا

[71] ئىمام بۇخارىي: «ئەدەبۇل مۇفرەد»، 77 - ھەدىس.

[72] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 4291 - ھەدىس.

[73] سەھىھۇل بۇخارىي، 2781 - ھەدىس.

[74] سۈرە ھۇد، 18 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

زىيـان يەتكۈزىـدۇ» دېگـەن سـۆزى نېمىدېگـەن توغـرا - ھـە!

شـۇنى ئويلىنىـپ بېقىشـىمىز كېرەككى، مۇشـۇنداق خاتـا چۈشـەنچىلەر ئىچىدە چوڭ بولۇۋاتقان بۇگۈنكى ئۆسـمۈرلىرىمىز ئىسـلامغا قانداقمۇ پايـدا يەتكۈزەلىسـۇن؟!

ئىسلام ئويغىنىش ھەرىكىتى ۋە زامانـۋى كىرىزىسلار

ئىسـلام ئۈممىتى ۋەيران بولۇش ۋە دىندىن چىقىش گىردابىغا بېرىـپ قالغان، دىن دۈشـمەنلىرى بولسـا ئىسـلامنى بىـر كۈندىلا يوقىتىۋېتىشـنى ئـارزۇ قىلىـۋاتقان بۇگۈنكىـدەك قىيىـن پەيتتە، ئاللاھنىـڭ پەزلى - ئىنايىتى بىلەن ئىسـلام ئۈممىتى تۈيۈقسـىز ئويغىنىـپ، يېڭىدىـن دىنىغـا قايتتـى. ئىسـلام بىـر تەرەپتـە، مۇسۈلمانلار يەنە بىر تەرەپتە بولۇپ قالغان؛ كاپىرلار بولسا دىننى دۆلەتتىـن، دۇنيانـى ئاخىرەتتىـن ۋە ئەقىدىنـى ئەملىيەتتىـن ئايرىۋېتىـش ئۈچـۈن تىنمـاي تىرىشـۋاتقان خەتەرلىـك بىـر پەيتتـە، نۇرغـۇن پىداكار ئـەر - ئايال، چوڭ - كىچىـك گۈرۈپپىلار بـۇ خەۋپكە قارشـى غەيرەت ئۇيقۇسـىدىن ئويغانـدى. قەلبلەرنىڭ ئىگىسـى رەببىمىـز بىلـەن قەسـەمكى، نۇرغۇن مۇسـۈلمانلارنىڭ دىنـي چۈشەنچىسـى شـۇ دەرىجىدە ئېچىنىشـلىق ھالغا چۈشـۈپ قالغانكـى، ئـۇلار: «بىـر كىشـىنىڭ نىيىتـى ياخشـى، قەلبـى پـاك بولسـىلا، گەرچـە نامـاز، روزا ۋە زاكاتنـى تـەرك قىلسـىمۇ، زىنـا ۋە ئوغرىلىـق قىلمىسـىلا ياخشـى مۇسـۈلمان بولىـدۇ» دەپ ئويلايدىغـان بولـۇپ قالغـان ئىدى.

ئۇلارنىـڭ ئەڭ ياخشـى ئەھۋالى شـۇ بولدىكى، نامـاز ئوقۇيدۇ ۋە ھـەج قىلىـدۇ... ئەمـمـا، بۇ ئىبادەتلەرنى سىياسـەت، ئىقتىسـاد ۋە تىجارەتتىـن پۈتۈنلەي ئايرىـپ تاشلايدۇ. ئۇلارنىڭ ئەملـي ئەھۋالى خـۇددى: «دۇنيالىقىڭلارنـى پادىشـاھقا، ئاخىرەتلىكىڭلارنـى ئاللاھقـا قايتـۇرۇڭلار» دەۋاتقانـدەكلا ئىـدى. ئـۇلار يەنـە نومـۇس قىلمـاي: «بەزىـدە داپ بىلـەن ئۇسسـۇل، بەزىـدە خـۇدا بىلـەن رەسـۇل» دېيىشـىپ، ئۆزىگـە ئايرىغـان سـائەتتە بولسـا پۈتۈنلەي

شەيتانىي ئىشلارغا بېرىلىپ، رەببىگە ئايرىغان سائەتتە قىلغان ئەمەللىرىنىڭ ساۋابىنىمۇ يوقىتا چىقىرىشتى.

بۇ كەسكىن زىددىيەتلەر ئىككى يۈزلىمىچى، ئىسلام بىلەن كۇپۇر چۈشەنچىسىنى تەڭ سېڭدۈرگەن، شۇنداقلا ئاللاھ ئۈچۈن ياخشى كۆرۈش ۋە ئاللاھ ئۈچۈن يامان كۆرۈش ئېڭى شالغۇتلاشقان بىر ئەۋلادنى مەيدانغا كەلتۈردى. ئۇلارنىڭ بىر يۈزى مەسجىدتە تەقۋادارلىق ئالامەتلىرى بىلەن نامايان بولسا، يەنە بىر يۈزى مەيخانىلاردا ياكى ئۇسسۇل سەھنىلىرىدە چاۋاك چېلىپ، ناخشا ئېيتىشتا ۋە ياكى ئالدامچىلىق، يالغانچىلىق، جازانىخورلۇق قىلمىشلىرى بىلەن نامايان بولدى.

ئىسلام ئويغىنىش ھەرىكىتى دەل مۇشۇنداق كىرىزىسلار ئىچىدە مەيدانغا كەلدى. مەسىلەن، بىز بىر ياش يىگىتنىڭ نامۇس ئوقۇپ، سۈننەت بويىچە ساقال قويغىنىنى، ئەمما دادىسىنىڭ قىمار ئويناپ، ھاراق ئىچىۋاتقانلىقىنى كۆرىمىز. بىر قىزنىڭ شەرىئەتكە ئۇيغۇن ھىجابلانغانلىقىنى، ئەمما ئانىسىنىڭ گۈزەللىك سالونلىرىدىن كېلەلمەي، بەدەنلىرىنى كۆز - كۆز قىلىش بىلەن ئاۋارە ئىكەنلىكىنى ئۇچرىتىمىز.

زامانىمىزدىكى جاھىلىيەتنىڭ تەسىرى چوڭ - كىچىك، ئەر - ئايال دېمەي ھەممىگە سىڭىپ كىردى. ھەتتا ئويغىنىش ھەرىكىتىنىڭ ئەزالىرىمۇ بۇنىڭدىن قۇتۇلۇپ قالالمىدى. بۇنى كىشىلەرنىڭ سۆز - ھەرىكەتلىرىدىنمۇ ئېنىق كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. گەرچە ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى پەرز - ۋاجىپلارنى ئادا قىلىپ، ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە ئەمەل قىلىۋاتقان بولسىمۇ، تەربىيە ئۇسۇللىرى ۋە ئەخلاقىي پىرىنسىپلار جەھەتتە يەنىلا يېتەرسىزلىكلەر مەۋجۇت. بۇ خىل ھالەتتە، ئۇلار پەرزەنتلىرىگە ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشنىڭ نەقەدەر گۈزەل ئىش ئىكەنلىكىنى قانداق نامايان قىلالايدۇ؟! دىن تولىمۇ غېرىب ھالەتكە چۈشۈپ قالغان بۇ زامانىدا، بالىلىرىنى قانداقمۇ ئىسلامىي تەربىيە بىلەن چوڭ قىلالايدۇ؟!

دۇرۇس، ئۇلارنىڭ قەلبىدە ھەقىقەتەن ئىسلامىي ھاياتنى

قايتىدىن بەرىا قىلىش ئارزۇسى بار، بىراق بۇنىڭ ئۆزى يېتەرلىك ئەمەس – تە!

بالىلارنىڭ كۈندىلىك ھاياتىدىكى بۇنداق زىددىيەتلىك ئەھۋالنى بىر ئويلىنىپ باقايلى. مەسىلەن، دادا نامراز ئوقۇيدۇ، روزا تۇتىدۇ ۋە ياخشى سۆزلەرنى قىلىدۇ. ئەمما، بالىنىڭ ئەتراپىدا ئىسلامغا پۈتۈنلەي يات، باشقا بىر دۇنيا مەۋجۇت. بۇ ئەھۋالدا بالا ئەتراپىدىكى كىشىلەردىن كاپىر بىلەن مۇسۇلمانىنى ئايرىيالمايدۇ، «بۇلارمۇ مۇسۇلمان، ئىسلام دېگەن مۇشۇنداقراق بولىدىغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپ زىددىيەتلىك مۇھىتقا كۆنۈپ قالىدۇ.

نۇرغۇن كىشىلەر ئىسلامنى پەقەت ئاتا - بوۋىلىرىدىن مىراس قالغان ئەنئەنە سۈپىتىدىلا قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتىنى چۈشەنمەي قالدى. ھازىر ھىدايەت تېپىش ياكى زالالەتكە مېڭىشنىڭمۇ تۈزۈكرەك مەنتىقىلىق تەرىپى قالمىدى. مۇشۇنداق مۇرەككەپ ۋەزىيەت ۋە پىتنىلەر سەۋەبلىك ھەتتا ئەقىدىسى مۇستەھكەم كىشىلەرمۇ گاڭگىراپ قالدى. دىنىنى چىڭ تۇتماقچى بولغانلارنىڭ ھالى خۇددى قولىدا چوغ تۇتقان كىشىنىڭ ھالىدەك قىيىن بولۇپ قالدى. ئۆزى ۋە پەرزەنتلىرىنىڭ ئىمانىنى ساقلىماقچى بولغان كىشىنىڭ ھالى خۇددى دېڭىزنىڭ دەھشەتلىك دولقۇنلىرى ئىچىدە قالغان كېمىدىكى نىجاتلىق ئىزدەۋاتقان يولۇچىغا ئوخشاپ قالدى. رەببىمىزنىڭ رەھمىتى بولمىسا، ئۆزىمىز ۋە بالىلىرىمىزنىڭ غەرق بولۇپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئالالمايمىز.

بالىلاردا كۆپ كۆرۈلۈۋاتقان بەزى مەسىلىلەر ۋە ھەل قىلىش چارىلىرى

بالىلارنىڭ ھاياتىدا بىنورمال ھەرىكەتلەر ۋە سەلبىي قىلمىشلار كۆپىيىپ كەتتى. بۇنىڭ مەلۇم سەۋەبلىرى ۋە تۈرتكىلىرى بولغىنىدەك، ھەل قىلىش چارىلىرىمۇ بار. ئەگەر بۇ مەسىلىلەرگە ۋاقتىدا تەدبىر قوللانمىساق، ئاتا - ئانىلارغا تېخىمۇ ئېغىر قىيىنچىلىقلارنى ئېلىپ كېلىدۇ. چۈنكى، كىچىك بالىلارنىڭ ئەقلىي ۋە روھىي يېتىلىشى تېخى تولۇق بولمىغان، يەنە كېلىپ جەمئىيەتنىڭ ئەھۋالىمۇ بىز يۇقىردا بايان قىلغاندەك قالايمىقان بولغاچقا، بالىلارنىڭ تەبىئىي خاراكتېرى بۇزۇلۇپ، مۇھىتنىڭ ناچار تەسىرىگە ئۇچراۋاتىدۇ.

تۆۋەندە بىز بالىلاردا كۆپ كۆرۈلىدىغان مەسىلىلەرنى ۋە ھەل قىلىش چارىلىرىنى بايان قىلىپ ئۆتىمىز:

1. تاجاۋۇزچىلىق ۋە زوراۋانلىق خاراكتېرى

بۇ خىل سەلبىي خاراكتېر ئاساسەن ئۈچ خىل سەۋەبتىن شەكىللىنىدۇ: بالىلارغا تاقىتىدىن ئارتۇق مەسئۇلىيەت يۈكلەش، ئۇلارنى ئۆزى قىزىققان ئىشلاردىن چەكلەش ئارقىلىق مەھرۇم قىلىش ياكى قائىدە - تۈزۈملەرگە ھەددىدىن زىيادە مەجبۇرلاش. بالىلار بۇ بېسىمغا بەرداشلىق بېرەلمەي، نارازىلىقىنى سەت گەپلەر، بۇزغۇنچىلىق ياكى تاماق يېمەسلىك قاتارلىق يوللار بىلەن ئىپادىلەيدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا، ئاتا - ئانىلار بالىلىرى بىلەن زىددىيەتلىشىش ئورنىغا، سەۋر - تاقەت ۋە مېھىر - مۇھەببەت بىلەن مۇئامىلە قىلىشى كېرەك. بالىنى تەدرىجىي يېتەكلەش، توغرا ئادەتلەرنى ئاستا - ئاستا سىڭدۈرۈش، رىغبەتلەندۈرۈش ۋە نەسىھەت قىلىشنى تەڭپۇڭلاشتۇرۇش ئارقىلىق ئىجابىي نەتىجىلەرگە ئېرىشكىلى بولىدۇ.

پەيغەمبىرىمىزنىڭ سۈننىتىگە ئاساسەن، ئاتا - ئانىلار ئۆزلىرى ۋە بالىلىرىغا ئاچچىقى كەلگەن چاغلاردا، «أعوذ بالله من الشيطان الرجيم» دەپ، شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىدىن

ئاللاهقا سىغىنىشىنى؛ تاھارەت ئېلىش، يۇز - قوللىرىنى يۇيۇش ياكى ئولتۇرۇۋېلىش ئارقىلىق، سەۋرچانلىق بىلەن ئۆزىنى تىنچلاندۇرۇشنى ئادەت قىلىشى كېرەك. بۇ تەربىيە ئۇسۇلى بالىنىڭ روھىي ۋە ئەخلاقىي يېتىلىشىگە ئىجابىي تەسىر كۆرسىتىدۇ.

2. ئوغرىلىق ئىللىتى

بالىلار بۇ خىل يامان ئادەتنى باشقىلارنى دوراش ياكى باشقىلارنىڭ ئۆگىتىشى ئارقىلىق يوقتۇرۇۋالىدۇ. بۇ خىل يامان ئادەتنىڭ بالىلاردا كۆرۈلۈشىنىڭ سەۋەبى كۆپىنچە ئەھۋالدا بالىنىڭ كۆپ نەرسىلەردىن مەھرۇم قېلىشى، ئىگىلەش روھىنىڭ يوكسەكلىكىدىن ئويۇنچۇق، تاتلىق - تۇرۇم ۋە قەلەم دېگەندەك بالىلار ياخشى كۆرىدىغان نەرسىلەرگە ئىگە بولۇش خاھىشىنىڭ يوقىرى بولۇشى ھەمدە شۇ نەرسىلەرنى باشقا بالىلارنىڭ قولىدا كۆرۈپ ئۆزىنىڭمۇ ئېرىشكۈسى كەلگەنلىكتىن كېلىپ چىقىدۇ.

بالىلار بۇ خىل يامان ئادەتنى كۆپىنچە ھالدا ئەتراپىدىكىلەرنى دوراش ياكى باشقىلارنىڭ ئۆگىتىشى ئارقىلىق يوقتۇرۇۋالىدۇ. بۇنىڭ ئاساسىي سەۋەبلىرى: زۆرۈر ئېھتىياجلاردىن مەھرۇم قېلىش؛ ئويۇنچۇق، يېمەكلىك ياكى ئوقۇش قوراللىرىغا ئوخشاش بالىلارنىڭ ياخشى كۆرىدىغان نەرسىلەرگە بولغان ئىگىدارچىلىق تۇيغۇسىنىڭ كۈچلۈكلۈكى، شۇنداقلا تەڭتۇشلىرىنىڭ قولىدىكى نەرسىلەرگە ھەۋەس قىلىشتىن ئىبارەت.

بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشتا ئاتا - ئانىلار تۆۋەندىكى ئۇسۇللارنى قوللىنىشى كېرەك:

بالىغا چەكسىز مېھىر - مۇھەببەت بىلەن مۇئامىلە قىلىش؛

ئەستايىدىل نازارەت قىلىش ۋە يېتەكچىلىك قىلىش؛

ھېكمەتلىك نەسىھەتلەر بىلەن تەربىيە قىلىش؛

ئاللاھ ھارام قىلغان ئىشلارنىڭ ياماندىن ئاقىۋىتىنى چۈشەندۈرۈش؛

ئوغرىلىق قىلمىغانلىقى ئۈچۈن مۇناسىپ ھەدىيە بېرىش.

ئەگەر بالا خاتا قىلمىشىنى داۋاملاشتۇرسا، تەدرىجىي ھالدا تەربىيەۋى جازا قوللىنىشقا بولىدۇ. لېكىن، بۇ جازا بالىنىڭ غۇرۇرىنى دەپسەندە قىلماسلىقى ۋە ئۇنىڭ روھىي دۇنياسىنى زەخمىلەندۈرمەسلىكى كېرەك.

3. يالغانچىلىق ئادىتى

بۇ خىل ياماندىن ئىللەت كۆپىنچە ئىككى خىل ئەھۋالدا شەكىللىنىدۇ: بىرىنچىسى، بالا قاتتىق چەكلىمە ياكى تەھدىتكە ئۇچرىغاندا؛ ئىككىنچىسى، ياشاۋاتقان مۇھىتتىكى چوڭلارنىڭ يالغان - ياۋداق سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۇلارنى دوراش ئارقىلىق. ھەتتا بەزى ئاتىلار ئۆزى ئۆيدە تۇرۇپ بالىلىرىغا: «بىرەرى مېنى سوراپ قالسا، ‹دادام ئۆيدە يوق› دېگىن» دەپ ئۆگىتىدۇ ياكى باشقىلارغا بەرگەن ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلىش ئارقىلىق، بالىلىرىغا ياماندىن ئۇلگە بولىدۇ.

بۇ ئادەتنىڭ تۇزىتىش ئۇچۇن، ئاتا - ئانىلار ئالدى بىلەن بالىنىڭ يالغانچىلىق قىلىشىغا تۇرتكە بولىدىغان سەۋەبلەرنى يوقىتىشى، راستچىللىقنىڭ ئىسلامىي پەزىلەت ئىكەنلىكى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ يالغانچىلارنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈشى، راستچىل ئىنسانلارنىڭ ئۇلۇغلىنىڭ ھېكايىلىرىنى سۆزلەپ بېرىشى ھەمدە راستچىللىققا رىغبەتلەندۈرۈشى كېرەك.

4. قورقۇنچاقلىق

بالىلاردىكى قورقۇنچاقلىق ئاساسىي جەھەتتىن تۆۋەندىكى ئۈچ خىل سەۋەبتىن بولىدۇ: بىرىنچىدىن، بالىلارغا جىن - شەيتان، ئالۋاستى ۋە يىرتقۇچ ھايۋانلار ھەققىدىكى قورقۇنچلۇق ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بېرىش ياكى تېلېفون - تېلېۋىزورلاردا

قويۇپ بېرىش؛ ئىككىنچىدىن، ئاتا - ئانىلارنىڭ قاتتىق قوللۇق قىلىشى ۋە تەن جازاسى بېرىشى؛ ئۈچىنچىدىن، تەتقىقاتلار شۇنى كۆرسەتتىكى، ئاتا - ئانا ئوتتۇرىسىدىكى جېدەل - ماجىرالارمۇ بالىلاردا قورقۇنچاقلىق ۋە كۆپ يىغلاش قاتارلىق ئەھۋاللارنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، كېسەل بالىلار ساغلام بالىلارغا قارىغاندا، قىزلار ئوغۇللارغا قارىغاندا قورقۇنچاقراق كېلىدۇ.

بۇ خىل ئەھۋالنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، ئاتا - ئانىلار بالىلارنىڭ جىسمانىي ۋە روھىي ساغلاملىقىنى تەڭ ئۆستۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك. مەسىلەن، ئاللاھقا بولغان ھەقىقىي ئىمان ۋە تەۋەككۈلچىلىك چوڭ - كىچىك ھەممەيلەننىڭ روھىغا كۈچ - قۇۋۋەت ئاتا قىلىدۇ. شۇنىڭدەك، بالىلارغا ساھابىلەرنىڭ قەھرىمانلىق قىسسىلىرىنى سۆزلەپ بېرىش ئارقىلىق، ئۇلارنى جەسۇر ۋە شىجائەتلىك بولۇشقا رىغبەتلەندۈرۈش؛ ئاللاھنىڭ ياردىمى ھەمىشە مۇئمىن بەندىلىرى بىلەن بىللە ئىكەنلىكى ۋە ھەرقانداق ئەزىيەتنىڭ ئاللاھنىڭ تەقدىرىسىز يۈز بەرمەيدىغانلىقىغا ئىشەندۈرۈش تولىمۇ مۇھىم.

شۇنداقلا بالىنى قورقۇنچتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇ قورقۇۋاتقان نەرسىلەرگە بارا - بارا يۈزلەندۈرۈش پايدىلىق. مەسىلەن، ئۇلارنى قورقىدىغان كىشىلەر بىلەن كۆرۈشتۈرۈش، قاراڭغۇدا بىللە مېڭىش قاتارلىقلار. چۈنكى، ئادەتلىنىش قورقۇنچىنى يوقىتىدۇ.

يۇقىرىقى ئۇسۇللاردىن سىرت، ئاتا - ئانىلار بالىلىرىغا يەنە زىكىر - دۇئالارنى، بولۇپمۇ ئايەتۇلكۇرسىي، بەقەرە سۈرىسى، ئىخلاس، فەلەق ۋە ناس سۈرىلىرىنى ئۆگىتىشى، ھەر ئىشتا ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلاشقا ۋە شەيتاننىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەشكە ئادەتلەندۈرۈشى كېرەك. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام نەۋرىلىرى ھەسەن ۋە ھۈسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار ئۈچۈن مۇنداق دۇئا قىلاتتى: «ئىككىڭلار ئۈچۈن ئاللاھنىڭ ئۇلۇغ كەلىمىلىرىگە سىغىنىپ ھەرقانداق

شەيتاندىن، خەتەرلىك مەخلۇقلاردىن ۋە ھەرقانداق ياماڼ كۆزدىن پاناھ تىلەيمەن».

شەرىئەتكە ئۇيغۇن ۋە سۈننەتكە مۇۋاپىق بولغان دەم سېلىش ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن بۇ خىل ئەھۋالغا شىپا بولىدۇ.

5. قورقۇنچلۇق چۈشلەر

سەھەر ھەدىسلەردە بايان قىلىنغانىدەك، چۈشلەر ئۈچ خىل بولىدۇ: ئاللاھتىن كەلگەن ۋەھىيگە ئوخشاش چۈش، شەيتاندىن كەلگەن ۋەسۋەسىلىك چۈش ۋە ئىنسانىنىڭ كۈندىلىك خىياللىرىدىن كەلگەن چۈش. بالىلار كۆپىنچە ھالدا قورقۇنچلۇق چۈشلەرنى كۆرىدىغان بولغاچقا، ئۇلارنى سۈننەتكە ئۇيغۇن ئۇخلاش ئەدەپلىرىگە كۆندۈرۈش ناھايىتى مۇھىم. شۇنىڭ قاتارىدىن: ئوڭ يانىنى بېسىپ يېتىش، ئۇخلاشتىن بۇرۇنقى دۇئالارنى ئوقۇش، دۇئا ياتماسلىق (چۈنكى بۇ شەيتانلارنىڭ يېتىش ئۇسۇلى)، ئۇخلاشتىن بۇرۇن قورقۇنچلۇق ھېكايە ۋە فىلىملارنى كۆرمەسلىك قاتارلىقلار. شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى، شەيتان ئېتىك ئىشىكنى ئاچالمايدۇ، بەقەرە سۈرىسى ئوقۇلغان ئۆيگە كىرەلمەيدۇ، ئاللاھنىڭ ئىسمى تىلغا ئېلىنمىغان نەرسىلەرگە شېرىك بولىدۇ.

ئەمر ئىبنى شۇئەيب دادىسىدىن، دادىسى بوۋىسىدىن نەقىل قىلغان ھەدىستە ئېيتىلىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلەرگە قورقۇنچلۇق چۈشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى دۇئانى ئۆگەتكەن: «أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ مِنْ غَضَبِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ، وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ يَحْضُرُونِ» «ئاللاھنىڭ غەزىپىدىن، بەندىلىرىنىڭ يامانلىقىدىن، شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىسىدىن ۋە ئۇلارنىڭ ھازىر بولۇشىدىن ئاللاھنىڭ مۇكەممەل كەلىمىلىرىگە سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن».[75]

ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ دۇئانى چۈشىنەلەيدىغان بالىلارغا ئۆگىتەتتى، كىچىك بالىلارى

[75] ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزىي رىۋايەت قىلغان.

ئۇچۇن يېزىپ، تامغا ئېسىپ قوياتتى.[76]

ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ياخشى چۈش ئاللاھتىن، يامان چۈش شەيتاندىن بولىدۇ. كىمكى يامان چۈش كۆرۈپ قالسا، سول تەرىپىگە ئۈچ قېتىم سۈپلىۋەتسۇن ۋە ئاللاھقا سىغىنىپ، شەيتانىنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلىسۇن (يەنى ‹أعوذ بالله من الشيطان الرجيم› دېسۇن). شۇنداق قىلسا، ئۇ چۈش ئۇنىڭغا زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ».[77]

يەنە بىر ھەدىستە: «ياتقان ئورنىدىن يۆتكىلىپ كەتسۇن» دەپ قوشۇپ رىۋايەت قىلىنغان.

يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار يامان چۈش كۆرۈپ قالسا، ھېچكىمگە ئېيتمىسۇن ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ نامаз ئوقۇسۇن».[78]

6. كۈندەشلىك مەسلىسى

كۈندەشلىك چوڭ - كىچىك ھەممە ئىنسانىدا مەۋجۇت، تەبىئىي بىر تۇيغۇ. بالىلاردىكى كۈندەشلىكنىڭ زىيادە بولۇشىنىڭ ئاساسلىق سەۋەبى، ئاتا - ئانىنىڭ پەرزەنتلىرى ئوتتۇرىسىدىكى مۇئامىلىدە ئادىل بولماسلىقىدۇر. بۇ خىل ئەھۋال كۆپىنچە ھالىدا يېڭى بوۋاق تۇغۇلۇپ، ئانىنىڭ چوڭ بالىغا كۆڭۈل بۆلۈشى ئازىيىپ كەتكەنلىكى؛ ئاتا - ئانا بالىلىرىدىن مەلۇم بىرىگە بەكرەك ئامراق بولۇپ كەتكەنلىكى ياكى مەلۇم بىر بالىغا ئالاھىدە مۇئامىلە قىلغانلىقى سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدۇ. بۇ ئەھۋال قېرىنداشلار ئارىسىدا ئۆچمەنلىك ۋە ئاداۋەت ئۇرۇقىنىڭ بىخلىنىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. شۇ سەۋەبلىك، بالىلاردا گەپ قىلغاندا كېكەچلەش، ئۇخلاۋاتقاندا سىيىپ قويۇش، قورقۇنچلۇق چۈش كۆرۈش، بارماق شوراش، ئۇششۇقلۇق قىلىش ۋە گەپكە كىرمەسلىك قاتارلىق مەسىلىلەر

[76] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 3770 - ھەدىس، ئىمام تىرمىزىي: «بۇ ھەسەن» دېگەن.

[77] سەھىھۇل بۇخارىي، 3049 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 4197 - ھەدىس.

[78] سۈنەن تىرمىزىي، 2215 - ھەدىس.

كېلىپ چىقىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، سەلەف سالىھلىرىمىز ھەتتا بالىلارنى سۆيۈش ۋە ئەركىلىتىشتىمۇ ئادىل بولۇشقا ئالاھىدە رىئايە قىلاتتى. خۇددى شۇلار بىزگە تەلىم بەرگىنىدەك، بارلىق پەرزەنتلەرگە ئورتاق مۇھەببەت ۋە كۆيۈمچانلىقنى ھېس قىلدۇرۇش، ئۇلارنى قانائەتچانلىققا يېتەكلەش ۋە باشقىلارنىڭ نېسىۋىسىگە كۆز تىكمەسلىككە كۆندۈرۈش ھەمدە كىچىك بالىنى ئېمىتىۋاتقاندا، چوڭ بالىنىڭ دىققىتىنى باشقا نەرسىلەرگە بۇراش تولىمۇ مۇھىمدۇر.

7. بالىلارنىڭ ئۇچ ياشىتىن كېيىنمۇ ئۇخلاۋېتىپ سىيىپ قويۇشى

بۇ بىر كېسەللىك ئالامىتى بولۇپ، ئادەتتە ئۇنىڭ سەۋەبلىرى ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: بىرىنچىسى، سۈيدۇك خالتىسى، سۈيدۇك يولى، ئۇچەينەك ياللۇغلىنىشى ۋە ياكى سوغۇق تېگىش قاتارلىق جىسمانىي سەۋەبلەر؛ ئىككىنچىسى، قورقۇنچ ۋە كۈندەشلىك قاتارلىق پىسخولوگىيەلىك ئامىللار. شۇڭا، بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشتا ھەر ئىككى تەرەپنى نەزەردە تۇتۇش زۆرۈر.

داۋالاش تەدبىرلىرى:

● دەسلەپكى قەدەمدە مۇتەخەسسىس دوختۇرغا كۆرۈنۈپ، تېببىي دىياگنوز قويدۇرۇش؛

● بالىلارنىڭ كۆپ سۇ ئىچىشىگە سەۋەب بولىدىغان تۇزلۇق ۋە ئاچچىق يېمەك - ئىچمەكلەردىن ساقلىنىش، بولۇپمۇ ئۇخلاشتىن بۇرۇن يېقىن كەلتۈرمەسلىك؛

● پىسخىكىسىدىكى قورقۇش ۋە كۈندەشلىككە ئوخشاش ئەھۋاللارغا دىققەت قىلىپ، ئۇلارنى يوقىتىشقا تىرىشىش؛

● بالىنى ئاخشىمى ھەر تۆت سائەتتە بىر قېتىم تەرەت سۈندۈرۈشقا ئويغىتىش؛

● ئۇخلاشتىن بۇرۇن سۇ ۋە چاي قاتارلىق سۈيدۇك ھەيدىگۈچى

ئىچىملىكلەرنى كۆپ بەرمەسلىك.

تېخىمۇ مۇھىمى، ئىزچىل ھالدا مېھىر - مۇھەببەت ۋە سەۋر - تاقەت بىلەن مۇئامىلە قىلىش، بالىنى جازالاش ياكى تەھدىت سېلىشتىن ساقلىنىش كېرەك. بالىغا ئۇخلاشتىن بۇرۇنقى زىكىر - دۇئالارنى ئۆگىتىش ۋە روھىي خاتىرجەملىكىنى كۈچەيتىش ئالاھىدە ئەھمىيەتكە ئىگە.

8. سەت گەپ قىلىش

بۇ مەسىلىمۇ ئاتا - ئانىلارنى، بولۇپمۇ جەمئىيەتتە ئابرۇيلۇق ياكى دىندار كىشىلەردىن بولۇپ قالغانلارنى قاتتىق خىجالەتكە قويىدىغان بىر ئەھۋال. بالىلار ئاچچىقلانغاندا تىل – ئاھانەتلىك سۆزلەرنى دەپ سالىدۇ ياكى بەزىدە مەنمۇنى چۈشەنمەيلا ئېيتىپ سالىدۇ. ئۇلار بۇ سۆزلەرنى چوقۇم ئائىلىسىدىن ئاڭلىشى شەرت ئەمەس، بەلكىم كوچىدىن، مەكتەپتىكى دوستلىرىدىن ياكى ئاممىۋى سورۇنلاردىكى ناخشىلاردىن ئاڭلاپ قالغان بولۇشى مۇمكىن. بالىغا بۇنداق سۆزلەرنى قىلىشنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى، ئاغزى بۇزۇق كىشىلەرنى ئاللاھنىڭ ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىنى؛ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھېچكىمنى تىللىمايدىغانلىقىنى، دەشنام بەرمەيدىغانلىقىنى، لەنەت قىلمايدىغانلىقىنى ۋە ناچار سۆز قىلمايدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈش كېرەك. شۇنداقلا بالىغا ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلەشنى ۋە تىللانغان كىشىدىن كەچۈرۈم سوراشنى ئۆگىتىش كېرەك. ئەگەر يەنىلا نەسىھەتنى ئاڭلىماي، سەت گەپ قىلىشنى داۋاملاشتۇرۇۋەرسە، تەدرىجىي ھالدا يېنىك جازا بېرىشكىمۇ بولىدۇ.

بەزىدە بالا تۇيۇقسىزلا سەت گەپ قىلىپ قالسا، ئۇنىڭ دەققىتىنى قوزغاپ قويماسلىق كېرەك، چۈنكى كېيىن ئاچچىقى كەلگەندە، شۇ سۆزنى قەستەن ئىشلىتىدىغان بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. بۇنداق ئەھۋالدا ئاتا - ئانىلار ئۆزلىرىنىڭ ئاچچىقىنى بېسىۋېلىپ، بالىنىڭ سۆزىگە پەرۋا قىلماسلىقىمۇ مۇھىم.

9. جىمىغۇرلۇق ياكى خىيالچانلىق

ئادەتتە بالىلار قۇشتەك ئەركىن، شوخ ۋە ئويۇن - تاماشىغا ئامراق كېلىدۇ. بۇ ئۇلارنىڭ تەبىئىي خاراكتېرى. ئەگەر بالىدا بۇنىڭ ئەكسىچە ئەھۋال كۆرۈلسە، چوقۇم ئۇنىڭ سەۋەبىنى تەپسىلىي تەكشۈرۈپ چىقىش لازىم. بالىلارنىڭ جىمىغۇر بولۇپ قېلىشى ئاساسلىقى تۇغۇلۇشىدىن بەك ئەركە بېقىلىپ، كېيىن بارا - بارا ئائىلىدە چەتكە قېقىلىش ۋە ياكى يەسلى - مەكتەپ ۋە باشقا ئورۇنلاردا يېتەرلىك كۆڭۈل بۆلۈش ۋە مېھرى - مۇھەببەتكە ئېرىشەلمەسلىك قاتارلىق سەۋەبلەردىن كېلىپ چىقىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا بالىنىڭ روھىي دۇنياسىنى بېيىتىش، ئۇنىڭغا چوڭقۇر مېھىر - مۇھەببەت كۆرسىتىش، تەڭتۇشلىرى ئىچىدىن ئويۇنغا ئامراق بالىلار بىلەن ئارىلاشتۇرۇش ئىنتايىن مۇھىم. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، بالا تەسەللى تاپىدىغان دىنىي ۋە تەربىيەۋى ئۇسۇللارنى قوللىنىش، ئۇنى ئىمانىي تۇيغۇلار ۋە زىكىر -تەسبىھلەرگە كۆندۈرۈش كېرەك. چۈنكى، زىكىر - تەسبىھلەر ۋە ساغلام روھىي تەربىيە ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن چوڭ - كىچىك ھەممىگە شىپا ۋە تەسەللى بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى غەم بېسىۋالغاندا: «ئى بىلال! بىزنى ناماز ئارقىلىق راھەتلەندۈرگىن!»[79] دەيتتى؛ يەنە: «مېنىڭ كۆز نۇرۇم (كۆڭلۈمنىڭ خۇشاللىقى) نامازدا قىلىندى»[80] دەيتتى.

يەنە بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىستىغپارنىڭ پەزىلىتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «ئىستىغپار ئېيتىشنى داۋاملاشتۇرغان كىشىگە ئاللاھ ھەرقانداق قىيىنچىلىقتىن چىقىش يولى، ھەرقانداق غەم - قايغۇدىن خۇشاللىق ئاتا قىلىدۇ ۋە ئويلىمىغان يەردىن رىزىق بېرىدۇ».[81]

---

[79] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 4333 - ھەدىس.

[80] سۈنەن نەسائىي، 3879 - ھەدىس.

[81] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 1297 - ھەدىس.

تۇرلۇك ئەھۋاللاردا ئوقۇلىدىغان بىر قىسىم زىكىرلەر

● قىيىنچىلىق ۋە غەمكىن ۋاقىتتا ئوقۇلىدىغان دۇئالار:

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر قىيىنچىلىقتا قالغاندا مۇنداق دۇئا قىلاتتى: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ» «يېگانە ئىللاھتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ ئۇلۇغدۇر، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچبىر مەبۇد بەرھەق يوقتۇر. ئۇ بۈيۈك ئەرشنىڭ ئىگىسىدۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر. ئۇ ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ ۋە ئۇلۇغ ئەرشنىڭ رەببىدۇر».[82]

ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىرەر ئىش قىيىن كەلسە: «يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ» «ئى ھەمىشە تىرىك تۇرغۇچى ۋە پۈتۈن مەخلۇقاتلارنى ئىداره قىلغۇچى ئاللاھ! سېنىڭ رەھمىتىڭگە يېلىنىپ ياردەم تىلەيمەن»[83] دەيتتى.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر ئىش سەۋەبلىك غەمگە پېتىپ قالسا، ئاسمانغا قاراپ: «سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيمِ» «ئۇلۇغ ئاللاھنى بارچە نۇقساندىن پاك دەپ بىلىمەن» دەيتتى. دۇئانى كۆپ قىلغان چاغدا: «يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ» «ئى ھەمىشە تىرىك تۇرغۇچى ۋە پۈتۈن مەخلۇقاتلارنى ئىداره قىلغۇچى ئاللاھ!» دەيتتى.[84]

ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەر ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا مۇنۇ كەلىمىلەرنى ئۆگىتىپ، قىيىنچىلىقتا قالغاندا ياكى بېشىمغا كۈن چۈشكەندە ئوقۇشۇمغا بۇيرۇدى: ‹لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْكَرِيمُ الْعَظِيمُ ، سُبْحَانَهُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ، الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ› ‹كەرەملىك

[82] سەھىھۇل بۇخارىي، 5869 - ھەدىس.

[83] سۈنەن تىرمىزىي، 3446 - ھەدىس، ئىمام ھاكىم: «بۇ ھەدىسنىڭ ئىسنادى سەھىھ» دېگەن.

[84] سۈنەن تىرمىزىي، 3358 - ھەدىس.

ۋە ئۇلۇغ ئاللاھتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر. ئۇ پاكتۇر، ئۇلۇغ ئەرشنىڭ رەببى ئاللاھنىڭ بەركىتى ئۇلۇغدۇر. بارلىق ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ رەببى ئاللاھقا خاستۇر››.[85] ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەر بۇ دۇئانى قىزىتمىسى بارلارغا ئۆگىتىپ قوياتتى ۋە مۇشۇ دۇئالار بىلەن دەم سالاتتى، ھەتتا يىراق جايلارغا ياتلىق بولۇپ كەتكەن قىزلىرىغمۇ ئۆگىتىپ قوياتتى.

ئەبۇ بەكرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قىيىنچىلىقتا قالغان كىشى مۇنۇ دۇئانى ئوقۇسۇن: ‹**اللَّهُمَّ رَحْمَتَكَ أَرْجُو، فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ ، وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ**› ‹ئى ئاللاھ! رەھمىتىڭنى ئۈمىد قىلىمەن، مېنى كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچىلىك ۋاقىتمۇ ئۆزۈمگە تاشلاپ قويمىغىن، ھەممە ئىشىمنى ياخشىلاپ بەرگىن، سەندىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر››.[86]

ئەسما بىنتى ئۈمەيس رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا مۇنداق دېدى: «سىزگە بېشىڭىزغا كۈن چۈشكەندە ئوقۇيدىغان كەلىمىلەرنى ئۆگىتىپ قويايمۇ؟ ‹**اللَّهُ رَبِّي لَا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا**› ‹ئاللاھ مېنىڭ رەببىمدۇر، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەيمەن››.[87]

ئىبنى سۇننىينىڭ كىتابىدا خاتىرىلىنىشىچە، ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى بېشىغا كۈن چۈشكەندە ئايەتۇلكۇرسىينى ۋە بەقەرە سۈرىسىنىڭ ئاخىرقى ئايەتلىرىنى ئوقۇسا، ئاللاھ ئۇنى قىيىنچىلىقتىن قۇتقۇزىدۇ».[88]

ئىبنى سۇننىينىڭ كىتابىدا خاتىرىلەنگەن يەنە بىر ھەدىستە سەئد ئىبنى ئەبۇ ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى نەقىل قىلىدۇ: «مەن

[85] مۇسنەدى ئەھمەد، 688 - ھەدىس.

[86] سۇنەن ئەبى داۋۇد، 2644 - ھەدىس.

[87] سۇنەن ئەبى داۋۇد، 1304 - ھەدىس.

[88] ئىسنادى زەئىپ.

شۇنداق بىر كەلمىنى بىلمەنكى، قىينىچىلىققا يولۇققان ھەرقانداق كىشى ئۇنى ئوقۇسا، قىينىچىلىقى كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ. ئۇ بولسىمۇ قېرىندىشىم يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ دۇئاسىدۇر: ﴿لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبۡحَٰنَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ﴾ ‹سەندىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، سېنى بارچە نۇقسانلاردىن پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن، مەن ھەقىقەتەن (گۇناھ ئۆتكۈزۈپ ئۆز نەپسىمگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولۇپ قالدىم›[89]».

ئىمام تىرمىزي رىۋايەت قىلغان يەنە بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «زۇننۇن (يۇنۇس ئەلەيھىسسالام) بېلىقنىڭ قارنىدا تۇرۇپ مۇنۇ دۇئانى ئوقۇغان: ﴿لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبۡحَٰنَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ﴾ ‹سەندىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، سېنى بارچە نۇقسانلاردىن پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن، مەن ھەقىقەتەن (گۇناھ ئۆتكۈزۈپ ئۆز نەپسىمگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولۇپ قالدىم›. مۇسۇلمان كىشى ھەرقانداق ئىشتا بۇ دۇئانى قىلسا، ئاللاھ ئۇنىڭ دۇئاسىنى چوقۇم ئىجابەت قىلىدۇ».[90]

● قورقۇنچلۇق ئىش كۆرگەندە ياكى چۆچۈگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا:

ئەمر ئىبنى شۇئەيب دادىسىدىن، دادىسى بوۋىسىدىن نەقىل قىلغان بىر ھەدىستە ئېيتىلىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىگە قورقۇنچلۇق چۈشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى دۇئانى ئۆگىتىپ قويغان ئىكەن: «أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ مِنْ غَضَبِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ، وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ يَحْضُرُونِ» «ئاللاھنىڭ غەزىپىدىن، بەندىلىرىنىڭ يامانلىقىدىن، شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىسىدىن ۋە ئۇلارنىڭ ھازىر بولۇشىدىن ئاللاھنىڭ مۇكەممەل كەلىمىلىرىگە سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن».[91]

ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ دۇئانى چۈشەنمەيدىغان بالىلىرىغا ئۆگىتەتتى، كىچىك بالىلىرى

[89] سۈرە ئەنبىيا، 87 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[90] سۈنەن تىرمىزي، 3427 - ھەدىس.

[91] سۈنەن ئەبى داۋۇد ۋە سۈنەن تىرمىزي.

ئۇچۇن يېزىپ، تامغا ئېسىپ قويىاتتى.[92]

● غەم – قايغۇغا پېتىپ قالغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا:

ئەبۇ مۇسا ئەشئەرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمگە غەم - قايغۇ يەتسە، مۇنۇ كەلىمىلەر بىلەن دۇئا قىلسۇن: ‹**اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ، وَابْنُ عَبْدِكَ ، وَابْنُ أَمَتِكَ، وَفِي قَبْضَتِكَ، نَاصِيَتِي فِي يَدَيْكَ، مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ، عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ، أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ ، أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ، أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ، أَوِ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ: أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي، وَنُورَ صَدْرِي، وَجِلَاءَ حُزْنِي، وَذَهَابَ هَمِّي›** ‹ئى ئاللاھ! مەن سېنىڭ قۇلۇڭدۇرمەن، قۇلۇڭ ۋە دېدىكىڭنىڭ ئوغلىمەن، مېنىڭ كۆكۈلام سېنىڭ قولۇڭدىدۇر. سېنىڭ ھۆكمىڭ ماڭا يۈرگۈچىدۇر، ھەققىمدە چىقارغان ھۆكمىڭ مۇتلەق ئادىلدۇر. سەن كىتابىڭدا نازىل قىلغان ياكى مەخلۇقلىرىڭدىن بىرەرسىگە بىلدۈرگەن، شۇنداقلا ئىلمىي غەيبىڭ قاتارىدا ساقلاشنى ئىرادە قىلغان، قىسقىسى، سەن ئۆزۈڭنى ئاتىغان ۋە ساڭا مەنسۇپ بولغان بارلىق ئىسىملىرىڭ بىلەن شۇنى سورايمەنكى، قۇرئاننى قەلبىمنىڭ باھارى، دىلىمنىڭ نۇرى، غەم - قايغۇلىرىمنى كەتكۈزگۈچى ۋە دەردلىرىمنىڭ داۋاسى قىلىپ بەرگىن›».

شۇ چاغدا جامائەت ئىچىدىن بىر كىشى: «ئى رەسۇلۇللاھ! سودىدا زىيان تارتقانلارمۇ مۇشۇ دۇئانى ئوقۇمدۇ؟» دەپ سورىغاندى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، بۇ دۇئانى ئوقۇغۇلار ۋە باشقىلارغا ئۆگىتىڭلار. كىمكى بۇ كەلىمىلەردىكى مەنپەئەتلەرنى ئۇمىد قىلىپ تۇرۇپ ئوقۇسا، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ غەم - قايغۇسىنى كۆتۈرۈۋېتىپ، خۇشاللىق ئاتا قىلىدۇ»[93] دېدى.

10. قارىغۇلارچە تەقلىد قىلىش مەسلىسى

تەقلىد قىلىش ۋە دورامچىلىق قەدىمدىن ھازىرغىچە چوڭ

[92] ئىمام تىرمىزىي: «بۇ ھەسەن ھەدىس» دېگەن؛ سۈنەن ئەبى داۋۇد، 3770 - ھەدىس.
[93] ئىبنى سۈننىي رىۋايەت قىلغان.

- كىچىك ھەممەيلەنىدە كۆرۈلۈپ كەلگەن ئىجتىمائىي ھادىسە بولۇپ، بۇ ئادەتتە نادانلىق ۋە ئەقىلسىزلىكتىن كېلىپ چىقىدۇ. تەقلىد قىلىشنىڭ خەتەرلىك تەرىپى يامانلىق ۋە بۇزۇقچىلىقلاردا تېخىمۇ روشەن كۆرۈلىدۇ. مەسىلەن، بالىلارنىڭ ئاتىسىدىن تاماكا چېكىش، تىللاش ۋە سەت گەپلەرنى ئۆگىنىۋېلىشىغا ئوخشاش.

ھەممىمىزگە مەلۇمكى، كىچىك بالىلارنىڭ يادلاش ئىقتىدارى كۈچلۈك بولىدۇ. ئۇلارنىڭ بىلىم - مەلۇماتى پەقەت كۆزى بىلەن كۆرگەن ۋە قۇلىقى بىلەن ئاڭلىغانلىرىدىن شەكىللىنىدۇ. بالىلار ھەر نەرسىنى ئويلاپ، مۇلاھىزە قىلىپ ئولتۇرمايدۇ. شۇڭا بىزنىڭ ئەقلىيە سۆزلىرىمىزدە: «كىچىكلىكتە ئالغان ئىلىم تاشقا ئويۇلغان نەقىشكە ئوخشايدۇ» دېيىلگەن. بىز ھەرگىزمۇ ئائىلە، كوچا - كويلار، مەكتەپ، رادىيو - تېلېۋىزور، قولۇم - قوشنا ۋە ئۇرۇق - تۇغقانلاردىكى ئۆزگىرىشلەرنىڭ ۋە بىنورمال ئەھۋاللارنىڭ بالىلارغا بولغان تەسىرىگە پەرۋاسىز قارىساق بولمايدۇ. بالا چوڭ بولغاندا، بىز ئۇنىڭغا ئىنىسى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۆز دىندا، ئۇ ئىمان ئېيتسا ئېيتىدىغان، كاپىر بولسا كاپىر بولىدىغان بىر كىشىگە قارىغۇلارچە ئەگەشمىسۇن» دېگەن سۆزىنى ئاسانلا چۈشەندۈرەلەيمىز. ئەقىللىق كىشىگە باشقىلارنى قارىغۇلارچە دوراش، ئۇلار نېمە قىلسا شۇنى قىلىش، ياخشىلىق قىلسا ياخشىلىق، يامانلىق قىلسا يامانلىق قىلىش ياراشمايدۇ. ئەكسىچە، ئۆزىنى باشقىلار ياخشىلىق قىلسا، ياخشىلىق قىلىشقا؛ يامانلىق قىلسا، ئۇلاردىن يىراق تۇرۇشقا كۆندۈرۈشى كېرەك. ئاتا - ئانىلار پەرزەنتلىرىنى قۇرئان ۋە سۈننەتكە ئەمەل قىلىدىغان تەربىيەلىشى، ئائىلىسىگە دائىم نەسىھەت قىلىپ تۇرۇشى ۋە ئاللاھنىڭ پەزلى - مەرھەمىتىنى تىلىشى لازىم. بۇ جەھەتتە ئاتا - ئانىلارنىڭ رولى خۇددى دېھقانىنىڭ زىرائەت تېرىپ، سۇغىرىپ، ئاپەتلەردىن ساقلاپ ۋە رەببىدىن زىرائەتنى ۋەيران قىلغۇچى سەۋەبلەردىن ساقلىشىنى تىلىگىنىگە ئوخشايدۇ.

11. توختماي بەدىنىنى قاشلاش ۋە پاكىزلىققا ئەھمىيەت بەرمەسلىك

بىز دۇنيادىكى بارلىق ئىشلارنى ئاللاھنىڭ دىنى بىلەن باغلاپ چۈشەندۈرۈشىمىز، كىچىك بالىلارغا پاكىزلىقنىڭ ئىمانىنىڭ بىر قىسمى ئىكەنلىكىنى، ئاللاھ تائالانىڭ پاك ئىكەنلىكى ۋە پاكلىقنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، شۇنداقلا دىنىمىزنىڭ ھەر ۋاقىت، ھەرقانداق ئەھۋالدا پاكىز بولۇشقا بۇيرۇيدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈشىمىز كېرەك.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈممىتىگە ئىچى ۋە تېشى، سۆز - ھەرىكەتلەرنى قانداق پاكلاش كېرەكلىكىنى ئېنىق بايان قىلىپ بەرگەن. شۇڭلاشقا، بىز كىچىك بالىلارغا كىيىم - كېچەك، ئورۇن - كۆرپىلەرنى پاكىز ۋە رەتلىك تۇتۇشنى ئۆگىتىشىمىز؛ باشقىلارغا ناچار ۋە ئەدەپسىز سۆز - ھەرىكەتلەرنى قىلىشتىن ئاگاھلاندۇرۇشىمىز؛ ئۇلارنى تاھارەت ئېلىشقا، جۈمە كۈنى ۋە باشقا كۈنلەردىكى غۇسۇل ۋە شەخسىي تازىلىقلارنى قىلىشقا كۆندۈرۈشىمىز؛ يۇز - قوللىرى ۋە بەدىنىنى پاكىز تۇتۇشقا، بولۇپمۇ كىرلىشىپ قالغاندا يۇيۇشقا رىغبەتلەندۈرۈشىمىز لازىم. ئەگەر بالىدا قاتتىق قىچىشىش ئەھۋالى كۆرۈلسە، دوختۇرغا كۆرسىتىش كېرەك، چۈنكى بۇ كۆپىنچە ھالدا كېسەللىك باكتېرىيەلىرى ياكى مەقئەتتە پەيدا بولىدىغان قۇرتلار سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدۇ.

12. بارماق شوراش ئادىتى

بالىلاردا بارماق شوراش ئادىتى كۆپىنچە قورقۇش ياكى كۈندەشلىك سەۋەبلىك كۆرۈلىدۇ. ئەگەر بۇ ئادەت نورمال ۋاقىتلاردىمۇ داۋاملىق كۆرۈلسە، بۇ بالىنىڭ قورقۇنچاق ۋە ئىچ مىجەز، ھەتتا چوڭ بولغاندا پسىخىكىسى ئاجىز بولۇپ قېلىشىنىڭ ئالامىتى بولۇشى مۇمكىن. شۇڭا بۇ ئادەتنى يوقىتىشنىڭ سەۋەبلىرىنى ئىزدەپ تېپىش ۋە بالىنى ئويۇن ياكى باشقا پايدىلىق پائالىيەتلەر بىلەن مەشغۇل قىلىپ، دىققىتىنى باشقا تەرەپكە بۇراش كېرەك. ئەگەر بۇ ئەھۋال يەنىلا

داۋاملاشسا، مۇڭاپىق ھالدا كايىپ قويۇشقىمۇ بولىدۇ.

13. گەپ قىلغاندا كېكەچلەش

بالىلارنىڭ تىلى چىقىش جەريانىنىڭ ئوخشاش بولمايدىغانلىقى ھەممىمىزگە ئايان. بەزى بالىلارنىڭ تىلى چىقىشى كېچىكىپ، ھەتتا ئۈچ ياشتىن كېيىنمۇ ئوبدان گەپ قىلالماسلىقى مۇمكىن. بۇ ئەھۋال داۋاملىشىپ، كېكەچلەش ياكى مەلۇم قىيىن ھەرپلەرنى تولۇق ئېيتالماسلىق ھالىتىدە نامايەن بولىدۇ. بۇ ئەھۋال يا تۇغما ئىرسىيەت سەۋەبىدىن، ياكى قورقۇش ۋە كۈندەشلىك تۇيغۇلىدىن يۈز بېرىدۇ. بالا راۋان سۆزلىيەلمىگەنسېرى بىئارام بولىدۇ ۋە باشقا بالىلارنىڭ مەسخىرە قىلىشىغا ئۇچرايدۇ. ئەپسۇسلىنارلىقى، بۇ ئەھۋال خۇددى پاتقاققا سۇ قۇيغاندەك، مەسىلىنى تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇۋېتىدۇ.

ئېنىقكى، كىچىك بالىنىڭ بۇ مەسىلىدە ھېچقانداق گۇناھى يوق. ئۇ سۆزلەش ئۇسۇلىنى ئۆزگەرتىپ، قايتىدىن شەكىللەندۈرەلمەيدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا، ئاتا - ئانىلار بالىغا ئىشەنچ بېغىشلىشى، چوڭلار ئۇنى مەسخىرە قىلماي، سەۋرچانلىق بىلەن ئۇزۇنراق پاراڭلىشىپ بېرىشى ۋە بالىنىڭ گەپلىرىنى چۈشەنگەنلىكىنى ئىپادىلىشى كېرەك. بۇ ئەھۋالنىڭ سەۋەبلىرىنى تېپىپ چىقىش ئىنتايىن مۇھىم. بەزى ئەھۋاللاردا، بولۇپمۇ بالىنىڭ يېشى چوڭىيىپ قالغان، ئەمما كېكەچلىكى داۋاملاشقان بولسا، مۇناسىۋەتلىك مۇتەخەسسىسلەرگە كۆرسىتىپ، تەكشۈرتۈش زۆرۈر.

بالىنىڭ تىل تەرەققىياتىغا مۇناسىۋەتلىك بەزى مۇھىم مەسىلىلەر

● بىرىنچى، ياخشى تەربىيە مۇھىتى

بالا مېھىر - مۇھەببەت ۋە رەھىم - شەپقەت يۈكسەك بولغان، ساغلام مۇھىتتا تەربىيەلىنىشى كېرەك. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئاياللار بىلەن ئۇنسى - ئۇلپەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ) ئۇلارنى سىلەرنىڭ ئۆز تېپىڭلاردىن ياراتقانلىقى، ئاراڭلاردا (يەنى ئەر - خوتۇن ئارىسىدا) مېھىر - مۇھەببەت ئورناتقانلىقى ئاللاھنىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم ئۈچۈن، شەك - شۈبھىسىزكى، بۇنىڭدا نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار»[94].

ئىنسان بەزىدە جەمئىيەتنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرالماسلىقى ۋە ئۇنى ئۆزگەرتەلمەسلىكى مۇمكىن، ئەمما ئۆزى ۋە ئائىلىسىنىڭ ئىشلىرىغا ئىگە بولالايدۇ. ئەگەر ئائىلە ئاللاھنىڭ كىتابى ۋە رەسۇلۇللاھنىڭ سۈننىتى ئاساسىدا بەرپا بولسا، بالا بۇنداق ئۆيدە پەقەت ياخشى سۆزلەرنىلا ئاڭلايدۇ، قۇلىقىغا تىل - ئاھانەت ۋە سەت گەپلەر كىرمەيدۇ. مېھىر - مۇھەببەت، رەھىم - شەپقەت ۋە تەۋھىد ئەقىدىسى ھاكىم بولغان مۇھىتتا تەربىيەلەنسە، بالىنىڭ تىل تەرەققىياتىمۇ ساغلام بولىدۇ.

● ئىككىنچى، ئەر - ئاياللىنىڭ ئەخلاقى

ئەر - ئايال ئۆز ئەخلاقىنى داۋاملىق تەكشۈرۈپ تۇرۇشى، بولۇپمۇ ئانا ھاملىدارلىق مەزگىلىدە بۇنىڭغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك. چۈنكى، مۇھىتنىڭ تەسىرى بالا تۇغۇلغاندىن كېيىن ئەمەس، بەلكى ھاملىدارلىق مەزگىلىدىلا باشلىنىدۇ. ئاننىنىڭ ھاملىدارلىق مەزگىلىدىكى روھىي كەيپىياتى ۋە ئىش - ھەرىكەتلىرى ھاملىگە بىۋاستە تەسىر كۆرسىتىدىغان بولغاچقا، ھاملىدارلىق مەزگىلىدە ئانىغا خاتىرجەم ۋە تىنچ مۇھىت بولۇشى تولىمۇ زۆرۈر. بالا ئاننىنىڭ قورسىقىدىكى

[94] سۈرە رۇم، 21 - ئايەت.

چاغدا تىنچ - خاتىرجەملىكنى ھېس قىلغانىدەك، قاتتىق ئاۋاز ۋە كۈچلۈك شاۋقۇن - سۈرەنلەرنىمۇ ھېس قىلالايدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ نېرۋا سىستېمىسىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ. ئەگەر بىز بالىنىڭ جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن ساغلام بولۇشىنى ئۈمىد قىلساق، ئاتا - ئانا، بولۇپمۇ ئانا بۇ باسقۇچقا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشى كېرەك.

● ئۈچىنچى، ئاڭلاش سېزىمىنىڭ ئەھمىيىتى

بارلىق سەزگۈ ئەزالىرى ئىچىدە ئاڭلاش سېزىمى ئەڭ دەسلەپتە خىزمەت قىلىشقا باشلايدۇ. يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقنىڭ قۇلىقىغا ئەزان ئېيتىش ۋە ئېغىزلاندۇرۇشنىڭ سەۋەبىمۇ مانا شۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ سىلەرنى ئاناڭلارنىڭ قارنىدىن ھېچ نەرسىنى بىلمەيدىغان ھالىتىڭلار بىلەن چىقاردى. ئاللاھ سىلەرگە شۈكۈر قىلسۇن دەپ، قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەكلەرنى ئاتا قىلدى»[95].

ئىنسان تۇغۇلغاندا ئاۋاز چىقىرىش ئەزالىرى، نېرۋا سىستېمىسى، سۆزلەش ئىقتىدارى ۋە تىلنى چۈشىنىش قابىلىيىتىگە ئىگە ھالدا دۇنياغا كېلىدۇ. بەزى تەتقىقاتچىلارنىڭ دېيىشىچە، بالىنىڭ ئاۋاز تونۇش سېزىمى تۇغۇلۇشتىن ئۇچ ئاي بۇرۇنلا شەكىللىنىشكە باشلايدىكەن. بالا دۇنياغا كەلگەندە تۇنجى ئاڭلايدىغىنى ئاللاھنىڭ زىكرى، دۇنيادىن كېتىۋاتقاندىكى ئاخىرقى سۆزى كەلىمە شاھادەت بولسۇن ئۈچۈن، ئىسلام دىنى بىزلەرنى بوۋاقنىڭ ئوڭ قۇلىقىغا ئەزان، سول قۇلىقىغا تەكبىر ئېيتىشقا بۇيرۇغان.

ئەبۇ رافىئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ھەسەننى تۇغقاندا، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەسەننىڭ قۇلىقىغا نامازغا ئەزان ئېيتقاندەك ئەزان ئېيتقانلىقىنى كۆرگەن ئىدىم».[96]

ئەبۇ مۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «مېنىڭ بىر

[95] سۈرە نەھل، 78 - ئايەت.

[96] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 4941 - ھەدىس؛ سۈنەن تىرمىزي، 1436 - ھەدىس.

بالام تۇغۇلغاندا، ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ باردىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ئىبراھىم دەپ ئىسىم قويدى. ئاندىن خورما چاينىاپ، ئۇنىڭ تامغىقىغا سۈرۈپ ئېغىزلاندۇرغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا بەركەت تىلەپ دۇئا قىلىپ، ماڭا قايتۇرۇپ بەردى».[97]

سەلەف سالىھلار كىچىك بالىنىڭ تىلىنىڭ ھەمدۇسانا كەلىمىلىرى بىلەن چىقىشىنى، قۇلىقىغا تۇنجى كىرگەن ئاۋازلارنىڭ تەكبىر، شاھادەت ۋە ھەمدۇسانا سۆزلىرى بولۇشىنى ياخشى كۆرەتتى. بۇ ئارقىلىق، بالىنىڭ تىلىنىڭ ساغلام چىقىشى ۋە سالىھ پەرزەنت بولۇپ ئۆسۈپ يېتىلىشىنى ئۈمىد قىلاتتى.

● تۆتىنچى، يىغلاش ۋە ۋارقىراشنىڭ پايدىسى

بالا تۇغۇلغان دەسلەپكى ئايلاردا يىغلاش ۋە ۋارقىراش بالىنىڭ ئۆزىنى ئىپادىلەشتىكى بىردىنبىر ۋاستىسىدۇر. بۇنداق ۋاقىتتا، ئانا ئىنچىكە كۆزىتىش ئارقىلىق بالىنىڭ يىغىسىنىڭ سەۋەبىنى، يەنى ئاغرىقتىن يىغلاۋاتقانلىقىنى ياكى ئاچلىقتىن يىغلاۋاتقانلىقىنى ۋە ياكى ئەمگۈسى كېلىپ يىغلاۋاتقانلىقىنى پەرق ئېتەلەيدۇ. بولۇپمۇ بالىنىڭ ئەمگۈسى كېلىپ يىغلىشى ئاۋاز چىقىرىش ئەزالىرىنى چېنىقتۇرۇشىغا، نەپەسنىڭ راۋانلىشىشىغا پايدىلىق. شۇڭلاشقا، ئانا ئۇچۇن بالىسىنىڭ يىغىسىنى كۆزىتىش ۋە يىغىنىڭ سەۋەبىنى بىلىشكە تىرىشىش ئىنتايىن مۇھىم، چۈنكى يىغا ئارقىلىق يەنە بالىنىڭ ئاچلىياماسلىق ياكى گەپ قىلالماسلىقتەك مەسىلىلىرىنىمۇ بايقىغىلى بولىدۇ. بالىنى ھەرپ ياكى سۆزلەرنى دېيىشكە ئالدىراتماسلىق ھەمدە ۋارقىراپ - جارقىراپ ئوينىسا توسماسلىق لازىم، چۈنكى ۋارقىراش ئارقىلىق بالىنىڭ ئاۋاز چىقىرىش ئەزالىرى تەرەققىي قىلىدۇ. ئاتا - ئانا، بولۇپمۇ ئانا ئۆز بالىسىغا كۆپ گەپ قىلىپ، مۇڭدىشىپ بېرىشى، ئاۋازلارنى تەكرار ئاڭلىتىشى ۋە بالىنىڭ يۈزىگە

[97] بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

قاراپ، خۇش تەبەسسۇم قىلىپ تۇرۇشى كېرەك. تەتقىقاتلاردا كۆرسىتىلىشىچە، بالىنىڭ تىلىنىڭ چىقىشى بىر ياشتىن ھالقىپ، ھەتتا 15 ئايغىچە سوزۇلۇپ كېتىشى مۇمكىن ئىكەن. شۇڭلاشقا، بۇنىڭدىن ئەندىشە قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق. يەنە كېلىپ، بالىنىڭ تىلىنىڭ چىقىشى دەسلەپتە ئاستا، كېيىنچە تېز تەرەققىي قىلىدۇ.

● بەشىنچى، بوۋاقنى ئېمىتىش ئۈسۈلى ئارقىلىق ئىسلامىي تەلىمات بېرىش ھەققىدىكى تەتقىقات

«بالىنىڭ تىلى» ناملىق كىتابنىڭ 25 - بېتىدە دوكتور رەسمىيىە ئەلى خېلىلىنىڭ ئېمىۋاتقان بوۋاقنى ئىسلامىي تەلىمات بېرىش ھەققىدىكى تەتقىقاتى تىلغا ئېلىنغان بولۇپ، مەزكۇر تەتقىقات نەتىجىسى ئۆز ساھەسىدە تولىمۇ مەنپەئەتلىك، مەزمۇنلۇق ۋە ئەھمىيەتلىك ئىلىم ھېسابلىنىدۇ.

تەتقىقاتنىڭ نەتىجىلىرى تۆۋەندىكىچە:

● ئېمىتىش ئانىنىڭ بالىسىغا ئىسلامىي تەلىمات بېرىشنى باشلىشىغا ئەڭ ياخشى پۇرسەت ھېسابلىنىدۇ.

● ئانا بىلەن بوۋاقنىڭ ئالاقىسىدە ئېمىتىشتىن قالسىلا، بالىنىڭ ئۈيقۇسى ئەڭ مۇھىم ئورۇندا تۇرىدۇ.

● بوۋاق يىغلىغاندا، ئانىمۇ بىرئاز ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ قۇرئان ئوقۇسا، تىلاۋەت ئاۋازىنى ئاڭلىغان بالا يىغدىن توختاپ ئويغا چۆمگەن؛ ئاندىن تىنچلىنىپ، چوڭقۇر ئۈيقۇغا كەتكەن.

● بوۋاقنىڭ تىلى چىقىشقا باشلىغاندا، ئانا ئۇنىڭغا «ئاللاھۇ ئەكبەر» دېگەنگە ئوخشاش ئاسان زىكىرلەر ۋە قىسقا دۇئالارنى ئۆگىتىپ قويالايدۇ.

● ئانا بالىلىرىغا قول يۇيۇش، «بىسمىللاھ» دېيىش، ئوڭ قول بىلەن يېيىش ۋە تاماقتىن كېيىن «ئەلھەمدۇلىللاھ» دېيىش قاتارلىق داستىخان ئەدەپلىرىنى ئۆگىتىپ قويالايدۇ.

• يەنە بىر تەرەپتىن، يۇقىرىقى ئۇسۇللار ئارقىلىق ئانىنىڭمۇ ئىسلامىي بىلىملىرى ئاشىدۇ.

• ئېمىۇاتقان بوۋاق ئانىسى قۇرئان ئوقۇغاندا دىققەت بىلەن تىڭشايدۇ، ئېمىشتىن توختاپ ئانىسىغا قاراپ، ئاندىن خۇشاللىق بىلەن ئېمىشنى داۋاملاشتۇرىدۇ. بۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا، ئېمىتىش ئانا بىلەن بالا ئارىسىدىكى مۇكەممەل بىر مۇناسىۋەت بولۇپ، ئانا ئۆز سۈتى بىلەن بىرگە، مېھرى - مۇھەببىتىنمۇ ئاتا قىلىدۇ ۋە شۇ ئارقىلىق گۈزەل ئەخلاقلارنمۇ سىڭدۈرىدۇ. بۇ جەريان بالىنىڭ تەۋەلىك تۇيغۇسى، مۇھەببەت رىشتىسى ۋە خاتىرجەملىكىنى كۈچەيتىشتە ئىنتايىن ياخشى نەتىجە بېرىدىغان باسقۇچ ھېسابلىنىدۇ. ئېمىتىش جەريانى ئانىنىڭ پەرزەنت تەربىيەسىدىكى رولى ۋە ئىسلامىي تەلىمات بېرىشىنىڭ مۇھىملىقىنى تېخىمۇ ئايدىڭلاشتۇرۇپ بېرىدۇ.

مەزكۇر كىتابتىكى تەتقىقات نەتىجىلىرى بىزگە يەنە، بوۋاقنىڭ قۇلاق، كۆز، قەلب ۋە تىلىنىڭ ئۆگىنىش جەريانىنى؛ قانداق قىلغاندا ئانا - بالا ئىككىيلەنىنىڭ ھاياتى قۇرئان - سۈننەت ئاساسىدا شەكىللىنىدىغانلىقىنى ۋە بالىنىڭ سۆز - ھەرىكەتلىرىگە ئىسلامىي ئەدەپ - ئەخلاقلارنى قانداق سىڭدۈرۈش كېرەكلىكىنى ئېنىق كۆرسىتىپ بەرگەن.

ئېمىتىشنىڭ پايدىلىرى

ئېمىتىش بالىنى كېسەللەردىن ساقلاشنىڭ ئەڭ مۇھىم سەۋەبلىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدۇ، چۈنكى ئانا سۈتىنىڭ تەركىبىدە بوۋاقنىڭ كېسەللىكلەرگە قارشى تۇرۇش كۈچىنى ئاشۇرىدىغان ئانتىسىيوتىكلار بار. ئانا سۈتىنىڭ ھەزىم بولۇشى ئاسان ۋە ھايۋانلار سۈتىگە قارىغاندا ئوزۇقلۇق قىممىتى يۇقىرى كېلىدۇ. ئۇنى ئىشلىتىشتىن بۇرۇن قاينىتىش ھاجەتسىز، مىكروبلىنىش خەۋپىمۇ يوق. ئۇ يەنە بوۋاقنىڭ ئىچى سۈرۈش، سۈسىزلىنىش ۋە قىزىپ قېلىش قاتارلىق مەسىلىلىرىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ ھەمدە ئاشقازىنىنىڭ ھەزىم سۈپىتىنى ياخشىلايدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، ئانا سۈتى بوۋاقنىڭ ئاللېرگىيە

ۋە ئوزۇقلانماسلىق مەسىلىلىرىگە شىپا بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بەندىلىرىگە، بولۇپمۇ بوۋاق بالىغا شۇنچىلىك مېھرىبان ۋە شەپقەتلىككى، ئېمىتىۋاتقان ئانا ئۆزىدىن ياكى بالىسىدىن ئەنسىرىسە، رامىزاندا روزا تۇتماسلىقىغا شەرئىي جەھەتتىن رۇخسەت قىلىنغان. ئانا سۈتىنىڭ بىز يۇقىرىدا بايان قىلىپ بولالمىغان ۋە بايقاشقا ئاجىز كەلگەن پايدىلىرى يەنە كۆپ بولۇپ، ھەتتا مىسىردا «ئانا سۈتى دوستلىرى» دېگەن نامدا بىر جەمئىيەتمۇ قۇرۇلغان.

ئېمىتىشنىڭ پايدىسى يالغۇز بالا بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ. تەتقىقات نەتىجىسى شۇنى ئىسپاتلاپ چىققانكى، بالا ئېمىتىدىغان ئاياللارغا قارىغاندا بالا ئېمىتمەيدىغان ئاياللارنىڭ ئەمچەك راكىغا گىرىپتار بولۇش نىسبىتى يۇقىرى بولىدىكەن. ئېمىتىش يەنە ئانىنىڭ ھامىلە بولۇشىنى تەڭشەپ، تېنىنىڭ تېزراق ئەسلىگە كېلىشىگە ياردەم بېرىدۇ. شۇنداقلا ئۇ يەنە ئانىنىڭ مېھىر - مۇھەببەت تۇيغۇلىرىنى ئۇرغۇتىدۇ. دېمەك، ئېمىتىشنىڭ بالا تەربىيەسىگە بولغان تەسىرى سەل قاراشقا بولمايدىغان دەرىجىدە چوڭدۇر.

● ئالتىنچى، بالىنى ئوينىتىش ۋە ئەركىلىتىشنىڭ ئۇنىڭ نېرۋا سىستېمىسىغا بولغان تەسىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەسەن ۋە ھۈسەينىنى سۆيەتتى، مۇبارەك دۇمبىسىگە مىندۈرۈپ ئوينىتاتتى. زەينەبنىڭ قىزى ئۇمامەنمۇ نامازدا كۆتۈرۈۋېلىپ، قىيامدا تۇرغاندا قولىغا ئېلىپ، رۇكۇغا بارغاندا يەرگە قويىاتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبۇك غازىتىدىن قايتىۋاتقاندا دولىسىدا بالا كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقانىدى. بۇنى كۆرگەن ئەقرەئ ئىبنى ھارىس: «مېنىڭ ئون بالام بار، لېكىن مەن ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىنى سۆيۈپ باقمىدىم» دېگەنىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «مېھىر - شەپقەت قىلمايدىغان كىشىگە مېھىر - شەپقەت قىلىنمايدۇ» دېدى.[98]

[98] سۈنەن تىرمىزىي، -1834ھەدىس.

بالىنىڭ كۆيۈنۈش، ئەركىلىتىش ۋە سۆيگۈ - مۇھەببەتكە بولغان ئېھتىياجى ئويۇنغا بولغان ئېھتىياجىدىنمۇ يۇقىرى بولىدۇ. بالىنىڭ ئويۇنغا بولغان قىزىقىشى يېشى چوڭايغانسېرى تېخىمۇ ئاشىدۇ. ئويۇن ئەسناسىدا بالىنى مەلۇم دەرىجىدە تەسىرلەندۈرۈش ۋە چارچىتىپ قويۇش ياخشى، ھەتتا ناخشا ئېيتىپ بېرىشىمۇ بولىدۇ. لېكىن، ناخشىنىڭ ياخشىسىنى تالاش، ناچىرىدىن ساقلىنىش كېرەك. تەتقىقات نەتىجىلىرىنىڭ كۆرسىتىشىچە، بۇنداق كۆيۈنۈش ۋە ئەركىلىتىشتىن مەھرۇم قالغان بالىنىڭ خاراكتېرى ناچار، تەبىئىتى قوپال بولۇپ، يالغۇزلۇققا ۋە باشقىلارنى يامان كۆرۈشكە مايىل بولۇپ قالىدىكەن. بۇ ئەھۋال ئۇنىڭ پۈتۈن ھاياتىغا سەلبىي تەسىر كۆرسىتىدۇ. بىلىشىمىز كېرەككى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەرزەنت تەربىيەسىدىكى گۈزەل ئۆرنەكلىرىنى ئۆزىمىزگە تەتبىقلىشىمىز بالىمىزنىڭ ئىستېل - خاراكتېرىدە چوڭقۇر تەسىر قالدۇرىدۇ.

«ئاسانلاشتۇرۇڭلار، قىينىلاشتۇرماڭلار؛ خۇش بېشارەت بېرىڭلار، ئۇركۈتۈۋەتمەڭلار» دېگەن ھەدىسنىڭ شەرھىسىدە، ھافىز ئىبنى ھەجەر رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «ھەدىستە ئېيتىلغان بۇ ئاسانلاشتۇرۇش ئەگەر گۇناھ بولۇپلا قالمىسا، ئايالىلار، كىچىك بالىلار ۋە يېڭى مۇسۇلمان بولغانلارغا بەك مۇۋاپىق كېلىدۇ».

● يەتتىنچى، تاشلىۋېتىلگەن بالىلار

ئائىلىسىدىن كۆيۈنۈش ۋە كۆڭۈل بۆلۈشكە ئېرىشكەن بالا پىسخىكا ۋە مىجەز - خاراكتېر جەھەتتىن ساغلام چوڭ بولىدۇ. ئىلمىي ۋە ئەخلاق ساپاسى يۇقىرى ياكى ئوتتۇراھال تەبىقىدىكى ئائىلىلەردە چوڭ بولغان بالىلارنىڭ تىل تەرەققىياتى تۆۋەن تەبىقىدىكىلەرنىڭ بالىلىرىغا قارىغاندا تېزراق بولىدۇ. بالىنىڭ تىلىنىڭ تەرەققىي قىلىشىدا مۇھىتنىڭ تەسىرى ناھايىتى چوڭ. تەتقىقاتلاردا كۆرسىتىلىشىچە، تاشلىۋېتىلگەن بالىلارنىڭ تىلى تەڭتۇشلىرىدىن كېيىن چىقىدىكەن، بۇنىڭ

سەۋەبى يېتەرلىك كۆڭۈل بۆلۈشكە ئېرىشەلمىگەنلىكىدىن ئىكەن. شۇنىڭدەك، بۇنداق بالىلارنىڭ مېھىر - مۇھەببەتتىن مەھرۇم ھالدا چوڭ بولۇشى ئۇلاردا ئەتراپىدىكى كىشىلەردىن ئىنتىقام ئېلىشنى ئويلايدىغان خاراكتېرنى يېتىلدۈرۈپ قويىدۇ؛ ئۇلارنىڭ تەبىئىتىگە قاتتىقلىق، قوپاللىق، جاھىللىق، بويسۇنماسلىق ۋە ئىسيانكارلىق سىڭىپ كەتكەن بولىدۇ. بۇ ئىنتايىن خەتەرلىك ئەھۋال.

شۇنىڭ ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېتىملەرگە ياخشىلىق قىلىشنى تەۋسىيە قىلغان. سەھل ئىبنى سەئد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «يېتىمغا ئىگە بولغۇچى بىلەن مەن جەننەتتە مانا مۇشۇنداق يېقىن بولىمىز» دەپ، كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن ئوتتۇرا بارمىقىنى كۆرسىتىپ، ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىنى ئازراق ئاچتى.[99]

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۇرۇق - تۇغقانلىرىدىن ياكى باشقىلاردىن بولسۇن، يېتىمغا ئىگە بولغۇچى مەن بىلەن جەننەتتە مۇشۇ ئىككىسىگە ئوخشاش بولىدۇ» دەپ، باش بارمىقى بىلەن كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى كۆرسەتتى.[100]

ۋاقىت ئۆتۈپ كېتىشتىن بۇرۇن، ھەرقايسى جايلاردىكى يېتىملەرگە قولىمىزدىن كېلىشچە يارىدەم قىلىشقا ئالدىرىشىمىز كېرەك. بولمىسا، خىرىستىيانلاشتۇرۇش ۋە دىنسىزلاشتۇرۇش تەشكىلاتلىرى مادديي يارىدەم باھانىسىدە ئۇلارنىڭ دىنىنى ئۆزگەرتىش ۋە ساغلام تەبىئىتىنى بۇرمىلاشقا تىرىشىدۇ.

- سەككىزىنچى، بالىنىڭ ئەقلىگە يارىشا مۇئامىلە قىلىش

كىچىك بالىلارغا چوڭلاردەك، يەنى ھەممە نەرسىنى

[99] سەھىيھۇل بۇخارىي، 5546 - ھەدىس.

[100] سەھىھ مۇسلىم، 5296 - ھەدىس.

چۈشـــنەندىغان، پـــەرز - سـۈننەتلەرنى چـــاڭ تۇتىدىغـان كىشـــلەردەك مۇئامـــلە قىلســـاق، چـــوڭ خاتالـــق ئۆتكۈزگـــەن بولىمـــىز. ئادەتتـــە بالـــلار بـــەرەر ئىشـــنى خاتـــا قىلســـا تىللاپ، ئـــۇرۇپ كېتىمـــىز. بۇ ئەھـــۋال، بالـــنىڭ ئەقلىگە يارىشـــا مۇئامـــلە قىلـــىش كېرەك بولغان بىر ۋاقىتتـــا ئۇنىڭ بالىلىق تەبىئىتىنى چۈشـــەنمىگەنلىك بولـــىدۇ.

پەيغەمبـــەر ئەلەيھىســـسالام ئەبـــۇ ئۇمەيـــر ئىســـمىلىك بالىغـــا چاقچـــاق قىلـــىپ: «ئى ئەبـــۇ ئۇمەيـــر! نۇغەيـــر نېمـــە قىلـــۋاتىدۇ؟» دەيتتـــى.[101] نۇغەيـــر شـــۇ بالـــنىڭ ئويناىيدىغان قۇشـــقىچى ئىدى.

پەيغەمبـــەر ئەلەيھىســـسالام كىچـــىك ئەنەســـنى (مەلـــۇم بىـــر خاتالىقـــى ئۈچـــۈن) جازالاشـــنى رەت قىلـــىپ، ئۇنـــىڭ ئائىلىســـىدىكىلەرگە: «قويۇۋېتىـــڭلار، ئاللاھنـــىڭ تەقدىـــر قىلغـــىنى بولـــىدۇ» دېگـــەن.[102]

پەيغەمبـــەر ئەلەيھىســـسالام مۇئمىنلەرنـــىڭ ئانىســـى ئائىشـــە رەزىيەللاھۇ ئەنھانـــىڭ كىچـــىك ۋاقتىـــدا مەسـجىدتە ھەبەشـــلەرنىڭ نەيزە ئويۇنىنـــى كۆرۈشـــگە رۇخســـەت قىلـــىپ: «خالىســـاڭ تاماشـــا قىلغـــىن» دەيتتـــى. ئائىشـــە رەزىيەللاھـــۇ ئەنھـــا زېرىكمىســـىلا، پەيغەمبـــەر ئەلەيھىســـسالام زېرىكمەيتتى. پەيغەمبـــەر ئەلەيھىســـسالام ئائىشـــە رەزىيەللاھـــۇ ئەنھـــا: «ئويـــۇن - تاماشـــاغا ئامـــراق، يېشـــى كىچـــىك قىزنـــىڭ قانچىلىـــك تۇرغىنىنـــى پـــەرەز قىلـــىپ بېقىـــڭلار»[103] دېيىـــش ئارقىلـــىق، ئۆزىنـــىڭ ئـــۇزۇن تۇرغانلىقىنى ۋە ئۆزىنـــىڭ بۇنىڭغـــا ســـەۋر قىلغانلىقىنـــى بىلدۈرگـــەن.

ئۇممـــۇ خالـــد كىچـــىك ۋاقتـــىدا، پەيغەمبـــەر ئەلەيھىســـسالام ئۇنىڭغـــا بىـــر كۆڭلەك كىيگـــۈزۈپ: «ئى ئۇممـــۇ خالـــد! بۇ ســـىنا» دېگەن.[104] «ســـىنا» ھەبەشـــچە «ياخشـــى» دېگەن مەنـــىدە بولـــۇپ، ئۇممـــۇ خالـــد ھەبەشـــىستاندا تۇغۇلغـــان ئىدى.

---

[101] سەھىيھۇل بۇخارىي، 5664 - ھەدىس.

[102] مۇسنەدى ئەھمەد، 12937 - ھەدىس.

[103] سەھىيھۇل بۇخارىي، 897 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 1482 - ھەدىس.

[104] سەھىيھۇل بۇخارىي، 5397 - ھەدىس.

كىچىك بالا بىلەن ئېنىق، چۈشىنەلەيدىغان تىلدا پاراڭلىشىش، ئۇنىڭ كۆچى يەتمەيدىغان ياكى يېشىغا ماس كەلمەيدىغان ئىشلارغا زورلىماسلىق كېرەك. بالا گەپنى چۈشەنمىسە، باشقا شەكىلدە، ئاددىيراق قىلىپ قايتا چۈشەندۈرۈش لازىم. ئاتا - ئانىلار بالىنىڭ تىلىنى چۈشەنمىسە ياكى بالا ئاتا - ئانىسىنىڭ سوئالىنى چۈشەنمىسە، سەل قارىماستىن ئۇنىڭغا قايتا سوئال قويۇپ چۈشىنىشكە تىرىشىشى كېرەك. سەل قاراشنىڭ بالىغا نىسبەتەن يامان تەسىرى بەك چوڭ بولىدۇ. بىز بالىمىزنى بىزدەك ئويلايدىغان، چوڭلارنىڭ مەنتىقىسى بويىچە ئىش قىلىدىغان قىلىشقا ئۈرۈنۈشتىن ۋاز كېچىشىمىز لازىم، چۈنكى بۇنداق قىلىش بالىنى بالىلىق دۇنياسىدىن چىقىرىۋەتكەنلىك بولىدۇ. بالىلار بەزىدە خىيالىي دۇنيادا ياشايدۇ. مەسىلەن، قولىدىكى تاياقنى ماڭمىدىغان، توختايدىغان ۋە سوقۇلۇپ كېتىدىغان ماشىنا دەپ خىيال قىلىدۇ. بۇنى كۆرۈپ بالىنى دېۋەڭ ياكى ئەقلىسىز دەپ قاراش توغرا ئەمەس. بالىدا تەرسالىق ۋە جاھىللىق خاراكتېرى شەكىللىنىپ قالماسلىقى ئۈچۈن، بىز بالىنىڭ ھەربىر ئۆسۈش باسقۇچىنى ۋە پىكىر قىلىش ئالاھىدىلىكىنى ياخشى چۈشىنىشىمىز مۇھىم.

مەزكۇر قىينىچىلىقلاردىن چىقىش ئۈچۈن يولىورۇق ۋە نەسىھەتلەر

مەخلۇقاتلىرىغا تۈرلۈك قانۇن - ھۆكۈملەرنى بېكىتكەن ئاللاھ بارلىق نۇقسانلاردىن پاكتۇر. ئاللاھنىڭ ھۆكمى ۋە تەقدىرى بالا ئانىسىنىڭ قورسىقىدىكى ۋاقتىدىلا جارى بولىدۇ. بالا تۇغۇلغاندىن كېيىن، شەرئىي مەسئۇلىيەت ئاتا - ئانىسىغا ياكى ئۇنىڭ ئىشىغا مەسئۇل بولغانلارغا يۈكلىنىدۇ. بالا بالاغەتكە يەتكەندە بولسا، دىنىي مەجبۇرىيەتلەر بالىنىڭ ئۆزىگە يۈكلىنىدۇ.

ئەگەر رەببىمىزنىڭ رەھمىتى بولمىسا ئىدى، بۇ دۇنيادا خار ۋە بەختسىز ياشىغان، ئاخىرەتتە قاتتىق ئازابقا دۇچار بولغان

بولاتتۇق. ئاللاھ تائالا ئۆز رەھمىتى بىلەن بىزگە ئىككى دۇنيالىق بەخت - سائادەتنىڭ ئاچقۇچىنى بەردى. ئۇ بولسىمۇ ئاللاھنىڭ شەرئىتىگە چىڭ ئېسىلىشتۇر. سەبىي بالىلار بىزگە نىسبەتەن دىنىمىزنىڭ ئامانىتى بولغانلىقى ئۈچۈن، كۆچىمىزنىڭ يېتىشىچە ئۇلارنى ياخشى تەربىيەلىشىمىز كېرەك. ئەگەر ئۇنداق قىلمىساق، بىلىشىمىز كېرەككى، بىز ۋە بالىلىرىمىزنىڭ قەلبلىرى ئاللاھنىڭ مۇلكىدۇركى، ئاللاھ ئۆز پەزلى ۋە ئادىللىقى بىلەن خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدۇ، بەندىلىرىگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قىلچە زۇلۇم قىلمايدۇ.

ئەگەر بىز تىنچ – خاتىرجەم مۇھىت بەرپا قىلىشنى، پۈتۈن ئىش - ھەرىكىتىدە دىنىنى ئالىي قىلىشنى كۆزلەيدىغان، دىنى ئۈچۈن قۇربانلىق بېرەلەيدىغان، دىنى يولىدا بارلىقىدىن ۋاز كېچەلەيدىغان ياراملىق مۇسۇلمان ئەۋلاد يېتىشتۈرمەكچى بولىدىكەنمىز، ئاللاھنىڭ كىتابىغا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە قايتىشتىن باشقا يول يوق. مانا بۇ بىز دۇچ كېلىۋاتقان كىرىزىسلارنى ھەل قىلىش ۋە قىيىنچىلىقلاردىن قۇتۇلۇشنىڭ يېگانە يولىدۇر.

بۇنىڭغا ياردەم بېرىدىغان بىر قىسىم يوليورۇق ۋە نەسىھەتلەر

1. ئاللاھنى ئۇنتۇمىسىڭ، ئاللاھمۇ سېنىڭ پەرزەنتلىرىڭنى ئۇنتۇمايدۇ.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: «بىر كۈنى مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلىغىغا مىنگىشىۋالغان ئىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: ‹ئى ئوغلۇم! مەن ساڭا بىرنەچچە سۆزنى ئۆگىتىپ قويايى: ئاللاھنى ياد ئېتىپ تۇرغىن، ئاللاھمۇ سېنى ياد ئېتىدۇ. ئاللاھنى ياد ئەتسەڭ، ئۇنى ئالدىڭدىلا تاپىسەن. بىرەر نەرسە سورىماقچى بولساڭ، ئاللاھتىنلا سورىغىن؛ ياردەم تىلىمەكچى بولساڭ، ئاللاھتىنلا تىلىگىن. شۇنى بىلگىنكى، پۈتۈن ئىنسانلار ساڭا بىرەر ياخشىلىق قىلىش ئۈچۈن بىرلەشسىمۇ، ئۇلار ئاللاھ ساڭا

پۈتۈۋەتكەندىن باشقا ھېچقانداق پايدا يەتكۈزەلمەيدۇ. ئەگەر پۈتۈن ئىنسانلار ساڭا زىيان يەتكۈزۈش ئۈچۈن بىرلەشسىمۇ، ئۇلار ئاللاھ ساڭا پۈتۈۋەتكەندىن باشقا ھېچقانداق زىيان سالالمايدۇ. قەلەملەر كۆتۈرۈلدى، سەھىپىلەر قۇرۇدى (يەنى تەقدىر ئاللىقاچان پۈتۈلۈپ بولدى)» دېدى».[105]

بۇ ھەدىسنىڭ يەنە بىر ۋارىيانتىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى بايان قىلىنغان: «ئاللاھنىڭ چەكلىمىلىرىگە بويسۇنغىنكى، ئاللاھنى ئالدىڭدا تاپىسەن. راھەت - پاراغەت كۈنلىرىڭدە (ئاللاھنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىغا ئەمەل قىلىش ئارقىلىق) ئاللاھنى تونۇساڭ، قىيىنچىلىق كۈنلىرىڭدە ئاللاھمۇ سېنى تونۇيدۇ. شۇنى بىلگىنكى، ساڭا پۈتۈلمىگەن ئىش ھەرگىز ساڭا كەلمەيدۇ، ساڭا پۈتۈلگەن ئىش ساڭا چوقۇم يەتمەي قويمايدۇ. بىلگىنكى، يارەم سەۋر ئارقىلىق قولغا كېلىدۇ، نىجاتلىق قىيىنچىلىقتا ئۇلىشىپ كېلىدۇ، قىيىنچىلىقتىن كېيىن ئاسانچىلىق بولىدۇ».

كىمكى ئاللاھنىڭ چەك - چېگرالىرىنى، ھەق - ھوقۇقلىرىنى، بۇيرۇغان ۋە توسقان ئىشلىرىنى مۇھاپىزەت قىلسا، ئاللاھمۇ ئۇ كىشى ۋە ئۇنىڭ بالىلىرىنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مۇھاپىزەت قىلىدۇ. مۇكاپات ئەملگە يارىشا بولىدۇ.

سەئد ئىبنى مۇسەييەب رەھىمەھۇللاھ ئوغلىغا: «مەن سېنىڭ ئاللاھنىڭ ھىمايىسىدە بولۇشۇڭنى ئۈمىد قىلىپ نامازنى كۆپ ئوقۇيمەن» دېگەندىن كېيىن، «ئۇلارنىڭ ئاتا - ئانىسى ياخشى ئادەم ئىدى» دېگەن ئايەتنى تىلاۋەت قىلغان.

مۇپەسسىرلەر يۇقىرىقى ئايەتنى «ئاتا - ئانىلارنىڭ تەقۋادارلىقى سەۋەبىدىن بالىلار ئاللاھ تائالانىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشىدۇ» دەپ تەپسىر قىلغان. ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز مەزكۇر ئايەت ھەققىدە: «مۇئمىن كىشى ۋاپات تاپقاندىن كېيىنمۇ، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ پەرزەنتلىرى ۋە نەۋرىلىرىنى ئۆز پاناھىدا

[105] سۈنەن تىرمىزىي، 2440 - ھەدىس.

ساقلايدۇ» دېگەن. ئىبنى مۇنكەدىر رەھمەھۇللاھ مۇنداق دېگەن: «شۇبھىسىزكى، ئاللاھ ئۆز بەندىسىنىڭ سالمىقى ۋە تەقۋالىقى سەۋەبلىك، ئۇنىڭ بالىسى، نەۋرىسى، ئەۋرىسى، ھەتتا ئەتراپىدىكى قولۇم - قوشنىلىرىنى ئۆز پاناھىدا ساقلايدۇ. ئۇلار دائىم ئاللاھنىڭ ھىمايىسى ۋە قوغدىشى ئاستىدا بولىدۇ».

قاچانكى بەندە ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش بىلەن مەشغۇل بولسا، ئاللاھ ئۇنى شۇ ھالىتىدە مۇھاپىزەت قىلىدۇ. بۇ قائىدە نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى كەنئانغا ئوخشاش (دادىسى مۇئمىن، ئەمما بالىسى كاپىر بولۇپ قالغان) ئىستىسنائىي ئەھۋاللارنىڭ بولۇشىنى يوققا چىقارمايدۇ. رەببىڭگە ئىتائەت قىلىش ئۈچۈن تىرىشقىن، بولۇپمۇ دىن غېرىب بولۇۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە ھېچقانداق تىرىشچانلىقىڭنى ئايىما! سېنىڭ ئاللاھنىڭ دىنىنى مۇھاپىزەت قىلغىنىڭ سەۋەبلىك ئاللاھ سېنى ۋە بالىلىرىڭنى ئۆز پاناھىدا ساقلايدۇ.

2. ئۆيلىنىشتە ئېتىبارغا ئېلىنىدىغان دىن - دىيانەت، تەقۋىتوش بولۇش ۋە ئۇنىڭ نىكاھقا بولغان تەسىرى

بىراۋنىڭ دىن - دىيانىتى – نامراز، تەقۋادارلىق ۋە ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشتىكى تىرىشچانلىق بىلەن ئۆلچىنىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: «نىكاھ بىر باغلىنىشتۇر، شۇڭا ھەربىرىڭلار ئۆزىنىڭ ئەزىز قېرىنى كىمنىڭ قولىغا (ھىمايىسىگە) تاپشۇرىدىغانلىقىغا دىققەت قىلسۇن» دېگەن.

بىرەيلەن ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن: «قىزىمنى كىمگە نىكاھلاي؟» دەپ سورىغاندا، ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «تەقۋادار ۋە دىيانەتلىك كىشىگە نىكاھلىغىن. چۈنكى، تەقۋادار كىشى قىزىڭنى ياخشى كۆرسە ھۆرمەتلەيدۇ، ياقتۇرمىغان تەقدىردىمۇ خارلىمايدۇ. كىمكى قىزىنى پاسىق كىشىگە بەرسە، سىلە - رەھىمنى ئۈزگەن بولىدۇ» دەپ جاۋاب بەرگەن.

بۇنىڭدىن شۇنى چۈشىنىۋېلىشقا بولىدۇكى، كىمكى يىگىت تەرەپنىڭ دىيانىتى ۋە ئەخلاقىغا قارىماي، پەقەت ئۆي - ماكان

ۆە مال - مۇلكىگە قاراپلا قىزىنى پاسىق كىشىگە نىكاھلاپ بەرسە، قىزى ۆە كېيىنكى ئەۋلادلىرىغا ئېغىر زىيان سالغان بولىدۇ.

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋالىيلىرىغا ئادەم ئەۋەتىپ مۇنداق دەيتتى: «سىلەرنىڭ نەزىرىڭلاردىكى ئەڭ مۇھىم ئىش نامىاز بولسۇن، چۈنكى نامازنى زايە قىلىدىغان كىشىنىڭ ئىسلامدا ھېچقانداق نېسىۋىسى يوقتۇر. كىمكى نامازنى زايە قىلسا، باشقا ئىبادەتلەرنى تېخىمۇ تېز زايە قىلىدۇ».

ئۇنداقتا، ئاتىلارنىڭ پاسىقلىقى تۈپەيلىدىن بالىلارنىڭ يولدىن چىقىپ كېتىشىنى يىراق سانامسىلەر؟! شۇنىڭ ئۈچۈن، پاسىق كىشى سالىھ ۆە ئىپپەتلىك قىزنىڭ جورىسى بولالمايدۇ. كۆپچىلىك ئالىملار نىكاھلىنىدىغان قىزنىڭ جورىسى بولۇشقا ھەتتا نەسەبنىڭ پاك بولۇشىنىمۇ شەرت قىلغان. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە بىر قىسىم ئالىملارنىڭ قارىشىچە، ئەجەملەر ئەرەب قىزنىڭ جورىسى بولسا، قۇل ھۆر قىزنىڭ جورىسى بولسا، تۆۆەن تەبىقىدىكى كىشى يۇقىرى تەبىقىدىكى قىزنىڭ جورىسى بولسا، كەمبەغەل يىگىت باي قىزنىڭ جورىسى بولسا مۇۋاپىق بولمايدۇ. ئايالنىڭ رازىلىقسىز ئۇنى تەڭتۇش بولمىغان كىشىگە نىكاھلاپ بېرىش ھارامدۇر.

تەڭتۇشلۇق شەرتى يىگىت تەرەپكە قويۇلىدۇ. ئىمام شافىئىي رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دېگەن: «ئالىملار، سالىھلار ۆە مەشھۇرلاردىن بولمىغانلار بۇلارنىڭ قىزلىرىغا تەڭتۇش بولالمايدۇ، ئادەتتىكى كەسىپ ئەھلى ئالىمنىڭ قىزىغا تەڭتۇش بولالمايدۇ».

3. پەرزەنت كۆرۈشكە رىغبەتلەندۈرۈش ۆە ئۇنىڭ ھېكمىتى

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئىنسان ۋاپات تاپقاندىن كېيىن، مۇنداق ئۈچ خىل ئەمەلدىن باشقا بارلىق

ئەمەللىرىنىڭ ساۋابى توختاپ قالمىدۇ: ساۋابى ئۆزۈلمەي يېتىپ تۇرىدىغان سەدىقە (سەدىقە جارىيە)، مەنپەئەتلىك ئىلىم ۋە دۇئا قىلىپ تۇرىدىغان سالىھ پەرزەنتىنى تەربىيەلەپ قويۇش».[106]

پەرزەنتلەر ئاتا - ئانىنىڭ تىرىشچانلىقىنىڭ مېۋىسى ۋە ئىزباسارلىرى ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن نەتىجىسىنى كۆرىدۇ»[107]؛ «بىز شۇبھىسىزكى، ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرىمىز، ئۇلارنىڭ (دۇنيادا) قىلغان (ياخشى - يامان) ئەمەللىرىنى ۋە ئىشلىرىنى خاتىرىلەپ قويىمىز، ھەممە نەرسىنى روشەن دەپتەردە (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) تولۇق خاتىرىلەپ قويغانمىز»[108].

ئاتا - ئانىلار پەرزەنتلىرىنى ياخشى تەربىيەلىسە، پەرزەنتلىرىنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنىڭ ساۋابى ئاتا - ئانىلارغىمۇ ئوخشاش يېزىلىدۇ، چۈنكى ئۇلار بۇ ياخشىلىقنىڭ سەۋەبكارىدۇر. ئەگەر ئاتا - ئانىلار مەسئۇلىيەتلىرىنى لايىقىدا ئادا قىلغان بولسىمۇ، پەرزەنت يەنىلا يامان ئىشلارنى قىلغان بولسا، گۇناھ پەقەت پەرزەنتنىڭ ئۆزىگىلا يېزىلىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «بىر ئادەم يەنە بىر ئادەمنىڭ گۇناھىنى ئۈستىگە ئالمايدۇ»[109].

مانا بۇ ئايەت ۋە ھەدىسلەردىن سالىھ پەرزەنتنىڭ قىممىتى ئايدىڭلىشىدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ ياخشى ئەمەللىرىنىڭ ساۋابى ئۆزى بىلەنلا چەكلەنمەستىن، ئاتا - ئانىسىغىمۇ يېتىپ تۇرىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە پەيغەمبىرى زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «زەكەرىيانىڭ (قىسسىسىنى بايان قىلغىن). ئۆز ۋاقتىدا ئۇ: ‹ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى (بالىسىز، ۋارىسسىز) يالغۇز قويمىساڭ، سەن ئەڭ ياخشى ۋارىستۇرسەن (يەنى ھەممە ئادەم

[106] سەھىھ مۇسلىم، 3084 - ھەدىس.

[107] سۈرە نەجم، 39 - ئايەت.

[108] سۈرە ياسىن، 12 - ئايەت.

[109] سۈرە ئىسرا، 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئۆلىدۇ، سەنلا باقىي قالىسەن)› دەپ نىدا قىلدى»[110].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۆيلىنىڭلار، نەسلىڭلارنى كۆپەيتىڭلار. چۈنكى، مەن قىيامەت كۈنى باشقا ئۈممەتلەر ئالدىدا سىلەرنىڭ كۆپلۈكۈڭلار بىلەن پەخىرلىنىمەن»[111]؛ «ئەركىشى يېگەن رىزىقنىڭ ئەڭ پاك بولغىنى ئۆز ئەمگىكىدىن كەلگىنىدۇر، ئۇنىڭ پەرزەنتىمۇ ئۆز ئەمگىكىنىڭ مەھسۇلىدۇر»[112].

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «مەن ئاللاھقا زىكىر – تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدىغان پەرزەنت ئۈمىد قىلىپ تۇرۇپ ئايالىم بىلەن يېقىنچىلىق قىلىمەن» دېگەندىن كېيىن: «كۆپ پەرزەنتلىك بولۇڭلار، چۈنكى سىلەر قايسى پەرزەنتىڭلار سەۋەبلىك رىزىقلىنىدىغانلىقىڭلارنى بىلمەيسىلەر» دەپ نەسىھەت قىلغان.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دېگەن: «نىكاھ بىلەن مەشغۇل بولۇش نەپلە ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بولۇشتىن ئەۋزەلدۇر، چۈنكى نىكاھ، دۇنيانىڭ بەلگىلەنگەن مۇددىتىگىچە گۈللىنىشى ئۈچۈن زۆرۈر بولغان نەسىل قالدۇرۇشقا سەۋەب بولىدۇ. پەرزەنتىنىڭ مەنپەئىتى ۋە بەرىكىتى ئاتا - ئانىغا ھەم ھاياتىدا، ھەم ۋاپاتىدىن كېيىن يېتىپ تۇرىدۇ، ھاياتلىقىدا يارەمچى بولىدۇ، ئېھتىياجى چۈشكەندە ياخشىلىق قىلىدۇ؛ ۋاپاتىدىن كېيىن بولسا ئاتا - ئانىسىنىڭ ھەققىدە سەدىقە بېرىش، دۇئا قىلىش ۋە مەغپىرەت تىلەش ئارقىلىق تۇرلۈك ساۋابلارغا مۇيەسسەر قىلىدۇ».

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنغان يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «مېيىتىنىڭ دەرىجىسى ۋاپاتىدىن كېيىنمۇ كۆتۈرۈلۈپ تۇرىدۇ. ئاندىن ئۇ: ‹ئى رەببىم! بۇ مېنىڭ قايسى ئەمىلىم سەۋەبلىك؟› دەپ سورايدۇ، ئاللاھ ئۇنىڭغا:

---

[110] سۈرە ئەنبىيا، 89 - ئايەت.

[111] ئابدۇراززاق «مۇسەننەف» ناملىق كىتابىدا نەقىل قىلغان.

[112] سۈنەن ئىبنى ماجە، 2128 - ھەدىس؛ سۈنەن نەسائىي، 4373 - ھەدىس.

‹پەرزەنتىڭ ساڭا مەغپىرەت تىلىدى› دەپ جاۋاب بېرىدۇ».

4. «بالىلىرىڭلاردىن سىلەرگە دۇشمەن بولىدىغانلىرىمۇ بار، ئۇلاردىن ئېھتىيات قىلىڭلار» دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى

پەرزەنتلەر، بولۇپمۇ سالىھ پەرزەنتلەر ئىنسان ھاياتىنىڭ زىننىتىدۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «مالىلار ۋە بالىلار دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ زىننىتىدۇر»[113]. يەنە بىر ئايەتتە بولسا، ئۇلارنىڭ ئىنسان ئۈچۈن سىناق ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ: «ئى مۇئمىنلەر! ئاياللىرىڭلاردىن، بالىلىرىڭلاردىن سىلەرگە دۇشمەن بولىدىغانلىرىمۇ بار، ئۇلاردىن ئېھتىيات قىلىڭلار»[114] دەيدۇ.

ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «بالا ھەتتا دادىسىنى بېخىل قىلىدۇ، قورقۇنچاق قىلىدۇ ۋە نادان قىلىۋېتىدۇ»[115]. يەنى دادا پەرزەنتىگە كۆپ خىراجەت قىلغانلىقى سەۋەبلىك بېخىللىشىپ كېتىدۇ، ئۇلارنىڭ غېمىنى يەپ جىھادقا چىقالمايدۇ ۋە ئىلىم سەپىرىگە چىقالماي نادانلىقتا قالىدۇ.

ھېكمەتلىك سۆزلەردىن بىرىدە مۇنداق دېيىلگەن: «پەرزەنت – ھايات بولسا جاپا - مۇشەققەت، ۋاپات تاپسا ھەسرەت - نادامەتتۇر».

بىر كىشى بىر دانىشمەنگە:

— پالانچى ئۆيلىنىپتۇ، — دېگەندە، دانىشمەن:

— ئۇ دېڭىز سەپىرىگە چىقىپتۇ، — دېگەن ئىكەن.

— بالىسى بوپتۇ، — دېگەندە:

— دېڭىزدا كېمىسى پارچىلىنىپ كېتىپتۇ، — دېگەن ئىكەن.

[113] سۈرە كەھف، 46 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[114] سۈرە تەغابۇن، 14 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[115] سۈنەن ئىبنى ماجە، 3656 - ھەدىس.

بىر كىشى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: «بالىلىرىڭ خىزمىتىڭنى قىلىدۇ» دېگەندە، ئۇ: «ئاللاھ مېنى ئۇلارغا موھتاج قىلمىسۇن» دېگەن ئىكەن.

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بالىسىنى بوينىغا مىندۈرۈۋالغان بىر كىشىنى كۆرۈپ:

— بۇ كىم بولىدۇ؟ — دەپ سورىغاندا، ئۇ كىشى:

— ئوغلۇم، — دەپ جاۋاب بەرگەن. ئاندىن ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ:

— بىلگىنكى، بالا ھاياتلىقىدا ساڭا سىناقتۇر، ۋاپات تاپسا ساڭا قايغۇدۇر، — دېگەن.

ھەسەن بەسرىي رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا بىر بەندىگە ياخشىلىقنى ئىرادە قىلسا، ئۇنى دۇنيادا ئائىلە ۋە پەرزەنتلىرى بىلەن مەشغۇل قىلىپ قويمايدۇ».

زەرار ئىبنى ئەمرنىڭ 13 ئوغلى بار ئىدى. ئۇ: «پەرزەنتلىرى تەرەپتىن خۇشاللىق تاپقان كىشى ئۆزى تەرەپتىن خاتىرجەملىك تاپالمايدۇ» دەيتتى.

زەيد ئىبنى ئەلى ئوغلىغا: «ئى ئوغلۇم! ئاللاھ سېنى مەندىن مەمنۇن قىلمىدى، شۇڭا سېنى ماڭا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدى. مېنى سەن ئارقىلىق مەمنۇن قىلدى، شۇڭا سەندىن ئاگاھ بولۇشۇمغا بۇيرۇدى» دېگەن.

ھەسەن بەسرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بىر ئوغلى تۇغۇلۇپ، كىشىلەر ئۇنى تەبرىكلىگەندە، ئۇ: «ھەرقانداق ياخشىلىق ئۈچۈن ئاللاھقا چەكسىز ھەمدۇسانالار بولسۇن! ئاللاھ تائالادىن بىزگە ھەربىر نېمىتىنى زىيادە قىلىپ بېرىشىنى تىلەيمىز. لېكىن، مەن نامرات بولسام جاپاغا سالىدىغان، باي بولسام ئەنسىرىتىدىغان؛ قانچىلىك تىرىشچانلىق كۆرسەتسەممۇ ۋە جاپا تارتسامmۇ، مېنىڭ غېمىمنى چۈشەنمەيدىغان؛ خۇشاللىقىمدىن خۇشال بولالمايدىغان؛ ھەتتا ۋاپات بولۇش ئالدىدىمۇ ئۇنىڭ

كەمبەغەل بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيدىغان بىر كىشىگە مەن خۇش مۇبارەك دېيەلمەيمەن» دېگەن.

بىر پەيلاسوپتىن: «نېمىشقا پەرزەنت كۆرمەيسەن؟» دەپ سورالغاندا، ئۇ: «پەرزەنتنى ياخشى كۆرگەنلىكىم ئۈچۈن» دەپ جاۋاب بەرگەن.

يەنە بىرەيلەنگە: «ئەگەر ئۆيلەنگەن بولساڭ، سېنى ئەسلەپ تۇرىدىغان پەرزەنتىڭ بولاتتى» دېيىلگەندە، ئۇ: «مەن دۇنيانى ئۆزۈمگە راۋا كۆرمىگەن يەردە، قانداقمۇ باشقىلارغا راۋا كۆرەي؟!» دەپ جاۋاب بەرگەن ئىكەن.

بىر سەھرالىق كىشىدىن: «نېمە ئۈچۈن توي قىلمايسەن؟» دەپ سورالغاندا، ئۇ: «بويتاق تۇرۇشنىڭ قىينىچىلىقىغا بەرداشلىق بېرىش بالىچاقىنىڭ مەنپەئىتىنى دەپ ھېيلە ئىشلىتىشتىن ياخشىراق» دەپ جاۋاب بەرگەن ئىكەن. يەنە بىر سەھرالىق كىشىدىن: «نېمىشقا مۇشۇنچە ياشقىچە توي قىلمىدىڭ؟» دەپ سورالغاندا، ئۇ: «بالام چوڭ بولۇپ ماڭا ئاسىيلىق قىلىشتىن بۇرۇن، مەن ئۇنى يېتىم قويۇپ دۇنيادىن كەتمەكچى بولىدۇم» دېگەن ئىكەن.

نېمە بولسا بولسۇن، كىم نېمە دەپ قارىسا قارىسۇن، نىكاھلىنىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى، ھەتتا ئەڭ كۆچلۈك سۈننەتلىرىنىڭ بىرىدۇر. ھەقكە ئۇيغۇن كەلگەن نەرسە قوبۇل قىلىنىدۇ، زىت بولغان نەرسە كىم تەرەپتىن كەلگەن بولۇشىدىن قەتئىينەزەر رەت قىلىنىدۇ. ھەق — قۇرئان - سۈننەتكە ئۇيغۇن بولغىنىدۇر. بىز بۇ ھەقتە ئاللاھنىڭ پەزلىنى تىلەپ، ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن پىتنىلەردىن پاناھ تىلىشىمىز لازىم.

5. دۇئا — نىجاتلىقنىڭ ئاچقۇچىدۇر

بىز بارلىق ئىش - ھەرىكەتلىرىمىزنى پەقەت ئاللاھنىڭ كۆچ - قۇدرىتى بىلەنلا ئەملىگە ئاشۇرالايمىز. پەرزەنتلىرىمىزنى تەربىيىلەش ۋە ئۇلارنى سالىھ مۇسۇلمان قىلىپ يېتىشتۇرۇش

يولىدىكى تىرىشچانلىقىمىز ئاللاھنىڭ بىزگە ئاتا قىلغان پەزلى - مەرھەمىتىدۇر. بۇ تىرىشچانلىقىمىزنىڭ كۆزلىگەن نەتىجىنى بېرىشى ئۈچۈن، ئاللاھنىڭ تەۋپىقى ۋە رەھمىتىگە ھەر ۋاقىت موھتاجمىز. شۇڭا، بىز ئۆزىمىزنى ئاللاھنىڭ ئالدىدا ئاجىز ۋە موھتاج ھېس قىلىپ تۇرۇشىمىز لازىم، شۇندىلا ئاللاھ تائالا بىزنىڭ كەمچىلىكلىرىمىزنى تولۇقلايدۇ، ئاجىزلىقىمىزغا رەھىم قىلىدۇ، بىزنى ۋە ئەۋلادلىرىمىزنى ئۆز پاناھىدا ساقلايدۇ. ئاللاھ بىزنى دۈشمەن قىلىشقا بۇيرۇغان ۋە دۈشمىنىمىزنى ئىجابەت قىلىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلغان. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «پەرۋەردىگارىڭلار ئېيتىدۇ: ‹ماڭا دۈشمەن قىلىڭلار، مەن (دۈشمەنلىرىڭلارنى) قوبۇل قىلىمەن (تىلىگىنىڭلارنى بېرىمەن)›»[116].

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «مەن دۈشمەنلىرىمنىڭ ئىجابەت بولماي قېلىشىدىن ئەنسىرىمەيمەن، بەلكى جايىدا دۈشمەن قىلالماي قېلىشتىن ئەنسىرەيمەن، چۈنكى بىر بەندىگە دۈشمەن قىلىنغانلا بولسا، ئىجابەت بولۇشى مۇقەررەردۇر». شۇڭا، پەرزەنتلىرىڭلارنىڭ ھەق يولىدا مېڭىشى ۋە ئىمانىدا مۇستەھكەم تۇرۇشى ئۈچۈن كۆپلەپ دۈشمەن قىلىڭلار. مانا بۇ تەقۋادار مۇئمىنلەرنىڭ دۈشمىنىدۇر: «ئۇلار: ‹ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ئايالىرىمىز ۋە ئەۋلادلىرىمىز ئارقىلىق شادلىق بېغىشلىشىڭنى (يەنى بىزگە ساڭا ئىتائەتمەن پەرزەنت ئاتا قىلىشىڭنى) تىلەيمىز، بىزنى تەقۋادارلارنىڭ پېشۋاسى (يەنى تەقۋادارلارنىڭ نەمۇنىسى، ياخشىلىققا دەۋەت قىلغۇچى) قىلغىن› دەيدۇ»[117].

دۈشمەنلىرىمنىڭ ئىجابەت بولۇش سەۋەبلىرىگە ئەھمىيەت بېرىڭ. مەسىلەن، دۈشمەنى قايتا - قايتا قىلىش، ئاللاھقا سەمىمىي يىلىنىپ، ھارماي سوراش، دۈشمەنى ئاللاھ تائالاغا ھەمدۈسانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد يوللاش بىلەن باشلاش، گۇناھ ۋە كەمچىلىكلىرىمىزنى ئېتىراپ قىلىش، دۈشمەندىن بۇرۇن سەدىقە

[116] سۈرە غافىر، 60 - ئايەت.

[117] سۈرە فۇرقان، 74 - ئايەت.

بېرىش، ئىككى قولنى كۆتۈرۈش، قىبلىگە يۈزلىنىش، بىچارە ۋە تولىمۇ ئاجىز ئىكەنلىكىمىزنى ئىپادىلەش، يېمەك - ئىچمەك ۋە كىيىم - كېچەكلىرىمىزنىڭ ھالال بولۇشىغا ئەھمىيەت بېرىش، كىشىلەرنىڭ ھەقلىرىنى ئادا قىلىش قاتارلىقلار. شۇنىڭدەك، سەجدە، پەرز نامازدىن كېيىنكى ۋاقىت، كېچىنىڭ ئاخىرقى ئۈچتىن بىرى، ئەزان بىلەن تەكبىر ئارىلىقى ۋە جۈمە كۈنىنىڭ ئاخىرقى سائىتىدەك ئىجابەت پەيتلىرىنى غەنىيمەت بىلىڭ.

ئاللاھ تائالانىڭ دۇئالارنى ئىجابەت قىلىدىغانلىقىغا چىن قەلبىڭىزدىن ئىشىنىڭ. گۇناھلاردىن يىراق تۇرۇڭ، ئۇرۇق - تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتىنى ئۈزمەڭ، «كۆڭلۈمدە بىلىمەنغۇ» دەپ ئويلاپ قېلىپ، دۇئا قىلىشتىن توختاپ قالماڭ، چۈنكى دۇئانىڭ ئۆزى ئىبادەتتۇر. بىلىڭكى، ئاللاھ تائالا ھەتتا مەخلۇقاتنىڭ ئەڭ رەزىلى بولغان ئىبلىسنىڭمۇ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلغان: «ئىبلىس: ‹پەرۋەردىگارىم! ماڭا خالايىقلار تىرىلدۈرۈلىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) گىچە مۆھلەت بەرگىن (مېنى ھايات قالدۇرغىن)› دېدى. ئاللاھ ئېيتتى: ‹سەن ھەقىقەتەن (مۇئەييەن ۋاقىتقىچە) مۆھلەت بېرىلگەنلەردىنسەن›»[118].

شۇنى بىلىڭكى، دۇئا — نىجاتلىقنىڭ ئاچقۇچىدۇر، دۇئانى لازىم تۇتقان كىشى ھەرگىز زىيان تارتمايدۇ. سالىھ پەرزەنتىڭ بولۇشىنى ئۈمىد قىلسىڭىز، دۇئاغا ھەرگىز سەل قارىماڭ، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان سۈننەتلەرگە ئەمەل قىلىڭ.

نىكاھلانغۇچى ئوقۇيدىغان دۇئا

ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىرىڭلار ئۆيلەنمەكچى بولسا ياكى بىر خىزمەتكار سېتىۋالسا:

[118] سۈرە ھىجر، 36 - ئايەتتىن 38 - ئايەتكىچە.

› ئى ئاللاھ! سەندىن ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى ۋە سەن ئۇنىڭ تەبىئىتىگە سىڭدۈرگەن ياخشى خىسلەتلەرنى تىلەيمەن. ئۇنىڭ يامانلىقىدىن ۋە سەن ئۇنىڭ تەبىئىتىگە سىڭدۈرگەن يامان خىسلەتلەردىن ساقلا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن› دەپ دۇئا قىلسۇن. ئەگەر تۆگە سېتىۋالغان بولسىمۇ، لوككىسىدىن تۆتۈپ تۇرۇپ يۇقىرىقى دۇئانى قىلسۇن»[119].

ئەر - خوتۇنچىلىق مۇناسىۋىتىدىن بۇرۇن ئوقۇلىدىغان دۇئا

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى ئايالى بىلەن بىرگە بولماقچى بولغانىدا: ‹بِسمِ اللَّه، اللَّهمَّ جَنِّبني الشيطانَ، وجنِّبِ الشيطانَ ما رزَقتَنا› ‹ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلايمەن. ئى ئاللاھ! بىزدىن شەيتاننى يىراق قىلغىن ۋە بىزگە رىزىق قىلىپ بەرگەن پەرزەنتىمىزدىنمۇ شەيتاننى يىراق قىلغىن!› دېسە، شۇ قېتىمقى بىللە بولۇشتا ئاللاھ پەرزەنت ئاتا قىلىپ قالسا، شەيتان ئۇ بالىغا زىيان سالالمايدۇ».[120]

ھامىلدارلىق مەزگىلىدە ئوقۇيدىغان دۇئا

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ سىلەرنى بىر جاندىن (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن) ياراتتى، (ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ) ئۇنسى - ئۇلپىتى ئېلىشى ئۈچۈن، خوتۇنىنى (يەنى ھەۋۋانى) ئۇنىڭ ئۆز جىنسىدىن ياراتتى. خوتۇنى بىلەن يېقىنچىلىق قىلغاندىن كېيىن، خوتۇنى يېنىككىنە قورساق كۆتۈرۈپ ئېغىر بوي يۈردى. ئۇ (بالىنىڭ قورساقتا ئۆسۈپ چوڭىيىشى بىلەن) ئېغىرلاشقاندىن كېيىن، (ئەر - خوتۇن) ئىككىيلەن پەرۋەردىگارى ئاللاھقا: ‹ئەگەر بىزگە (ئەزالىرى) بېجىرىم پەرزەنت

[119] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 1845 - ھەدىس.

[120] سەھىھۇل بۇخارىي، 5909 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 2591 - ھەدىس.

ئاتا قىلساڭ، نېمىتىڭگە ئەلۋەتتە شۈكۈر قىلغۇچىلاردىن بولىمىز› دەپ دۇئا قىلدى»[121].

يېڭى تۇغۇلغان بوۋاققا بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلىش

ئەبۇ مۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «مېنىڭ بالام تۇغۇلغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ‹ئىبراھىم› دەپ ئىسىم قويدى، خورما بىلەن ئېغىزلاندۇرۇپ، ئۇنىڭغا بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلدى، ئاندىن ماڭا بەردى».[122]

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: «يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا ئېلىپ كېلىنەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلاتتى ۋە ئېغىزلاندۇراتتى»[123].

پەرزەنتلەرگە دۇئا قىلىش

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى كۆكرىكىگە بېسىپ تۇرۇپ: ‹ئى ئاللاھ! بۇ بالىغا ھېكمەت ئاتا قىلغىن› دەپ دۇئا قىلغان»[124].

يەنە بىر نەقىلدە ئېيتىلىشىچە: «بۇنىڭغا كىتابنى (قۇرئاننى) ئۆگەتكىن» دېگەن.

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «ئۇممۇ سۇلەيم: ‹ئى رەسۇلۇللاھ! خىزمەتكارلىرى ئەنەس ئۈچۈن دۇئا قىلىپ قويغان بولسىلا› دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ‹ئى ئاللاھ! ئۇنىڭ مال - دۇنياسىنى ۋە پەرزەنتلىرىنى كۆپ قىلغىن ھەمدە بەرىكەت

---

[121] سۈرە ئەئراف، 189 - ئايەت.

[122] بۇخارىي ۋە سەھىھ مۇسلىم.

[123] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 4442 - ھەدىس، ئالبانىي «بۇخارىي ۋە مۇسلىمنىڭ شەرتى بويىچە سەھىھ» دەپ باھالىغان.

[124] سەھىھۇل بۇخارىي، 3473 - ھەدىس.

ئاتا قىلغىن، دەپ دۇئا قىلغانىدى»[125].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەرگە چىقماقچى بولسا، تۆگىسىگە مىنىپ بولۇپ ئۈچ قېتىم: «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەيتتى، ئاندىن مۇنداق دۇئا قىلاتتى: «سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا، وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ، وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ، اللهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَى، وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى، اللهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا، وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ، اللهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ، وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ، وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ، وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ» «بىزگە بۇنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەن زات پاكىتۇر، بىز بۇنىڭغا مىنىشكە قادىر ئەمەس ئىدۇق. شۇبھىسىزكى، بىز پەرۋەردىگارىمىزنىڭ دەرگاھىغا قايتقۇچىلارمىز. ئى ئاللاھ! بۇ سەپىرىمىزدە سەندىن ياخشىلىق ۋە تەقۋادارلىق تىلەيمىز ھەمدە سەن رازى بولىدىغان ئەمەللەرنى قىلىشنى نىسىپ قىلىشىڭنى سورايمىز. ئى ئاللاھ! بۇ سەپىرىمىزنى ئاسان قىلغىن ۋە يىراقلىقىنى يېقىن قىلىپ بەرگىن. ئى ئاللاھ! سەن بۇ سەپىرىمىزدە ئىگىمىز ۋە ئائىلىمىزنىڭ ھامىيسىدۇرسەن. ئى ئاللاھ! سەپەرنىڭ جاپا - مۇشەققەتلىرىدىن، يامان كۆرۈنۈشلەردىن، مال - مۈلۈك، ئائىلە - تاۋابىئات ۋە پەرزەنتلىرىمىزگە يېتىدىغان يامان ئاقىۋەتلەردىن ساقلا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن»[126].

بالىغا بەددۇئا قىلىشنىڭ خەتىرى

ئاتا - ئانىنىڭ پەرزەنتىگە قىلغان دۇئاسى ئىجابەتتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، پەرزەنتنىڭ خاتالىقى قانچىلىك ئېغىر بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇنىڭغا پەقەت ياخشىلىق تىلەپ دۇئا قىلىش لازىم. ئەپسۇسكى، بەزى كىشىلەر، بولۇپمۇ ئانىلار بەددۇئا قىلىشقا ئالدىراپ كېتىدۇ، نەتىجىدە ھەم پەرزەنت زىيان تارتىدۇ، ھەم ئۆزلىرى دەرد - ئەلەمگە قالىدۇ. خۇددى جۇرەيجنىڭ ئانىسى ئىبادەتگۈي ئوغلىغا: «پاھىشە ئايالالارغا يولۇقماي

[125] بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

[126] سەھىھ مۇسلىم، 2392 - ھەدىس.

تـۆرۈپ ئۆلمـگەيسـەن» دەپ قارغـىغـىنـىـدەك.[127] پەيغەمبـەر ئەلەيھىسسـالام بالـلارغـا يامان دۇئا قـىلـىشـتـىن توسـۇپ مۇنداق دېگـەن: «ئۆزۈڭلارغـا، بالـلىرىڭلارغـا ۋە مـال - مۈلكۈڭلارنـىڭ زىيـىنـىغـا دۇئا قـىلمـاڭلار. ئەگەر دۇئا ئىجابـەت بولـىدىغان پەيتكە توغـرا كېلىپ قالسـا، ئەمەلگە ئېشـىپ قېلىشـى مۇمكـىن».[128]

بـىر ئـادەم ئابدۇلـلاھ ئىبنـى مۇبارەكنـىڭ يېنىغـا كېلىپ، بالىسـىنـىڭ ئۆزىنـى قاقشـىتىدىغانلىقىدىن شـىكايەت قىلدى. ئابدۇلـلاھ ئىبنـى مۇبـارەك ئۇنىڭدىـن:

— سـەن ئۇنىڭغـا بەددۇئـا قـىلـىپ باققانمـىدىـڭ؟ — دەپ سـورىدى. ئـۇ كـىشـى:

— ھەئە، — دېگەنـىدى، ئابدۇللاھ ئىبنى مۇبارەك:

— ئۇنى ئۆزۈڭ بۇزۇپتىكەنسـەن، — دېدى.

شـۇنى بىلىشـىمىـز كېرەككى، ھەتتـا كاپىرلارغـىمـۇ ھىدايەت تىلـەپ دۇئـا قـىلىشـقا بولـىدۇ. پەيغەمبـەر ئەلەيھىسـسـالام ئەبـۇ ھۇرەيـرە رەزىيەللاھـۇ ئەنھۇنـىڭ مۇشـرىك ئانىسـى ئۈچـۈن: «ئى ئاللاھ! دەۋس قەبىلىسـىنى ھىدايـەت قىلغـىن ۋە ئۇلارنى بىزنىڭ سـېپىمـىزگە قوشـقـىن» دەپ دۇئـا قـىلغان.

كاشـكى بالـلىرىمـىزغا بەددۇئا قىلغۇچـە، ئۇلارنىڭ ھىدايىتى ۋە دۇنيـا - ئاخـىرەتلىـك بەخـت - سـائادىتى ئۈچـۈن ياخشـى دۇئـا قـىلسـاقچۇ - ھـە! بـەزى دۇئالارنـىڭ ياخشـى - يامـان تەسـىرى ئۆزىمـىزگـە قايتـىـپ كېلىدۇ.

---

[127] بـۇ ــ بەنى ئىسـرائىل قەۋمـىدە يـۈز بەرگـەن بىـر ۋەقـە بولـۇپ، ئـۇ ئىبادەتگـۈي يىگـىت مەسـچىتتە نامـاز ئوقۇۋاتقانـدا ئانىسـى كېلىـپ ئۇنى چاقـىرغـان. ئـۇ نامازنى بۇزالمىغانلىقى سـەۋەبلىك ئانىسـىغـا جـاۋاب قايتۇرالمىغـان. ئانىسـى بۇنىڭدىـن قاتتىـق غەزەپلىنىـپ: «ئـى جۇرەيج! چاقىرسـام قارىمىغانلىقىـڭ ئۈچـۈن، پاھىشـە ئاياللارغـا يولۇقمـاي تـۇرۇپ ئۆلمـگەيسـەن!» دەپ بەددۇئـا قىلغـان. كېيىنچـە بىـر پاھىشـە ئايـال جۇرەيجگـە زىنـا تۆھمـىتى چاپلىغـان بولـۇپ، ئـۇ بـۇ تۆھمـەتتىـن تەسـتە قۇتۇلغـان. بـەزى ئالىملار بـۇ ھەدىسـنى چۈشـەندۇرۈپ: «ئانىسـى ئەگـەر: ‹يۇزىگە قارىغايسـەن› دېمـەي، ‹شـۇ ئىشـقا چۈشـۈپ قالغايسـەن› دەپ قارغـىغـان بولسـىمۇ، شـۇ قارغـىشـى ئىجابـەت بولـۇپ كەتكـەن بولاتتـى» دېگـەن.

[128] سـۈنەن ئەبى داۋۇد، 1309 - ھەدىس.

6. سالىھ ئايال تاللاش

ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «دۇنيا ۋاقىتلىق نېئمەتتۇر، دۇنيا نېئمەتلىرىنىڭ ئەڭ ياخشىسى سالىھە ئايالدۇر»[129].

ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۇئمىن كىشى ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىشتىن قالسا، سالىھە ئايالدىنمۇ ياخشىراق بىر نېئمەتكە ئېرىشەلمەيدۇ. مۇنداق ئايال ئېرى بۇيرۇسا ئىتائەت قىلىدۇ، ئېرى نەزەر سالسا قەلبىنى شادلاندۇرىدۇ، ئېرى قەسەم ئىچسە، ئۇنىڭ قەسىمىنى ئىشقا ئاشۇرۇشىغا يارىدەم قىلىدۇ، ئېرى يوق ۋاقىتلاردا ئېپىتىنى ۋە ئېرىنىڭ مال - مۈلكىنى ياخشى ساقلايدۇ»[130].

يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «ئۇچ نەرسە بەخت ئالامىتىدۇر: قارىسىڭ كۆڭلۈڭنى خۇش قىلىدىغان، سەن يوق چاغدا ئېپىپەت - نومۇسىنى ۋە مال - دۇنيايىڭنى قوغدايدىغان سالىھە ئايال؛ سېنى مەنزىلگە ئاسان يەتكۈزىدىغان يۈمشاقباش ئۇلاغ؛ كەڭ ۋە ئازادە ئۆي. ئەكسىچە، ئۇچ نەرسە بەختسىزلىكنىڭ ئالامىتىدۇر: قارىسىڭ كۆڭلۈڭنى غەش قىلىدىغان، ساڭا تىل ئۈزارتىدىغان ۋە سەن يوق چاغدا ئېپىپەت - نومۇسى ھەم مال - مۈلكۈڭدىن خاتىرجەم بولالمايدىغان يامان ئايال؛ ئۇرساڭ سېنى چارچىتىدىغان، ئۇرمىساڭ سېنى مەنزىلگە يەتكۈزمەيدىغان قاشاڭ ئۇلاغ؛ تار ۋە قولايسىز ئۆي».[131]

ئايال تاللىغاندا تۆۋەندىكى خىسلەتلەرگە ئەھمىيەت بېرىش ئەۋزەلدۇر: قىز بولۇشى، تۇغۇمچان بولۇشى، ئېسىل نەسەبلىك بولۇشى، ئەقىللىق ۋە گۈزەل بولۇشى، نەسىلىنىڭ ساغلام بولۇشى ئۇچۇن يېقىن تۇغقانلاردىن بولماسلىقى. ئەمما، بۇ

[129] سەھىھ مۇسلىم، 2667 - ھەدىس.

[130] سۇنەن ئىبنى ماجە، 1848 - ھەدىس.

[131] ھاكىم رىۋايەت قىلغان.

سۈپەتلەرنىڭ بىرەرى تېپىلمىسا، مەيلى سەۋەبلىك ياكى سەۋەبسىز بولسۇن نىكاھلىنىش دۇرۇستۇر. ئەڭ مۇھىمى، ئايالنىڭ دىن - دىيانەتلىك بولۇشىدۇر. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىشىلەر ئايال كىشىگە مۇنداق تۆت تەرەپنى كۆزدە تۇتۇپ ئۆيلىنىدۇ: مېلى، نەسەبى، ھۆسن - جامالى ۋە دىيانىتى. سەن دىيانەتلىك ئايالنى تاللىغىن، شۇنداق قىلساڭ، بەرىكەت تاپسەن»[132]. گەرچە بۇ ھەدىسنىڭ يۈزەكى مەنىسى «ئۆيلەنمەكچى بولغان كىشى مەزكۇر تۆت سۈپەتنىڭ قايسىبىرىنى مەقسەت قىلسا دۇرۇس» دېگەنلىك بولسىمۇ (ئەلۋەتتە ئايالنىڭ مۇسۇلمان بولۇش شەرتى بىلەن)، بىراق ئەڭ دىيانەتلىك ۋە تەقۋادارراقنى تاللاش ئەۋزەلدۇر.

شۇنى ياخشى بىلىش كېرەككى، ياراتقۇچى ئاللاھقا ئىستىخارە سالغان ۋە تەجرىبىلىك كىشىلەردىن مەسلىھەت سورىغان ئادەم ھەرگىز زىيان تارتمايدۇ. ئايال كىشىنىڭ ئالاھىدە رولى شۇنىڭدىكى، ئۇ كەلگۈسىدە بىر ئانا ۋە بىر مەرپىەت ئوچىقىغا ئايلىنىدۇ. سالمىھە ئايال پەرزەنتلىرىگە سۈت ئېمىتىشتىن بۇرۇنلا ئۇلارغا تەقۋادارلىق ۋە گۈزەل ئەخلاقنى سىڭدۈرۈشكە باشلايدۇ. مۇنداق ئايال رەببىنىڭ، جۇپتىنىڭ ۋە پەرزەنتلىرىنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىنى چوڭقۇر چۈشىنىدۇ، زىممىسىدىكى مەسئۇلىيەتلەرنى ئەڭ ياخشى شەكىلدە ئادا قىلىدۇ. مانا بۇ، مۇسۇلمان ئەۋلاد يېتىشتۈرۈش ۋە ئىسلام نۇرىنىڭ كېيىنكى ئەۋلادلارغا داۋاملىق يېتىپ تۇرۇشىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىشنىڭ ئەڭ ئاساسىي تۈۋرۈكلىرىدىن بىرىدۇر.

پەزىلەتلىك ئانىلار

ئانىنىڭ پەرزەنت ھاياتىدىكى تەسىرى ناھايىتى چوڭقۇر ۋە مۇھىمدۇر. تارىخ سەھىپىلىرىگە نەزەر سالساق، ھەر ساھەدە

[132] بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

يېتىشىپ چىققان نۇرغۇنلىغان ئۇلۇغ شەخسلەرنىڭ كەينىدە بۇيۇك ئانىلارنىڭ بارلىقىنى كۆرىمىز. ئۇلارنىڭ قىممەتلىك ۋاقىتلىرى كۆڭۈل ئېچىش، زامانىۋى مودا، دېڭىز ساياھىتى، كىنو - تىياتىر ۋە باشقا بىھۇدە ئىشلارغا ئەمەس، بەلكى پەرزەنت تەربىيەسىگە بېغىشلانغان. شۇ ئۇلۇگلىك ئانىلارنىڭ بىرى ھىندى بىنتى ئۇتبە رەزىيەللاھۇ ئەنھادۇر. ئۇ بىر كۈنى ئوغلى مۇئاۋىيەنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقاندا، تۇغقانلىرىدىن بىرى: «مۇئاۋىيە ئۆمرى ئۇزۇن بولسا، قووۇمنىڭ باشلامچىسى بولىدۇ» دېگەن. ھىندى بۇنىڭغا جاۋابەن: «ئۇ پەقەت ئۆز قووۇمنىڭلا ئەمەس، پۈتكۈل ئەرەبلەرنىڭ رەھبىرى بولمىسا، بۇنداق بىر ئوغلۇمنىڭ بولۇپ قالغىنىغا ئۆكۈنۈپ قالمەن» دەپ جاۋاب بەرگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن، مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كېيىنكى كۈنلەردە ئانىسىدىن پەخىرلەنگەن ھالدا: «مەن ھىندىنىڭ ئوغلىمەن» دەيتتى.

جەمئىيەتنىڭ ئۈستۈن تەبىقىسىگە مەنسۇپ ئانىلارنىڭ تەربىيەسى بىلەن قۇل - دېدەكلەرنىڭ تەربىيەسى ئوتتۇرىسىدا زور پەرق بار. نۇرغۇن ئەۋلادلار مىللەتچىلىك، پىرئەۋنچىلىك، سوتسىيالىزم، ۋە دېموكراتىيەنىڭ زەھەرلىك پىكىرلىرى بىلەن تەربىيەلەنگەن. ئۇلار پەقەت تاماق پىشۇرۇش ھۈنىرى ۋە ۋاقىتنى بىكار ئۆتكۈزۈشتىن باشقا، دىندىن ھېچبىر نەرسىنى بىلمەيدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا ئۇلارنىڭ مەغلۇبىيەت دەردىنى تارتىشى ۋە باشقا مىللەتلەردىن ئارقىدا قېلىشى مۇقەررەر ئەمەسمۇ؟!

ئۇلۇگلىك تەربىيەنىڭ مىسالى ئۇچۇن ئىمام سۇفيان سەۋرىگە قاراپ باقايلى: بەزى ئالىملار ئۇنى «مۇسۇلمانلارنىڭ پېشۋاسى» دەپ تەرىپلىگەن. ئىمام ئەۋزائىي ئۇنى مەدھىيەلەپ: «سۇفيياندىن پۈتۈن ئۈممەت بىردەك رازى بولغان» دېگەن. ئىمام ئەھمەد ۋەكىئىتىن نەقىل قىلىشچە، سۇفيانىنىڭ ئانىسى ئوغلىغا: «ئى ئوغلۇم، ئىلىم ئۆگەنگىن، مەن ساڭا يىپ - يىڭنەم بىلەن رىزىق تېپىپ بېرىمەن» دەيتتى. بىر كۈنى ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ: «ئى جىگەر پارەم، ھەر قېتىم ئون ھەرپ يازغىنىڭدا، قەلبىڭدە ئاللاھتىن قورقۇش، مۇلايىملىق ۋە

تەمكىنلىكىنىڭ زىيادە بولغان - بولمىغانلىقىغا قاراپ باققىن. ئەگەر بۇنى ھېس قىلالمىساڭ، بىلگىنكى، بۇ ئىلىم ساڭا پايدا ئەمەس، ئەكسىچە زىيان يەتكۈزگۈچىدۇر» دېگەن.

ھەقىقەتەن ئۈممەتنىڭ ئالىملىرى ۋە رەھبەرلىرىنىڭ ئالىي ھىممەتلىك بولۇشىدا نۇرغۇن سەۋەبلەر بار بولۇپ، شۇلاردىن ئەڭ مۇھىمى ئۇلارنىڭ سالىھە ئانىلارنىڭ تەربىيەسىدە ئۆسۈپ يېتىلگەنلىكىدۇر. مەسىلەن، ئىمام مالىكنىڭ ئۇستازى رەبىيئەنىڭ ئانىسىنى ئالايلى: ئۇ ئوغلىنىڭ تەلىم - تەربىيەسى ئۈچۈن، ئېرى جىھادقا چىقىش ئالدىدا قالدۇرۇپ كەتكەن 30 مىڭ دىرھەمنى خەجلىگەن. ئېرى كەتكەن ۋاقىتتا رەبىيئە تېخى ئانىسىنىڭ قورسىقىدا ئىدى. ئاتىسى قايتىپ كەلگەندە، رەبىيئە كاتتا ئالىم بولۇپ يېتىشىپ چىققان، ھەتتا ئۇنىڭ ئىلىم سورۇنلىرىغا ئىمام مالىك، ھەسەن بەسرىي ۋە مەدىنىنىڭ نوپۇزلۇق زاتلىرى قاتنىشاتتى.

شۇنىڭ ئۈچۈن، بىز بۇ ئۈممەتنىڭ قەد كۆتۈرۈشى ۋە دىنىمىزنىڭ ياخشى مۇھاپىزەت قىلىنىشىنى ئارزۇ قىلساق، قىز - ئاياللارنىڭ تەربىيەسىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشىمىز زۆرۈر. مەيلى قىز بولسۇن ياكى ئايال ۋە ئانا بولسۇن، ئۇلارنىڭ ھەربىر باسقۇچتىكى تەربىيەسىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشىمىز لازىم.

7. ئائىلىدىكى مېھىر - مۇھەببەتنىڭ بالىنىڭ خۇي - پەيلىگە كۆرسىتىدىغان تەسىرى

ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋە تائالا مېھىر - مۇھەببەت ۋە رەھىم - شەپقەتنى نىكاھنىڭ شېرىن مېۋىسى قىلىپ بەردى. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھنىڭ سىلەرنى تۇپراقتىن ياراتقانلىقى، ئاندىن سىلەرنىڭ ئىنسان بولۇپ زېمىندا تارىلىپ يۈرۈشۈڭلار ئاللاھنىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر. ئايالىلار بىلەن ئۇلپەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ) ئۇلارنى سىلەرنىڭ ئۆز تېپىڭلاردىن ياراتقانلىقى، ئاراڭلاردا (يەنى ئەر - خوتۇن ئارىسىدا) مېھىر

. مۇھەببەت ئورناتقانلىقى ئاللاھنىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم ئۈچۈن، شەك . شۇبھىسىزكى، بۇنىڭدا نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار»[133].

قاچانكى ئەر - ئاياللار ئاللاھنىڭ كىتابى ۋە رەسۇلۇللاھنىڭ سۈننىتىگە چىڭ ئېسىلغاندىلا، بۇ ئىلاھىي نېئىمەتلەر ئەمەلگە ئاشىدۇ. بۇنىڭ پەرزەنتلەرنىڭ تەربىيەسىگە بولغان تەسىرى ئىنتايىن چوڭدۇر. ئەقلى يېتىلگەن پەرزەنت ئۆز دادىسىنىڭ: «سىلەرنىڭ ياخشىلىرىڭلار ئايال - بالىلىرىغا ياخشى مۇئامىلە قىلغانلاردۇر. مەن ئايال - بالىلىرىغا ئەڭ ياخشى مۇئامىلە قىلىدىغىنىڭلارمەن»[134] دېگەن ھەدىسكە ئەمەل قىلىشقا تىرىشىۋاتقان ياكى سەل قاراۋاتقانلىقىغا دىققەت قىلىدۇ. شۇنداقلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللارغا كۆيۈنۈشىنى ۋەسىيەت قىلىپ ئېيتقان: «ئاياللارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىڭلار! چۈنكى، ئاياللار ئەگرى قوۋۇرغىدىن يارىتىلغاندۇر، قوۋۇرغىنىڭ ئۈستۈنكى قىسمى ئۇنىڭ ئەڭ ئەگرى تەرىپىدۇر. ئەگەر ئۇنى تۈزلەشكە ئۇرۇنساڭ، سۇندۇرۇپ قويىسەن؛ شۇ پېتى تاشلاپ قويساڭ، ئۇ ئەگرى پېتى تۇرۇۋېرىدۇ. شۇڭا، ئاياللارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىڭلار»[135] دېگەن ھەدىسىگە قانچىلىك ئەمەل قىلىۋاتقانلىقىدىن ئۆرنەك ئالىدۇ.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنغان بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۇئمىنلەرنىڭ ئىچىدىكى ئىمانى ئەڭ كامىل بولغىنى ئەخلاقى ياخشى بولغانلىرىدۇر. سىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىڭلار ئاياللىرىغا ياخشى مۇئامىلە قىلغانلىرىڭلاردۇر»[136].

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنغان يەنە بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۇئمىن ئەر مۇئمىن ئايالىنى يامان كۆرمىسۇن، ئەگەر ئۇنىڭ بىر قىلىقىنى

[133] سۈرە رۇم، 20 – 21 - ئايەتلەر.

[134] سۈنەن تىرمىزىي.

[135] بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

[136] سۈنەن تىرمىزىي، 1082 - ھەدىس.

يامان كۆرسە، يەنە بىر خۇلقىدىن رازى بولىدۇ»[137].

سۆننەتنى لازىم تۇتىدىغان دادا يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «بىراۋ ئايالىنىڭ ئاغزىغا بىر لوقما تاماق سالغان بولسىمۇ، بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا ساۋاب يېزىلىدۇ» دېگەن ھەدىسىگە ئەمەل قىلىپ، داۋاملىق ئايالىغا كۆڭۈل بۆلىدۇ ۋە ھەدىيە بېرىپ تۇرىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆزىگە ئۇلگە قىلىدىغان دادا باشقىلارنى تەلىلمايدۇ، ھاقارەت قىلمايدۇ ۋە ناچار سۆزلەرنى ئاغزىغا ئالمايدۇ. ئۇ ئۆيدە مېھرىبان، سىرتتا مەردانە بولۇپ، ئەھمىيەتسىز ئىشلارغا باش قاتۇرمايدۇ. ھەممە ئىشنى زىغىرلاپ يۈرمەيدۇ، چۈنكى ھەربىر ئىشنى تەپتىش قىلىش بېخىل ۋە پىخسىق كىشىلەرنىڭ خۇيىدۇر. تۇرمۇش ئىشلىرىدا كەڭ قورساق، كەچۈرۈمچان ۋە مۇلايىم بولىدۇ. بىراق، دىن ۋە يۇز - ئابرۇي مەسىلىلىرىدە، بولۇپمۇ پەرز ئەمەللەردە ئاللاھ ئۈچۈن قەتئىي پوزىتسىيەدە تۇرىدۇ.

پەرزەنتىنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىدە دادىنىڭ ئانىغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشى ۋە ئاللاھتىن قورقۇشى، ئانىنىڭمۇ گۈناھ بولمايدىغان ئىشلاردا ئېرىگە ئىتائەت قىلىشى، ئېرى ھەققىدە ئاللاھتىن قورقۇشى، ئېرىنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى قىلىپ، ھەق - ھوقۇقلىرىنى ئادا قىلىشى قاتارلىق ئىشلارنىڭ تەسىرى ئىنتايىن چوڭدۇر. ئەكسىچە، پەرزەنت ئۆيدە پەقەت جېدەل - ماجىرا ۋە ھاقارەتلەرنىلا كۆرسە، ئەھۋال پۈتۈنلەي باشقىچە تۈس ئالىدۇ. نەتىجىدە ئائىلىنىڭ ۋەيران بولۇشى، نىكاھنىڭ بۇزۇلۇشى ۋە (ئاللاھ ساقلىسۇن) پەرزەنتلەرنىڭ دۇنيا - ئاخىرەتتە بەختسىزلىككە دۇچار بولۇشىغا قەدەر يېتىپ بارىدۇ.

8. ياخشىلىق قىل، ئاللاھمۇ ساڭا ياخشىلىق قىلىدۇ

مۇكاپات ۋە جازا ئەمەلگە قاراپ بولىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق

[137] سەھىھ مۇسلىم، 2672 - ھەدىس.

دەيدۇ: «كىمكى ياخشى ئىش قىلىدىكەن، پايدىسى ئۆزىگىدۇر، كىمكى يامان ئىش قىلىدىكەن زىيىنىمۇ ئۆزىگىدۇر. پەرۋەردىگارىڭ بەندىلەرگە زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەستۇر».[138]

ئاتا - ئاناڭغا ياخشىلىق قىلغىن، ئۇلارغا دۇنيادا ئەڭ ياخشى مۇئامىلىنى قىلغىن! ئاللاھ تائالا سېنى شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېگەن: «پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا - ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى»[139]؛ «ئاللاھقا ئىبادەت قىلىڭلار، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەڭلار، ئاتا – ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىڭلار»[140]؛ «پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا - ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى. ئۇلارنىڭ بىرى، يا ئىككىلىسى سېنىڭ قول ئاستىڭدا بولۇپ ياشىنىپ قالسا، ئۇلارغا: ‹ئوھوي!› دېمىگىن (يەنى مالالىقىنى بىلدۈرىدىغان شۇنچىلىك سۆزنىمۇ قىلمىغىن). ئۇلارنى دۈشكەللىمىگىن، ئۇلارغا ھۆرمەت بىلەن يۇمشاق سۆز قىلغىن. ئۇلارغا كامالىي مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن ۋە: ‹ئى پەرۋەردىگارىم! ئۇلار مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيەلىگىنىدەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن› دېگىن»[141].

شۇنى بىلگىنكى، كىمكى ئاتا - ئانىسىنى قاقشاتقان بولسا، كېيىن بالىلىرىمۇ ئۇنى قاقشىتىدۇ. ھېكايە قىلىنىشىچە، بىر ياش دادىسىنى قاتتىق ئۇرۇۋاتقاندا، كىشىلەر ئارىغا چۈشۈپ توسۇۋالماقچى بولغان. دادىسى: «توختاڭلار، مەن دەل مۇشۇ يەردە دادامنى ئۇرغان ئىدىم» دېگەن.

بىر كىشى كۆپ پەرزەنتلىك ئاكىسىغا: «بالىلىرىڭ بىلەن كۆپەرەك بىللە بولغىن، لېكىن ئاتا - ئانىمىزنىڭ يېنىغا بەك كۆپ بېرىۋالمىغىن. بولمىسا، بالىلىرىڭ سېنى ‹بىزنىڭ

[138] سۈرە فۇسسىلەت، 46 - ئايەت.

[139] سۈرە ئىسرا، 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[140] سۈرە نىسا، 36 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[141] سۈرە ئىسرا، 23 – 24 - ئايەتلەر.

هەققىمىزنى تولۇق ئادا قىلمىدى، دەپ ئويلاپ قېلىشى مۇمكىن» دەپ مەسلىھەت بەرگەن. ئاكىسى: «ئاللاھ خالىسا، پەرزەنتلىرىم مېنى تاشلىۋەتمەيدۇ، چۈنكى ئۇلار مېنىڭ ئاتا - ئانامغا قانداق ياخشىلىق قىلىۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ چوڭ بولۇۋاتىدۇ» دەپ جاۋاب قايتۇرغان. مەن بۇ سۆھبەتكە شاھىد بولغىنىمدا، ئۇنىڭدىن ھەقىقەتەن چوڭقۇر تەسىرلەندىم. ئاللاھ بۇنداق كىشىنىڭ ئائىلىسىنى ئەلۋەتتە زايە قىلمايدۇ.

ئى ئاللاھنىڭ بەندىسى! ئاتا - ئاناڭغا، بالىچاقلىرىڭغا، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىڭغا، قولۇم - قوشنىلىرىڭغا، دوست - بۇرادەرلىرىڭگە ۋە ئەتراپىڭدىكى بارلىق كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلغىن. مەيلى ئۆيدە، خىزمەت ئورنۇڭدا، بازاردا ياكى باشقا قەيەردە بولۇشۇڭدىن قەتئىينەزەر، ھەربىر ھەق ئىگىسىگە تېگىشلىك ھەققىنى ئادا قىلغىن! بىلگىنكى، سېنىڭ ئۈستۈڭدە رەببىڭنىڭمۇ، ئۆزۈڭنىڭمۇ، ئائىلەڭنىڭمۇ ۋە پەرزەنتلىرىڭنىڭمۇ ھەققى باردۇر. بالىلىرىڭ كىچىك چېغىدا ئۇلارنى رەنجىتىپ قويۇپ، چوڭ بولغاندا ئۇلارنىڭ جاپاسىنى تارتىشتىن ھەزەر ئەيلىگىن! شۇنى بىلگىنكى، بالاڭ سېنىڭ ئەملىكىڭ ۋە تىرىشچانلىقىڭنىڭ نەتىجىسىدۇر. كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلساڭ، ئاللاھمۇ ساڭا ياخشىلىق قىلىدۇ: «ياخشى ئىش قىلغۇچى پەقەت ياخشى مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ».[142]

9. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ بالىلار ھوقۇقى خىتابنامىسى

بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئومۇمىي يىغىنى بالىلار ھوقۇقى خىتابنامىسىنى ماقۇللىدى. مەزكۇر خىتابنامە مۇنداق ئون ئاساسىي پىرىنسىپنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان بولۇپ، ئۇلار:

- ئىسىم قويۇلۇش ھوقۇقى؛
- ئىجتىمائىي كاپالەت؛
- بېقىلىش ھوقۇقى؛

[142] سۈرە راھمان، 60 - ئايەت.

- داۋالىنىش؛
- ئاتا - ئانىنىڭ پەرزەنت ئالدىدىكى مەسئۇلىيىتى؛
- مەجبۇرىي مائارىپ ھوقۇقى؛
- ئويۇن ئويناش؛
- تەنتەربىيە پائالىيەتلىرى بىلەن شۇغۇللىنىش؛
- كېسەللىك، زۇلۇم - زوراۋانلىق ۋە ئەخلاقسىزلىقتىن مۇھاپىزەت قىلىنىش ھوقۇقى؛
- دۆلەت گىراژدانلىقى ھوقۇقى قاتارلىقلاردۇر.

بىز مۇسۇلمانلار شەرئىەتتە ئىنسانىي پەزىلەت ۋە تەربىيە پىرىنسىپلىرىنىڭ مۆكەممەل ئىكەنلىكىگە ھەمدە ھەربىر ھەق ئىگىسىگە تېگىشلىك ھەققىنى تولۇق بېرىشكە كاپالەتلىك قىلىدىغانلىقىغا چىن ئېتىقاد قىلىمىز. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «بۇگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېمەتلىمنى تاماملىدىم، ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم»[143].

شۇنىڭ ئۈچۈن، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ۋە ئۇنىڭ تارماق ئورگانلىرىنىڭ پىرىنسىپلىرى ۋە ھوقۇق چۈشەنچىلىرىنى ئاللاھنىڭ كىتابى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى بىلەن سېلىشتۇرۇپ، دەڭسەش زۆرۈردۇر. دىنىمىزغا زىت كەلگەنلىرىنى، گەرچە ئۇلار «ھوقۇق» دەپ ئاتىۋالغان بولسىمۇ رەت قىلىمىز. چۈنكى، ئىمانىي تەربىيە بىلەن دىنسىزلىق تەربىيەسى ئارىسىدا چوڭ پەرق بار. مەسىلەن، مۇسۇلمانلارنىڭ پىرىنسىپىدىكى ۋاجىپ بولغان تەلىم - تەربىيە بىلەن دىنسىزلار ۋە زىندىقلارنىڭ ئىلمانىي تۈزۈملىرىدىكى مەجبۇرىي مائارىپنى سېلىشتۇرۇپ كۆرەيلى.

بالىلارنىڭ ئىسلامدىكى ھەقلىرىنى بايان قىلىشتىن

[143] سۈرە مائىدە، 3 - ئايەت.

ئىلگىرى، كىشى قوللىنىلىۋاتقان بىر قىسىم ئاتالغۇلارنى ئېنىق بىلىۋېلىشىمىز كېرەك:

• ئېمىۋاتقان بوۋاق (تۇغۇلغاندىن باشلاپ ئىككى ياشقا كىرگۈچە)؛

• ئاق - قارىنى پەرقلەندۈرەلمەيدىغان بالا (ئىككى ياشتىن يەتتە ياشقىچە)؛

• ئاق - قارىنى پەرقلەندۈرەلىگۈدەك بولغان بالا (يەتتە ياشتىن بالاغەتكە يەتكۈچە)؛

• ياشلىق دەۋرى (بالاغەتكە يەتكەندىن باشلاپ ئوتتۇز ياشقىچە)؛

• ئوتتۇرا ياش (ئوتتۇزدىن باشلاپ ئەللىك ياشقىچە)؛

• قېرىلىق (ئەللىكتىن يەتمىش ياشقىچە)؛

• مويسىپىت (يەتمىش ياشتىن ئۆمۈرنىڭ ئاخىرىغىچە)؛

ئون بەش ياش بالىلىق دەۋرىنىڭ ئاخىرقى باسقۇچى ھېسابلىنىدۇ.

بالىلارنىڭ ئىسلامدىكى ھەقلىرى

بىز يۇقىرىدا تىلغا ئېلىپ ئۆتكەن مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش بالا دۇنياغا كېلىشتىن ئىلگىرى ۋە كېيىن شەرئىي ۋە تەبىئىي قانۇنىيەتلەرگە رىئايە قىلىش ئارقىلىق ئەملگە ئاشىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆرسەتكەن ھەربىر سۆزنەت، ھەتتا مۇستەھەپ ئەمەللەرمۇ بىز ياشاۋاتقان مۇھىتتىكى ئەخلاقىي بۇزۇلۇش ۋە يېتەرسىزلىكلەرنىڭ مەلۇم تەرەپلىرىنى تۈزىتىدۇ. شۇڭلاشقا، پەرز ئەمەللەرنى تەرك ئېتىش ۋە ھارام ئىشلارنى قىلىشتىن ساقلىنىشتىن سىرت، مۇستەھەپ ئەمەللەرنى تاشلاش ۋە مەكرۇھ ئىشلارنى قىلىشتىنمۇ ھەزەر ئەيلەش كېرەك. چۈنكى، بۇلارنىڭ ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ ئەخلاقىي بۇزۇلۇشىغا بولغان تەسىرى ئىنتايىن چوڭ. ھەقىقەتكى، ئاللاھ تائالا بۇ دىنىنى مۇكەممەل قىلىپ، نېمەتىنى تاماملاپ، ئىسلامنى دىن قىلىشقا رازى بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈممەتىگە دىنىنى ئوچۇق - ئاشكارا يەتكۈزۈپ، ئۇلارنى ھەتتا كېچىسىمۇ كۈندۈزدەك يورۇق بولغان توغرا يولغا يېتەكلىدى. بۇ يولدىن پەقەت ھالاكەتنى خالايدىغانلارلا يۈز ئۆرۈيدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئمىنلەرگە چەكسىز كۆيۈمچان، مېھرىبان ۋە سەممىي زات ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلارغا مۇئامىلە قىلىش ۋە تەربىيەلەشتىكى يول - يورۇقلىرىدىن نەمۇنىلەر

بالىنىڭ تۇغۇلۇشتىن بۇرۇنقى ھەقلىرى

1. ئاتا - ئانا ئوتتۇرىسىدىكى شەرئىي نىكاھ

ئاتا - ئانىسىنىڭ باغرىدا، مېھىر - مۇھەببەت ۋە رەھىم - شەپقەتكە تولغان مۇھىتتا ئۆسكەن بالا بىلەن، زىنا تۈپەيلىدىن جەمئىيەتتىن قوغلانغان، چەتكە قېقىلغان ياكى تاشلۇۋېتىلگەن بالا ئوتتۇرىسىدا يەر بىلەن ئاسمانەك چوڭ پەرق بار. ئىسلامىي تەربىيە ۋە ئىمانىي تۇيغۇدىن يىراقلىشىش نەتىجىسىدە، غەرب ۋە ئامېرىكا جەمئىيىتىدە بۇزۇقچىلىق ۋە روھىي تەشۋىش مۇقەررەر ھالدا ئەۋج ئالدى. تاشلۇۋېتىلگەن بالىلارنىڭ سانى كۆپىيىپ كەتتى. ھەيران قالارلىقى شۇكى، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ قارارلىرىدا بالىنىڭ تۇغۇلۇشتىن بۇرۇنقى ھەقلىرى پەقەت تىلغا ئېلىنمىغان. بۇنىڭ يېگانە سەۋەبى، ئىدراكنىڭ يوقلۇقى ۋە چىرىگەن «شەخسىي ئەركىنلىك» نامى ئاستىدا ھەممىنى تىزگىنسىز قويۇۋېتىشتۇر.

2. ئاتا - ئانا ئوتتۇرىسىدىكى ئىمانىي رىشتە

دىنسىز كاپىر ئايالغا ئۆيلىنىش شەرئىتتە دۇرۇس ئەمەس. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «(ئى مۇسۇلمانلار!) مۇشرىك ئاياللار

ئىمان ئېيتمىغىچە ئۇلارنى نىكاھىڭلارغا ئالماڭلار»[144].

لېكىن، مۇسۇلمان ئەر ئەھلى كىتاب ئايالىنى نىكاھىغا ئالسا بولىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «مۇئمىنلەردىن بولغان ئىپپەتلىك ئاياللارنىڭ، سىلەردىن ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەنلەر (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) دىن بولغان ئىپپەتلىك ئاياللارنىڭ مەھرىنى بەرسەڭلار، ئىپپەتلىك بولغىنىڭلار ۋە ئاشكارا - يوشۇرۇن پاھىشىنى كۆزلىمىگىنىڭلار ھالدا (ئۇلارنى ئالساڭلار)، ئۇلار سىلەرگە ھالالدۇر»[145].

بىراق، مۇسۇلمان ئايالغا ئۆيلىنىش ئەلۋەتتە ئەۋزەلدۇر، چۈنكى مۇسۇلمان ھەرقانداق ياخشىلىققا باشقا دىندىكىلەرگە قارىغاندا بەكرەك ھەقلىقتۇر. ئەمما، ئالىملارنىڭ بىرەك ئىتتىپاقى بويىچە، مۇسۇلمان ئايالىنىڭ ئەھلى كىتاب ئەرگە ياتلىق بولۇشى دۇرۇس ئەمەس، چۈنكى، ئىسلام ھەر ۋاقىت ئۈستۈندۇر، ئۇنىڭغا ئۈستۈنلۈك قىلىنمايدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ كاپىرلارغا ھەرگىز مۇئمىنلەرگە قارشى يول بەرمەيدۇ»[146].

مۇسۇلمان ئەر ئەھلى كىتاب بىر ئايالغا ئۆيلەنگەن بولسا، ئۇ ئايال چوقۇم ئىپپەت - ھايالىق بولۇشى، شۇنداقلا ئەر ئۇنىڭ باتىل ئېتىقادىنى ياخشى كۆرمىگەن ئاساستا، ئۇنىڭغا يەنىلا ياخشى مۇئامىلىدە بولۇشى، ئائىلىنىڭ رەھبەرلىك ۋە باشقۇرۇش ھوقۇقىنى ئەر ئۆز قولىدا تۇتۇشى، پەرزەنتلىرىنىڭ ئەقىدىسىنى ئايالىنىڭ بۇزۇشىغا قەتئىي يول قويماسلىقى لازىم. چۈنكى، پەرزەنتلەر ئىسلام ئەقىدىسىدە ئۆسۈپ يېتىلىشى زۆرۈر. مەن ياۋروپادا مۇسۇلمان بىر دادىنىڭ ئەھلى كىتاب ئايالغا ئۆيلىنىشى سەۋەبلىك دادىنىڭ ئىسلامدىن يىراقلىشىپ كەتكەنلىكى، ئائىلىسىگە رەھبەرلىك قىلالمىغانلىقى ۋە ئانىلارنىڭ پۈتۈنلەي ئەركىن بولۇپ كەتكەنلىكى؛ ئەگەر ئۇلار ئاجرىشىپ كەتسە، قانۇن ئورگانلىرىنىڭ بالىنى بېقىۋېلىش

[144] سۈرە بەقەرە، 221 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[145] سۈرە مائىدە، 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[146] سۈرە نىسا، 141 - ئايەت.

هوقۇقىنى ئانىغا بېرىشى سەۋەبلىك پەرزەنتلەرنىڭ يەھۇدىي ياكى خىرىستىيان بولۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلگەنلىكىدەك نۇرغۇن پاجىئەلىك ئەھۋاللارغا شاھىت بولدۇم.

3. قىزلارنى يامان كۆرۈش

قىزلارنى يامان كۆرۈش ۋە ئۇلارغا نارازى بولۇش جاھىلىيەت ئەھلىنىڭ ئادەتلىرىدىندۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئۇلارنىڭ بىرەرسىگە (خوتۇنىنىڭ) قىز تۇغقانلىق خۇشخەۋىرى يەتكۈزۈلسە، چىرايى ئۆزگىرىپ، غەزەپناك بولۇپ كېتىدۇ. يەتكۈزۈلگەن يامان خەۋەردىن قورقۇپ، ئۆز قەۋمىگە كۆرۈنمەي يوشۇرۇنۇۋالىدۇ. ئاندىن ئۇ نومۇسقا چىداپ قىزنى ساقلاپ قالامدۇ ياكى ئۇنى توپا ئاستىغا (تىرىك) كۆمەمدۇ؟ (شۇ ھەقتە ئويلىنىدۇ). ئۇلارنىڭ ھۆكمى (يەنى ئوغۇللارنى ئۆزلىرىگە نىسبەت بېرىپ، قىزلارنى ئاللاھقا نىسبەت بېرىشى) ھەقىقەتەن نېمىدېگەن قەبىھ!»[147].

جاھىلىيەت دەۋرىنىڭ بۇ خىل باتىل قاراشلىرىنىڭ مەسۇم قىزلارغا بولغان مۇئامىلە ۋە تەرىبىيەسىدىكى يامان تەسىرى ئىنتايىن كۈچلۈك بولىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىنىنىڭ پادىشاھلىقى ئاللاھقا خاستۇر، ئاللاھ نېمىنى خالىسا شۇنى يارىتىدۇ، خالىغان ئادەمگە قىز پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ، خالىغان ئادەمگە ئوغۇل پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ. ياكى ئۇلارغا ئوغۇل، قىزنى ئارىلاش بېرىدۇ، خالىغان ئادەمنى تۇغماس قىلىدۇ، ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىگە قادىردۇر»[148]؛ «تىرىك كۆمۈۋېتىلگەن قىزدىن: ‹سەن قايسى گۇناھ بىلەن ئۆلتۈرۈلدۇڭ؟› دەپ سورالغان چاغدا»[149].

قىزلىرى كۆپ بىر كىشى ئۇلارنىڭ ئۆلۈمىنى تىلىگەندە، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما قاتتىق غەزەپلىنىپ:

[147] سۈرە نەھل، 58 – 59 - ئايەتلەر.

[148] سۈرە شۇرا، 49 – 50 - ئايەتلەر.

[149] سۈرە تەكۋىر، 8 – 9 - ئايەتلەر.

«ئۇلارنىڭ رىزقىنى سەن بەرەمتتىڭ؟» دەپ، ئۇنىڭغا كايىغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنىتىدە قىزلارغا كۆڭۈل بۆلۈش، ئىشلىرىغا ئەھمىيەت بېرىش ۋە ياخشى مۇئامىلە قىلىش ھەققىدە نۇرغۇن كۆرسەتمىلەر كەلگەن بولۇپ، شۇلارنىڭ قاتاردىن: ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنغان ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمكى ئىككى قىزنىنى بالاغەتكە يەتكۈچە بېقىپ تەربىيەلىسە، قىيامەت كۈنى مەن ئۇنىڭ بىلەن مانا مۇنداق بىرگە بولىمىز» دەپ، ئىككى بارمىقىنى جۈپلەپ كۆرسەتكەن.[150]

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: «بىر كۈنى يېنىمغا بىر ئايال ئىككى قىزىنى يېتىلەپ كىردى ۋە مەندىن بىر نەرسە سورىدى. يېنىمدا بىر تال خورمىدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق ئىدى، شۇ خورمىنى ئۇنىڭغا بەردىم. ئۇ ئانا خورمىنى ئۆزى يېمەي، ئىككى قىزىغا بۆلۈپ بەردى - دە، ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كەتتى. كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەلگەندە، ئەھۋالنى ئېيتىپ بەرگەنىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ‹قىز پەرزەنت ئاتا قىلىنغان كىشى قىزلىرىنى ياخشى تەربىيەلىگەن بولسا، قىيامەت كۈنى قىزلىرى ئۇنىڭ ئۈچۈن دوزاختىن پەردە بولىدۇ› دېدى».[151]

ئىمام مۇسلىم نەقىل قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «ھەقىقەتەن ئاللاھ شۇ ئاننىڭ بۇ مېھرىبانلىقى سەۋەبلىك ئۇنىڭغا جەننەتنى ۋاجىب قىلدى ياكى ئۇنى دوزاختىن ئازاد قىلدى»[152].

بۇ خىل مەزمۇندىكى ھەدىسلەر ئىنتايىن كۆپ.

ئىلگىرىكى جاھىلىيەت دەۋرىدە قىزلارنى تىرىك پېتى كۆمۈۋەتكەن بولسا، زامانىمىزدىكى جاھىلىيەت «ئايالىلار ئەركىنلىكى» ۋە «ئەر - ئايال باراۋەرلىكى» دېگەن جەلپكار

[150] سەھىھ مۇسلىم، 4765 - ھەدىس.

[151] سەھىھۇل بۇخارىي، 1329 - ھەدىس.

[152] سەھىھ مۇسلىم، 4764 - ھەدىس.

شۇئارلار ئاستىدا، ياش - ئۆسمۈرلىرىمىزنىڭ قەلبى ۋە ئەقىللىرىنى كۆممەكتە. شۇنداق قىلىپ، بىز بۇرۇنقى چېكىدىن ئاشۇرۇۋېتىشتىن، بۈگۈنكى بىپەرۋالىقتا يۆتكەلدۇق. ئادىللىق ۋە ئوتتۇراھاللىقنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشنىڭ بىردىنبىر يولى قۇرئان ۋە سۈننەتنىڭ نۇرلۇق يولىغا قايتىشتۇر.

4. بالا تۇغۇلۇشتىن بۇرۇنقى تەييارلىق

بۇ تەييارلىق: دۇئا قىلىش، ئىستىغپار ئېيتىش، «**لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ**» دېيىش، تۇغۇت جەريانىدا ۋە تۇغۇتتىن كېيىن قىلىنىدىغان شەرئىي ئەدەپ - قائىدىلەرنى ئۆگىنىش، شۇنداقلا بۇ تەييارلىق جەريانىدا قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار ھەققىدە روشەن چۈشەنچىگە ئىگە بولۇش، ئاللاھتىن باشقىغا دۇئا قىلىپ سېلىشتىن ۋە بەدئەتلەردىن ساقلىنىش ھەمدە سالىھ ئەمەللەرنى قىلىشقا تىرىشىش ئارقىلىق بولىدۇ. چۈنكى، تائەت - ئىبادەتلەر ھاياتتىكى قىيىنچىلىقلارنى ئاسانلاشتۇرۇپ، ئىككىكى دۇنيالىق بەخت - سائادەتكە ئېرىشتۈرىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ئاللاھتىن قورقىدىكەن، ئاللاھ ئۇنىڭغا چىقىش يولى بېرىدۇ. ئاللاھ ئۇنىڭغا ئويلىمىغان يەردىن رىزىق بېرىدۇ»[153].

ئۇنىڭدىن باشقا، ئاللاھ تائالا رىزىق قىلىپ بەرگەن بۇ كاتتا نېئىمەت ئۈچۈن ھەمدۇسانا ئېيتىش ۋە شۈكۈر قىلىش كېرەك. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭلار: ‹نېمىتىمگە شۈكۈر قىلساڭلار، (ئۇنى) تېخىمۇ زىيادە قىلىمەن، ئەگەر (كۇفرانى نېئىمەت) قىلساڭلار، مېنىڭ ئازابىم، ئەلۋەتتە بەكمۇ قاتتىق بولىدۇ› دەپ جاكارلىدى»[154]. دېمەك، نېئىمەت شۈكۈرنىڭ سەۋەبى، شۈكۈر بولسا زىيادە بولۇشنىڭ سەۋەبىدۇر. بەندىدىن شۈكۈر ئۆزۈلۈپ قالمىسلا، ئاللاھ تائالانىڭ زىيادە قىلىپ بېرىشىمۇ ئۆزۈلۈپ قالمايدۇ.

---

[153] سۈرە تالاق، 2 – 3 - ئايەتلەرنىڭ بىر قىسمى.

[154] سۈرە ئىبراھىم، 7 - ئايەت.

بالىنىڭ تۇغۇلغاندىن كېيىنكى ھەقلىرى

بالا تۇغۇلغاندىن كېيىن، شەرئەتنىڭ بەلگىلىمىلىرىنى ئۆگىتىش ئاتا - ئانىغا ياكى بالىنىڭ ئىشلىرىغا مەسئۇل بولغان كىشىنىڭ ئۈستىگە چۈشىدۇ. ئۇلار ئاللاھنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش ۋە يېڭى تۇغۇلغان نارەسىدىگە ياخشىلىق قىلىش يۈزىسىدىن، تۆۋەندىكى ئەدەپ - ئەخلاق ۋە سۈننەتلەرنى ئادا قىلىشى لازىم. چۈنكى، بۇلار بالىنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشى، بەخت - سائادىتى ۋە ھىدايەت يولىدا مېڭىشىنىڭ سەۋەبلىرىدىندۇر.

1. ئوڭ قۇلىقىغا ئەزان، سول قۇلىقىغا تەكبىر ئېيتىش

ئىمام ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزىينىڭ نەقىل قىلىشىچە: «فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ھەسەننى تۇغقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئەزان ئوقۇغان». بۇ ئارقىلىق، نارەسىدىنىڭ قۇلىقىغا تۇنجى قېتىم كىرگەن سادا تەۋھىد ۋە ئىبادەتكە چاقىرىش، ئىسلامنىڭ ئىككىنچى رۇكنى بولغان نامازنى ئەسلىتىش بولىدۇ. بۇنىڭ يەنە بىر ھېكمىتى شۇكى، ئەزان شەيتاننى بوۋاقتىن يىراقلاشتۇرىدۇ.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەربىر ئادەم بالىسى تۇغۇلغاندا شەيتان ئۇنىڭغا چېقىلىدۇ - دە، بوۋاق بۇ سەۋەبلىك ۋارقىراپ يىغلايدۇ. پەقەت مەريەم ۋە ئۇنىڭ ئوغلىلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا». ئاندىن ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «خالىساڭلار بۇ ئايەتنى ئوقۇڭلار» دېدى ۋە مۇنۇ ئايەتنى تىلاۋەت قىلدى: «(ئىمرانىنىڭ ئايالى ئېيتتىكى): ‹مەن ئۇنى مەريەم دەپ ئاتىدىم، مەن ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئۈچۈن ساڭا سىغىنىپ، قوغلاندى شەيتاندىن پاناھ تىلەيمەن›[155]»[156].

---

[155] سۈرە ئال ئىمران، 36 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[156] بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

2. بالىنى ئېغىزلاندۇرۇش

ئەبۇ مۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «مېنىڭ ئوغلۇم تۇغۇلغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ باردىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ‹ئىبراھىم› دەپ ئىسىم قويدى ۋە خورما بىلەن ئېغىزلاندۇردى».[157]

ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان مەزكۇر ھەدىستە: «ئۇنىڭغا بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلدى ۋە ماڭا قايتۇرۇپ بەردى» دېگەن جۈملە قوشۇپ رىۋايەت قىلىنغان.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: «يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ كېلىنەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلاتتى ۋە ئۇلارنى ئېغىزلاندۇراتتى. بىر قېتىم بىر بوۋاق كەلتۈرۈلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىيىمىگە سىيىپ قويدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۇ ئەكەلدۈرۈپ، بوۋاقنىڭ سۈيدۈكىنى يۇيۇۋەتتى»[158].

يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقنى ئېغىزلاندۇرۇش پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغىلا خاس ئىش ئەمەس. ھەرقانداق كىشى يېڭى تۇغۇلغان بالىسىنى تەقۋادار ۋە سالىھ كىشىلەرنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ، شۇلارغا ئېغىزلاندۇرۇش ئارقىلىق بۇ سۈننەتنى ئادا قىلسا بولىدۇ.

ھەپتە ئىچىدىكى بىدئەت ۋە يامان ئادەتلەر

بۇۋاق دۇنياغا كەلگەندە، بەزى جاھىل كىشىلەر تۇز چېچىش، بوۋاقنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىش، ئۇنى ئەلگەككە سېلىپ ئەتراپىغا شام يېقىش، قۇلقىنىڭ تۈۋىدە ساپايى چېلىش، بوۋاقنىڭ كىندىكىنى ئېقىن سۇغا تاشلاش، سېھىر ۋە كۆز

[157] بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

[158] سەھىھ مۇسلىم، 430 - ھەدىس.

تېگىشتىن ساقلىنىش باھانىسىدە بوۋاقنىڭ كۆكرىكىگە قۇرۇت ۋە تۈمارلارنى ئېسىپ قويۇش قاتارلىق ئىشلارنى قىلىشقا ھېرىسمەن بولىدۇ. بىز بۇنداق بارلىق بىدئەت ۋە خۇراپىي ئادەتلەردىن پۈتۈنلەي يىراق تۇرۇشىمىز لازىم. بولمىسا، ئاللاھ تائالانىڭ: «ياخشىنى ناچارغا تېگىشەمسىلەر؟»[159] دېگەن ئايىتىدە ئاگاھلاندۇرغان ناچار ئىللەتكە چۈشۈپ قالىمىز. دېمەك، بارلىق ياخشىلىق سۈننەتكە ئەگىشىش ۋە بىدئەتتىن يىراق تۇرۇش ئارقىلىق قولغا كېلىدۇ.

3. يەتتىنچى كۈننىڭ سۈننەتلىرى

ئەقىقە قىلىش

ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ «تحفة المودود» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «بارلىق مۇھەددىسلەر، فىقھىشۇناسلار ۋە باشقا كۆپلىگەن ئىلىم ئەھلى ئەقىقىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى ئىكەنلىكىدە بىردەك قاراشتا». ئۇلار بۇ ھەقتە سەلمان ئىبنى ئامىر زەببىيدىن نەقىل قىلىنغان ھەدىسنى دەلىل قىلغان بولۇپ، بۇ ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئوغۇل بالا ئۈچۈن ئەقىقە قىلىنىدۇ، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ يولدا مال بوغۇزلاڭلار ۋە چېچىنى چۈشۈرۈڭلار».[160]

سەمۇرە ئىبنى جۇندەب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنغان ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەربىر بالا ئۆزىنىڭ ئەقىقىسىگە گۆرۈگە قويۇلغۇچىدۇر. يەتتىنچى كۈنى ئۇنىڭ ئۈچۈن مال بوغۇزلىنىدۇ، ئىسىم قويۇلىدۇ ۋە چېچى چۈشۈرۈلىدۇ».[161]

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەۋرىلىرى ھەسەن ۋە ھۈسەيننىڭ ئەقىقىسى

---

[159] سۈرە بەقەرە، 61 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[160] سەھىھۇل بۇخارىي، 5049 - ھەدىس.

[161] سۈنەن تىرمىزىي، 1422 - ھەدىس. بۇ ھەدىسنى سۈنەن ئەسىرلىرىنىڭ ھەممىسى نەقىل قىلغان بولۇپ، ئىمام تىرمىزىي بۇ ھەدىسنى «ھەسەن، سەھىھ» دەپ باھالىغان.

ئۇچۇن ئايرىم - ئايرىم بىردىن قوچقار بوغۇزلىغان».[162]

ئىمام ئەھمەدتىن بالىنىڭ بېشىنى قان بىلەن بويىاش ھەققىدە سورالغاندا: «بۇنى ياقتۇرمايمەن، چۈنكى بۇ جاھىلىيەتنىڭ قىلمىشلىرىدىندۇر» دېگەن. ئاندىن ئۇ يەنە: «ئەقىيقە قىلىش ئىمكانىيىتى بار تۇرۇپ قىلمىغان كىشىنى ياقتۇرمايمەن. بالىنى ئەقىيقىسىز قالدۇرماسلىق كېرەك. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ‹ھەربىر بالا ئۆزىنىڭ ئەقىيقىسىگە گۆرۈگە قويۇلغۇچىدۇر› دېگەن» دەپ بايان قىلغاندىن كېيىن، بۇنى ئەقىيقە ھەققىدىكى «ئەڭ مۆتىۋەر ھەدىس» دەپ قارىغان.

ئىمام ئەھمەد رەھىمەھۇللاھ سۆزىنى داۋام قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ئەقىيقە قىلىش ئۇچۇن قەرز ئالغان بولسا، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇنىڭ قەرزىنى تولۇقلاپ بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمەن، چۈنكى ئۇ بىر سۈننەتنى جانلاندۇرغان بولىدۇ».

ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ بايان قىلغىنىدەك، ئەقىيقە قىلىش، ئۇنىڭ بەدىلىگە پۇل سەدىقە قىلىشتىن ئەۋزەلدۇر. قۇربانلىققا يارايدىغان ھەرقانداق چارۋا مال ئەقىيقىگىمۇ يارايدۇ. ئەقىيقە مال بىلەن ئادا قىلىنىدىغان ئىبادەتلەر قاتارىدىندۇر. ئەقىيقە گۆشىنى پىشۇرۇش مۇستەھەپ بولۇپ، خام پېتى تارقىتىش دۇرۇس ئەمەس. ئۇستىخانلىرىنى سۇندۇرۇش مەكرۇھ ھېسابلىنىدۇ. ئەقىيقىنىڭ قۇربانلىقتىن پەرقى بولسا ئەقىيقىدە باشقىلار بىلەن شېرىك بولۇشقا بولمايدۇ. ئۇنىڭ گۆشى يېيىلىدۇ، سەدىقە قىلىنىدۇ ۋە ھەدىيە قىلىنىدۇ. كىچىك ۋاقتىدا ئاتا - ئانىسى ئەقىيقە قىلمىغان كىشىنىڭ چوڭ بولغاندا ئۆزى ئۇچۇن ئەقىيقە قىلىشى مۇستەھەپتۇر.

---

[162] سۇنەن ئەبى داۋۇد، 2458 - ھەدىس. بۇ ھەدىسنى نەسائىيمۇ نەقىل قىلغان بولۇپ، نەسائىي رىۋايەت قىلغان ۋاريانتىدا: «ھەربىرىنىڭ ئەقىقىسى ئۇچۇن ئىككىدىن قوچقار بوغۇزلىغان» دەپ كەلگەن.

چىرايلىق ئىسىم قويۇش

ئەبۇ داۋۇد «ھەسەن ئىسناد» بىلەن ئەبۇ دەردائ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىشچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قىيامەت كۈنى سىلەر ئۆز ئىسمىڭلار ۋە ئاتاڭلارنىڭ ئىسمى بىلەن چاقىرىلىسىلەر، شۇڭا ئىسمىڭلارنى گۈزەل قويۇڭلار».[163]

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئىسىم ئابدۇللاھ ۋە ئابدۇررامانىدۇر»[164].

بالىغا تۇغۇلغان كۈنىلا ئىسىم قويۇش ياكى يەتتىنچى كۈنىگىچە كېچىكتۈرۈش دۇرۇس، ھەتتا ئۇنىڭدىن كېيىن قويسىمۇ بولىدۇ. بۇ جەھەتتە دىنىمىزدا كەڭچىلىك بار. ئىسلام ئالىملىرى ئاللاھتىن باشقىسىغا قۇللۇق مەنىسىنى ئىپادىلەيدىغان «ئابدۇلكەئبە» (كەئبىنىڭ قۇلى) دېگەنگە ئوخشاش ھەرقانداق ئىسمىنىڭ ھارام ئىكەنلىكىگە بىردەك ئىتتىپاقا كەلگەن. «شاھىنشاھ»، «ھاكىملارنىڭ ھاكىمى»، «ئىنسانلارنىڭ رەببى» ۋە «مەخلۇقاتلارنىڭ ئىگىسى» دېگەندەك ئىسىملارنى قويۇشمۇ مۇتلەق ھارامدۇر. شەيتانلارنىڭ ۋە پىرئەۋنلەرنىڭ ئىسىملىرىنى قويۇشمۇ دۇرۇس ئەمەس. ئۇنىڭدىن باشقا، پەرىشتىلەرنىڭ ئىسمىنى ھەمدە «جەڭ»، «ئاچچىق»، «ئىت»، «يىلان» دېگەندەك، كىشىلەر ياقتۇرمايدىغان، كۆڭۈلگىمۇ ياقمايدىغان مەنىدىكى ئىسىملارنى قويۇش مەكرۇھتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شەخسلەر، ماكانلار، قەبىلىلەر ۋە تاغلارنىڭ ناچار ئىسىملىرىنى ئىنتايىن يامان كۆرەتتى. بىر قېتىملىق سەپىردە ئىككى تاغ ئارىسىدىن ئۆتۈۋېتىپ، ئۇلارنىڭ نامىنى سورىغاندا، «رەسۋا بولغۇچى» ۋە «خار قىلغۇچى» دەپ جاۋاب بېرىلگەن. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر

[163] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 4297 - ھەدىس.

[164] سەھىھ مۇسلىم، 3975 - ھەدىس.

ئەلەيھىسسالام ئۇ يەردىن باشقا يۆنىلىشكە بۇرۇلۇپ كەتكەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىسىم مەسىلىسىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرەتتى.

ئىبنى قەييىم مۇنداق دەيدۇ: «سۇننەتنى چوڭقۇر مۇلاھىزە قىلغان كىشى، ئىسىملار بىلەن ئۇلارنىڭ مەنىلىرى ئارىسىدا مۇھىم مۇناسىۋەت مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى، گويا مەنىلەر ئىسىملاردىن ياكى ئىسىملار مەنىلەردىن تەبىئىي ھالدا كېلىپ چىققانىدەك تۇيغۇغا كېلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: ‹ئەسلەم قەبىلىسىنى ئاللاھ سالامەت قىلسۇن، غىفار قەبىلىسىنى ئاللاھ مەغپىرەت قىلسۇن، ئۇسەييە قەبىلىسى ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلدى› دېگەن سۆزى بۇنىڭ مىسالىدۇر»[165].

ھۇدەيبىيە كۈنى سۇھەيل ئىبنى ئەمر كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئىسمىدىكى «سەھل» (ئاسان) دېگەن مەنىگە ئىشارەت قىلىپ: «ئىشىڭلار ئەمدى ئاسانلاشتى» دېگەنىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇرەيدەدىن ئىسمىنى سورىغاندا، ئۇ «بۇرەيدە» دەپ جاۋاب بەرگەنىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا قاراپ: «ئى ئەبۇ بەكرى! ئىشىمىز سالقىنلىدى (يەنى ئوڭۇشلۇق بولدى)» دېدى. ئاندىن ئۇنىڭ قايسى جەمەتتىن ئىكەنلىكىنى سورىغاندا، ئۇ: «ئەسلەم جەمەتىدىن» دېگەنىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: «بىز سالامەت بولدۇق» دېدى. ئاخىرىدا بۇرەيدەنىڭ قايسى قەبىلىدىن ئىكەنلىكىنى سورىغاندا، ئۇ: «سەھم (نېسۇە) قەبىلىسىدىن» دەپ جاۋاب بەرگەنىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئاڭلاپ: «مانا ئەمدى ياخشى نېسۇگە ئېرىشىدىغان بولدۇق» دەپ خۇش بېشارەت بەردى.

دېمەك، ئىمكانىيىتىمىز بولسىلا، ناچار ياكى ئاڭلاشقا سەت بولغان ئىسىملارنى ياخشى ۋە خۇش بېشارەتلىك ئىسىمغا ئۆزگەرتىش مۇستەھەپتۇر.

---

[165] سەھىيھۇل بۇخارىي، 3251 - ھەدىس.

بوۋاقنىڭ چېچىنى چۈشۈرۈش ۋە چېچىنىڭ ئېغىرلىقى مىقدارىدا سەدىقە بېرىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقىقە توغرىسىدا: «بوۋاقنىڭ چېچى چۈشۈرۈلۈپ، ئىسمى قويۇلىدۇ» دېگەن. بۇ سۆزنىتنى يەتتىنچى كۈنى ئادا قىلىش مۇستەھەپتۇر.

ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «بوۋاقتىن ئەزىيەتلەرنى يىراقلاشتۇرۇڭلار» دېگەن سۆزىنىڭ مەنىسى توغرىسىدا سورالغاندا، ئۇ: «بۇنىڭدىن مەقسەت بوۋاقنىڭ چېچىنى چۈشۈرۈشتۇر» دېگەن. ئىمام ئەھمەدمۇ ئوخشاش جاۋاب بەرگەن.

چۈشۈرۈلگەن چاچنىڭ ئېغىرلىقى مىقدارىدا كۈمۈش سەدىقە قىلىش سۈننەتتۇر. چاچنىڭ بىر قىسمىنى چۈشۈرۈپ، يەنە بىر قىسمىنى قويۇپ قويۇش مەكرۇھتۇر. بۇ ھەقتە ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەزەئتىن (چاچنىڭ بىر قىسمىنى چۈشۈرۈپ، يەنە بىر قىسمىنى قالدۇرۇشتىن) توسقان».[166]

ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ بۇ ئىشنىڭ تۆت خىل شەكلىنى تەپسىلىي بايان قىلغان:

(1) خۇددى بۇلۇتنىڭ پارچىلىرىدەك، چاچنىڭ ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىدىن چۈشۈرۈش؛

(2) خىرىستىيان روھانىيلىرىغا ئوخشاش، چاچنىڭ ئوتتۇرىسىنى چۈشۈرۈپ، ئەتراپىنى قالدۇرۇش؛

(3) خۇددى نۇرغۇن جەدەلخور كىشىلەرگە ئوخشاش، چاچنىڭ ئەتراپىنى چۈشۈرۈپ، ئوتتۇرىسىنى قويۇپ قويۇش؛

(4) چاچنىڭ ئالدى تەرىپىنى چۈشۈرۈپ، كەينى تەرىپىنى قويۇپ قويۇش.

---

[166] سەھىيھۇل بۇخارىي، 5465 - ھەدىس.

بـۇ تۆت خـىل ئۇسـۇلـنـاڭ هەممـىسـى شـەرىئەتتە چەكلەنگەن، ۋەللاهـۇ ئەئلەم.

خەتنە قـىلـىش

ئەبـۇ هـۇرەيـرە رەزىيەللاهـۇ ئەنهۇدىـن نەقـىل قـىلـىنـىدۇكـى، پەيغەمبـەر ئەلەيهىسسـالام مۇنـداق دېگـەن: «بـەش تۈرلـۈك ئىش ئىنسـان تەبىئىتىگـە ئۈيغـۇن سـۈننەتتۇر: خەتنـە قـىلـىش، ئەۋرەتنـىڭ تۈكـىنـى ئېلـىش، بۇرۇتنـى قىسـقارتـىش، تىرناقنـى ئېلـىش ۋە قولتـۇق تۈكـىنـى يۇلـۇش».[167]

ئىبنـى قەييـىم رەھىمەھۇللاھ مۇنـداق دەيـدۇ: «ئىنسـان تەبىئىتىگـە ئۈيغـۇن سـۈننەتلەر ئىككـى تۈرلـۈك بولـىدۇ:

بىرىنچىسـى، قەلبكـە مۇناسـىۋەتلىك بولغانلـىرى بولـۇپ، ئـۇلار: ئاللاهنـى تونـۇش، ياخشـى كـۆرۈش ۋە ئۇنـى هەممـىدىـن ئۈسـتۈن بىلىشـكە ئوخشـاش سـۈننەتلەردۇر.

ئىككىنچىسـى، ئەمەلـىي هەربىرىكەتكـە مۇناسـىۋەتلىك بولـۇپ، ئـۇلار يۇقىرىـدا تىلغـا ئېلىنغـان بـەش سـۈننەتكە ئوخشـاش ئىشـلاردۇر.

بىرىنچىسـى روھ ۋە قەلبنى پاكلىسـا، ئىككىنچىسـى بەدەننى پاكلايـدۇ، بـۇ ئىككىسـى بىـر - بىرىگـە كـۆچ قوشـىدۇ. بەدەننـى پاكلايدىغـان سـۈننەتلەرنىڭ ئـەڭ مۇهـمـى خەتنـە قـىلـىشـتـۇر».

ئىمـام ئەهمـەد مۇنـداق دەيـدۇ: «بوۋاقنـى يەتتىنچـى كـۈنـى خەتنـە قـىلسـا بولـۇۋېرىـدۇ. هەسـەن بەسـرىي رەزىيەللاهـۇ ئەنهـۇ يەهۇدىيلارغا ئوخشـاپ قېلىشتىـن ساقلىنىـش ئۈچـۈن، يەتتىنچى كـۈنـى خەتنـە قـىلـىشـنـى ياقتـۇرمـىغـان بولسـىمـۇ، ئەمەلـىيەتتە بۇنىڭدا ھېچقانداق چەكلىمە يوق. خەتنە قـىلـىش ئەر - ئايال ھەر ئىككىسـىگە يولغـا قويـۇلغـان. پەيغەمبـەر ئەلەيهىسسـالامنـىڭ: ‹ئىككـى خەتنـە (خەتنـە قـىلـىنغـان ئـورۇن) ئۈچراشسـا، غۇسـلى

[167] سەھىيھۇل بۇخارىي، 5439 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 377 - ھەدىس.

قىلىش ۋاجىپتۇر، دېگەن سەھەب ھەدىسى ئايال كىشىنىڭمۇ خەتنە قىلىنىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ، ئەمما خەتنە قىلىش ئەرلەرگە تېخىمۇ تەكىتلەنگەن سۈننەتتۇر».[168]

4. بالىنىڭ ئېمىش ھەققى

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئانىلار (بالىلىرىنى) كامىل ئېمىتمەكچى بولسا، تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم»[169]. دېمەك، تولۇق ئىككى يىل ئېمىش بالىنىڭ ھەققىدۇر. ئاللاھ تائالانىڭ بۇ ئايەتتە «تولۇق» دېگەن سۆزنى قوشۇپ تەكىتلىشى «ئىككى يىل» دېگەن مۇددەتنىڭ بىر يىل ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك دەپ چۈشىنىلىپ قالماسلىقى ئۈچۈندۇر.

ئەگەر بالىغا زىيىنى بولمايدىغان ئەھۋالدا، ئاتا - ئانا ئىككىيلەن مەسلىھەتلىشىپ، بالىنى ئىككى يىلدىن بۇرۇنراق ئايرىۋەتسىمۇ بولىدۇ. ئەگەر ئانا بالىنى ئېمىتىشنى خالىمىسا، ئاتا - ئانا ئىككىيلەن باشقا بىر ئېنىكئانا تېپىپ بەرسىمۇ بولىدۇ. ئەمما، بۇنداق قىلىش بالىغا ياكى ئانىغا زىيان يەتكۈزىدىغان بولسا، ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ.

ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ ئېيتقاندەك، ئانا ئىككى يىلدىن كېيىنمۇ بالىسىنى ئېمىتىشنى داۋاملاشتۇرماقچى بولسا، ئىككى يېرىم ياش، ھەتتا ئۈچ ياشقىچە ئېمىتسە بولىدۇ. ئىمام ئەھمەد مۇنداق دەيدۇ: «بالىنى ئېمىشتىن ئايرىشنىڭ ئەڭ مۇۋاپىق پەيتى ھاۋا مۆتىدىل بولغان مەزگىل بولۇپ، بۇ چاغدا بالىنىڭ چىشلىرى ئاساسەن تولۇق چىقىپ، يېمەك - ئىچمەكنى چاينىاپ يېيەلىگۈدەك بولىدۇ. ئەتىيازدا ئايرىغاندىن كۈزدە ئايرىش ياخشىراق، چۈنكى كۈزدىن ئۈزۈن ئۆتمەيلا قىش كېلىپ، ھاۋا سوۋۇپ كېتىدۇ - دە، بەدەننىڭ تەبئىي ھارارىتى ئېشىپ، بالىنىڭ ئىشتىھاسىمۇ ئېچىلىدۇ».

ئېمىتىۋاتقان ئانا بالىسىنى ئېمىشتىن ئايرىماقچى بولسا، بىراقلا ئەمەس، تەدرىجىي ھالدا، ئاستا - ئاستا ئايرىشى كېرەك.

[168] مۇسنەدى ئەھمەد، 6383 - ھەدىس.

[169] سۈرە بەقەرە، 233 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

يەنە بىر نۇقتا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «نەسەب بىلەن ھارام بولغان ئىشلار ئېمىلداشلىق بىلەنمۇ ھارام بولىدۇ»[170] دېگەن ھەدىسىگە ئاساسەن، بالا ئىككى ياش ئىچىدە بەش قېتىم ئەمگەن بولسا، ئېمىتكەن ئايال ئۇنىڭ ئانىسى ئورنىدا بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۆز ئانىسىغا قىلىنىدىغان ياخشىلىقلار ئوخشاشلا ئېنىكئانىسىغمۇ قىلىنىشى لازىم. بالا چوڭ بولغاندا ئېنىكئانىسى ياكى ئۇنىڭ پەرزەنتلىرى بىلەن ئۆيلىنەلمەيدۇ، چۈنكى ئۇلار ئۇنىڭ ئېمىلداش بىر تۇغقانلىرى ھېسابلىنىدۇ.

پاسىق ۋە مۇشرىك ئاياللارغا ئېمتىتىش مەسىلىسى

ئىبنى قۇدامە «ئەلمۇغنىي» ناملىق كىتابىدا مۇنداق دېگەن: «ئەبۇ ئابدۇللاھ بوۋاقنى پاسىق ۋە مۇشرىك ئاياللارغا ئېمىتىشنى يامان كۆرەتتى. ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ۋە ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار: ‹سۈت ئىنسانىنىڭ خاراكتېرىگە تەسىر كۆرسىتىدۇ، شۇڭا يەھۇدىي، خرىستىيان ۋە زىناخور ئاياللارنىڭ سۈتىنى ئەمدۈرۈش توغرا ئەمەس› دېگەن. ئەھلى زىممە ئاياللارغا ئېمىتىشمۇ ئوخشاش، چۈنكى پاسىق ئايالنىڭ سۈتى بالىنى پاسىقلىقتا ئۆزىگە ئوخشىتىپ قويۇشى، ئېمىش سەۋەبلىك ئۇ ئايال بالىنىڭ ئانىسى ئورنىدا بولۇپ قېلىپ، كېيىن جەمئىيەت تەرىپىدىن ئەيىبلىنىشى ۋە بالىنىڭ خۇلق - مىجەزى ناچار بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. مۇشرىك ئايالغا ئېمىتىسمۇ، ئۇ بوۋاقنىڭ ئانىسى ئورنىدا بولۇپ قالىدۇ - دە، بۇ سەۋەبلىك بالا كېيىن ئۇنىڭ دىنىغا مايىل بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. ئۇنىڭدىن باشقا، ئەقلى - ھوشى جايىدا بولمىغان ئايالغا ئېمىتىشمۇ مەكرۇھتۇر، چۈنكى ‹سۈت مىجەز - خاراكتېرنى ئۆزگەرتىدۇ› دېگەن قاراش بار»[171].

5. بالىنىڭ تۇغما تەبىئىتىنى قوغداش ھەققى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ھەربىر بوۋاق

[170] سەھىيھۇل بۇخارىي، 4838 - ھەدىس؛ مۇسنەدى ئەھمەد، 2360 - ھەدىس.

[171] ئىبنى قۇدامە: «ئەلمۇغنىي»، 7 – جىلد، 562 – بەت.

فىتىرەت (ساغلام تەبىئەت) ئۈستىدە تۇغۇلىدۇ». بۇ ھەدىسنىڭ يەنە بىر ۋاريانتىدا مۇنۇ جۈملە ئارتۇق رىۋايەت قىلىنغان: «بىراق، ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۇنى يەھۇدىي، خرىستىيان ياكى ئاتەشپەرەس قىلىۋېتىدۇ»[172].

ئىكرىمە رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ھەدىس ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن كېيىنكى بارلىق ئىنسانلارغا ئورتاقتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىستە ‹ياكى مۇسۇلمان قىلىدۇ› دېمىگەن. چۈنكى، ھەربىر بوۋاق ساغلام تەبىئەت بىلەن، ئىسلام ئۈستىدە تۇغۇلىدۇ. باشقا دىنلار بولسا ساغلام تەبىئەتكە دەخلى – تەرۇز قىلىدۇ».

ئىمام نەۋەۋى «سەھىھ مۇسلىمنىڭ شەرھىسى»دە مۇنداق دەيدۇ: «بەزى ئالىملارنىڭ قارىشىچە، مۇشرىكلارنىڭ بالىلىرى جەننەتتە بولىدۇ، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوغلى ئىبراھىمنى ۋە باشقىلارنىڭ بالىلىرىنى جەننەتتە كۆرگەن. لېكىن، بۇ ھۆكۈم بالاغەتكە يېتىشتىن بۇرۇن ۋاپات تاپقان بالىلارغا قارىتىلغان».

ھەدىس قۇدسىيدا مۇنداق دېيىلگەن: «ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ‹مەن بەندىلىرىمنى ساغلام تەبىئەتتە (ئىسلام ئۈستىگە) ياراتتىم، كېيىن شەيتانلار كېلىپ ئۇلارنى دىنىدىن ئازدۇردى. مەن ھالال قىلغان نەرسىلەرنى ھارام قىلدى ۋە ھېچقانداق دەلىلسىز ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە بۇيرۇدى›»[173].

بالىنىڭ ساغلام تەبىئىتىنىڭ بۇزۇلۇشى ئىنسان ۋە جىنلاردىن بولغان شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىسىدىن كېلىپ چىقىدۇ. ساغلام تەبىئەتنى ساقلاشنىڭ يېگانە يولى — پەيغەمبەرلەر ۋە ئاللاھنىڭ ئەلچىلىرى دەۋەت قىلغان ئىسلام دىنى ئۈستىدە مۇستەھكەم تۇرۇشتۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ نەزىرىدە مەقبۇل دىن ئىسلام (دىنى) دۇر»[174]؛ «كىمكى ئىسلام (دىنىدىن) غەيرىي

[172] سەھىھۇل بۇخارىي، 1270 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 2803 - ھەدىس.

[173] سەھىھ مۇسلىم، 5109 - ھەدىس.

[174] سۈرە ئال ئىمران، 19 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

دىنىي تەلەيدىكەن، ھەرگىز ئۇ (يەنى ئۇنىڭ دىنى) قوبۇل قىلىنمايدۇ، ئۇ ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىدۇر»[175].

شۇنىڭ ئۈچۈن، بالىلارنى ياماندىن سۆز - ھەرىكەتلەردىن مۇمكىنقەدەر يىراق تۇتۇش كېرەك، چۈنكى بۇنداق ئىشلار ئۇلارنىڭ ساغلام تەبىئىتىنى بۇلغاپ قويىدۇ.

6. بالىغا تۇنجى قىلىپ تەۋھىد كەلىمىسىنى ئۆگىتىش

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بالىلىرىڭلارغا تۇنجى بولۇپ ‹لا ئىلاھە ئىللەللاھ› كەلىمىسىنى ئۆگىتىڭلار. جان ئۈزۈش ئالدىدىمۇ ‹لا ئىلاھە ئىللەللاھ› كەلىمىسىنى ئېيتىشقا رىغبەتلەندۈرۈڭلار».[176]

ئابدۇرازاق سەنئانىي مۇنداق دەيدۇ: «سەلەف سالىھلارنىڭ بالىلىرى يېڭى تىلى چىقىشقا باشلىغاندا، ئۇلارغا ‹لا ئىلاھە ئىللەللاھ›نى يەتتە قېتىم تەكرارلىتىشنى ياخشى كۆرەتتى. شۇنىڭ بىلەن بالىنىڭ تۇنجى سۆزلىگەن سۆزى ‹لا ئىلاھە ئىللەللاھ› بولاتتى».

ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ «تحفة المودود» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «بالىلارنىڭ تىلى چىقىشقا باشلىغاندا، ئۇلارغا ‹لا ئىلاھە ئىللەللاھ، مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللاھ›نى ئۆگىتىڭلار. ئۇلارنىڭ قۇلىقىغا تۇنجى سېڭىدىغان سۆزلەر ئاللاھنى تونۇش، يەككە - يېگانە دەپ بىلىش، شۇنداقلا ئاللاھ تائالانىڭ بەندىلىرىنى كۆزىتىپ تۇرىدىغانلىقى، سۆزلىرىنى ئاڭلاپ تۇرىدىغانلىقى ۋە ئۇلار قەيەردە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئاللاھنىڭ ياردىمىدە بولىدىغانلىقى ھەققىدىكى بىلىملەر بولسۇن. بەنى ئىسرائىل بالىلىرىغا ‹ئەمما نوۋېل› (مەنىسى: ئىلاھىمىز بىز بىلەن بىرگە) دېگەن سۆزنى كۆپ ئاڭلىتاتتى.

[175] سۈرە ئال ئىمران، 85 - ئايەت.

[176] ھاكىم رىۋايەت قىلغان.

شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاللاھ تائالا ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئىسىملار ‹ئابدۇللاھ› ۋە ‹ئابدۇررااھمان›دۇر. بالا ئىدراك يېشىغا يەتكەندە، ئۆزىنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ئىكەنلىكى ۋە ئاللاھنىڭ ئۆزىنىڭ رەببى ئىكەنلىكىنى بىلىپ يېتىدۇ».

7. ئىماني تەربىيە

بالىلارغا كىچىكىدىن باشلاپ ئىمانىنىڭ ئاساسلىرىنى، يەنى ئاللاھقا، پەرىشتىلەرگە، ساماۋى كىتابلارغا، پەيغەمبەرلەرگە، قىيامەت كۈنىگە، بارچە ياخشىلىق ۋە يامانلىقلارنىڭ ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدىغانلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈشنى ئۆگىتىش زۆرۈردۇر. شۇنىڭدەك، ئىسلامنىڭ تۈۋرۈكلىرى بولغان كەلىمە شاھادەت، نامىاز، روزا، زاكات ۋە ھەجنى بالىنىڭ چۈشىنىش سەۋىيەسىگە ماس ھالدا ئاددىيلاشتۇرۇپ ئۆگىتىش كېرەك. بۇ ئارقىلىق، بالىلار ئىماني چۈشەنچىلەرنى قەلبىگە سىڭدۈرۈپ، كائىناتتىكى بارلىق ھادىسىلەرنى ئاللاھنىڭ قۇدرىتى، رەھمىتى ۋە نېئىمەتلىرى بىلەن باغلاشنى ئۆگىنىدۇ. نەتىجىدە، بالىلار ئاللاھ تائالانى چىن دىلىدىن ياخشى كۆرۈپ، ئۇنى دائىم ياد ئېتىدىغان، ئاللاھ تائالا بەندىسىنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىنى كۆرۈپ تۇرىدىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلىدىغان بولۇپ يېتىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلماي ئىتائەت قىلىش، تۇزكورلۇق قىلماي شۈكۈر قىلىش، غەپلەتتە قالماي زىكىر قىلىش كېرەكلىكىنى چۈشىنىپ يېتىدۇ. بۇنىڭ نەتىجىسىدە، بالىدا يوشۇرۇن ياكى ئاشكارا بولسۇن ئاللاھتىن قورقىدىغان، ئەيمىنىدىغان ۋە بارلىق ئەھۋالدا ئاللاھقا سەممىي ئىخلاس قىلىدىغان، ئېسىل خىسلەت يېتىلىدۇ.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: «بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلىغىغا مىنگىشىۋالغانىدىم، ئۇ: ‹ئى ئوغلۇم! مەن ساڭا بىرقانچە كەلىمە ئۆگىتىپ قويايى: ئاللاھنى ياد ئېتىپ تۇرغىنىكى، ئاللاھمۇ سېنى ياد ئېتىدۇ؛ ئاللاھنى ھەمىشە ياد ئەتسەڭ، ئاللاھنى كۆز ئالدىڭدىلا تاپسەن. بىر نەرسە سورىماقچى بولساڭ، ئاللاھتىنلا سورىغىن؛ ياردەم

تىلمەكچى بولساڭ، ئاللاھتىنلا تىلىگىن. بىلىپ قويغىنكى، بارلىق كىشىلەر ساڭا پايدا يەتكۈزۈش ئۈچۈن بىرلەشسىمۇ، ئاللاھ ساڭا پۈتۈۋەتكەندىن باشقا ھېچقانداق پايدا يەتكۈزەلمەيدۇ؛ ئەگەر بارلىق كىشىلەر ساڭا زىيان يەتكۈزۈش ئۈچۈن بىرلەشسىمۇ، ئاللاھ ساڭا پۈتۈۋەتكەندىن باشقا ھېچقانداق زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. قەلەملەر كۆتۈرۈلدى، سەھىپىلەر قۇرۇدى (يەنى تەقدىرلەر ئاللىقاچان پۈتۈلۈپ بولدى)» دېدى».[177]

ئىمام تىرمىزىي توپلىغان يەنە بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى بايان قىلىنغان: «ئاللاھنىڭ (بۇيرۇق ۋە چەكلىمىلىرىگە) رىئايە قىلغىنكى، ئۇنى ئالدىڭدىلا تاپىسەن. راھەت – پاراغەتلىك پەيتلەردە ئاللاھنى (ئەمىر - پەرمانلىرىنى ئورۇنلاش ئارقىلىق) تونۇغىنكى، قىيىنچىلىقتا قالغىنىڭدا ئاللاھمۇ سېنى تونۇيدۇ. شۇنى بىلگىنكى، ساڭا پۈتۈلگەن ئىش چوقۇم بېشىڭغا كەلمەي قالمايدۇ، ساڭا پۈتۈلمىگەن ئىشمۇ ھەرگىز ساڭا كېلىپ قالمايدۇ. ھەقىقەتەن، غەلىبە سەۋر ئارقىلىق قولغا كېلىدۇ، نىجاتلىق قىيىنچىلىقتا ئۇلىشىپ كېلىدۇ، قىيىنچىلىقتىن كېيىن ئاسانچىلىق بولىدۇ».

بالىلارغا ئۆگىتىلىشى كېرەك بولغان ئىمانىي مەزمۇنلارنىڭ يەنە بىرى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى ۋە ئىش - ئىزلىرىدۇر. پەيغەمبىرىمىزنىڭ شىجائىتى، سەمىمىي - ساداقىتى، مۇلايىملىقى، سەۋرچانلىقى، ھەممە كىشىگە ئىشەنچلىك ئىكەنلىكى ۋە ئىخلاسمەنلىكى قاتارلىق گۈزەل خىسلەتلىرى چوڭ - كىچىك ھەركىمنىڭ قەلبىگە ئاسانلا سىڭىپ كىرىدۇ. سۈننەتلەرنى بىلىش، ھۆرمەتلەش ۋە ئۇنىڭدىكى ئەدەپ - ئەخلاق، ھالال - ھارام پىرىنسىپلىرىغا ئەمەل قىلىش ئىنسانىنى مۇھاپىزەت قىلىدۇ. مانا بۇ سەۋەبتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاماق يېگەندە قولىنى داستىخانىنىڭ ھەر تەرىپىگە ئۇزىتىۋاتقان بىر بالىنى كۆرگەندە: «ئى ئوغلۇم! ‹بىسمىللاھ› دەپ، ئوڭ قولۇڭ بىلەن، ئۆزۈڭنىڭ ئالدىدىن يېگىن!» دەپ ئەدەپ - قائىدە ئۆگەتكەن.

---

[177] سۈنەن تىرمىزىي، 2516 - ھەدىس.

8. بالىنى پەزىلەتلىك ئىشلارغا ئادەتلەندۈرۈش

ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ «تحفة المودود» ناملىق كىتابىنىڭ 240 - بېتىدە مۇنداق دەيدۇ: «پەرزەنت ئەخلاقىي تەربىيەگە بەكمۇ موھتاج. ئاچچىقى يامانلىق، تارتىنچاقلىق، تەرسالىق، ئالدىراڭغۇلۇق، يەڭگىلتەكلىك، ئويلىماي ئىش قىلىش، شەخسىيەتچىلىك ۋە ئاچ كۆزلۈك قاتارلىق ئىللەتلەر كۆپىنچە ھالدا تەربىيەچىنىڭ بالىنى كىچىك چېغىدا قانداق يېتەكلىگەنلىكىگە ئاساسەن شەكىللىنىدىغان بولۇپ، بۇ خىل خۇي - مىجەزلەر كىچىكىدە تەبىئىتىگە سىڭىپ قالسا، چوڭ بولغاندا ئۆزگەرتىش تەسكە توختايدۇ. گەرچە بۇ ئىللەتلەر بالىنىڭ مىجەزىگە ئايلىنىپ قالسىمۇ، ئۇلارنى چوقۇم تۈزىتىش كېرەك. ئىزچىل كۆڭۈل بۆلۈنسە، بىر كۈنى ئەلۋەتتە ئۆزگەرتكىلى بولىدۇ. سىز ئۇچراتقان نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ ناچار خۇي - پەيلى كۆپىنچە ئەھۋالدا ئۇلارنىڭ كىچىك ۋاقتىدىكى تەربىيەسىنىڭ ياخشى بولمىغانلىقى سەۋەبلىكتۇر».

بالىنى ئويۇن - تاماشا، ناخشا - مۇزىكا، باتىل ۋە خۇراپىي ئەقىدىلەر، بىدئەت ۋە ناچار سۆز - ھەرىكەتلەر بولىدىغان مۇھىتتىن يىراق تۇتۇش كېرەك. كىچىكىدە قۇلىقىغا سىڭىپ قالغان نەرسىلەردىن چوڭ بولغاندا قۇتۇلۇش ئىنتايىن قىيىن، تەربىيەچىنىڭمۇ بالىنى بۇنىڭدىن خالاس قىلىشى خىلىلا تەسكە توختايدۇ. بۇنى ھەل قىلىشنىڭ ئاسان يوللىرىدىن بىرى، ئادەتكە ئايلىنىپ قالغان ئىللەتنىڭ ئورنىغا يېڭى بىر ياخشى ئادەتنى سىڭدۈرۈشتۇر.

تەربىيەچى بالىنى ھەمىشە باشقىلاردىن بىر نەرسە تەمە قىلىشقىلا ئەمەس، بەلكى باشقىلارغا خەير - ئېھسان قىلىشقىمۇ ئادەتلەندۈرۈشى لازىم. بالا پەقەت ئېلىشقىلا كۆنۈپ قالسا، بۇ ئۇنىڭ تەبىئىتىگە سىڭىپ، نەپسانىيەتچى ۋە بېخىل بولۇپ يېتىلىدۇ. تەربىيەچى باشقىلارغا بىر نەرسە بەرمەكچى بولسا، بالىنىڭ قولى بىلەن بېرىپ، سېخىيلىقنىڭ ھۇزۇرىنى ھېس قىلدۇرۇشى كېرەك. يەنە كېلىپ، بالىنى يالغانچىلىق ۋە

خىيانەتتىن خۇددى زەھەردىن ساقلىغاندەك يىراق تۇتۇشى لازىم. بالا بۇ ئىككى ئىللەتكە كۆنۈپ قالسا، ئۇنىڭ دۇنيا - ئاخىرەتلىك بەختىنى ۋەيران قىلىدۇ ۋە ھەرقانداق ياخشىلىقتىن مەھرۇم قالىدۇ.

تەربىيەچى بالىنى ھۇرۇنلۇق، بىكارچىلىق ۋە راھەتپەرەسلىكتىن يىراق تۇتۇپ، ئەمگەككە ۋە تىرىشچانلىققا يۈزلەندۈرۈشى كېرەك. پەقەت زۆرۈر بولغان دەم ئېلىشقىلا رۇخسەت قىلىپ، ئىشقا تەييار تۇرۇشقا كۆندۈرۈشى لازىم، چۈنكى ھۇرۇنلۇق ۋە بىكارچىلىقنىڭ ئاقىۋىتى ۋەيرانچىلىق، نەتىجىسى پۈشايماندۇر. تىرىشچانلىق ۋە جاپالىق ئەمگەكنىڭ مېۋىسى مەيلى دۇنيادا، مەيلى ئاخىرەتتە ياكى ھەر ئىككىلىسىدە بولسۇن، تولىمۇ شېرىن بولىدۇ. دۇنيادا ئەڭ راھەت ياشىغانلار ئاخىرەتتە ئەڭ جاپا تارتقۇچىلاردۇر، دۇنيادا جاپا تارتقان مۇسۇلمانلار ئاخىرەتتە ئەڭ راھەت كۆرگۈچىلەردۇر. دۇنيا - ئاخىرەتنىڭ ئېسىل مەرتىۋىلىرى پەقەت ئاللاھ يولىدا تىرىشىش، پىداكارلىق كۆرسىتىش، شۇنداقلا ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن قىلىنغان ياخشى ئەمەللەر سەۋەبلىك ئۆزىگە كەلگەن مۇسىبەت ۋە جاپا - مۇشەققەتلەرگە سەۋر قىلىش ئارقىلىقلا قولغا كېلىدۇ.

يەھيا ئىبنى ئەبۇ كەسىر شۇنداق دەيدۇ: «بەدەننى راھەتكە كۆندۈرۈپ ئىلىمگە ئېرىشكىلى بولمايدۇ. بالىنى كېچىنىڭ ئاخىرقى پەيتىنى غەنىيمەت بىلىشكە ئادەتلەندۈرۈش كېرەك، چۈنكى بۇ ۋاقىت ئىلاھىي غەنىيمەتلەر تەقسىم قىلىنىدىغان، نېئىمەتلەر تارقىتىلىدىغان، بەرىكەتلىك ۋاقىتلاردۇر. كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا بۇنىڭدىن ئاز ئالدىغانلىرىمۇ بار، كۆپ ئالدىغانلىرىمۇ بار، ھەتتا پۈتۈنلەي مەھرۇم قالدىغانلارمۇ بار. كىچىكىدىن بۇ ۋاقىتنى قەدىرلەشكە كۆنۈپ ئادەتلەنگەن بالىغا چوڭ بولغاندا ئاسان توختايدۇ.

تەربىيەچىلەر بالىنى يېمەك - ئىچمەك، سۆز - ھەرىكەت، ئۇيقۇ ۋە كىشىلەر بىلەن ئارىلىشىشتا چەكتىن ئېشىپ كېتىشتىن

توسۇشى كېرەك. بۇنداق چېكىدىن ئېشىش ئىنسانىنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك مەنپەئەتلىرىنى نابۇت قىلىدۇ. شۇنىڭدەك، بالىنى قورساق ۋە شەھۋانىي ھەۋەسلەرگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلاردىن مۇتلەق يىراق تۇتۇشى لازىم. ئەگەر دەسلەپتە بۇنداق ئىشلارغا يول قويۇلسا، كېيىن ئوڭۇشسىزلىق بولمايدىغان دەرىجىدە بۇزۇلۇپ كېتىدۇ. نۇرغۇن كىشىلەر يۇرەك پارىسى بولغان پەرزەنتلىرىنى تەربىيەلەشكە سەل قاراش، نەپسى - خاھىشلىرىغا يول قويۇش، ھەتتا قوللاپ - قۇۋۋەتلەش ئارقىلىق ئۇلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بەختسىز قىلىپ قويىدۇ. ئۇلارنىڭ ‹بالىمزنى ھۆرمەتلىدۇق› دەپ ئويلىۋالغان بۇ نامۇۋاپىق قىلىقى، ئەمەلىيەتتە بالىسىنى خارلاشتۇر؛ ‹مېھرىبانلىق كۆرسىتىۋاتىمىز› دەپ باھانە كۆرسىتىۋاتقان بۇ ئەقىلسىز قىلمىشى، ئەمەلىيەتتە بالىسىغا قىلىنغان زۇلۇم، ئۇنىڭ يارىماس بولۇپ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ھەسسە قوشۇشتۇر. بالىلاردىكى بۇزۇقچىلىقنىڭ تۈپ يىلتىزىنى ئىزدىسەك، كۆپىنچە ئەھۋالدا دادىلارنىڭ خاتا تەربىيەسىدىن كېلىپ چىقىۋاتقانلىقىنى بايقايمىز».

9. بالىنى يامان ئىش - ھەرىكەتلەردىن توسۇش

ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «بالىنى مەست قىلغۇچى ئىچىملىكلەر ۋە زەھەرلىك چېكىملىكلەردىن، شۇنداقلا ئەخلاقىنى بۇزىدىغان كىشىلەر بىلەن ئارىلىشىش، ئۇلار بىلەن سۆھبەتلىشىش ۋە ئۇلارنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ كېتىشتىن قەتئىي ساقلاش كېرەك. بۇلارنىڭ ھەممىسى پەرزەنتلىرىمىزنى ھالاكەتكە باشلايدىغان ئىشلاردۇر. بۇنداق ئىشلارغا يول قويۇلسا، بالىنىڭ دىنىي تۇيغۇسى سۇسلىشىپ، غۇرۇر ۋە كۈندەشلىك ئېڭى ئاجىزلاپ، نومۇسسىز كىشىگە ئايلىنىپ قالىدۇ. بۇنداق كىشى جەننەتكە كىرەلمەيدۇ.

كۆپىنچە ئاتىلارنىڭ غاپىللىقى ۋە بىپەرۋالىقى سەۋەبىدىن، بالىلار خۇددى كىيىم ئارىسىغا چۈشكەن ئوت ئۇچقۇنى كىيىمنى كۆيدۈرگەندىنمۇ تېز بۇزۇلىدۇ. ھەتتا نۇرغۇن ئاتىلار ئۆز پەرزەنتلىرىگە خۇددى دۈشمەنگە ئوخشاش قاتتىق مۇئامىلە قىلىدۇ.

يەنە نۇرغۇن ئاتىلار پەرزەنتلىرىنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ياخشىلىقلىرىدىن مەھرۇم قىلىپ، ئۇلارنى ئىككىلا ئالەمدە ھالاكەتكە دۇچار قىلماقتا. بۇنىڭ سەۋەبى، ئاتىلارنىڭ ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە بىپەرۋالىق قىلىۋاتقانلىقى، ئۇلارنى زايە قىلىشتىن قورقمىغانلىقى، ئاللاھ ئۇلارغا پەرز قىلغان پايدىلىق ئىلىم ۋە سالىھ ئەمەللەردىن يۈز ئۆرۈگەنلىكىدىندۇر. بۇنىڭ نەتىجىسىدە، ئاتىلار بالىلىرىدىن بەھرىمەن بولالمايۋاتىدۇ، بالىلارمۇ دادىلىرىنىڭ ياخشىلىقىدىن مەھرۇم قېلىۋاتىدۇ.

تەربىيەچىلەر بالىلارنى يىپەك كىيىم كىيىش، ھاراق ئىچىش، ئوغرىلىق ۋە يالغانچىلىقتىن قەتئىي يىراق تۇتۇشى لازىم. چۈنكى، يىپەك كىيىم ئوغۇل بالىنىڭ خاراكتېرىنى بۇزۇپ، خېنىم مىجەز قىلىپ قويىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ‹يىپەك ۋە ئالتۇن ئۈممىتىمنىڭ ئەرلىرىگە ھارام، ئاياللىرىغا ھالال قىلىندى›[178].

بالىلارنىڭ يىپەك كىيىم كىيىشىنىڭ توغرا ياكى خاتا ئىكەنلىكىدە ئۆلىمالار ئارىسىدا ئىككى خىل قاراش مەۋجۇت بولۇپ، ئەڭ كۆچلۈكى يۇقىرىقى قاراشتۇر. گەرچە بالا بالاغەتكە يەتمىگەن بولسىمۇ، تەربىيەچى ئۇنى ھارام ئىشلاردىن چەكلەشكە مەسئۇلدۇر، چۈنكى بالا كىچىك ۋاقتىدا بۇزۇق ئىشلارغا كۆنۈپ قالسا، كېيىن ئۇنى ئۆزگەرتىشى ئىنتايىن مۇشكۇل بولىدۇ.

بەزى ئالىملار: ‹كىچىك بالىنىڭ يىپەك كىيىملەرنى كىيىشى ھارام ئەمەس› دەپ قارايدۇ. ئۇلارنىڭ دەلىلى: ‹بالا تېخى بالاغەتكە يەتمىگەن، خۇددى ئۇلاغنىڭ يىپەك كىيىشى ھارام بولمىغاندەك، بالىنىڭ كىيىشىمۇ ھارام ئەمەس› دېگەندىن ئىبارەت. بۇ ئىنتايىن خاتا سېلىشتۇرما. چۈنكى، بالا ھازىر بالاغەتكە يەتمىگەن بولسىمۇ، بالاغەتكە يېتىش ئالدىدا تۇرۇۋاتىدۇ. شۇڭا، بالا تاھارەتسىز، يالىڭاچ ياكى ناپاك ھالەتتە نامازغا ئوقۇسا بولمىغاندەك، ئۇنىڭ ھاراق ئىچىشى، قىمار ئوينىشى ۋە باشقا ناشايان قىلمىشلارنى قىلىشى دۇرۇس ئەمەس».

[178] سۈنەن تىرمىزي، 1642 - ھەدىس؛ سۈنەن نەسائي، 5053 - ھەدىس.

يامان ئىشلارنى توسۇشتا مەنپەئەتكە رىئايە قىلىش پىرىنسىپى

بالاغەتكە يەتمىگەن بالا تېخى شەرئەت ئەھكاملىرىغا مۇكەللەپ بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ھاراق ئىچىش، يېپەك كىيىم كىيىش ياكى ئالتۇن زىبۇزىننەت تاقاش قاتارلىق ئىشلار گۇناھ ھېسابلانمايدۇ. لېكىن، بۇ ئىشلار يەنىلا يامان قىلمىشلار قاتارىدىن بولغانلىقى ئۈچۈن، ئاتا - ئانىسى ياكى تەربىيەچىسى ئۇنى بۇلاردىن قەتئىي چەكلىشى لازىم. ئەگەر چەكلىمىسە، گۇناھ بالىغا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ تەربىيەسىگە مەسئۇل بولغان كىشىلەرگە بولىدۇ. يامان ئىشلاردىن توسۇش مەنپەئەتنى قولغا كەلتۈرۈش ۋە زىيانىنى دەپئى قىلىش پىرىنسىپىغا ئۇيغۇن بولۇشى كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن، ياخشىلىققا بۇيرۇپ، يامانلىقتىن توسۇش پىرىنسىپلىرىنى چۈشىنىش ۋە ئۇنىڭ ئەدەپ - قائىدىلىرىگە رىئايە قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ. ئالىملار قۇرئان ۋە سۈننەتتىكى دەلىللەردىن بۇ ھەقتە تۆۋەندىكىدەك مۇھىم قائىدىلەرنى يەكۈنلىگەن:

● زىيانىنىڭ ئالدىنى ئېلىش مەنپەئەتنى قولغا كەلتۈرۈشتىن ئەۋزەل.

● ئىككى مەنپەئەت توقۇنۇشۇپ قالغاندا ۋە ئىككىلىسىنى قولغا كەلتۈرۈش مۇمكىن بولمىغاندا، كىچىك مەنپەئەتنى قۇربان قىلىپ، چوڭ مەنپەئەتنى قولغا كەلتۈرۈش مۇھىم.

● ئىككى زىيانغا دۇچ كەلگەندە، ئىككىلىسىنى دەپئى قىلىش مۇمكىن بولمىسا، چوڭراق زىيانىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، كىچىك زىيانىنى تاللاش كېرەك.

● زىيانلىق ئىشلارنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، زۆرۈرىيەت تۈپەيلىدىن بەزى چەكلەنگەن ئىشلارغا ۋاقىتلىق رۇخسەت قىلىنىدۇ.

● زۆرۈرىيەت – مەجبۇرلانغان دائىرىدىلا چەكلىنىدۇ.

شەرئەت قانۇن - پەرىنسىپلىرىغا رىئايە قىلىش چوڭ - كىچىك ھەركىمنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك مەنپەئەتلىرىنى رويابقا چىقىرىدۇ. ناۋادا يامان قىلمىشلار ئەۋج ئېلىپ، ۋەزىيەت كونترول قىلغۇسىز ھالەتكە يېتىپ، نۇرغۇن قېيىنچىلىقلارنى كەلتۈرۈپ چىقارغان بولسا، بۇنداق ئەھۋالدا بىر يامان ئىشنى ئۇنىڭدىنمۇ چوڭ يامانلىق بىلەن توسماسلىقىمىز، شۇنداقلا يامان ئىش - ھەرىكەتلەرنىڭ تېخىمۇ ئېغىر ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشىدىن ساقلىنىشىمىز لازىم. شەرئىي جەھەتتىن مەنپەئەتسىز ئىشلار ئۈچۈن ئۆزىمىزنى ئاۋارە قىلىش ياكى «يامانلىقنى توستۇم» دەپ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمىز ۋە مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزغا ئازار بېرىش توغرا ئەمەس. بالىلارنى ياكى چوڭلارنى يامان ئىشلاردىن توسۇشتا جۇشقۇن ھېسسىيات ياكى ياخشى نىيەتكىلا تايىنىۋېلىشقا بولمايدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن يەنە سەممىي نىيەت، توغرا ئۇسۇل ۋە ئىزچىل نازارەت قىلىش ئەڭ مۇھىم. شۇڭلاشقا، بۇ مەسئۇلىيەتنى لايىقىدا ئادا قىلىش ئۈچۈن، ئىسلامىي تەربىيە پېرىنسىپلىرىنى چوڭقۇر چۈشىنىش ۋە ئۇنىڭ ھەر تەرەپلىمە مەزمۇنلىرىنى تولۇق ئىگىلەش لازىم.

10. بالىلارغا ئەدەپ - ئەخلاق ئۆگىتىشنىڭ ۋاجىپلىقى

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئى مۇئمىنلەر! ئۆزۈڭلارنى ۋە بالىچاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار»[179].

ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «بالىلىرىڭلارغا ئىلىم ۋە ئەدەپ - ئەخلاق ئۆگىتىڭلار».

ھەسەن بەسرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «بالىلارنى ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشقا بۇيرۇڭلار ۋە ياخشىلىق ئۆگىتىڭلار!».

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بالىلىرىڭلارنى

[179] سۈرە تەھرىم، 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

يەتتە يېشىدا نامازغا بۇيرۇڭلار، ئون يېشىدا ئوقۇمىسا ئۇرۇڭلار ۋە ئۇلارنىڭ ياتاقلىرىنى ئايرىۋېتىڭلار»[180].

سۇفيان سەۋرىي رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «دادا پەرزەنتىنى سۇننەتنى ئۆگىنىشكە تەرغىپ قىلىشى لازىم، چۈنكى دادا بالىسىغا مەسئۇلدۇر. سۇننەت ئۇلۇغ شەرەپتۇر. كىمكى سۇننەت ئارقىلىق دۇنيانى كۆزلىسە دۇنياغا، ئاخىرەتنى كۆزلىسە ئاخىرەتكە ئېرىشىدۇ».

ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق تەكىتلىگەن: «پەرزەنتىڭگە ئەدەپ ئۆگەتكىن، چۈنكى قىيامەت كۈنى سەن ئۇنىڭغا قانداق ئەدەپ - ئەخلاق ۋە ئىلىم - مەرىپەت ئۆگەتكەنلىكىڭدىن سورىلىسەن. ئوغلۇڭ بولسا ساڭا قىلغان ياخشىلىقى ۋە ئىتائىتىدىن سورىلىدۇ».

بەزى ئالىملار مۇنداق نەسىھەت قىلغان: «ئوغلۇڭغا ھەر كۈنى يەتتە قېتىم ئوينىشىپ بەرگىن، يەتتە قېتىم ئەدەپ ئۆگەتكىن ۋە يەتتە قېتىم ھەمراھ بولغىن!».

سەئىد ئىبنى مەنسۇرنىڭ نەقىل قىلىشىچە، ھەزم ئۇنىڭغا مۇنداق دېگەن: ھەسەن بەسرىيدىن ئاڭلىشىمچە، كەسىر ئىبنى زىياد ئۇنىڭدىن:

— «ئۇلار: ‹ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ئاياللىرىمىز ۋە ئەۋلاتلىرىمىز ئارقىلىق شادلىق بېغىشلىشىڭنى (يەنى بىزگە ساڭا ئىتائەتمەن پەرزەنت ئاتا قىلىشىڭنى) تىلەيمىز، بىزنى تەقۋادارلارنىڭ پېشۋاسى (يەنى تەقۋادارلارنىڭ نەمۇنىسى، ياخشىلىققا دەۋەت قىلغۇچى) قىلغىن› دەيدۇ»[181] دېگەن ئايەتتىكى «شادلىق» بۇ دۇنيادىكىنى كۆرسىتەمدۇ ياكى ئاخىرەتتىكىنىمۇ؟ — دەپ سورىغاندا، ھەسەن بەسرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ:

— ئۇ مۇشۇ دۇنيادىكى شادلىقنى كۆرسىتىدۇ. مۇسۇلمان

[180] مۇسنەدى ئەھمەد، 6402 - ھەدىس؛ سۇنەن ئەبى داۋۇد، 418 - ھەدىس.

[181] سۈرە فۇرقان، 74 - ئايەت.

كىشىگە نىسبەتەن پەرزەنتى، ئاتىسى، دوستى ۋە قېرىندىشىنىڭ ئاللاھقا ئىتائەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈشتىنمۇ خۇشاللىنارلىق ئىش يوق. بۇ شادلىق ئۇ كىشىگە ئايالى، قېرىندىشى ۋە دوست - يارەنلىرىنىڭ ئاللاھقا ئىتائەتمەنلىكىنى كۆرسىتىشىدۇر، — دەپ جاۋاب بەرگەن.

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاگاھ بولۇڭلاركى، سىلەرنىڭ ھەممىڭلار پادىچى، ھەممىڭلار ئۆز پادىلىرىڭلاردىن ھېساب بېرىسىلەر. ئەمىر ئۆز خەلقىگە نىسبەتەن پادىچى بولۇپ، ئۇلار ھەققىدە ھېساب بېرىدۇ؛ ئەر كىشى ئۆز ئائىلىسىگە نىسبەتەن پادىچى بولۇپ، ئۇمۇ ئۆز ئائىلىسىدىن ھېساب بېرىدۇ؛ ئايال كىشى ئېرىنىڭ ئۆيى ۋە بالىسىغا نىسبەتەن پادىچى بولۇپ، ئۇمۇ ئۆز پادىسىدىن ھېساب بېرىدۇ؛ قۇلمۇ خوجايىنىنىڭ مال - مۈلكىگە مەسئۇل بولۇپ، ئۇمۇ ئۇنىڭدىن ھېساب بېرىدۇ. ئاگاھ بولۇڭلاركى، سىلەرنىڭ ھەممىڭلار پادىچى، ھەممىڭلار ئۆز پادىلىرىڭلاردىن ھېساب بېرىسىلەر»[182].

شۇنىڭ ئۈچۈن، پەرزەنتلىرىمىزنىڭ ئىسمىنى گۈزەل ۋە مەنىلىك قويۇش، ئۇلارغا ئېسىل ئەدەپ - ئەخلاقلارنى ئۆگىتىش ۋە بالاغەتكە يەتكەندە نىكاھلىنىشىغا ياردەم قىلىش قاتارلىق مۇھىم مەسئۇلىيەتلەرنى ئادا قىلىش ئاتىلارغا ۋاجىپتۇر.

ئەدەپ - ئەخلاق ۋە تەربىيە ھەققىدىكى ھېكمەت دۇردانىلىرى

ئىسلام تولىمۇ غېرىب ھالغا چۈشۈپ قالغان بۈگۈنكى كۈندە كىشىلەرنىڭ ئىدىيە ۋە پىكىرلىرىدىمۇ دۇنيا ئىشلىرىنىڭ ئاخىرەت ئىشلىرىدىن ئايرىۋېتىلىشى ئەدەپ - ئەخلاق ۋە تەربىيە روھىنىڭ يوقىلىشىغا سەۋەب بولماقتا. نەتىجىدە، تەربىيەچىلەر ئەدەپ - ئەخلاق ئىلمى ۋە پىسخولوگىيە پەنلىرىنى ئۆگەنگەن

[182] بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

تەقدىردىمۇ، ئاللاھنىڭ كىتابى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆننىتىدە كەلگەن نۇرغۇن تەربىيە پىرىنسىپلىرىدىن بىخەۋەر قالدى. ئۆز رەببىنىڭ ئەخلاق ئۆلچىمىدىن يىراق روھقا ئىگە ئادەم قانداقمۇ تەربىيەچى بولالىسۇن!؟

شۇنىڭ ئۈچۈن، بەزى تەربىيەچىلەردىن:

— سەن ئارستوتېلنىڭ نەپس تەربىيەسى ھەققىدىكى كىتابلىرىنى ئوقۇدۇڭمۇ؟ — دەپ سورالغاندا، ئۇلار:

— ياق، مەن مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللاھ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام) نىڭ نەپس تەربىيەسى ئىلمىنى ئوقۇدۇم، — دەپ جاۋاب بەرگەن.

شۇبھىسىزكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىزگە قالدۇرۇپ كەتكەن نەپس تەربىيەسى ۋە ئەدەپ - ئەخلاق ھەققىدىكى ئۇگۇتلىرى ئەڭ مۇكەممەل ئىلىمدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «(ئى مۇھەممەد!) سەن ھەقىقەتەن بۈيۈك ئەخلاققا ئىگىسەن»[183]؛ «(ئۇ) ئۆز نەپسى خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ. پەقەت ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان ۋەھىينىلا سۆزلەيدۇ»[184].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ۋە ئۇلارغا ياخشىلىق بىلەن ئەگەشكەنلەر مۇشۇ قۇرئان ۋە سۈننەتتىن ئىبارەت سۆزۈك بۇلاقتىن ئىچكەن، كېيىنكى پازىللارمۇ بالىلىرىنى مۇشۇ ئاساستا تەربىيەلەشكە تىرىشىپ كەلگەن. شۇبھىسىزكى، ئۇلارنىڭ قوللانغان تەربىيە ئۇسۇللىرى ۋە پىرىنسىپلىرى پەيلاسوپلارنىڭ ھايۋانلار ئۈستىدە قىلغان تەجرىبىلەردىن چىقىرىلغان نەزەرىيەلىرىدىن كۆپ ئەۋزەلدۇر.

بۇ جەھەتتە نەقىل قىلىنغان بىرقانچە ئۆرنەكلەر:

(1) ئۇقبە ئىبنى ئەبۇ سۇفيان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ئوغلىنى ئۈستازغا تاپشۇرغاندا مۇنداق دېگەن ئىكەن: «ئوغلۇمنى ئىسلاھ

[183] سۈرە قەلەم، 4 - ئايەت.

[184] سۈرە نەجم، 3 – 4 - ئايەتلەر.

قىلىشىڭنىڭ تۈنجى قەدىمى ئۆزۈڭنى ئىسلاھ قىلىش بولسۇن. چۈنكى، ئۇلارنىڭ كۆزى سېنىڭ كۆزۈڭگە تىكىلگەندۇر. سەن ياخشى دەپ قارىغان نەرسە ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ياخشى، سەن يامان دەپ قارىغان نەرسە ئۇلارنىڭ نەزىرىدە يامان بولىدۇ. ئۇلارغا دانالارنىڭ ھېكايىلىرىنى ۋە ئەخلاق - پەزىلەتلىك كىشىلەرنىڭ خىسلەتلىرىنى ئۆگەتكىن. مېنىڭ نامىمنى تىلغا ئېلىپ تۇرۇپ ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرغىن، ئەمما مەن يوق يەردە مۇۋاپىق رەۋىشتە ئەدەپلەپ قويغىن. ئۇلارغا نىسبەتەن كېسەلنى ئېنىقلىماي تۇرۇپ دورا بەرمەيدىغان تېۋىپقا ئوخشاش بولغىن. ماڭا باھانە كۆرسىتىمەن دەپ يۈرمىگىن، چۈنكى مەن ساڭا ئىشىنىمەن».

(2) ھارۇن رەشىد ئوغلى مۇھەممەد ئەمىنىنى ئۇستازغا تاپشۇرغاندا مۇنداق دېگەن ئىكەن: «ئى ئەھمەر! مۇئمىنلەرنىڭ ئەمىرى ساڭا ئۆزىنىڭ جىگەر پارىسى ۋە قەلبىنىڭ مېۋىسىنى تاپشۇردى. سەن ئۇنىڭغا ئۆز ھوقۇقۇڭنى يۈرگۈزگىن، ئۇ ساڭا ئىتائەت قىلسۇن. مۇئمىنلەرنىڭ ئەمىرىنىڭ ئۇمىدىنى ئاقلىغىن، ئۇنىڭغا قۇرئان ئۆگەتكىن، تارىخىي ۋەقەلەرنى چۈشەندۈرگىن، شېئىر يادلاتقۇزغىن، سۈننەتلەردىن تەلىم بەرگىن، سۆز قىلىشنىڭ ئورنى ۋە پەيتىنى كۆرسەتكىن، ئورۇنسىز كۈلۈشتىن توسقىن، ھەر ۋاقتىڭنى ئۇنىڭغا مەنپەئەتلىك ئىلىم ئۆگىتىش بىلەن ئۆتكۈزگىن، ئەمما زېھنىنى چارچىتىپ قويماسلىق ئۈچۈن، ھەددىدىن زىيادە يۈكلىمىگىن، بەك كەڭ قورساقمۇ بولۇپ كەتمىگىن، مۇلايىملىق ۋە سەممىيلىك بىلەن مۇئامىلە قىلغىن. ئەگەر بۇنداق ياخشى مۇئامىلىگە بويۇنتاۋلىق قىلسا، قاتتىق قول بولغىن!».

(3) ئابدۇلمەلىك ئىبنى مەرۋان ئوغلىنىڭ ئۇستازىغا مۇنداق دېگەن: «شاگىرتلىرىڭغا قۇرئاننى قانداق ئۆگەتكەن بولساڭ، راستچىللىقنىمۇ شۇنداق ئۆگەتكىن! گۈزەل ئەخلاقلارغا يېتەكلىگىن. ئۇلارغا جەسۇرلۇق ۋە مەردلىككە تەرغىب قىلىدىغان شېئىرلارنى يادلاتقۇزغىن. مۆتىۋەر كىشىلەر ۋە ئىلىم ئەھلىلىرى بىلەن سۆھبەتداش قىلغىن. ئەخلاقسىز، ھۈرۈن ۋە لايغەزەل كىشىلەردىن يىراق تۇتقىن، چۈنكى ئۇلار

جەمئىيەتنىڭ ئەڭ ناچار كىشىلىرىدۇر. شاگىرتلىرىڭنى كىشىلەر ئالدىدا ئىززەتلىگىن، يالغۇز قالغاندا نەسىھەت قىلغىن، يالغان سۆزلىسە جازالىغىن. چۈنكى، يالغانچىلىق پاسىقلىققا، پاسىقلىق بولسا دوزاختا باشلايدۇ».

(4) دانىشمەنلەرنىڭ بىرى ئوغلىنىڭ ئۇستازىغا: «بالىلار بىر ئىلىمنى پۈختا ئىگىلىمەي تۇرۇپ، ئۇلارنى باشقا بىر ئىلىمگە يۆتكىمىگىن، چۈنكى بىر ۋاقىتتا بىرقانچە خىل ئىلىمنىڭ قۇلاققا قۇيۇلۇشى ۋە زېھنىگە تىقىلىشى چۈشىنىشنى قىينىلاشتۇرىدۇ» دېگەن.

(5) بەزىلەر ئوغۇل بالىنىڭ تەربىيەسى ھەققىدە مۇنداق دېگەن: «بالا مەكتەپتە ئەخلاق - پەزىلىتى گۈزەل، ئادەتلىرى ياخشى بالىلار بىلەن بىرگە بولسۇن، چۈنكى بالا ئۆز تەڭتۇشلىرىدىن تېزرەك يۇقتۇرىدۇ، چوڭلارغا قارىغاندا ئۆز تەڭتۇشلىرىنىڭ تەسىرىگە بەكرەك ئۇچرايدۇ ۋە شۇلار بىلەن تېخىمۇ يېقىن مۇناسىۋەت ئورنىتىدۇ».

(6) ھىشام ئىبنى ئابدۇلمەلىك ئوغلىنىڭ ئۇستازى سۇلايمانغا مۇنداق دېگەن: «بۇ ئوغلۇم كۆزۈمنىڭ قارچۇغى، يۈرىكىمنىڭ پارىسىدۇر. ئۇنىڭ تەربىيەسىنى ساڭا تاپشۇردۇم. تەقۋادارلىقنى لازىم تۇتقىن، ئامانەتنى ياخشى ئادا قىلغىن. تۇنجى تەۋسىيەم شۇكى، ئۇنىڭغا قۇرئان كەرىمنى ئۆگەتكىن، ئاندىن سالىھ ۋە ئەخلاقلىق كىشىلەرنىڭ ئەڭ ئېسىل شېئىرلىرىنى يادلاتقۇزغىن. ئۇنى ئەرەب قەبىلىلىرى ئارىسىدا تەربىيەلىگىن. فىقھى، دەۋەت قىلىش ماھارىتى ۋە جەڭنامىلەردىن تەلىم بەرگىن».

(7) بىر دانا ئانا قىزىغا مۇنداق دېگەن: «ئى قىزىم! شۇنى بىلگىنكى، ئەگەر بىرەر ئايال ئاتا - ئانىسىنىڭ بايلىقى سەۋەبلىك نىكاھتىن بىھاجەت بولالىغان بولسا، مەن تامامەن بىھاجەت بولغان بولاتتىم. بىراق، ئايالىلار ئەرلەر ئۈچۈن، ئەرلەرمۇ ئايالىلار ئۈچۈن يارىتىلغان. ئى قىزىم! ساڭا ئون خىسلەتنى تەۋسىيە قىلىمەن، بۇلارنى مەڭگۈلۈك بايلىقىڭ

قىلىپ ساقلىغىن:

بىرىنچى، قانائەتچان بولغىن، ئاددىي – سادىدا تۇرمۇشقا رازى بولۇپ ياشاشنى ئۆگەنگىن!

ئىككىنچى، ئېرىڭنىڭ سۆزىنى دىققەت بىلەن ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغىن!

ئۈچىنچى، ئېرىڭنىڭ كۆزى چۈشىدىغان جايلارغا ئالاھىدە دىققەت قىلغىن، ئۇ ساڭا قارىغاندا سەندىن پەقەت گۈزەللىكنىلا كۆرسۈن!

تۆتىنچى، ئۆزۈڭنى پاكىز تۇتقىن، ئېرىڭ سەندىن پەقەت خۇش پۇراقنىلا ھىدلىسۇن!

بەشىنچى، ئېرىڭنىڭ تاماق ۋاقتىغا رىئايە قىلغىن، تاماقنى ھەمىشە ئۇنىڭ ئادىتى بويىچە تەييارلا. چۈنكى، ئاچلىق غەزەپ ئوتىنى تۇتاشتۇرىدۇ.

ئالتىنچى، ئېرىڭنىڭ ئۇيقۇ ۋاقتىنى قەتئىي ھۆرمەت قىلغىن، ئۇنىڭ راھەت ئۇخلىشى ئۈچۈن ئىشىڭنى ۋاقتىدا تۇڭەتكىن. چۈنكى، ئۇيقۇسىزلىق كۆڭۈلسىزلىك ۋە جېدەل - ماجىرانىڭ مەنبەسىدۇر.

يەتتىنچى، ئېرىڭنىڭ مال - مۈلكىنى كۆز قارىچۇقۇڭدەك ئاسرىغىن، ئىسراپچىلىقتىن ۋە زىيان سېلىپ قويۇشتىن ساقلانغىن!

سەككىزىنچى، ئېرىڭنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىغا چىن كۆڭلۈڭدىن مېھرىبانلىق كۆرسەتكىن، ھۆرمەت قىلغىن ۋە ياخشى مۇئامىلىدە بولغىن!

توققۇزىنچى، ئېرىڭنىڭ بۈيرۇقىغا بويسۇنغىن، ئۇنىڭغا قارشى چىقما ۋە گەپ قايتۇرۇپ تاكالالاشما. چۈنكى، ئىتائەتسىزلىك ئۇنى غەزەپلەندۈرىدۇ.

ئونىنچى، ئېرىڭنىڭ سىرلىرىنى زىنھار باشقىلارغا

تىنمىغىن. ئەگەر سىرلىرىنى سىرتقا يېيىۋەتسەڭ، رەنجىتىپ قويىسەن. ئېرىنىڭ سىرىنى ئاشكارىلاش ئەر - ئايالىلار ئارىسىدىكى ساداقەتنى دەز كەتكۈزىدۇ ۋە ئائىلىدىكى ئىشەنچنى يوقىتىدۇ».

مۇشۇ نەسىھەتنىڭ يەنە بىر ۋارىيانتىدا: «سەن ئۇنىڭ دېدىكىدەك خىزمەتچىدە بولغىن، ئۇ سېنىڭ ساداقەتچىگە مەھلىيا بولسۇن» دېيىلگەن.

بۇ تەۋسىيەلەرنى ئەڭ گۈزەل يەكۈنلەيدىغىنى لوقمان ھەكىمنىڭ ئوغلىغا قىلغان نەسىھىتىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «ئۆز ۋاقتىدا لوقمان (ھەكىم) ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ: ‹ئى ئوغۇلچىقىم، ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرمىگىن، شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن زور گۇناھتۇر› دېدى»[185]. ئايەتنىڭ داۋامىدا يەنە مۇنداق دەيدۇ: «(لوقمان ئېيتتى): ‹ئى ئوغۇلچىقىم! قىلمىشىڭ قىچا چاغلىق نەرسە بولۇپ، ئۇ ئۇيۇل تاشنىڭ ئىچىدە (يەنى ئەڭ مەخپىي جايدا) يا ئاسمانلارنىڭ قېتىدا ياكى زېمىننىڭ ئاستىدا بولسىمۇ، ئاللاھ ئۇنى ھازىر قىلىدۇ (ئۇنىڭ ھېسابىنى ئالىدۇ). ئاللاھ ھەقىقەتەن ئىنچىكە كۆزەتكۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەرداردۇر. ئى ئوغۇلچىقىم! نامازنى (ۋاقتىدا تەئدىل ئەركان بىلەن) ئوقۇغىن، (كىشىلەرنى) ياخشىلىققا بۇيرۇغىن، يامانلىقتىن توسقىن، ساڭا يەتكەن كۈلپەتلەرگە سەۋر قىلغىن (چۈنكى ھەقىقەتكە دەۋەت قىلغۇچى ئەزىيەتلەرگە ئۇچرايدۇ)، بۇ ھەقىقەتەن قىلىش ئۇچۇن ئىرادە تىكلەشكە تېگىشلىك ئىشلاردىندۇر. كىشىلەردىن مەنسىتمەسلىك بىلەن يۈز ئۆرۈمىگىن، زېمىندا غادىيىپ ماڭمىغىن، ئاللاھ ھەقىقەتەن ھاكاۋۇر، ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ. ئوتتۇرھال ماڭغىن، ئاۋازىڭنى پەسلەتكىن، ئاۋازلارنىڭ ئەڭ زېرىكەرلىكى ھەقىقەتەن ئېشەكلەرنىڭ ئاۋازىدۇر›»[186].

---

[185] سۈرە لوقمان، 13 - ئايەت.

[186] سۈرە لوقمان، 16 - ئايەتتىن 19 - ئايەتكىچە.

11. پەرزەنتنى ئەدەپلەشتە باسقۇچلۇق ئۇسۇل قو للنىش

پەرزەنت تەربىيەسىدە بەزى كىشىلەر بالىلىرى خاتالىق ئۆتكۈزگەن ھامان ئۇرۇش، ئوت بىلەن قورقۇتۇش ياكى كۆيدۈرۈش قاتارلىق قوپال ئۇسۇللارنى قوللىنىدۇ. چوڭلارغىمۇ مۇۋاپىق كەلمەيدىغان بۇ خىل قىلمىشلار قەلبى يۇمران كىچىك بالىلارغا قانداقمۇ ماس كەلسۇن!؟ شۇڭا، تەربىيە بېرىش زۆرۈرىيىتى تۇغۇلغاندا، چوقۇم تەرتىپلىك، باسقۇچلۇق ئۇسۇل قوللىنىش، دەسلەپتە بالىنىڭ خاتالىقىنى چۈشەندۈرۈش، ئاندىن ئەمەلىي تۈزىتىش لازىم.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە ئەڭ توغرا ۋە نەمۇنىلىك تەربىيە ئۇسۇللىرىنى قالدۇرۇپ كەتكەن. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «ھەسەن ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بىر تال سەدىقە خورمىسىنى ئېلىپ ئېغىزىغا سالغان ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەسەنگە: ‹تۆكۈر، تۆكۈر! بىزنىڭ سەدىقە يېمەيدىغانلىقىمىزنى بىلمەمسەن؟› دېدى»[187].

ئابدۇرراھمان ئىبنى ئەبۇ ئەلقەمە رەھىمەھۇللاھ دادىسىدىن (دادىسى پارسىلىق بىر ئازادگەردە ئىدى) نەقىل قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۆھۈد غازىتىغا قاتناشقان ۋاقىتتا، مۇشرىكلاردىن بىرىنى ئۆلتۈرۈپ، ئاندىن پەخىرلەنگەن ھالدا: ‹مېنى كۆرۈپ قويۇڭلار، مەن پارس يىگىتىمەن!› دېگەنىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا قاراپ: ‹ئۇنداق دېمەي، مەن ئەنسارىي يىگىتمەن، دېگەن بولساڭچۇ؟!› دېدى»[188].

ئەبۇ سەئىد خۇدرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوي سويۇشنى ياخشى بىلمەيدىغان بىر بالىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ: ‹بۇياققا ئۆتۈپ

[187] سەھىيھۇل بۇخارىي، 1396 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 2743 - ھەدىس.

[188] سۇنەن ئەبى داۋۇد، 4458 - ھەدىس.

تۇرغـــن، مـــەن ســـاڭا كۆرســـتـــپ قويـــاي› دەپ، قولـــنـــى تېـــرە بـــلـــەن گـۆشـــنـــڭ ئارىلىقىغا كىرگـــۈزۈپ، قولتۇقىغىچە ســـويۇپ كۆرســـتـــپ قويـــدى. ئاندىـــن كېيىـــن بېرىـــپ جامائەتكـــە نامـــاز ئوقـــۇپ بـــەردى، قايتـــا تاهـــارەت ئالمـــدى».[189]

بـــالا ئۆگـــنـــپ بولـــۇپ، مەســـلـــنـى هـــل قىلىشـــنـى چۈشـــەنگەندىن كېيىـــنـمـــۇ خاتالىقىـــنـى داۋاملاشتۇرســـا، ئۇنىڭغـــا قامچىـــنـى كۆرســـتـــپ ئاگاھلاندۇرۇشـــقا بولـــدۇ. ئـمـــام بۇخارىي «ئەدەبۇل مۇفرەد» ناملىق ئەســـىرىدە، ئىبـــنـى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن نەقىل قىلىشـــچە، «پەيغەمبەر ئەلەيھىســـالام ئۆيگە قامچـــا ئېســـپ قويۇشـــقا بۇيرۇغـــان».

شـــۇنـــڭدەك، قۇلـــقـــنـــى تارتـــپ ئاگاھلاندۇرۇشـــقـمـــۇ بولـــدۇ. بـــۇ هەقتـــە ئابدۇلـــلاھ ئىبـــنى بۇســـر ئەلمـــازىنـــي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنـــداق دەيـــدۇ: «ئانـــام مـــەندىـــن پەيغەمبـــەر ئەلەيھىســـالامغا بـــىـــر ســـاپ ئـــۈزۈم ئەۋەتكەنـــدى، مـــەن ئۇنـــى يەتكۈزۈپ بېرىشـــتـــن بـــۇرۇن يولـــدا ئـــازراق يەۋالدىـــم. يېتـــپ بارغـــنـمـــدا پەيغەمبـــەر ئەلەيھىســـالام قۇلـــقـمـــدىـــن يېنىككـــنـــە تارتـــپ تـــۇرۇپ: ‹ئـــى ئالدامچـــى!› دەپ قويـــدى».[190]

ئەگـــەر بـــالا بـــۇ ئۇســـۇللار بىلەنمـــۇ خاتالىقىدىـــن يانمىســـا، زەخىملەندۇرمەيدىغـــان دەرىجـــدە ئۇرۇشـــقا بولـــدۇ. بـــراق، ئۇرۇشـــنـــڭ ســـۇنىنەتتە بايان قىلىنغان قائىدە - پىرىنسىپلىرىغا رىئايـــە قىلىـــش زۆرۈر:

- بالـــنـى ئۇرۇش ئون ياشتـــن كېيىـــن باشلىنىشى؛
- ئەڭ كـــۆپ بولغاندا ئون قامچا ئۇرۇش؛
- يۇز، باش ۋە ئەۋرىتـــگە ئۇرماسلىق؛
- ئۇرۇش نورمال چەكتـــن ئېشـــپ كەتمەسلىكى؛
- تىللاش ۋە ھاقارەتلەشتـــن ساقلىنىش؛

[189] سۇنەن ئەبى داۋۇد، 157 - ھەدىس.

[190] ئىبنى سۇنىنـي رىۋايەت قىلغان.

● ئۇرۇش نورمال بولۇشى، بەدىنىدە زەخىم ياكى سۇنۇق پەيدا قىلماسلىقى؛

● بالا ئاللاھنى زىكىر قىلسا، ئۇرۇشتىن دەرھال توختاش كېرەك.

بۇ ھەقتە ئەبۇ سەئىد خۇدرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەردىن بىرىڭلار خىزمەتچىسىنى ئۇرۇۋاتقاندا، ئەگەر ئۇ ئاللاھنى تىلغا ئېلىپ قالسا، دەرھال قولۇڭلارنى يىغىڭلار».[191]

ئۇرۇش ھەرگىزمۇ دەردىنى چىقىرۋېلىش ياكى ئىنتىقام ئېلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى توغرا يولغا باشلاش ۋە ئەدەپلەپ قويۇش ئۈچۈندۇر. شۇڭا، ئوتتا كۆيدۈرۈش ياكى بەدەننى مېيىپ قىلۋېتىش قاتارلىق ئېغىر زىيانكەشلىكلەر قەتئىي چەكلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنداق رەھىمسىز مۇئامىلىلەردىن قاتتىق توسقان.

12. بالا ھاياتىنىڭ قوغدىلىش ھەققى

بالا دۇنياغا كەلگەندىن تارتىپ، تاكى بالاغەتكە يەتكۈچە ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۇنى قوغداش ۋە تۇرلۇك زىيان - زەخمەتلەردىن ساقلاش مەجبۇرىيىتى بار. بۇ مەجبۇرىيەت يالغۇز بالىنىڭ جىسمانىي ساغلاملىقىنىلا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ روھىي ساغلاملىقىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ ھەقتە شەرىئەتتە نۇرغۇن دەلىللەر كەلگەن:

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئاياللار بىلەن ئۇنسى - ئۇلپەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ) ئۇلارنى سىلەرنىڭ ئۆز تىپىڭلاردىن ياراتقانلىقى، ئاراڭلاردا (يەنى ئەر - خوتۇن ئارىسىدا) مېھىر - مۇھەببەت ئورناتقانلىقى ئاللاھنىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم

[191] سۇنەن تىرمىزىي، 1873 - ھەدىس.

ئۇچۇن، شەك ـ شۇبھىسىزكى، بۇنىڭدا نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار»[192]؛ «كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ باللىرىڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار. ئۇلارنىڭ ۋە سىلەرنىڭ رىزقىڭلارنى بىز بېرىمىز، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش ھەقىقەتەن چوڭ گۇناھتۇر»[193]؛ «(كىملەركى) ئۆزلىرىدىن قېلىپ قالىدىغان كىچىك باللىرى بولۇپ، ئۇلاردىن قانداق ئەندىشە قىلىدىغان بولسا، باشقىلارنىڭ قېلىپ قالغان كىچىك باللىرى ئۈچۈنمۇ شۇنداق ئەندىشە قىلسۇن، (يېتىملەرنىڭ ئىشىدا) ئاللاھتىن قورقسۇن ۋە توغرا سۆزنى ئېيتسۇن»[194].

ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىراۋنىڭ ئۆزىگە قاراشلىق كىشىلەرنىڭ (خىراجىتىنى) قىسىپ قويۇشى يېتەرلىك گۇناھتۇر».[195]

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم: «سىلەرنىڭ ھەممىڭلار پادىچى ۋە ئۆز پادىلىرىڭلاردىن ھېساب بېرىسىلەر».[196]

ئەبۇ سەئىد خۇدرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمنىڭ ئۇچ قىز ياكى ئۇچ ھەمشىرىسى ۋە ياكى ئىككى قىز ياكى ئىككى ھەمشىرىسى بولۇپ، ئۇلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلسا، ئۇلارنىڭ تۇرلۇك ئېغىرچىلىقلىرىغا سەۋر قىلسا ۋە ئۇلار ھەققىدە ئاللاھتىن قورقسا، جەننەتكە كىرىدۇ».[197]

بالا ئاغرىپ قالسا، ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئۇنى داۋالىتىشقا سەل

[192] سۈرە رۇم، 21 ـ ئايەت.

[193] سۈرە ئىسرا، 31 ـ ئايەت.

[194] سۈرە نىسا، 9 ـ ئايەت.

[195] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 1442 ـ ھەدىس.

[196] بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

[197] سۈنەن تىرمىزي، 1839 ـ ھەدىس، ئىمام ئەھمەد باشقا شەكىلدە رىۋايەت قىلغان.

قارىماسلىقى ۋە بالىنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىگە كاپالەتلىك قىلىشىمۇ، بالىنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۈستىدىكى ھەققىدۇر. ئاللاھ تائالا ھەر كىشىلىنىڭ شىپاسىنى ياراتقانكەن، بالا ئاغرىپ قالغاندا داۋالاتماسلىق شەرىئەت بەلگىلىگەن پەرزەنت ھوقۇقىنى دەپسەندە قىلغانلىق ھېسابلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئى ئاللاھنىڭ بەندىلىرى! داۋالىنىڭلار. ئاللاھ قانداق بىر كېسەلنى بەرگەن بولسا، ئۇنىڭ شىپاسىنىمۇ قوشۇپ بەرگەن»[198].

يەنە بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىچىكلىرىمىزگە رەھىم قىلمىغان ۋە چوڭلىرىمىزنى ھۆرمەتلىمىگەنلەر بىزدىن ئەمەس»[199].

ئۇنىڭدىن باشقا، پەرزەنتلەرنىڭ كەلگۈسىدە دىنغا ۋە مۇسۇلمانلارغا مەنپەئەتلىك ئۆسۈپ يېتىلىشى ئۈچۈن، ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۇلارنى جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن ساغلام ۋە كۈچلۈك قىلىپ تەربىيەلىشىمۇ بالىنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۈستىدىكى ھەققىدۇر. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنغان ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كۈچلۈك مۇئمىن ئاجىز مۇئمىندىن ياخشىراق ۋە ئاللاھقا سۆيۈملۈكرەكتۇر»[200].

شۇنداقلا بالىنى قوغداشنىڭ ئەڭ مۇھىم ئامىللىرىدىن بىرى، ئۇلارنى پەرز ئەمەللەر ۋە ئىبادەتلەرنى ئادا قىلىشقا كۆندۈرۈشتۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «(ئى مۇھەممەد!) ئائىلەڭدىكىلەرنى (ۋە ئۈممىتىڭنى) نامازغا بۇيرۇغىن، ئۆزۈڭمۇ ئۇنى ئادا قىلىشقا چىداملىق بولغىن. سەندىن بىز رىزىق تەلەپ قىلمايمىز، ساڭا بىز رىزىق بېرىمىز. ياخشى ئاقىۋەت پەقەت تەقۋادارلارغا خاستۇر»[201].

---

[198] مۇسنەدى ئەھمەد، 17727 - ھەدىس؛ سۇنەن ئىبنى ماجە، 3427 - ھەدىس.

[199] سۇنەن تىرمىزىي، 1844 - ھەدىس.

[200] سەھىھ مۇسلىم، 4816 - ھەدىس؛ سۇنەن ئىبنى ماجە، 76 - ھەدىس.

[201] سۈرە تاھا، 132 - ئايەت.

13. بالىنىڭ پەرۋىش، كاپالەت ۋە ۋەسىيەت ھەقلىرى

بالىنىڭ ھەقلىرى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، بۇ ھەقلەر ئۇنى قوغدايدىغان قورغاندۇر. كىچىك بالىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامداش، بېقىپ چوڭ قىلىش ۋە ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلۈش ئاتا - ئانىنىڭ مەجبۇرىيىتىدۇر. ئەگەر ئاتا - ئانا ئاجرىشىپ كېتىش، ۋاپات بولۇش ياكى سەپەر تۈپەيلىدىن ئايرىلىپ كەتكەن بولسا، بالىنىڭ پەرۋىش ھەققى تاكى ئانا باشقا ئەرگە تەگكەنگە قەدەر ھەر ئىككىلىسىنىڭ ئۈستىگە چۈشىدۇ. بالا چوڭ بولۇپ، ئايال كىشىنىڭ پەرۋىشىگە موھتاج بولمايدىغان يېشىغا يەتكەندە، ئانىسى بىلەن تۇرۇش ياكى دادىسىنىڭ يېنىغا بېرىشنى تاللاش ئىختىيارلىقى بېرىلىدۇ. دادىمۇ ئۆزىنىڭ ئىقتىسادىي ئىمكانىيىتىگە ئاساسەن، بالىسىنىڭ تەڭتۈشلىرىغا مۇناسىپ كېلىدىغان دەرىجىدە نورمال چىقىملىرىنى ئۈستىگە ئېلىشى ۋاجىپتۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر ئۇلار ھامىلىدار بولسا، يەڭگىگەنگە قەدەر ئۇلارنىڭ تۇرمۇش خىراجىتىنى بېرىڭلار»[202].

بالىنىڭ بېقىلىشى، داۋالىنىشى ۋە تەربىيەلىنىشى قاتارلىق بارلىق زۆرۈر ئېھتىياجلىرىنى دادا مەسئۇل بولۇپ ئۈستىگە ئالىدۇ. دادا بولمىغان ئەھۋالدا، بالىنىڭ كاپالەت ھەققى مىراس تەرتىپى بويىچە ئەڭ يېقىن ئەر تۇغقانلىرى (بوۋىسى، بالاغەتكە يەتكەن ئاكىلىرى، تاغىسى، تاغىسىنىڭ ئوغۇللىرى قاتارلىقلار) غا ئۆتىدۇ. بالىنى ھىمايىسىگە ئالغۇچى كىشى بالىنىڭ تەمىناتى، تەلىم - تەربىيەسى، داۋالىنىشى ۋە قىز بالىنى نىكاھلاپ بېرىش ھوقۇقىغا ئىگە بولىدۇ. شۇنداقتىمۇ، ئىگە چىققۇچى كىشىنىڭ مۇسۇلمان، بالاغەتكە يەتكەن، ئەقلى - ھوشى جايىدا، پەم - پاراسەتلىك ۋە مەسئۇلىيەتچان بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ. مۇسۇلمان بالىغا كاپىرنىڭ ئىگىدارچىلىق قىلىشى شەرىئەتتە رۇخسەت قىلىنمايدۇ.

كىچىك بالىنىڭ مال - مۈلكىنى ساقلاپ بەرگۈچى بۇ مال -

[202] سۈرە تالاق، 6 - ئايەت.

مۇلۈككە خىيانەت قىلماستىن ياخشى ساقلاپ بېرىشى، ھەتتا ھالال ئىشلارغا دەسمايە سېلىپ قويۇش ئارقىلىق ئاۋۇتۇپ بېرىشى، ئۇنى سەدىقە قىلىپ تۆگىتىۋېتىش ياكى ناھەق يول بىلەن يەۋېلىشتىن ساقلىنىشى لازىم. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «زۇلۇم قىلىپ يېتىملەرنىڭ مال - مۈلكىنى (ناھەق) يەۋالىدىغانلار شۈبھىسىزكى، قورسىقىغا (قىيامەت كۈنى يېنىپ تۇرىدىغان) ئوتنى يەۋالغان بولىدۇ، ئۇلار يېنىپ تۇرغان ئوتقا (يەنى دوزاخقا) كىرىدۇ»[203].

بالىنىڭمۇ مىراس ئېلىش ۋە مۇلۈككە ئىگە بولۇش ھەققى بار. ئۇنىڭ كىچىكلىكىنى باھانە قىلىپ، ھەق - ھوقۇقىغا چېقىلىشقا بولمايدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئى مۇئمىنلەر! بىر - بىرىڭلارنىڭ مالىلىرىنى (ئوغرىلىق، خىيانەت قىلىش، بۇلاش، جازانىخورلۇق، قىمار ئوينىاش قاتارلىق) ناھەق يول بىلەن يەۋالماڭلار»[204].

دادا پەرزەنتىنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرۇش ئۈچۈن بىر كىشىنى ۋەسىيەت قىلغان بولسا ياكى مەھكىمە بىر كىشىنى تەيىنلەپ، بالا بۇنىڭغا رازى بولغان بولسا، بۇ كىشى ئىگىدارنىڭ ئورنىدا بولىدۇ - دە، بالىنى نازارەت قىلىش، ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلىش ۋە ئۇنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىنى زايە قىلمۇېتىشتىن ساقلىنىش مەجبۇرىيىتى ئۇنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «شۈبھىسىزكى، ئاللاھ سىلەرنى ئامانەتلەرنى ئىگىسىگە قايتۇرۇشقا، كىشىلەر ئارىسىدا ھۆكۈم قىلغاندا ئادىل ھۆكۈم قىلىشقا بۇيرۇيدۇ»[205].

14. پەرزەنتلەرنىڭ ھەقلىرىدىن بىرى ئائىلىدە ئادىل مۇئامىلىگە ئېرىشىش

پەرزەنتلەر ئارىسىدا دۇنيالىق نەرسىلەرنى تەقسىم قىلىشتا ئوغۇل – قىزلارغا باراۋەر مۇئامىلە قىلىش ۋاجىپتۇر، ئەمما

[203] سۈرە نىسا، 10 - ئايەت.

[204] سۈرە نىسا، 29 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[205] سۈرە نىسا، 58 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئالاھىدە سەۋەبلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا. مەسىلەن، ئەقلى ئىقتىدارى تۆۋەن ياكى ئىسراپخور بالىغا بەرمەسلىك، ئۇزۇن مۇددەت داۋالىنىشقا ئېھتىياجلىق ئېغىر كېسەل بالىغا كۆپەرەك خىراجەت قىلىش ۋە ياكى قېرىنداشلىرىغا قارىغاندا كۆپەرەك ئىلىم ئۆگىنىۋاتقان پەرزەنتىگە ئارتۇقراق چىقىم قىلىش دېگەندەك. بىراق، مىراس تەقسىماتىدا ئاللاھ تائالانىڭ: «بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى تېگىدۇ»[206] دېگەن ئايىتىگە ئەمەل قىلىنىدۇ.

بۇ ھەقتە شەرىئەتتە نۇرغۇن دەلىللەر كەلگەن. مەسىلەن، سۈنەن كىتابلىرى، ئىمام ئەھمەدنىڭ «مۇسنەد» ۋە ئىبنى ھىببانىنىڭ «سەھىھ» نامىلىق كىتابلىرىدا نەقىل قىلىنىشىچە، نۇئمان ئىبنى بەشىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «پەرزەنتلىرىڭلار ئارىسىدا ئادىل بولۇڭلار، پەرزەنتلىرىڭلار ئارىسىدا ئادىل بولۇڭلار!»[207] دەپ قايتا - قايتا تەكىتلىگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

«سەھىھ مۇسلىم»دا كەلگەن ھەدىستە بايان قىلىنىشىچە، بەشىرنىڭ ئايالى يولدىشىغا:

— ئوغلۇمغا بىر خىزمەتكار بەرگىن ۋە بۇنىڭغا رەسۇلۇللاھنى گۇۋاھچى قىلغىن، — دېدى. بەشىر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— پالانچى ئايالىم ئوغلىغا بىر خىزمەتكار بېرىشىمنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ ۋە سېنىڭ گۇۋاھچى بولۇشۇڭنى ئۈمىد قىلىدىكەن، — دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

— بۇنىڭدىن باشقا بالىلىرىڭ بارمۇ؟ — دەپ سورىغاندى، ئۇ:

— ھەئە، بار، — دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

---

[206] سۈرە نىسا، 11 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[207] مۇسنەدى ئەھمەد، 17693 - ھەدىس؛ سۈنەن نەسائىي، 3627 - ھەدىس؛ سۈنەن ئەبى داۋۇد، 3062 - ھەدىس.

— هەممىسىگە مۇشۇنداق بەردىڭمۇ؟ — دەپ سورىغاندى، ئۇ:

— ياق، — دەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

— ئۇنداقتا، مېنى بۇنىڭغا گۇۋاھچى قىلمىغىن، چۈنكى مەن ناھەق ئىشقا گۇۋاھچى بولمايمەن، — دېدى.

بۇ ھەدىسنىڭ ئىمام ئەھمەد نەقىل قىلغان تېكىستىدە مۇنداق دېيىلگەن: «مېنى ناھەقچىلىككە گۇۋاھچى قىلمىغىن، چۈنكى پەرزەنتلىرىڭنىڭ سېنىڭ ئۈستۈڭدىكى ھەقلىرىدىن بىرى ـ ئۇلارغا ئادىل مۇئامىلە قىلىشىڭدۇر».

ئىمام مۇسلىم مەزكۇر ھەدىسنى «سۇۋغات بېرىشتە بەزى بالىلارنى ئالاھىدە كۆرۈشنىڭ مەكرۇھلىقى» دېگەن بابتا كەلتۈرگەن بولۇپ، ئىمام مۇسلىم نەقىل قىلغان تېكىستتە بۇ ھەدىس مۇنداق ئاياغلاشقان: «ئاللاھتىن قورقۇڭلار! بالىلىرىڭلار ئارىسىدا ئادىل بولۇڭلار!»[208].

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «بىر كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى. ئوغلى يېنىغا كېلىۋىدى، ئۇنى سۆيۈپ، قۇچىقىدا ئولتۇرغۇزدى؛ ئاندىن قىزى كېلىۋىدى، ئۇنى يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. بۇنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ‹ئۇلارغا ئادىللىق قىلمىدىڭ› دېدى».

سەلەف سالىھلىرىمىز پەرزەنتلەرنى سۆيۈشتىمۇ ئادىل بولۇشنى ياخشى كۆرەتتى. دېمەك، پەرزەنتلەرگە بولغان مۇھەببەت، مۇئامىلە، سۆۋغا - ھەدىيە ۋە پايدىلىق ئىلىملەرنى ئۆگىتىشتە ئوخشاش مۇئامىلە قىلىش زۆرۈردۇر.

15. ئىسلامىي يەسلى ۋە مەكتەپلەرنىڭ ئەھمىيىتى

ئىسلامىي يەسلى ۋە مەكتەپلەر ئىلمانىي ۋە دىنسىزلاشتۇرۇش مائارىپىغا قارشى تۇرالايدىغان ئەڭ مۇۋاپىق تاللاشتۇر. بۇنداق مەكتەپلەرنى كۆپلەپ قۇرۇش، ئوقۇش پۈرسىتىنى كېڭەيتىش

[208] سەھىھ مۇسلىم، 3061 - ھەدىس.

ۋە ئوقۇش شارائىتىنى ياخشىلاش ئارقىلىق تېخىمۇ كۆپ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىسلامىي تەربىيەدە ئۆسۈپ يېتىلىشىگە يول ئېچىش كېرەك. شۇنداقلا مەجبۇرىي يولغا قويۇلغان ئىلمانىي پىروگراممىلار ۋە تۈرلۈك دىنسىز پائالىيەتلەر كەلتۈرۈپ چىقىرىۋاتقان قىيىنچىلىقلارنى يېڭىش ئۈچۈن، بۇ مەكتەپلەرنى ئىلمىي ۋە شەرئىي ساھەلەردە يېتىشكەن مۇتەخەسسىسلەر ئارقىلىق كۈچەيتىش كېرەك.

بۇ مەكتەپلەر ھازىرچە يېڭى قۇرۇلۇۋاتقان، تەجرىبىسى چەكلىك، سانى ئاز ھەم ئوقۇش ھەققى يۇقىرى بولغانلىقى ئۈچۈن، نۇرغۇن مۇسۇلمان پەرزەنتلىرى بۇ مەكتەپلەردە ئوقۇش پۇرسىتىدىن مەھرۇم قالماقتا. شۇنداقتىمۇ، بۇ يېڭى باشلانغان تەشەببۇس بەزى مۇۋەپپەقىيەتلىك نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈپ، جەمئىيەتتىكى بۇزۇقچىلىق ۋە پاساتچىلىقنى بىر قەدەر تىزگىنلىدى. يەنە كېلىپ، بۇنىڭ ئۆزىمۇ ئاللاھنىڭ ئەمرىگە بويسۇنغانلىقتۇر، چۈنكى بۇ مەكتەپلەر بالىلارنى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەت بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى چىڭىتىپ، خاتا ئىدىيەلەرنى تۈزىتىشتە مۇھىم رول ئويناماقتا. بۇ مەكتەپلەرنى باشقۇرغۇچىلارنىڭ ئاللاھنىڭ دىنىغا ۋە ھەقىقىي مۇسۇلمان ئەۋلاد يېتىشتۈرۈشكە بولغان سەمىمىي غەيرىتى سەۋەبلىك، ياخشى ئۈلگە بولۇش سۈپىتىنى نامايان قىلماقتا. ئاللاھتىن ئۈلارغا مول ئەجىر - ساۋاب ئاتا قىلىشىنى تىلەيمىز. ئۈلار ھەقىقەتەن غايەت زور توسالغۇلارغا قارشى كۈرەش قىلىۋاتىدۇ. «ئۈلار (يەنى مۇشرىكلار، يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) ئاللاھنىڭ نۇرىنى (يەنى ئىسلام دىنىنى) ئېغىزلىرى (يەنى يالغان ـ ياۋداق بوھتانلىرى) بىلەن ئۆچۈرمەكچى بولىدۇ، ئاللاھ ئۆز نۇرىنى ئۇستۇن قىلماي قالمايدۇ، كاپىرلار (بۇنى) يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ»[209].

ئى مۇسۇلمان ئانا! ئۆيىڭىز سېنىڭ سەلتەنىتىڭىزدۇر

ئى مۇسۇلمان ئانا! ئۆيىڭىزگە قايتىڭ، چۈنكى سىزنىڭ

[209] سۈرە تەۋبە، 32 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

هەقىقىي سەلتەنىتىڭىز ئۆيىڭىزدۇر، شۇنداقلا بۇ تالاش سىز ۋە بالىلىرىڭىز ئۈچۈن ئەڭ پايدىلىقتۇر. يەنە كېلىپ، شەرىئەت سىز ئۈچۈن ئەڭ مۇۋاپىق ئورۇننى ئېنىق بەلگىلەپ بەرگەن. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئۆيلىرىڭلاردا ئولتۇرۇڭلار، ئىلگىرىكى جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئاياللارنىڭ ياسىنىپ چىققىنىدەك ياسىنىپ چىقماڭلار»[210].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئايال كىشىمۇ پادىچى، ئۇ ئۆز پادىسى (ئېرىنىڭ ئۆيى - مۈلكى ۋە بالا - چاقىلىرى) توغرۇلۇق سورىلىدۇ»[211].

ھازىر بىز نۇرغۇن ئانىلارنىڭ خىزمەت باھانىسىدە سىرتتا يۈرۈپ، دادىلارمۇ ئائىلە چىقىمى ۋە قىينىچىلىقلىرىنىڭ كويىدا بالىلىرىنىڭ تەربىيەسىگە سەل قاراۋاتقانلىقى سەۋەبلىك گۆدەك پەرزەنتلەرنىڭ قانداق زايە بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىغا شاھىت بولماقتىمىز. پەرزەنتلىرىمىز ئاتا - ئانىسىنىڭ مېھرى، ئۇلگىسى ۋە يېتەكچىلىكىدىن مەھرۇم قالماقتا. بىز ئۆز ئىزباسارلىرىمىزنى تېلېۋىزور، كوچا - كويلاردىكى بۇزۇقچىلىق ۋە يامان نىيەتلىك كىشىلەرگە تاشلاپ بەرمەكتىمىز.

ھالبۇكى، پەرزەنتلىرىڭىزگە رەببىمىزنىڭ كىتابىنى يادلىتىش، ئۇلارنىڭ قەلبىنى ئىمانىي ئەخلاقلار بىلەن بېزەش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى ۋە قۇرئان قىسسىلىرى ئارقىلىق روھىي ئوزۇق بېرىش ئانىنىڭ ئۇستىدىكى زۆرۈر مەجبۇرىيەتتۇر. بۇ ئۇلۇغ ۋە شەرەپلىك ۋەزىپە سىزدىن پەرزەنتىڭىز ئۈچۈن يېتەرلىك ۋاقىت سەرپ قىلىشىڭىزنى تەلەپ قىلىدۇ. بالىلىرىڭىز سىز ئۈچۈن تەڭداشسىز نېئىمەت ۋە بايلىقتۇر. بۇ بايلىقنىڭ مەنپەئەتى سىز ئۈچۈن پەقەت مۇشۇ دۇنيا بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن، بەلكى ئاخىرەتكىچە داۋاملىشىدۇ. سىز يەنە شۇنىمۇ تونۇپ يېتىشىڭىز كېرەككى، سىزنىڭ بۇ «بايلىقىڭىز» بىھۇدە سورۇنلار ۋە كىيىم - كېچەككە

[210] سۈرە ئەھزاب، 33 - ئايەت.

[211] سەھىيھۇل بۇخارىي، 844 - ھەدىس.

سەرپ قىلىدىغان پۇللىرىڭىزدىن ئەلۋەتتە قىممەتلىكتۇر.

سىزنىڭ بالىلىرىڭىزغا ئاجراتقان ۋاقتىڭىز، ئەمەلىيەتتە دۇنيا - ئاخىرەتلىك بەخت - سائادىتىڭىزگە سېلىنغان مەبلەغدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۆزىڭىز ۋە بالىلىرىڭىز ھەققىدە ئاللاھتىن قورقۇڭ، ئۇلار ئالدىدىكى مەسئۇلىيىتىڭىزنى تولۇق ئادا قىلىشقا تىرىشىڭ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «بىز ئەلۋەتتە پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن ئۈممەتلەردىن (پەيغەمبەرلەر تەبلىغ قىلدىمۇ؟ سىلەر قانداق جاۋاب بەردىڭلار؟ دەپ) سورايمىز، پەيغەمبەرلەردىنمۇ ئەلۋەتتە (ئاللاھ تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلدىڭلارمۇ؟ دەپ) سورايمىز. (قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى) ئۇلارغا ھەقىقىي بىلىش ئاساسىدا ئېيتىپ بېرىمىز، بىز ئۇلاردىن ئايرىلمىغان ئىدۇق (يەنى ئۇلارنىڭ ھەممە ئەھۋالىدىن خەۋەردارىدۇرمىز). بۇ كۈندە بەندىلەرنىڭ (ياخشى يامان ئەمەللىرىنىڭ) ئۆلچىنىدىغانلىقى ھەقتۇر. ياخشى ئەمەللىرى ئېغىر چىققانلار نىجات تاپقۇچىلاردۇر»[212].

16. پەرزەنتلەرگە قۇرئان ۋە ھەدىس ئۆگىتىشنىڭ ئە ھمىيىتى

ئىلمىي تەتقىقاتلار شۇنى ئىسپاتلىدىكى، بالىنىڭ تەپەككۇر قابىلىيىتى بەش ياشقا كىرىشتىن بۇرۇنلا ئالاھىدە تېز تەرەققىي قىلىدىكەن. بۇ مۇھىم باسقۇچتا بېرىلگەن تەلىم - تەربىيە كىيىنكى ھاياتىغا چوڭقۇر تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقى ئۈچۈن، بۇ دەۋردىكى بالىلارغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش كېرەك. ئەڭ مۇھىمى، ئۇلارغا رەببىمىزنىڭ مۇقەددەس كالامى بولغان قۇرئان كەرىمنى ئۆگىتىشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش تولىمۇ زۆرۈر.

ئىمام سۇيۇتى بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «بالىلارغا قۇرئان ئۆگىتىش ئىسلامنىڭ ئاساسلىق تۈۋرۈكلىرىدىن بىرىدۇر. بۇ ئارقىلىق، بالىلار ساغلام تەبىئەت ئاساسىدا ئۆسۈپ يېتىلىدۇ؛ قەلبلىرىگە نەپسى - خاھىش ۋە گۇناھ - مەسىيەتنىڭ قارا داغلىرى سىڭىشتىن بۇرۇن، ھېكمەت بۇلاقلىرىدىن

[212] سۈرە ئەئراف، 6 - ئايەتتىن 8 - ئايەتكىچە.

سۇغۇرۇلىدۇ».

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: «نىسا سۈرىسى ھەققىدە مەندىن سوراشلار، چۈنكى مەن ئۇنى كىچىكىمدىن باشلاپلا ئوقۇپ كەلگەنمەن»[213].

قۇرئاننىڭ كىچىك بالىلارنىڭ قەلبىگە قانچىلىك چوڭقۇر تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقى تۆۋەندىكى ھەدىستە ئېنىق ئىپادىلەنگەن. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: ئاللاھ تائالا: «ئى مۇئمىنلەر! ئۆزۈڭلارنى ۋە بالا - چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، ئەھەم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار»[214] دېگەن ئايەتنى نازىل قىلغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئايەتنى ساھابىلەرگە ئوقۇپ بەردى. شۇ چاغدا بىر ياش يىگىت ئايەتنىڭ ھەيۋىتىدىن ھوشىدىن كېتىپ يىقىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولىنى ئۇنىڭ كۆكرىكىگە قويۇپ، يۈرىكىنىڭ ھېلىھەم سوقۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئۇنىڭغا: «ئى يىگىت! ‹لا ئىلاھە ئىللەللاھ› دېگىن» دېدى. ياش يىگىت كەلىمە شاھادەتنى ئېيتقاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا جەننەت بىلەن خۇش بېشارەت بەردى. ساھابىلەر ھەيران قېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! ئارىمىزدا مۇشۇ يىگىتتەك جەننەتكە ھەقلىق كىشىمۇ بارمۇ؟» دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، سىلەر ئاللاھ تائالانىڭ ‹بۇ (يەنى غەلىبە) مېنىڭ ئالدىمدا تۇرۇشتىن (يەنى سوراققا تارتىلىشتىن) ۋە ئازابىمدىن قورققانلار ئۈچۈندۇر›[215] دېگەنلىكىنى ئاڭلىمىدىڭلارمۇ؟!»[216] دېدى.

شۇنى بىلىش كېرەككى، چوڭلارنىڭ دەل ئەكسىچە، كىچىك

---

[213] ئىمام ھاكىم رىۋايەت قىلغان ۋە: «مەزكۇر ھەدىس بۇخارىي ۋە مۇسلىمنىڭ شەرتىگە ئاساسەن سەھىھ» دېگەن.

[214] سۈرە تەھرىم، 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[215] سۈرە ئىبراھىم، 14 - ئايەت.

[216] ئىمام ھاكىم رىۋايەت قىلغان ۋە: «مەزكۇر ھەدىس بۇخارىي ۋە مۇسلىمنىڭ شەرتىگە ئاساسەن سەھىھ» دېگەن.

بالىنىڭ يادلاش قابىلىيىتى چۈشىنىش قابىلىيىتىدىن كۈچلۈك بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ قىممەتلىك پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ، پەرزەنتلىرىمىزگە قۇرئان ۋە پايدىلىق ئىلىملەرنى يادلىتىشقا ئالدىرىشىمىز ۋە تىرىشچانلىق كۆرسىتىشىمىز لازىم. تېخى ئون ياشقا كىرمەي تۇرۇپلا قۇرئاننى تولۇق يادلىۋالغان نۇرغۇن بالىلارنى كۆردۇق. ساھابە ۋە سەلەف سالىھلارنىڭ پەرزەنتلىرى قۇرئاننى يادلاش بىلەن بىرگە، ھەدىسلەرنى يادلاشقا ۋە ئۇنىڭدىكى فىقھىي مەسىلىلەرنى ئۆگىنىشكە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلەتتى. ئۇلار ھەدىس ئىلمىنى ئۆگىنىش ئۈچۈن داڭلىق ئالىملارغا شاگىرتلىققا كىرەتتى، ھەتتا ھەدىس ئۆگىنىش ئۈچۈن يىراق سەپەرلەرگە چىقاتتى. بىر قىسىم ئاتىلار پەرزەنتلىرىنى ھەدىس يادلىغانلىقى ئۈچۈن رىغبەتلەندۈرۈپ مۇكاپاتلايتتى. كاشكى، بىزمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرى تۇتقان يولغا قايتساقچۇ!

ياخشىلىقتۇر ئەمەلدە سەلەفلەرگە ئەگىشىش،

ھالاكەتتۇر مۇئمىنگە بىدئەتلەرگە ئىشىنىش.

17. جىسمانىي تەربىيە

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەرزەنتلىرىڭلارغا سۇ ئۈزۈش ۋە ئوق ئېتىشنى ئۆگىتىڭلار، ئۇلارنى ئاتقا سەكرەپلا مىنەلەيدىغان قىلىپ يېتىشتۇرۇڭلار». بۇ تەلىماتتا كۆرسىتىلگەن جىسمانىي تەربىيە تۈرلىرى ھازىرقى دەۋردىكى ئېلېكترونلۇق ئويۇنچۇق ئوينىماش ۋە تېلېۋىزور كۆرۈشكە ئوخشاش ئىشلاردىن كۆپ ئەۋزەل. تولىمۇ ئەپسۇسكى، ھازىرقى زامانداسۇ ئۈزۈش ۋە ئوق ئېتىش قاتارلىقلار باشقا تەنتەربىيە تۈرلىرىگە قارىغاندا خېلىلا قىممەت بولغاچقا، پەقەت ھاللىق سەۋىيەدىكى ئائىلىلەرنىڭ پەرزەنتلىرىلا ئۆگىنەلەيدىغان ھەشەمەتلىك تەنتەربىيەگە ئايلىنىپ قالدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوق ئېتىشنى مەشىق قىلىۋاتقان بىر قىسىم ياشلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ: «ئېتىڭلار،

ئى ئىسمائىل ئەۋلادلىرى! ئاتاڭلارمۇ ماھىر مەرگەن ئىدى» دەپ ئۇلارنى رىغبەتلەندۈرگەن.

ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىنتايىن چەبدەس، يۈگرۈرۈك كىشى ئىدى. سەلەمە ئىبنى ئەكۋەئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ ئات بىلەن بەسلىشىپ قالسا، ئاتنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كېتەتتى.

تارىختا كېلىشىچە، ھەججاج ئۆز بالىلىرىنىڭ مۇئەللىمىگە: «ئۇلارغا خەت يېزىشنى ئۆگىتىشتىن بۇرۇن سۇ ئۈزۈشنى ئۆگەتكىن، چۈنكى خەت يېزىپ بەرگۈچىنى ھەر يەردىن تاپقىلى بولىدۇ، ئەمما سۇ ئۈزگۈچىنى تېپىش تەس» دەپ جېكىلىگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆيۈملۈك نەۋرىلىرى ھەسەن ۋە ھۈسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار ئۇنىڭ يېنىدا ئەركىن ئويناۋاتتى، ھەتتا ناماز ئوقۇۋاتقاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۈرىسىگە مىنىۋالسىمۇ توسمايتتى.

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئىدى. ئۇ بىر كۈنى مېنى بىر يەرگە ئەۋەتتى، مەن كۆڭلۈمدە: ‹ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن ئۇ يەرگە بارمايمەن› دەپ ئويلىدىم - يۇ، بىراق كاللامغا: ‹پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ماڭا بۇيرۇغان ئىشىنى قىلىشىم كېرەك› دېگەن خىيال كېلىپ، دەرھال يولغا چىقتىم. يولدا كېتىۋېتىپ، كوچىدا ئويناۋاتقان بىر توپ بالىلارنى كۆرۈپ، ئولتۇرۇپ قالدىم. ئۇزۇن ئۆتمەي، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ كەينىمدىن كېلىپ گەدىنىمنى سىلىق تۇتتى. بۇرۇلۇپ قارىسام، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپ:

— ئى ئەنەس، مەن بۇيرۇغان يەرگە باردىڭمۇ؟ — دەپ سورىدى، مەن:

— ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى، ھازىر بارىمەن، — دېدىم»[217].

[217] سەھىھ مۇسلىم، 2310 - ھەدىس.

بالىنىڭ قىزىقىشىنى بايقاش ۋە توغرا يۆنىلىشتە يېتىلدۈرۈش

ئىنىنى قەيىرىم رەھمەھۇللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق تەلىم بەرگەن: «بالىنىڭ تەبىئىتىنى، ئۇنىڭ قايسى ساھەگە مايىل ۋە قايسى ئىشلارغا قىزىقىدىغانلىقىنى دەققەت بىلەن كۆزىتىش لازىم. بۇ ئارقىلىق بالىنىڭ قايسى ساھە ئارقىلىق دىن ۋە مىللەتكە تۆھپە قوشالايدىغانلىقى نامايان بولىدۇ. شەرىئەتتە رۇخسەت قىلىنغان ئىشلاردا بالىنى ئۆزى قىزىقمايدىغان ئىشقا زورلىماسلىق لازىم. ئەگەر بالا ئۆزى قىزىقمايدىغان يولغا مەجبۇرلانسا، ئۇ ساھەدە مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايلا قالماستىن، بەلكى ئۆزى قىزىقىدىغان ۋە ماھىر بولغان ساھەدىنمۇ مەھرۇم قېلىشى مۇمكىن. ئەگەر بالىنىڭ زېھنى ئۆتكۈر، ئىدراكى كۈچلۈك، يادلاش قابىلىيىتى يۇقىرى بولسا، بۇ ئۇنىڭ ئىلىم تەھسىل قىلىشقا تەييار ئىكەنلىكىنىڭ ئالامىتىدۇر. بۇ ئۇنىڭ ئىلىم تەھسىل قىلىشقا تولىمۇ لايىق ئىكەنلىكىنىڭ روشەن ئىپادىسىدۇر. مۇنداق بالىغا تېخى قەلبى پاك، كۆڭلى دۇنيانىڭ ئارزۇ - ھەۋەسلىرىگە بەند بولۇپ كەتمىگەن دەسلەپكى مەزگىلدە ئىلىم ئۆگىتىشكە ئالدىراش لازىم. بۇ مەزگىلدە ئۆگەنگەن ئىلىم ئۇنىڭ قەلبىدە مۇستەھكەم يىلتىز تارتىپ، كۈنسېرى بىخلاپ، كەلگۈسىدە مول مېۋە بېرىدۇ.

يەنە بەزى بالىلارنىڭ تەبىئىتى بۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ، ئۇلار چەۋەندازلىق ۋە ئۇنىڭ تەقەززالىرى بولغان ئات مىنىش، ئوق ئېتىش ۋە نەيزىۋازلىققا مايىل بولىدۇ. مۇنداق بالىلارنى ئىلىم تەھسىل قىلىشقا زورلىساق، ياخشى نەتىجە ھاسىل قىلالماسلىقى مۇمكىن، چۈنكى ئۇنىڭ تۇغما خاراكتېرى بۇنىڭغا ماس كەلمەيدۇ. ئۇنداق ئەھۋالدا، بۇ تىپتىكى بالىلارغا چەۋەندازلىق ۋە شۇ ساھەگە مۇناسىۋەتلىك مەشىقلەرنى قىلىشقا شارائىت يارىتىپ بېرىش كېرەك. ئۇ مۇشۇ قابىلىيىتى ئارقىلىق پەقەت ئۆزىگىلا ئەمەس، ھەتتا ئىسلام ئۇممىتىگىمۇ يەنىلا پايدا يەتكۈزەلەيدۇ.

يەنە بەزى بالىلاردا يۇقىرىقى قابىلىيەتلەرنىڭ ھەر ئىككىلىسى تېپىلماي، بەلكىم مەلۇم بىر ھۈنەر - كەسىپكە مايىل بولۇشى مۇمكىن. ئەگەر بۇ كەسىپ جەمئىيەتكە پايدىلىق ۋە شەرىئەتتە رۇخسەت قىلىنغان بولسىلا، ئۇلارنى شۇ كەسىپنى ئۆگىنىشكە پۈرسەت يارىتىپ بېرىش ئاقىلانە تاللاش ھېسابلىنىدۇ. ئەلۋەتتە، بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى بالىغا دىندا زۆرۈر بولغان ئەڭ مۇھىم بىلىملەرنى ئۆگىتىپ بولغاندىن كېيىن ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ. دىنىنىڭ ئاساسلىق بىلىملىرىنى ئىگىلەش ھەممە كىشىگە ئاسان قىلىنغان بولۇپ، بۇ ئارقىلىق ئاللاھنىڭ بەندىلەر ئۈستىدىكى ھۆججىتى تۈرغۇزۇلىدۇ، چۈنكى ئاللاھنىڭ مۇكەممەل نېمىتى بولغانىدەك، كامىل ھۆججىتىمۇ باردۇر».

بالىنىڭ قىزىقىشىنى چۈشىنىش، بولۇپمۇ ئۇ قانچە كىچىك بولسا، ئۇنىڭ قىزىقىشىغا شۇنچە ئەھمىيەت بېرىش ۋە ئۇنىڭ كەيپىياتىنى خۇشال قىلىشقا تىرىشىش ـ كۆپىنچە ئەھۋاللاردا ئىجابىي تەربىيە ئۇسۇلى ھېسابلىنىدۇ. بۇ نۇقتىنى ئەھنەف ئىبنى قەيسىنىڭ مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ پەرزەنت تەربىيەسى ھەققىدىكى سوئالىغا بەرگەن تۆۋەندىكى جاۋابىدىن تېخىمۇ ئېنىق چۈشىنىۋالالايمىز: «ئى مۇئمىنلەرنىڭ ئەمىرى! بالىلار بىزنىڭ كۆز قارىچۇقىمىز ۋە يۈرەك پارىلىرىمىزدۇر. بىز ئۇلارغا نىسبەتەن خۇددى مۇنبەت تۇپراق ۋە سايە تاشلىغۇچى ئاسمانغا ئوخشايمىز. ھەرقانداق مۇشكۈل ئىشلاردا ئۇلار بىلەن بىرلىكتە كۈچ چىقىرىمىز. ئۇلارنىڭ تەلەپلىرىنى ئۇرۇندىغىن، كۆڭلى يېرىم بولسا، تەسەللى بەرگىن. شۇنداق قىلساڭ، ئۇلار ساڭا چىن دىلىدىن مېھىر باغلاپ، سېنى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ياخشى كۆرىدۇ. ئۇلارغا ئارتۇقچە يۈك بولۇپ قالمىغىنكى، ھاياتلىقىڭدىن زېرىكىپ، ئۆلۈمىڭنى تىلەپ، يېنىڭغا كېلىشىنى خالىمايدىغان بولۇپ قالمىسۇن!».

بالىنىڭ قەلبىنى مەسچىتكە باغلاش

بالىنىڭ قەلبىنى مەسچىتكە باغلاش تەلىم - تەربىيەنىڭ ئەڭ ئۇنۇملۇك ئۇسۇللىرىدىن بىرىدۇر. مەسچىت ئاللاھنىڭ ئۆيى بولۇپ، ئۇ يەردە ئاللاھقا بولغان مۇھەببىتى چوڭقۇر، ئىخلاسمەن، ئىبادەتگۈي، ياخشىلىققا بۇيرۇپ، يامانلىقتىن توسقۇچى ۋە ئاللاھنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى مۇھاپىزەت قىلغۇچى كىشىلەر جەم بولىدۇ. بۇنداق كىشىلەر بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇپ تۇرغان ھەرقانداق كىشى مەنىۋى بەخت - سائادەتكە ئېرىشىدۇ. ئاللاھنىڭ كىتابىنى تىلاۋەت قىلىپ، ئۆزئارا دەرس قىلىشىدىغان بۇ مۇبارەك سورۇنلارغا ئاللاھنىڭ رەھمىتى ۋە خاتىرجەملىكى چۈشىدۇ، رەھمەت پەرىشتىلىرى ئوراپ تۇرىدۇ ۋە ئاللاھ تائالا ئۆز دەرگاھىدىكى پەرىشتىلەرگە ئۇلارنى ماختاپ بېرىدۇ. مانا مۇشۇنداق پەزىلەتلەر سەۋەبىدىن، ساھابىلەر پەرزەنتلىرىنى مەسچىتكە ئېلىپ بېرىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرەتتى.

رۇبەييىئ بىنتى مۇئەۋۋىز رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاشۇرا كۈنى سەھەردە ئەنسارلارنىڭ مەھەللىلىرىگە جاكارچى ئەۋەتىپ: ‹كىمكى بۈگۈن روزىدار تاڭ ئاتقۇزغان بولسا، روزىسىنى داۋاملاشتۇرسۇن؛ كىمكى روزىسىز تاڭ ئاتقۇزغان بولسا، كۈننىڭ قالغان قىسمىدا روزا تۇتسۇن› دەپ جاكارلايتتى. شۇنىڭدىن كېيىن، بىز روزا تۇتاتتۇق ۋە بالىلىرىمىزنىمۇ روزا تۇتقۇزاتتۇق؛ ئۇلارنى مەسچىتكە ئېلىپ بېرىپ، يۇڭدىن ئويۇنچۇق ياساپ بېرەتتۇق. ئەگەر بىرەر بالا ئاچلىقتىن يىغلاپ قالسا، ئىپتار ۋاقتىغىچە ئاچلىقىنى بېسىپ تۇرۇشى ئۈچۈن ئازراق يەيدىغان نەرسە بېرەتتۇق»[218].

ساھابىلەر ھېيت نامازلىرىغىمۇ بالىلىرىنى ئېلىپ باراتتى، بالىلار ئەرلەرنىڭ سەپلىرىنىڭ كەينىدە تۇراتتى. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جامائەت نامىزىدا ئەرلەرنى ئەڭ ئالدىغا، كىچىك بالىلارنى ئۇلارنىڭ كەينىگە، ئاياللارنى بالىلارنىڭمۇ كەينىگە

[218] بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

تۇرغۇزاتتى»[219].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامار ئەسناسسدا كىچىك بالىنىڭ يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالسا، نامازنى قىسقا ئوقۇيتتى. ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «مەن نامازنى ئۇزۇن ئوقۇماقچى بولۇپ باشلايمەن، ئەمما كىچىك بالىنىڭ يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالسام، ئۇنىڭ يىغىسىدىن ئانىسىنىڭ بىئارام بولۇپ قالمىسۇن دەپ نامازنى قىسقىراق ئوقۇيمەن»[220].

ئىبنى تەيمىيە رەھمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «ئانا نامار ئوقۇۋاتقاندا بالىسىنى كۆتۈرۈۋالسىمۇ بولىدۇ، ھەتتا بالىنىڭ كىيىمى پاك بولمىسىمۇ ھېچقىسى يوق، چۈنكى كىچىك بالا نىجاسەتتىن خالىي بولالمايدۇ».

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامار ئوقۇۋاتقاندا زەينەبنىڭ قىزى ئۇمامەنى كۆتۈرۈۋالاتتى، قىيامدا تۇرغاندا كۆتۈرۈپ، رۇكۇغا چۈشكەندە يەرگە قويۇپ قوياتتى.

كىچىك بالىلارنى مەسچىتتىن چەكلەش ياكى ئۇلارغا قوپال مۇئامىلە قىلىش شەرىئەتكە خىلاپتۇر. «مەسچىتلىرىڭلاردىن كىچىك بالىلارنى ۋە ساراڭلارنى يىراق تۇتۇڭلار» دېگەن رىۋايەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەن سەھىھ ھەدىسلەرگە زىتتۇر. ئەگەر بىز بالىلارنى مەسچىتتىن چەكلىسەك، ئۇلار قەيەردە دىنىي تەربىيە ئالىدۇ؟

ئادەتلەندۇرۇش يولى

ئىلگىرى بايان قىلىپ ئۆتكىنىمىزدەك، كىچىك بالىغا شەرىئەت تەرىپىدىن ھېچقانداق تەكلىپ يۈكلەنمەيدۇ (يەنى، كىچىك بالا مۇكەللەپ ئەمەس). بىراق، بۇ ئەھۋال ئۇلارنى پەزىلەتلىك ئەمەللەرگە، ئىبادەتلەرگە ۋە ئېسىل ئەخلاق -

[219] مۇسنەدى ئەھمەد، 21836 - ھەدىس.

[220] سەھىيھۇل بۇخارىي، 666 - ھەدىس.

پەزىلەتلەرگە ئادەتلەندۇرمەسلىككە بولىدىغانلىقىنى بىلدۇرمەيدۇ. بالىلاردا كىچىكىدىن باشلاپ ياخشى ئادەتلەر يېتىلدۇرۇلسە، چوڭ بولغاندا بۇ ئىشلارنى ئادا قىلىش ئۇلارغا ئاسان تۇيۇلىدۇ. مەسىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بالىلىرىڭلارنى يەتتە ياشقا كىرگەندە نامازغا بۇيرۇڭلار، ئون ياشقا كىرگەندە نامازغا ئوقۇمىسا ئۇرۇڭلار» دېگەن.[221]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەۋرىسى ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا قۇنۇت دۇئاسىنى ئۆگەتكەندەك، ياشلارغىمۇ ئەزان توۋلاشنى ئۆگەتكەن.

ساھابە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملارمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىش يۈزىسىدىن، پەرزەنتلىرىگە تاھارەت ئېلىش ۋە نامازغا ئوقۇشنى ئۆگىتەتتى. (ئۇلارنىڭ بالىلىرىنى مەسچىتلەرگە ۋە ھېيت نامازلىرىغا قانداق ئېلىپ بارغانلىقىنى يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتتۇق.) ساھابىلەرنىڭ پەرزەنتلىرى پەرز نامازلارنىلا ئەمەس، نەپلە ۋە تەھەججۇد نامازلىرىنى ئادا قىلىشقىمۇ ئادەتلىنەتتى. ئىمام بۇخارىي رەھىمەھۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن نەقىل قىلغان ھەدىستە ئېيتىلغىنىدەك، ساھابىلەر كىچىك بالىلارنى روزا تۇتۇشقىمۇ ئادەتلەندۇرەتتى. ئەگەر ئۇلار قورساق ئاچلىقىغا چىدىيالماي يىغلاپ كەتسە، ئاچلىقىنى ئۇنتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ئويۇنچۇق بېرەتتى. ئەلۋەتتە، بۇ خىل تەربىيە ئۇسۇلىنى بالا روزىغا چىدىيالايدىغان ۋە ئۇنىڭغا بەك ئېغىر كەلمەيدىغان ئەھۋالدىلا قوللىنىشقا بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «رەۋھا» دېگەن جايدا بىر كارۋان بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىپ:

— سىلەر كىم؟ — دەپ سورىدى. ئۇلار:

— بىز مۇسۇلمانلار، — دەپ جاۋاب بەرگەندىن كېيىن:

[221] سۇنەن ئەبى داۋۇد، 3061 - ھەدىس؛ سۇنەن تىرمىزىي، 1844 - ھەدىس.

— سەن كىم؟ — دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

— مەن ئاللاھنىڭ ئەلچىسى، — دېگەنىدى، بۇنى ئاڭلىغان بىر ئايال كىچىك بالىسىنى كۆتۈرۈپ:

— ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ بالىنىڭ ھەج قىلىشى دۇرۇسمۇ؟ — دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

— ھەئە، ساۋابى ساڭا بولىدۇ، — دەپ جاۋاب بەردى.[222]

ساھابىلەر بالىلىرىنىڭ پىتىر سەدىقىسىنى ئادا قىلاتتى. ئۇنىڭدىن باشقا، كىچىك بالىنىڭ شەخسىي مال - مۈلكى زاكات نىسابىغا يېتىپ، بىر يىل ئۆتسە، ئۇلارنىڭ مېلىدىنمۇ زاكات بېرىش ۋاجىپ بولىدۇ. ساھابىلەر يەنە بالىلىرىغا تىجارەت قائىدىلىرىنى، ھاجەتمەنلەرگە ياردەم قىلىشنى ۋە سالام بېرىش ئەدەبىنى ئۆگىتەتتى. ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كىچىك بالىلارنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە، ئۇلارغا سالام بېرىپ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشۇنداق قىلاتتى» دەيتتى[223].

قىزلارنى يەنە شەرئىي ھىجابقىمۇ ئادەتلەندۈرۈش كېرەك. بولۇپمۇ بالاغەت يېشىغا يېقىنلاشقاندا تېخىمۇ ئەھمىيەت بېرىش لازىم. ئۇنىڭدىن باشقا، بالىلارغا بارلىق مۇھىم ئىشلىرىدا ئىستىخارە سېلىشنى ئۆگىتىش تولىمۇ ياخشى، چۈنكى ئاللاھقا ئىستىخارە سېلىش بىلەن بىرگە، ئۆزىدىن چوڭ ۋە تەجرىبىلىك كىشىلەردىنمۇ مەسلىھەت سورىغان كىشى ھېچقاچان زىيان تارتمايدۇ.

18. بالىلارنى ئىسلامىي ئەخلاق بىلەن تەربىيەلەش

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «ئاۋۋال ئەدەپ، ئاندىن ئىلىم ئۆگىنىڭلار» دەيتتى.

نەخەئىي مۇنداق دەيدۇ: «سەلەف سالىھلار بىر كىشىدىن ئىلىم ئېلىشتىن بۇرۇن، ئۇنىڭ مىجەز - خاراكتېرى، نامىزى

[222] سەھىھ مۇسلىم، 2377 - ھەدىس.

[223] سەھىھۇل بۇخارىي، 5778 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 4031 - ھەدىس.

ۋە ئومۇمىي ئەھۋالىغا قارايتتى». ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: «ئەدەپ - ئەخلاقلىق بولۇشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگىن، چۈنكى ئۇ ئەقىلنى كۈچەيتىدۇ، كىشىلىك مۇناسىۋەتنى ياخشىلايدۇ. ئۇ ساڭا يالغۇزلۇقتا ھەمراھ، غېرىبلىقتا مۇڭداش ۋە يوقسۇللۇقتا بايلىقتۇر».

بەلخىي مۇنداق دەيدۇ: «ئىلىم ئۆگىنىشىنىڭ ئەخلاقى ئىلىمنىڭ ئۆزىدىنمۇ كۆپتۇر». ئابدۇللاھ ئىبنى مۇبارەك رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «ئىنسان ئىلمىنى ئەدەپ بىلەن زىننەتلىمىگۈچە، ئۇلۇغلۇق مەرتىۋىسىگە يېتەلمەيدۇ». ئۇ يەنە مۇنداق دەيدۇ: «مەن ئىلىم تەلەپ قىلغىنىمدا، ئۇنىڭدىن نېسىۋە ئالدىم. كېيىن ئەدەپ ئىزدىگىنىمدە، ئەدەپ ئەھلىنىڭ ئاللىقاچان دۇنيادىن ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى بايقاپ تولىمۇ ئەپسۇسلاندىم».

بەزى دانالار مۇنداق دېگەن: «ئەقىلسىز ئەدەپ، ئەدەپسىز ئەقىل بولمايدۇ. ئەدەپ — يارەمچىسىز كىشىنىڭ تايانچىسىدۇر». ئالىملار مۇنداق دەيدۇ: «ئىمان — جەزمىيەت، ئىخلاس، پەرزلەرنى ۋە سۈننەتلەرنى ئادا قىلىش، ئەدەپ - ئەخلاقنى ساقلاشتىن ئىبارەت بەش قورغان ئارقىلىق مۇستەھكەملىنىدۇ. كىمكى ئەدەپ - ئەخلاقنى لازىم تۇتسا، شەيتان ئۇنى ئازدۇرۇشتىن ئۈمىدىنى ئۈزىدۇ؛ كىمكى ئەدەپ - ئەخلاقنى تەرك ئەتسە، شەيتان ئۇنى دەسلەپتە سۈننەتتىن، ئاندىن پەرزدىن، كېيىن ئىخلاستىن ۋە ئەڭ ئاخىرىدا جەزمىيەتتىن ئايرىۋېتىشكە ئۇرۇنىدۇ».

شۇنىڭ ئۈچۈن، پەرزەنتلىرىمىزگە ئەدەپ - ئەخلاق ئۆگىتىش، پەزىلەتلىك خۇلۇق - مىجەز، خالىس نىيەت ۋە ھايا – نومۇس ئېڭىگە يېتىلدۈرۈش ئىنتايىن مۇھىمدۇر. بۇ ھەم شەرىئەتنىڭ، ھەم ئىجتىمائىي ئۆرپ - ئادەتلىرىمىزنىڭ تەلىپىدۇر. سەئىد ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنغان ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاتا - ئانىلار پەرزەنتىگە گۈزەل ئەخلاقتىنمۇ ئېسىلراق سوۋغات بېرەلمەيدۇ».[224]

[224] سۈنەن تىرمىزىي، 1875 - ھەدىس.

ئىمام بۇخارىينىڭ ئۇستازى ئەلى ئىبنى مەدىنىي مۇنداق دېگەن: «بالىلارغا ئەدەپ - ئەخلاقنى مىراس قالدۇرۇش مال - دۇنيا مىراس قالدۇرۇشتىن ئەۋزەلدۇر، چۈنكى ئەدەپ - ئەخلاق ئۇلارغا مال - دۇنيا، ئابرۇي - شەرەپ ۋە قېرىنداشلارنىڭ مۇھەببىتىنى ئاتا قىلىپ، دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ بەخت - سائادىتىنى جۇغلاپ بېرىدۇ».

بىز ئەڭ ئەدەپلىك مۇئامىلە قىلىشقا تېگىشلىك زات ئاللاھ تائالادۇركى، ئۇنىڭغا چىن ئىمان كەلتۈرۈپ، قەلبىمىزدىن سەممىي مۇھەببەت باغلاپ، ئۇنىڭ ئەمر –پەرمانلىرىنى باشقا ھەرقانداق بۇيرۇقتىن ئۈستۈن بىلىشىمىز، بىزگە ئاتا قىلغان سانسىز نېئمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىشىمىز ھەمدە كائىناتتىكى مۆجىزىلىرىنى ۋە مەخلۇقاتلار ئۈستىدىكى قۇدرىتىنى چوڭقۇر تونۇپ يېتىشىمىز لازىم. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئەمەللىرىمىزنىڭ ھەممىسىدە جەننەت ۋە دوزاخنىڭ ئىگىسى، زىكىر - تەسبىھ، شۈكۈر - مەدھىيە ۋە ئىبادەتكە ئەڭ لايىق بولغان رەببىمىز ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىنىلا كۆزلىشىمىز لازىم.

قۇرئان كەرىمگە ئەدەپ بىلەن مۇئامىلە قىلىشىمىز لازىمكى، قۇرئان ئاللاھ تائالانىڭ ئۆز پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلغان ۋە تىلاۋەت قىلىپ تۇرۇشىمىزنى بىزگە ئىبادەت قىلىپ، بەلگىلەپ بەرگەن ئۇلۇغ كالامدۇر. بىز ئۇنى تىلاۋەت قىلىش بىلەن بىرگە، مەنىلىرىنى چۈشىنىشكە تىرىشىشىمىز؛ ھالال دەپ بەلگىلەپ بەرگىنىنى ھالال، ھارام دەپ بەلگىلەپ بەرگىنىنى ھارام دەپ ئېتىقاد قىلىشىمىز ھەمدە تىلاۋەت قىلىنغاندا قۇلاق سېلىپ، ئاڭلىشىمىز زۆرۈردۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەدەپ بىلەن مۇئامىلە قىلىشىمىز لازىمكى، ئۇ مەخلۇقاتلارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى ۋە ھۆرمەتلىكىدۇر. ئۇنى چىن قەلبىمىزدىن سەممىي ياخشى كۆرۈشىمىز، بۇيرۇق - كۆرسەتمىلىرىگە بويسۇنۇپ، ھۆكۈملىرىگە ئەمەل قىلىشىمىز ۋە سۈننەتلىرىنى چاڭ تۈتۈشقا تىرىشىشىمىز كېرەك.

ئۇنىڭدىن قالسا، ساھابىلەر ۋە ئۇلارغا ياخشىلىق بىلەن ئەگەشكەنلەرنى ياخشى كۆرۈش ئىمانىمىزنىڭ تەقەززاسى بولۇپ، ئۇلارنىڭ پاك ھاياتى ۋە ئىبرەتلىك قىسسىلىرىنى ئۆگىنىشىمىز بىزگە سائادەت يولىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

شۇنىڭدەك، ئۇممەتنىڭ ئۆلىمالىرىنىمۇ قەدىرلەش ۋە ئۇلارغا ئەدەپ بىلەن مۇئامىلە قىلىشىمىز لازىمكى، ئۇلار پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋارىسلىرىدۇر، بۇ ئىلىمنى ھەر دەۋرنىڭ ئادىل كىشىلىرى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ، ھەققىنى ئادا قىلىپ كەلگەن.

ئۇنىڭدىن باشقا، پەرزەنتلىرىمىزگە چوڭلارنى ھۆرمەتلەش، كىچىكلەرگە مېھىر - شەپقەت كۆرسىتىش، قولۇم - قوشنا ۋە قېرىنداشلارنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىغا رىئايە قىلىش، چوڭلارنىڭ قېشىغا كىرگەندە رۇخسەت سوراش ۋە داستىخان ئەدەپلىرىنىمۇ ئۆگىتىشىمىز كېرەك.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە سەلەف سالىھلار كىچىك بالىلاردا پەزىلەتلىك خىسلەتلەرنى، جۈملىدىن راستچىللىق، سىر ساقلاش، ئامانەتدارلىق ۋە قەلبىنى ھەسەت - ئاداۋەتتىن پاكلاش قاتارلىق ئېسىل پەزىلەتلەرنى يېتىلدۈرۈشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرەتتى.

ئابدۇللاھ ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «بىر كۈنى ئانام مېنى چاقىردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنىڭ ئۆيىدە ئولتۇراتتى. ئانام: ‹كەل، ساڭا بىر نەرسە بېرەي› دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ‹ئۇنىڭغا نېمە بەرمەكچىسەن؟› دەپ سورىغانىدى، ئانام: ‹خورما› دەپ جاۋاب بەردى. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ‹ئەگەر سەن ئۇنىڭغا ھېچنېمە بەرمىگەن بولساڭ، ساڭا يالغان سۆزلىگەنىنىڭ گۇناھى يېزىلغان بولاتتى› دەپ ئاگاھلاندۇردى».[225]

ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كىچىك ۋاقتىدا يۈز بەرگەن بىر ئىشنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى مېنى ئۇلىغىغا مىندۈرۈپ، ماڭا بىر

[225] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 4339 - ھەدىس.

سـەر ئېيتتـى. مـەن بـۇ سـەرنى هايـاتـىم بويـىچـە هېچكىمگـە ئاشـكارىلىمـىدىم...».[226]

پەيغەمبـەر ئەلەيهىسسـالام ئەنەس رەزىيەللاهـۇ ئەنهۇغا مۇنداق نەسـىھەت قىلغـان: «ئـى ئوغلـۇم! ئەگـەر قەلبىڭـدە هېچكىمگە قارىتـا ئـاداۋەت سـاقلىماي بـەر كۈننـى ئۆتكـۈزۈش قولۇڭـدىن كەلسـە، چوقۇم شـۇنداق قىلغـىن»[227].

ئاتا قاتتىق قوللۇقتىن، ئانا ساختا كۆيۈمچانلىقتىن ساقلىنىش

بۇنـداق نامۇۋاپـىق تەربىيـە ئۇسـۇلى پەرزەنتنىـڭ ئاتىسـىدىن يىراقلىشـىپ، پەقەت ئانىسـىنىڭ هىمايىسـىگە تايىنىۋېلىشىغا سـەۋەب بولـىدۇ، نەتىجىدە بالىنـى توغرا يۆنىلىشـتە تەربىيەلەش تېخىمـۇ تەسلىشـىدۇ. شـۇنداقلا بالـىدا مەسـئۇلىيەتكە سـەل قـاراش ۋە مەسـئۇلىيەتتىن قېچىشـقا باهانـە ئىزدەش خاهىشـى پەيـدا قىلـىپ قويـىدۇ. هەتتـا قىلمىشـلىرىنى ئاقـلاپ، جازادىن قۇتۇلۇپ قېلىـش ئۈچۈن يالغانچىلىققا ئادەتلىنىـپ قېلىشـىمۇ مۇمكـىن؛ بولۇپمـۇ ئاتـا - ئانىنىـڭ بـۇ خىل زىت پوزىتسىيەسـى ئۇزۇنغـا داۋاملاشسـا، ئەهـۋال تېخىمـۇ ئېغىرلىشـىپ كېتىشـى مۇمكـىن. شـۇ سـەۋەبتىن، پەرزەنـت تەربىيەسـىدە ئوتتۇراهـال بولـۇش تولىمـۇ زۆرۈر. بالىغا ئاتا - ئانىنىـڭ چىن مۇهەببىتى ۋە سـەممىي مېهىـر - شـەپقىتىنى هېس قىلـدۇرۇش، ئۇنى گـۈزەل ئەخـلاق - پەزىلەتكـە يېتەكلـەش، پەزىلەتلىـك ئىشـلارغا ئۈندەپ، ناچـار ئىللەتلەردىـن يىـراق تۇتـۇش ئىنتايىـن مۇهىـم. تەربىيەدە قوپاللىقتىـن ساقلىنىـپ، مۇلايىـم، سـەۋرچان ۋە سـىلىق – سـىپايە بولـۇش كېـرەك. پەيغەمبـەر ئەلەيهىسسـالام مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ هەلىـم زاتتۇر، بەندىسـىنىڭمۇ بارلىق ئىشـلاردا ئېغىر - بېسـىق بولـۇشـىنى ياخشـى كـۆرىدۇ»[228].

---

[226] سەهىھ مۇسلىم، 518 - هەدىس.

[227] سـۇنەن تىرمىزىي، 2602 - هەدىـس، تىرمىزىي بـۇ هەدىسـكە «هەسـەن، غەرىـب» دەپ باهـا بەرگـەن.

[228] سەهىيھۇل بۇخارىي، 6415 - هەدىس؛ سەهىھ مۇسلىم، 4697 - هەدىس.

بالىغا ناماز ۋە باشقا ئىبادەتلەرنى ئۆگىتىشتە يۈمشاق، ئەپچىل ۋە باسقۇچلۇق ئۇسۇلنى قوللىنىش ئىنتايىن مۇھىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى بويىچە، شەرىئەتكە خىلاپ بولمىسىلا، ھەمىشە ئاسانراق يولنى تالىلاش كېرەك. بولۇپمۇ كىچىك بالىلارغا مۇئامىلە قىلغاندا، بۇ خىل پىرىنسىپقا تېخىمۇ رىئايە قىلىش لازىم. تەربىيە جەريانىدا سەۋرچان بولۇش ۋە غەزەپلىنىشتىن قاتتىق ساقلىنىش كېرەك، چۈنكى غەزەپ ئىنسانىنىڭ ئەقلىنى يوقىتىپ، ھېس - تۇيغۇسىنى كونترول قىلىشتىن مەھرۇم قويىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىر كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «ماڭا نەسىھەت قىلغىن» دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «غەزەپلەنمە» دېگەن. ئۇ ئادەم بۇ سۆزنى يەنە بىرقانچە قېتىم تەكرارلىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر قېتىمدا ئۇنىڭغا: «غەزەپلەنمە» دېگەن.[229]

بالىغا مۇڭاپىق پەيت ۋە جەلپىكار ئۇسلۇبتا قىلىنغان ھېكمەتلىك نەسىھەت ئۇنىڭ قەلبىگە چوڭقۇر تەسىر قىلىدۇ. زۆرۈر تېپىلغاندا، مۇھىم مەسىلىلەرنى قايتا - قايتا تەكىتلەشمۇ بالىغا ناھايىتى پايدىلىق. ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «بالىلارنى ياخشىلىققا كۆندۈرۈڭلار، چۈنكى ياخشىلىق ئادەتكە ئايلىنىدۇ». بالا بىلەن ئوينىشىش، ئۇنى چىرايلىق چاقىرىش ۋە كۆڭلىنى ئېلىش ئاتا - ئانىسىغا ۋاپادار ۋە سۆزنى ئاڭلايدىغان بولۇپ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە تۈرتكە بولۇش بىلەن بىرگە، گەدەنكەشلىك ۋە ئاسىيلىق خاھىشىنى يوقىتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە كىچىك بالىلارنى لەقمى بىلەن چاقىرىپ: «ئى ئەبۇ ئۇمەير! نۇغەير (كىچىك قۇشقىچىقى) نىمىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟» دەيتتى.[230] بەزىدە ئۇلارنىڭ بالىلىقىغا مۇناسىپ ھالدا: «ئى بالام! تاماق يېگەندە «بىسمىللاھ» دېگىن، ئوڭ قولۇڭ بىلەن، ئالدىڭدىن يېگىن»

[229] سەھىيھۇل بۇخارىي، 5651 - ھەدىس.

[230] سەھىيھۇل بۇخارىي، 5664 - ھەدىس.

دەيتتى.[231] يەنە بەزىدە مېھرىبانلىق بىلەن: «ئى ئوغلۇم، ئۆيگە كىرگەندە سالام بېرىشنى ئۇنتۇما!» دەپ ئەسكەرتەتتى.[232] ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇماغا: «ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى، ئۆزۈڭنى كىچىك سانىما!» دەيتتى. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما كىچىك ۋاقتىلىرىدىمۇ ئىلىم سورۇنلىرىغا قاتنىشىپ، پېشقەدەم ساھابىلەرنىڭ ھۇزۇرىدىمۇ سۆز قىلاتتى. ئاللاھ ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن رازى بولسۇن!

پەرزەنت تەربىيەسىدە شەرئىي ۋە تەبىئىي قانۇنىيەتلەرگە رىئايە قىلىش

شۇبھىسىزكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرىگە ئەگىشىش چوڭ - كىچىك ھەممە كىشىگە ياخشىلىق ۋە بەرىكەت ئېلىپ كېلىدۇ. جۈملىدىن، مىسۋاك ياكى مۇشۇنىڭغا ئوخشاش چىشنى تازىلايدىغان باشقا نەرسىلەرنى ئىشلىتىش مۇشۇ سۈننەتلەرنىڭ جۈملىسىدىندۇر. بۇ ھەقتە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنغان ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۈممىتىمگە ئېغىر كېلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرىمىگەن بولسام، ئۇلارنى ھەر نامازدا مىسۋاك ئىشلىتىشكە بۇيرۇغان بولاتتىم»[233]. شۇنىڭدەك، تىرناق ئېلىشمۇ سەھەم ھەدىستە بايان قىلىنغىنىدەك، ئەمەلىيەتتە ئىنسان تەبىئىتىدىكى خىسلەتلەرنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

كىچىك بالىلارغا تاماق يېيىش ئەدەپلىرىنى، بولۇپمۇ «بىسمىللاھ» دېيىش ۋە ئۆز ئالدىدىن ئېلىپ يېيىش ئەدەپ - قائىدىلىرىنى سۆكدۈرۈش كېرەك. ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «ئادەم ئەۋلادى قورسىقىدىنمۇ يامانراق بىر قاچىنى تولدۇرۇپ باققىنى يوق. ئەمەلىيەتتە، ئادەم بالىسىغا قەددىنى رۇسلىيالىغۇدەك بىرقانچە لوقما يېمەك كۇپايىدۇر. ناۋادا

[231] سەھىھ مۇسلىم، 2022 - ھەدىس.

[232] سۈنەن تىرمىزىي، 2622 - ھەدىس.

[233] سەھىھ مۇسلىم، 370 - ھەدىس.

كۆپـرەك يېمىسـە بولمايدىغـان ئـش بولسـا، قورسـقىنىڭ ئۈچتـىن بىرىگـە تامـاق، ئۈچتـىن بىرىگە سـۇ، قالغـان ئۈچتىن بىرىنـى نەپەسـلىنىش ئۈچـۈن بـوش قالدۇرسـۇن»[234].

پەيغەمبـەر ئەلەيهىسسـالام بىر نەرسـە ئىچكەندە «بىسـمىللاه» دەيتتـى، ئـۈچ قېتىمغـا بۆلـۈپ ئىچەتتـى ۋە قاچىنىڭ سـىرتىغا تىناتتـى. ئەنـەس رەزىيەللاهـۇ ئەنهـۇ مۇنـداق دەيـدۇ: «پەيغەمبـەر ئەلەيهىسـسـالام بىـر نەرسـە ئىچـىپ قالسـا، ئـۈچ قېتىـم تىنىـپ ئىچەتتـى».[235] مەزكـۇر ھەدىسـنىڭ تىرمىـزىي نەقـىل قىلغـان ۋارىيانتىـدا: «بۇنداق ئىچىـش ئۈسـۈلى تېخىمـۇ ياخشـى قاندۇرىدۇ، سـالامەتلىككە پايدىلىق ھەم سىڭىشلىك بولىدۇ» دېگەن جۈملە قوشـۇپ رىۋايـەت قىلىنغان.

پەيغەمبـەر ئەلەيهىسسـالام ئۈخلىغانـدا ئـوڭ تەرىپىنـى بېسـىپ ياتاتتـى. بـەرا ئىبنـى ئازىـب رەزىيەللاهـۇ ئەنهۇدىـن نەقـىل قىلىنىدۇكـى، پەيغەمبـەر ئەلەيهىسـسـالام مۇنـداق دېگەن: «ئۈخلىماقچـى بولغىنىڭـدا خـۇددى نامازغـا تاھـارەت ئالغاندەك تاھـارەت ئالغـىن، ئاندىـن ئـوڭ يېنىڭنى بېسـىپ يېتىـپ: ‹**اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ**›، ‹ئى ئاللاھ! ئۆمىد قىلغان ۋە سـەندىن قورققان ھالـدا ئۆزۈمنـى ساڭا تاپشـۇردۇم، ساڭا يۈزلەندىم، ئىشـلىرىمنى ساڭا ھاۋالە قىلدىم ۋە ساڭا تايانىدىم. سەندىن باشقا پاناھگاھىم يـوق، قۇتۇلدۇرغۇچىممـۇ يـوق. سـەن نازىـل قىلغـان كىتابقـا ۋە ئەۋەتكـەن پەيغەمبـەرگـە ئىمـان ئېيتتىـم› دېگـەن ھەمـدە بۇ دۇئا سـېنىڭ كۇندىلىـك ئـەڭ ئاخىرقى سـۆزۈڭ بولسـۇن!».[236]

كىچـىك بالىلارنـى خۇپتـەن نامىزىدىـن كېيىـن ئۈخلاشـقا، بامـدات نامىزىغـا سـەھەر تۇرۇشـقا ۋە كېچىنـى ئۈخلىمـاي ئۆتكۈزۈشـتىن ساقلىنىشـقا ئادەتلەنـدۇرۇش كېـرەك. پەيغەمبـەر

[234] مۇسنەدى ئەھمەد، 16556 - ھەدىس؛ سۈنەن تىرمىزىي، 2302 - ھەدىس.

[235] سەھىھ مۇسلىم، 3781 - ھەدىس.

[236] سەھىھۇل بۇخارىي، 5838 - ھەدىس.

ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كېچە تىنچلانغاندىن كېيىن، ئۇيقۇسىز يۈرۈشتىن ساقلىنىڭلار، چۈنكى بۇنداق قىلىشىنىڭ سىلەرگە قانداق زىيانلارنى ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى بىلمەيسىلەر».[237]

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ئەتىگەندە ئۇخلاۋاتقان بىر بالىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا: «ئورنىڭدىن تۇر! رىزىق تەقسىم قىلىنىدىغان ۋاقىتتىمۇ ئۇخلامسەن؟!» دېگەن.

ئىمام بەيھەقىي نەقىل قىلغان بىر ھەدىستە بايان قىلىنىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى سەھەر ۋاقتى فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ يېنىغا بارغاندا، ئۇنىڭ ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: «قىزىم، ئورنىڭدىن تۇرۇڭ، رەببىڭىز ئاتا قىلىدىغان رىزىققا ھازىرلىنىڭ!» دېگەن.

بالىلارنى يۇقۇملۇق كېسەل تارقالغان جايلاردىن يىراق تۇتۇش لازىم. بۇ ھەقتە بىر ھەدىستە: «كېسەل كىشى ساغلام ئادەمنىڭ يېنىغا بارمىسۇن» دېيىلگەن[238].

بالا كېسەل بولۇپ قالسا، كېچىكتۈرمەي داۋالىتىش كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەۋرىلىرى ھەسەن ۋە ھۈسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار ئۈچۈن دۇئا قىلىپ: «ئاللاھنىڭ مۇكەممەل كەلىمىلىرى بىلەن سىلەرنى ھەرقانداق شەيتاندىن، زىيانداش جانۋارلاردىن ۋە يامان كۆزلەردىن ساقلىشىنى ئاللاھتىن تىلەيمەن» دەيتتى.[239] شۇنىڭدەك، باشقا كىچىك بالىلار ئۈچۈنمۇ دۇئا قىلىپ، رۇقىيە (دۇئا ئوقۇپ دەم سېلىش) ئوقۇپ قوياتتى.

كىچىك بالىلارنى نامەھرەملەردىن كۆزىنى يېغىشقا، ئەۋرىتىنى يېپىشقا كۆندۈرۈش لازىم. بولۇپمۇ بالا ئون ياشقا كىرگەندە جىنسىي ھېسسىيات ئويغىنىشقا باشلايدىغان

[237] ئىمام ھاكىم رىۋايەت قىلغان، ئىمام زەھەبىي «سەھىھ» دېگەن.

[238] سەھىھۇل بۇخارىي، 5328 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 4117 - ھەدىس.

[239] سەھىھۇل بۇخارىي، 3371 - ھەدىس.

بولغاچقا، بۇ ياشتىكى بالىلارنىڭ ياتىدىغان ئورۇنلىرىنى ئايرىۋېتىش تولىمۇ زۆرۈر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بالىلىرىڭلارنى يەتتە ياشقا كىرگەندە نامراز ئوقۇشقا بۇيرۇڭلار. ئون ياشقا كىرگەندىمۇ نامراز ئوقۇغىلى ئۇنىمىسا ئۇرۇڭلار ۋە ياتقىنى ئايرىۋېتىڭلار».[240]

شۇنداقلا يەنە بالىلارنى قىز - ئوغۇل ئارىلىشىشتىن ۋە جىنسىي ھېسسىياتنى قوزغايدىغان ئامىللاردىن يىراق تۇتۇش كېرەك. بۈگۈنكى كۈندە ھەتتا مۇسۇلمانلارنىڭمۇ بۇ مەسىلىگە سەل قاراۋاتقانلىقى سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىۋاتقان نۇرغۇن يامان ئاقىۋەتلەر ھەممىمىزگە مەلۇم. بۇنىڭ ئۈچۈن، نۇر سۈرىسىنى بالىلارغا، جۈملىدىن ياخشى - يامانىنى پەرق قىلالايدىغان يېشىغا يەتكەنلەرگە چۈشەندۈرۈش ۋە يادلىتىش ئۇلارنىڭ روھىي ساغلاملىقى ۋە مەنىۋى كامالىتى ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم. قىز - ئوغۇللارنى، بولۇپمۇ بويىغا يەتكەن قىزلارنى ۋاقتىدا تۇرمۇشقا چىقىرىشقا ئەھمىيەت بېرىش لازىم. «ئوقۇشىنى پۈتتۈرۈۋالسۇن»، «خىزمەت تېپىۋالسۇن» دېگەندەك باھانىلەر بىلەن نىكاھنى كېچىكتۈرۈش نۇرغۇن سەلبىي ئاقىۋەتلەرنىڭ كېلىپ چىقىشىغا سەۋەب بولىدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇ بىزنىڭ ئىنسان تەبىئىتىگە بولغان چۈشەنچىمىزنىڭ يېتەرسىزلىكى، شەرئىي ۋە تەبىئىي قانۇنىيەتلەرگە رىئايە قىلىشقا سەل قاراۋاتقانلىقىمىزنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

قىز - ئوغۇللارنىڭ بالاغەتكە يېتىش ئالامەتلىرى ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ھۆكۈملەر

ئوغۇل بالىنىڭ بالاغەتكە يەتكەنلىكى تۆۋەندىكى ئۈچ ئالامەتنىڭ بىرى بىلەن بىلىنىدۇ:

ئېھتىلام بولۇش ياكى باشقا سەۋەبلەر بىلەن مەنىي چىقىشى؛

ئەۋرەت تۈكلىرىنىڭ ئۇنۇشى؛

[240] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 495 - ھەدىس؛ مۇسنەدى ئەھمەد، 6689 - ھەدىس.

ئون بەش ياشقا كىرىشى.

قىز بالىنىڭ بالاغەتكە يېتىشى يۇقىرىقى ئۇچ ئالامەتكە قوشۇلۇپ، تۆتىنچى بىر ئالامەت ھەيز كۆرۈش ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «ئۇچ تۈرلۈك كىشىدىن قەلەم كۆتۈرۈلدى (يەنى ئۇلارغا گۇناھ يېزىلمايدۇ): ئۇخلاۋاتقان كىشى ئويغانغۇچە، نارەسىدە بالا بالاغەتكە يەتكۈچە ۋە ئەقلىنى يوقاتقان كىشى تاكى ئەقلىگە كەلگۈچە».[241] كىچىك بالا بالاغەتكە يېتىشى بىلەنلا ئۇنىڭغا شەرئىي مەسئۇلىيەتلەر چېگىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن نامازى، روزا ۋە باشقا پەرز ئىبادەتلەر ئۇنىڭ ئۈستىگە مەجبۇرىيەت بولۇپ يۈكلىنىدۇ. ئەمما، بالاغەتكە يېتىشتىن ئىلگىرى بۇ ئىبادەتلەر بالىنى كۆندۈرۈش ۋە پەزىلەت سۈپىتىدە ئادا قىلىشقا قىزىقتۇرۇلىدۇ.

ئەگەر ئىككى ۋەلىي پەرزەنتلىرىنى بالاغەتكە يېتىشتىن بۇرۇن بىر - بىرىگە نىكاھلاپ قويغان بولسا، بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىن قىز - ئوغۇل ھەر ئىككىسىگە ئىختىيارلىق بېرىلىدۇ، ئۇلار بۇ نىكاھقا مەجبۇرلانمايدۇ.

19. پەرزەنتلەرنىڭ ھەقلىرىدىن بىرى: ئاتا - ئانىسىنىڭ تاماكا ۋە ھەر خىل زەھەرلىك چېكىملىكلەردىن يىراق تۇرۇشىدۇر.

تاماكا چېكىش ساغلاملىققا ئىنتايىن زىيانلىق بولۇپ، تاماكىنى ئىشلىگەن ۋە ساتقانلارنىڭ ئۆزىمۇ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى پۈتۈن ئېلانلارغا ۋە ھەر تاماكىنىڭ قاپلىرىغا يېزىپ قويىدۇ. ئۇبادە ئىبنى سامىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «زىيان تارتىشقىمۇ، زىيان سېلىشقىمۇ بولمايدۇ».[242] بىر قىسىم ئالىملار مۇنداق دېگەن: «كىمكى بىر دىرھەمنى ھارام يولغا خەجلىمەكچى بولسا، ئۇ كىشى شۇ دىرھەمنى خەجلەش

---

[241] ئەبۇ داۋۇد ۋە مۇسنەدى ئەھمەد، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن.

[242] سۇنەن ئىبنى ماجە، 2331 - ھەدىس؛ مۇسنەدى ئەھمەد، 2819 - ھەدىس؛ ئىمام مالىك: «مۇۋەتتا»، 1234 - ھەدىس.

هوقۇقىدىن مەھرۇم قىلىنىدۇ» دېگەن.

سەئۇدي ئەرەبىستان پەتىۋا كومىتېتى تاماكىنى سېتىش، سېتىۋېلىش، تېرىش، ئىشلەپچىقىرىش ۋە ئۇنىڭ سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىشنىڭ ھارام ئىكەنلىكى توغرىسىدا پەتىۋا بەرگەن.

ھامىلدارلىق مەزگىلىدە ۋە بوۋاق تۇغۇلغاندىن كېيىنمۇ تاماكىنىڭ بالىلارغا زىيانلىق تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقى تېببىي تەتقىقاتلاردا ئىسپاتلانغان. خەشخەش، ئەپيۇن ۋە خىرويىن قاتارلىق زەھەرلىك چېكىملىكلەرنىڭ زىيىنى تېخىمۇ ئېغىر. شۇڭا، بىز پەرزەنتلىرىمىز ھەققىدە ئاللاھتىن قورقۇشىمىز كېرەك. تولىمۇ ئەپسۇسكى، بۈگۈنكى كۈندە تاماكا چېكىش يالغۇز ئەرلەر ئارىسىدىلا ئەمەس، بەلكى ئۇنى «زامانغا ماسلىشىش» دەپ قارايدىغان بەزى ئاياللار ئارىسىدىمۇ كەڭ تارقىلىپ كەتتى.

20. باللارنىڭ پىكىر ئەركىنلىكى ھوقۇقى

ھەرقانداق بىر ھەقىقەت مەيلى چوڭدىن ياكى كىچىكتىن كەلگەن بولسۇن، قۇرئان ۋە سۈننەتكە ئۇيغۇن بولسىلا، قوبۇل قىلىنىشقا تېگىشلىكتۇر. ھەقىقەت ماھىيەتتە روشەن ھەم ئاشكارىدۇر. ئاللاھ تائالا پاراسەت ۋە ھېكمەتنى خالىغان بەندىسىگە (مەيلى ئۇ كىچىك بولغان تەقدىردىمۇ) ئاتا قىلىدۇ. ئاللاھنىڭ رەھمىتى كەڭدۇر ۋە ئۇنىڭ چەك - چېگرىسى يوقتۇر. ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر سورۇندا ئولتۇرغاندا، ئوڭ تەرىپىدە كىچىك بالا ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئادەتتە قاچىنى ئوڭ تەرەپتىكى كىشىگە سۇناتتى. بۇ قېتىممۇ ئۇ قاچىدىكى سۈتنى ئىچىپ بولۇپ، ئاندىن ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباسقا قاراپ، ھەققىنى چوڭلارغا ئۆتۈنۈپ بېرىشنى سورىدى. بىراق، ئابدۇللاھ ئۆز ھەققىدىن ۋاز كەچمەي تۇرۇۋالدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قاچىنى ئۇنىڭغا بەردى»[243].

[243] سەھىھۇل بۇخارىي، 5189 - ھەدىس؛ سەھىھ مۇسلىم، 3786 - ھەدىس.

بىر كۈنى خەلىپە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يولدا كېتىۋاتقاندا، كىچىك بالىلار ئۇنىڭ ھەيۋىسىدىن قورقۇپ قېچىپ كېتىشتى. ئەمما، ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير جايىدىن قوزغالمىدى. ئۆمەر ئۇنىڭدىن:

– نېمىشقا دوستلىرىڭغا ئوخشاش قاچمايسەن؟ – دەپ سورىغانىدى، ئۇ:

– يول كەڭرى تۇرسا، سىزگە يول بوشىتىپ بېرىشىمنىڭ ھاجىتى يوق. گۇناھ قىلمىغان تۇرسام، سىزدىن قورقۇشۇمنىڭمۇ ھاجىتى يوق، – دەپ سالماقلىق بىلەن جاۋاب بەردى. بۇ جاۋابنى ئاڭلىغان ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ:

– بۇ بالا چوڭ بولسا، چوقۇم كاتتا ئىشلارنى قىلىدۇ، – دېگەن.

ئورەك ۋەقەسىدە ئوتقا سەكرەشتىن ئىككىلىنىپ قالغان ئانىسىنى: «ئى ئانا! سەۋر قىلىڭ، سىز ھەق ئۈستىدە» دەپ جاسارەتلەندۈرگەن بوۋاقنىڭ قىسىسىمۇ بۇنىڭ روشەن مىسالىلىرىدىندۇر.

خەلىپە ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز قەبىلە ۋەكىللىرى بىلەن كۆرۈشكەندە، ۋەكىللەر ئىچىدىن بىر بالا گەپ قىلماقچى بولۇۋىدى، ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز ئۇنىڭغا:

– توختاپ تۇر، ئاۋۋال چوڭلار سۆزلىسۇن، – دېگەن. بۇنىڭغا جاۋابەن ئۇ بالا:

– ئى مۇئمىنلەرنىڭ ئەمىرى! ئىنسانىنىڭ چوڭ - كىچىكلىكى ئۇنىڭ قەلبى ۋە تىلىدىن ئىبارەت ئىككى كىچىك ئەزاسى بىلەن ئۆلچىنىدۇ. ئەگەر مۇھىم ئىشلارنىڭ ھەممىسىگە ياشتا چوڭ كىشى ھەقلىق بولىدىغان ئىش بولسا، ئۇ ھالدا سىزدىن يېشى چوڭ راق بولغانلىقى ئۈچۈن، خەلىپىلىككە سىزدىنمۇ بەكرەك ھەقلىق كىشىلەر بارغۇ، – دەپ جاۋاب قايتۇرغان. بۇ بالىنىڭ سۆزىگە قايىل بولغان ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز: «قېنى سۆزلە،

ئوغلۇم!» دەپ ئىلتىپات كۆرسەتكەن.

ئەمر ئىبنى سەلەمە قۇرئاننى تولۇق يادلاپ بولغانلىقى ئۈچۈن، يەتتە يېشىدىلا ئۆز قەۋمىگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇپ بەرگەن.

تۇنجى پەرزەنتكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش

تۇنجى پەرزەنتنىڭ تەربىيەسىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش كېيىنكى پەرزەنتلەرنىڭ تەربىيەسىدە ئىنتايىن مۇھىم رول ئويناپدۇ، چۈنكى بالىنىڭ كىچىكى كۆپىنچە ئەھۋالدا ئاكا - ئاچىلىرىنى دوراپ، ئۇلاردىن ئۆگىنىدۇ. ئۇلار كۈندىلىك تۇرمۇشتا، ئويۇن - تاماشىدا ۋە باشقا پائالىيەتلەردە دائىم دېگۈدەك بىللە بولغاچقا، ئاكا - ئاچىلىرىنىڭ خۇي - پەيلى ۋە ئادەتلىرى ئۇلارغا بىۋاستە تەسىر كۆرسىتىدۇ. ھەر ئىشىنىڭ نەتىجىسى ئۇنىڭ باشلىنىشىغا باغلىقتۇر. شۇڭا، تۇنجى پەرزەنتنىڭ كىچىك قېرىنداشلىرىغا ياخشى ئۈلگە بولۇشى ئۈچۈن، ئۇنىڭ تەربىيەسىگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈش كېرەك. بۇنىڭ ئەڭ ياخشى يولى — ئۇنى ئىلىم - مەرىپەت، ئەخلاق - پەزىلەت، ئىبادەت، ھەتتا پۈتۈن تۇرمۇش ئۇسۇللىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ئىش – ئىزلىرى بويىچە ياشاشقا يېتەكلەشتۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرگە — ئاللاھنى، ئاخىرەت كۈنىنى ئۈمىد قىلغان ۋە ئاللاھنى كۆپ ياد ئەتكەنلەرگە رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامدا ياخشى ئۈلگىدۇر»[244]. شەكسىزكى، بۇنداق ئەھمىيەت بېرىشنىڭ نەتىجىسى ناھايىتى ياخشى بولۇپ، ئاللاھنىڭ ياردىمى بىلەن كېيىنكى پەرزەنتلەرنى تەربىيەلەشنى ئاسانلاشتۇرىدۇ.

[244] سۈرە ئەھزاب، 21 - ئايەت.

ماددىي قىزىقتۇرۇش ۋە ئاگاھلاندۇرۇش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماسلىق

شەيخ ئالبانىي رەھىمەھۇللاھ پەرزەنت تەربىيەسىدە پەقەت ماددىي مۇكاپات ئارقىلىق قىزىقتۇرۇش ياكى قورقۇتۇش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماسلىقنى ئالاھىدە تەكتىلىگەن. كىچىك بالىلار ياخشى ئىش قىلغاندا مۇكاپاتلاش ئارقىلىق خۇشال قىلىش ۋە ئىلھاملاندۇرۇش، خاتالاشقاندا بولسا مۇۋاپىق ھالدا تەربىيە قىلىش ۋە جازالاش ئەلۋەتتە توغرا. بالىلار ئاربسىدا ئىجابىي رىقابەت روھىنى يېتىلدۇرۇش تولىمۇ پايدىلىق بولۇپ، بۇ ھەقتە نۇرغۇن ئەسەرلەر كەلگەن. ئەڭ مۇھىمى، بالىنىڭ قەلبى ۋە روھىغا ئىمانىي ئاساسلارنى سىڭدۇرۇشتۇر. بالا نامаз ئوقۇغاندا ئاللاھنى رازى قىلىش ۋە جەننەتكە كىرىش ئۈچۈن ئوقۇشى، يالغانچىلىق قىلماسلىقى لازىم. چۈنكى، يالغانچىلىق پاسىقلىق بولۇپ، پاسىقلىق ئىنسانىنى دوزاخقا باشلايدۇ.

ئىنسان تەربىيەسىدە قۇرئاننىڭ يولىورۇقىدىنمۇ ئەۋزەل ۋە ئۈنۈملۈك پىروگراممىا يوقتۇر. قۇرئان مۇئمىنلەرگە جەننەت بىلەن خۇش بېشارەت بەرگەن، كاپىرلارنى قاتتىق ئازاب بىلەن ئاگاھلاندۇرغان. قۇرئاندىكى بارلىق ھۆكۈملەردە قىزىقتۇرۇش بىلەن قورقۇتۇش تەڭ كەلگەن، ھەتتا بۇ ئىككىسىنىڭ بىر ئايەتكە مۇجەسسەملەنگەنلىكىنىمۇ ئۇچرىتالايسىز. گەرچە بەزى گۇناھلارنىڭ جازا ۋە ھۆكۈملىرى دۇنيادا بېرىلسىمۇ، ئەسلىي جازا ئاخىرەتتە بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنىتىگە دىققەت قىلغان كىشى ئۇنىڭ پەرزەنت تەربىيەسىدە كۆپىنچە ھاللاردا قىزىقتۇرۇش ۋە ئاگاھلاندۇرۇش ئۇسۇلىنى قوللانغانلىقىنى كۆرەلەيدۇ. مەسىلەن، ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا رىغبەتلەندۇرۇش ۋە ئۇلارغا يامانلىق قىلىشتىن ئاگاھلاندۇرۇش بۇنىڭ روشەن مىسالىدۇر.

غەربتە ياشاۋاتقان مۇسۇلمان بالىلارنىڭ ھەقلىرى

ئىلىم ئۆگىنىش، داۋالىنىش، تىجارەت ياكى دەۋەت قاتارلىق زۆرۈر ئېھتىياجلار تۈپەيلىدىن، مۇشرىكلارنىڭ شەھەرلىرىگە سەپەر قىلىشقا توغرا كەلگەندە، كىشى ئۆزىنىڭ ئەڭ قىممەتلىك بايلىقى بولغان دىنىنى قوغدىيالايدىغان مۇھىتنى تاللىشى كېرەك، چۈنكى دىنىي ۋە روھىي ساغلاملىقنى ھېچقانداق ماددىي مەنپەئەتكە تېگىشكىلى بولمايدۇ. «دىنىنى قوغدىيالايدىغان مۇھىتنى تالىلاش» دېگەنلىك، ئاۋۋال دىنىي ئېتىقادىنى ساقلاپ قالالايدىغان، شۇنداقلا كاپىرلارنىڭ ئېتىقادىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ، ئۇلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلالايدىغان شارائىتقا ئىگە بولۇش دېگەنلىكتۇر.

ئىمام مالىك رەھىمەھۇللاھ: «دىنىنى ئاشكارا قىلىشقا قادىر بولالمايدىغان كىشىنىڭ تىجارەت ئۈچۈن ھىندىستانغا بېرىشى پاسىقلىقتۇر» دەپ پەتىۋا بەرگەن. نۆۋەتتە، فىرانسىيە، ئىتالىيە ۋە گىرېتسىيەدىكى مۇسۇلمان پەرزەنتلىرىنىڭ تىلى، ئۇرپ - ئادىتى ۋە ئەخلاق - پەزىلىتىنىڭ پۈتۈنلەي غەربچىلىشىپ كەتكەنلىكىنى، بولۇپمۇ ئانىلىرى مۇسۇلمان بولمىغان بالىلارنىڭ ئەھۋالى تېخىمۇ ئېچىنىشلىق ھالەتكە چۈشۈپ قالغانلىقىنى كۆرۈۋاتىمىز.

ئەلۋەتتە، بىز بالىلارنىڭ چەتئەل تىلىنى ياخشى ئۆگىنىشىنىڭ مۇھىملىقىنى ئىنكار قىلمايمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياش ساھابە زەيد ئىبنى سابىتقا: «ئى زەيد! مەن ئۈچۈن يەھۇدىيلارنىڭ يېزىقىنى ئۆگەنگىن، چۈنكى مەن خەت - ئالاقە ئىشلىرىدا يەھۇدىيلارغا ئىشىنەلمەيمەن» دېگەن. زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «مەن ئۇ تىلنى ئۆگىنىشكە كىرىشتىم ۋە يېرىم ئايغىمۇ يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە پۈختا ئۆگىنىپ بولدۇم. شۇنىڭدىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەھۇدىيلارغا مەكتۇپ ئەۋەتمەكچى بولسا، مەن يېزىپ بېرەتتىم؛ ئۇلاردىن خەت كەلسە، مەن ئوقۇپ بېرەتتىم»[245].

[245] مۇسنەدى ئەھمەد، 21684 - ھەدىس.

يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەندىن:

— سۈريان تىلىنى ياخشى بىلەمسەن؟ — دەپ سورىغاندى، مەن:

— ياق، — دەپ جاۋاب بەردىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

— سۈريان تىلىنى ئۆگەنگىن! — دېدى. شۇنىڭ بىلەن، مەن ئۇ تىلنى 17 كۈندە ئۆگىنىپ بولدۇم».

بىز تىل ئۆگىنىشنىڭ ئەھمىيىتىگە قارشى ئەمەسمىز، بەلكى بالىلارنىڭ ئۆز ئانا تىلىغا سەل قاراپ، تىل قۇرۇلمىسى پۈتۈنلەي چەتئەلچە بولۇپ كېتىشى ياكى قۇرئان تىلى بولغان ئەرەب تىلىدىن ۋاز كېچىپ، ئۇنىڭ ئورنىنى چەتئەل تىلىنىڭ ئىگىلەپ كېتىشىگە قارشىمىز.

بۇ ھەقتە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق بىر ئىبرەتلىك ۋەقەلىكى بار: ئۇ ئوقيا مەشىق قىلىۋاتقان بالىلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا، ئۇلاردىن بىرى سۆزدە خاتالىشىپ، پەش ئوقۇشقا تېگىشلىك سۆزنى زەبەر ئوقۇپ سالغان. بۇ تىل خاتالىقى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى بىئارام قىلغاندا، ئۇ بالا: «ئى مۇئمىنلەرنىڭ ئەمىرى! بىز تېخى كىچىك، توغرىسىنى ئالدىرىماي ئۆگىنىۋالىمىز» دېگەن. بۇنى ئاڭلىغان ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، سىلەرنىڭ ئوقيا ئېتىشتىكى خاتالىقىڭلار تىلدىكى خاتالىقىڭلارغا قارىغاندا ماڭا يېنىكرەك تۇيۇلىدۇ» دېگەن.

غەرب دۆلەتلىرىدە ياشاۋاتقان مۇسۇلمانلار پەرزەنتلىرىنىڭ ئىسلامىي كىملىكىنى ساقلاپ قېلىشى ئۈچۈن، ئىسلامىي مەكتەپلەرنى قۇرۇشقا تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى ۋە ئۇلارنىڭ ئىسلامىي تەلىم - تەربىيەسىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك. بۇ مەقسەتكە يېتىش يولىدا، ھەتتا ھەر دۆلەتتىكى ئىسلامىي ئەلچىخانىلار ۋە مۇسۇلمان جامائەتلەر ئۆزلىرىنىڭ ئاللاھنىڭ يولىغا دەۋەت قىلىش، ياخشىلىق ۋە تەقۋادارلىقتا

ھەمكارلىشىش، شۇنداقلا دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئىنسانلارغا ھەقىقەتنى يەتكۈزۈشتىن ئىبارەت مۇقەددەس مەجبۇرىيىتىنى تولۇق ئادا قىلىشى لازىم.

مېھىر - مۇھەببەت يەتكۈزۈشكە تىرىشىش ۋە تەنقىدنى سىلىق قىلىش

مىسىردىكى ئىستاتىستىكىلىق مەلۇماتلارغا قارىغاندا، مىسىر ئاھالىسىنىڭ 10 پىرسەنتىنى مېيىپ ۋە ئاجىزلار تەشكىل قىلىدىكەن. بۇنىڭغا ئوخشاش ئەھۋال باشقا دۆلەتلەردىمۇ پەرقلىق نىسبەتتە كۆرۈلمەكتە. ئەلۋەتتە، بۇلار باشقا ساغلام كىشىلەرگە قارىغاندا تېخىمۇ كۆپرەك غەمخورلۇق ۋە ياردەمگە موھتاج. چۈنكى:

ھەربىر جان ئىگىسىگە قىلىنغان ياخشىلىق ئۇچۇن ساۋاب بېرىلىدۇ؛

رەھمان سۈپەتلىك ئاللاھ رەھمدىل بەندىلىرىگە رەھىم قىلىدۇ؛

مۇئمىنلەر ھۆرمەتتە ئوخشاش بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئەڭ ئاجىزىنىڭ بەرگەن كاپالىتىمۇ كۈچكە ئىگە قىلىنىدۇ؛

مۇئمىن مۇئمىننىڭ ئەينىكىدۇر، ئۆزى ئۇچۇن ياخشى كۆرگەن نەرسىنى قېرىندىشى ئۇچۇنمۇ ياخشى كۆرۈشى لازىم؛

مۇئمىنلەر دوستلۇق، مېھىر - شەپقەت ۋە كۆيۈنۈشتە خۇددى بىر تەنگە ئوخشايدۇ. بەدەننىڭ قايسىبىر ئەزاسى ئاغرىسا، پۈتۈن تەن ئۇيقۇسىزلىق ۋە قىزىتما بىلەن تەڭ ئاغرىيدۇ؛

ئاجىز كىشى كارۋاننىڭ ئاساسىدۇر (يەنى ئاجىز - مېيىپلەرنىڭ دۇئاسى ۋە مەۋجۇتلۇقى سەۋەبلىك كارۋاننىڭ رىزقى مول بولىدۇ، غەلىبە - نۇسرەت ئاتا قىلىنىدۇ).

شەرىئىتىمىز بىزنى ئاجىزلارغا ۋە يېتىم - يېسىرلارغا

قولىمىزدىن كېلىشچە ياخشىلىق قىلىشقا ۋە تەقۋادارلىق يولىدا ھەمكارلىشىشقا بۇيرۇغان. شۇنداق تۇرۇقلۇق، بىز ئۇلارغا داۋالىنىش، تەلىم - تەربىيە ۋە تۇرمۇش جەھەتلەردە زۆرۈر بولغان ياردەملەرنى قولىمىزدىن كېلىشچە قىلالىدۇقمۇ؟ ئەگەر ئۇلارغا سەل قاراپ، مېھرىبانلىقتىن مەھرۇم قويساق، ئۇلارنىڭ روھىي جەھەتتىن زەخمىلىنىشى ۋە بۇنىڭ جەمئىيەتكە سەلبىي تەسىر كۆرسىتىشى مۇقەررەر. ئەگەر ئۇلار دۇئا قىلىپ، ئەتراپىدىكى كىشىلەر ھەققىدە ئاللاھقا شىكايەت قىلسا، ھالاكەت ۋە ۋەيرانچىلىق ھەممەيلەننىڭ ئۈستىگە چۈشۈشى مۇمكىن، چۈنكى ھەرقانداق قىلمىشنىڭ جازا - مۇكاپاتى شۇ قەۋمنىڭ قىلمىشىنىڭ تۇرىدىن بولىدۇ.

شۇنىمۇ چوڭقۇر تونۇپ يېتىشىمىز كېرەككى، بۇ مېيىپ - ئاجىز قېرىنداشلىرىمىزنىڭ بەزىلىرىنىڭ نۇرغۇن ساھەلەردە ئالاھىدە تالانت ۋە ئىقتىدارلىرى بار. بىز ئۇلارنىڭ قابىلىيەتلىرىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىش بىلەن بىرگە، ئۇلارغا تېخىمۇ بەكرەك كۆڭۈل بۆلۈشىمىز ۋە ھەر تەرەپلىمە ياردەم قىلىشىمىز لازىم.

ئىنسانىنىڭ تەق – تۇرقى ۋە ئەخلاق - پەزىلەتتىكى ئەۋزەللىك ئىپادىلىرى

1. تەق – تۇرقىدىكى ئېسىللىك ئالامەتلىرى

ھىجرىيە 567 - يىلى ۋاپات بولغان مۇھەممەد ئىبنى زۇفەرنىڭ «أنباء نجباء الأبناء» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق كەلگەن: «تاشقى قىياپەتتىكى ئېسىللىك ئالامەتلىرىدىن بىرى گەۋدىسى چوڭ، پېشانىسى كەڭ بولۇشىدۇر. پېشانىسىنىڭ كەڭلىكى چاچ بىلەن قاش ئارىلىقىدىكى بوشلۇقنىڭ كەڭلىكىدۇر. پېشانىنىڭ كەڭ ۋە ئوچۇق بولۇشىمۇ ئېسىللىكنىڭ بىر ئالامىتى سانىلىدۇ. ئەرەبلەر ئۇلىما قاش ۋە كۆك كۆزنى يامان كۆرىدۇ».

بەزى ھەدىسلەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلىما قاش ئىكەنلىكى نەقىل قىلىنغان. بۇ ھەدىسلەر سەھىھ بولغان تەقدىردىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەڭگىل دەرىجىدىكى ئۇلىما قاش بولۇشى مۇمكىن. ئەمما، قويۇق ئۇلىما قاش، ئىككى قاش ئارىسىدىكى قويۇق تۈك ۋە بۇ تۈكلەرنىڭ بۇرۇنغا قاراپ ساڭگىلاپ تۇرۇشى ئەيىب ھېسابلىنىدۇ. كۆزنىڭ نورمال چوڭلۇقتا، چەكچەيمىگەن بولۇشى، قاڭشارلىق، زاڭاقلىق ۋە تىلنىڭ مۇناسىپ ئۇزۇنلۇقتا بولۇشى ياخشى سۈپەتلەردىن سانىلىدۇ.

نەزىرى ئۆتكۈرلۈك رەھبەرلىك ۋە باتۇرلۇقنىڭ ئالامىتىدۇر.

يۇزنىڭ ھەددىدىن زىيادە يۇمىلاق، بويۇننىڭ بەك قىسقا ياكى بەك ئۇزۇن ۋە ئىنچىكە بولۇشى ياقتۇرۇلمايدىغان سۈپەتلەردىندۇر. ئەكسىچە، بويۇننىڭ مۇۋاپىق يوغانلىقتا، كۆكرەك بىر قەدەر كەڭرەك ۋە ئىككى مۇرە ئارىلىقىنىڭ يىراقراق بولۇشى ياخشى كۆرۈلىدىغان قىياپەت ھېسابلىنىدۇ. ئەمما، مۇرىلەرنىڭ بەكرەك چىقىپ تۇرۇشى ياكى تولىمۇ پەس بولۇپ قېلىشى خۇش كۆرۈلمەيدۇ.

بىلەك ۋە بارماقلارنىڭ نورمال ئۇزۇنلۇقتا بولۇشى، قورساق ۋە يانپاشنىڭ ياغ قاپلىمىغان بولۇشى ياخشى قىياپەت ئالامەتلىرىدىندۇر. بەزى باشلىقلارنىڭ قورساق ۋە يانپاشلىرى سېلىنىپ تۇرىدىغان بولسىمۇ، بۇ ئۇلارنىڭ رەھبەرلىك سۈپىتىگە تەسىر يەتكۈزمەيدۇ. بىراق، پۇت - پاچاقلارنىڭ ھەددىدىن زىيادە سېمىز، يوغان بولۇشى ئەيىب سانىلىدۇ. كىچىك بالىنىڭ تاشقى قىياپەتتىكى ئەۋزەللىكلىرىدىن بىرى خەتنە قىلىنىدىغان تېرىسىنىڭ ئۇزۇنراق بولۇشىدۇر.

كىيىم - كېچەك، يۈرۈش - تۇرۇش ۋە سەللە يۆگەشتە ھەددىدىن زىيادە ياسالمىلىق ۋە تەبئىي بولماسلىق ئەيىبلىنىدۇ. شۇڭا بەزىلەر ئېيتىدۇكى: «خوجايىنىنىڭ سەللىسى تەبئىي ھالىتىدە يۆگەلگەن بولىدۇ».

2. ئەخلاق - پەزىلەتتىكى ئېسىللىك ئىپادىلىرى

رەھبەرلىك ئالامەتلىرىدىن يەنە بىرى ئەزىيەتلەرگە سەۋر قىلىش ۋە يېمەك - ئىچمەككە ھەددىدىن زىيادە ھېرىسمەن بولماسلىقتۇر. ئادەتتە كۆپ تاماق يېيىش ئەيىبلەنمىسىمۇ، نەپسانىيەتچىلىك ۋە ئاچكۆزلۈك ئەلۋەتتە ئەيىبلىنىدۇ.

سىر ساقلاش ۋە مۇھىم مەلۇماتلارنى بىلمەيدىغاندەك كۆرۈنۈشمۇ رەھبەرلىك ئالامەتلىرىدىندۇر. كۈندەشلىكنىڭ نورمال بولغىنى ماختىلىدىغان خۇلقتۇر، لېكىن ئورۇنسىز، ئاساسسىز ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىش ۋە گۇمانخورلۇق

ئەيىبلىنىدىغان بولۇپ، بىرىپ - بىرىپ ئىنسانىنى تۆھمەتكە چۈشۈرۈپ قويىدۇ.

رەھبەرلىككە لايىق كىشىنىڭ يەنە بىر ئەخلاقى تېگى پەس كىشىلەر بىلەن ئارىلىشىشتىن يىراق تۇرۇش، ئېسىل كىشىلەر بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇش ۋە كىچىك ۋاقتىدىن باشلاپ دوست - يارەنلىرىگە باشلامچىلىق قىلىش ئىقتىدارى بولۇشىدۇر.

باشقىلارنى تىللاشقا ئالدىراش ۋە تىلنىڭ بۇزۇق بولۇشى قاتتىق ئەيىبلىنىدۇ.

غەمكىن ۋە يالغانچى كىشى ھەرگىز باشلىق بولالمايدۇ. بېخىل ۋە ھەسەتخور كىشىلەرنىڭ باشلىق بولۇش ئېھتىماللىقىمۇ ناھايىتى تۆۋەن بولىدۇ.

بىز بۇ ئورۇندا پەقەت يۇقىرىقى بايانلار بىلەنلا كۇپايىلىنىمىز. ئاللاھتىن يارەم تىلەيمىز.

پەرزەنت تەربىيەسى ھەققىدىكى كىتابىمىزدا ئىنسانىنىڭ تاشقى قىياپىتى ۋە ئەخلاق - پەزىلەتتىكى ئۆزەللىكىنىڭ ئىپادىلىرىنىمۇ تىلغا ئېلىشىمىز مەنچە ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس، چۈنكى كىشىنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى، بولۇپمۇ چىراي شەكلى ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى سالام رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەن چاغدا: «مەن ئۇنى كۆرۈپلا، ئۇنىڭ چىرايىنىڭ يالغانچىنىڭ چىرايى ئەمەسلىكىنى بىلگەن ئىدىم» دېگەن. شۇبھىسىزكى، بىز مۇسۇلمانلار ئۇچۇن ئەڭ مۇكەممەل ئۆلچەم ۋە ئۇلگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدۇر، چۈنكى ئۇ تاشقى قىياپەت جەھەتتىن بولسۇن ياكى ئەخلاق - پەزىلەت جەھەتتىن بولسۇن، ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلىدۇر. ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدھىيەلەپ مۇنداق دېگەن: «(ئى مۇھەممەد!) سەن ھەقىقەتەن بۇيۇك ئەخلاققا ئىگىسەن»[246].

[246] سۈرە قەلەم، 4 - ئايەت.

ئەقىللىق بالىلار ھەققىدە

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: «بالىنىڭ كىچىك يېشىدىلا ئىلىم - مەرپىتكە ئىنتىلىشى ئۇنىڭ ئەقلىنىڭ يېتىلىۋاتقانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر».

بەزى ئالىملار مۇنداق دەيدۇ: «كىچىك بالىنىڭ خىجىلچانراق بولغىنى قورقۇنچاق بولۇپ قالغىنىدىن ياخشىراق، چۈنكى تارتىنچاقلىق ئەقلىنىڭ، قورقۇنچاقلىق ئاجىزلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر».

ماۋىيە بىنتى نۇئمان ئىبنى كەئب يولدىشى لۇئەي ئىبنى غالىبتىن: «بالىلىرىڭنىڭ قايسىسىنى ئەڭ ياخشى كۆرىسەن؟» دەپ سورىغاندا، ئۇ: «سېخىيلىقتىن قولى تالمايدىغان، ھەق سۆزلەشتىن تىلى توتۇلۇپ قالمايدىغان، نادانلىق تەبىئىتىنى بۇزالمىغان كەئب ئىبنى لۇئەينى» دەپ جاۋاب بەرگەن.

بىر سەھرالىق ئايالدىن ئوغلى توغرىسىدا سورالغاندا، ئۇ ئايال: «ئوغلۇم يامغۇردىنمۇ بەرىكەتلىك، يولۇاستىنمۇ جاسارەتلىك، جەمەتىنى قوغدايدىغان، مال - دۇنيالىرىنى خەيرلىك ئىشلارغا سەرپ قىلىدىغان، گۈزەل ئەخلاق بىلەن كۆن كەچۈرىدىغان پەرزەنتتۇر» دەپ تەرىپلىگەن.

ئەھمەد ئىبنى نەزر ھىلالىي دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى نەقىل قىلىدۇ: مەن سۇفيان ئىبنى ئۇيەينەنىڭ سورۇنىدا ئىدىم. مەسچىتكە بىر كىچىك بالا كىرگەندە، كىشىلەر ئۇنىڭ كىچىكلىكىگە قاراپ، ئانچە ئېتىبار بەرمىدى. سۇفيان: «ئىلگىرى سىلەرمۇ ئەنە شۇنداق (كاپىر) ئىدىڭلار، كېيىن ئاللاھ سىلەرگە (ئىماننى) ئىلتىپات قىلدى»[247] دېگەن ئايەتنى ئوقۇدى. ئاندىن: «ئى نەزر! كاشكى، سەن مېنىڭ ئون ياش ۋاقتىمدىكى ھالىتىمنى كۆرگەن بولساڭ ئىدىڭ، ئېگىزلىكىم بەش غېرىچ، يۈزۈم خۇددى تىللادەك پارقىراق، ئۆزۈم گويا ئوت يالقۇنىدەك ئىدىم. كىيىملىرىم كىچىك، يەڭلىرىم قىسقا،

[247] سۈرە نىسا، 94 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئېتىكىم بەدىنىمگە ماس، كەشىم چاشقانىنىڭ قۇلىقىدەك ئىدى. زۆھرىي ۋە ئەمر ئىبنى دىنارەدەك شەھرىمىزدىكى كاتتا ئۆلىمالارنىڭ دەرسىگە قاتنىشاتتىم ۋە ئۇلارنىڭ ئاربىسىدا مىختەك، مەزمۇت ئولتۇراتتىم. سىياھدانلىرىم ياڭاق چوڭلۇقىدا، قەلەم قۇتلىرىم بادامەدەك، قەلەملىرىم بانانغا ئوخشايتتى. سورۇنغا كىرسەم، ئۇلار: ‹كىچىك شەيخكە ئورۇن بېرىڭلار، كىچىك شەيخكە ئورۇن بېرىڭلار!› دېيىشەتتى» دەپ تەبەسسۇم قىلدى.

يۇقىرىدا بايان قىلغىنىمىزدەك، بالىنىڭ ئەقىللىق ئىكەنلىكى ئۇنىڭ ئۇلۇغۋار ئىشلارنى تاللىشىدىن بىلىنىدۇ. ئويناۋاتقان بالىلار ئارىسىدا ھېممەتلىك بولغانلىرى: «كىم مەن بىلەن بىر سەپتە تۇرىدۇ؟» دەيدۇ، ھېممەتسىزلىرى: «مېنى قايسىڭلار ئاراڭلارغا قېتىۋالسىلە؟» دەپ سورايدۇ.

ئەخمەق بالىلار ھەققىدە

بەزىلەر مۇنداق دەيدۇ: «ئەخمەقلىق تۇغما ئاجىزلىق بولۇپ، ئۆزگەرمەيدۇ؛ ئەمما يەڭگىلتەكلىك ۋە بوشاڭلىق ئاياللارغا كۆپ ئارىلىشىشتىن كېلىپ چىقىدۇ، لېكىن ۋاقىت ئۆتكەنسېرى يوقىلىپ كېتىشى مۇمكىن». شائىرلار مۇنداق دېگەن:

گەر تەندە بولسىمۇ ئېغىر كېسەللىك،
تېۋىپلار ھامىنى تاپار بىر مەلھەم.
ۋە لېكىن كېسەللىك بولسا ئەقىلدە،
شىپاسى، داۋاسى تېپىلماس ھېچ ھەم.

بىر ئادەم قۇرئان ئۆگىنىۋاتقان ئوغلىدىن:

— قايسى سۈرىگە كەلدىڭ؟ — دەپ سورىغاندا، ئوغلى:

— «لا أقسم بهذا البلد ووالدي بلا ولد» (بۇ شەھەر بىلەن ۋە بالىسىز ئاتام بىلەن قەسەم قىلىمەن) دېگەن سۈرىگە كەلدىم،

— دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.[248] بۇنى ئاڭلىغان ئاتىسى:

— توغرا دەيسەن، سەندەك بالىسى بولغان كىشىگۇ زادى بالىسىز ھېسابلىنىدۇ، — دەپتۇ.

بىر ئادەم ئوغلىنى ئۈزۈنلۈقى 20 گەز كېلىدىغان ئارغامچا ئالغىلى ئەۋەتىپتۇ. ئوغلى يولنىڭ يېرىمىغا بارغاندا قايتىپ كېلىپ:

— دادا، ئارغامچىنىڭ توملۇقى قانچىلىك بولسۇن؟ — دەپ سوراپتۇ. دادىسى:

— سېنىڭدىن تارتقان مۇشەققىتىمنىڭ توملۇقىدا بولسۇن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بىر سەھرالىق ئەرەبتىن ئوغلىنىڭ ئەھۋالى سورالغاندا، ئۇ: «ئوغلۇم زامانىمىزغا كەلگەن بىر ئازاب، سەۋر قىلغۇسىز بىر مۇسىبەتتۇر» دەپ ئېچىنىپتۇ.

يەزىد ئىبنى مۇئاۋىيەنىڭ ئوغلىنىڭ بۇركۈتى ئۈچۈپ كەتكەندە، ئۇ بۇركۈتنى قېچىپ كەتمىسۇن دەپ دەمەشىق شەھىرىنىڭ بارلىق دەرۋازىلىرىنى تاقاشقا بۇيرۇق چۈشۈرگەن ئىكەن.

ھامىد ئىبنى ئابباسنىڭ بىر دوستى كېسەل بولۇپ يېتىپ قالغاندا، ئۇنى يوقلاپ كېلىش ئۈچۈن ئوغلىنى ئەۋەتىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا مۇنداق نەسىھەت قىپتۇ: «كېسەلنىڭ يېنىغا كىرگىنىڭدە، سەل ئېگىزرەك يەردە ئولتۇرغىن ۋە ئۇنىڭدىن: ‹ئەھۋالىڭىز قانداقراق؟› دەپ سورىغىن. ئەگەر ئۇ: ‹ماۋۇ - ماۋۇ يەرلىرىم ئاغرىۋاتىدۇ› دېسە، ‹ئىنشائاللاھ ساقىيىپ كېتىسىز› دېگىن. ئۇنىڭدىن كېيىن: ‹قايسى تېۋىپلارغا كۆرۈندىڭىز؟› دەپ سورىغىن. ئۇ: ‹پالانى - پوكۈنى تېۋىپقا› دېسە: ‹ياخشى بوپتۇ، ئۇ ھەقىقەتەن ئۇستا تېۋىپ› دېگىن. ئاندىن يەنە: ‹قايسى تاماقنى كۆڭلىڭىز تارتىۋاتىدۇ؟› دەپ سورىغىن. ئەگەر: ‹پالانى - پوكۈنى

[248] بۇ بالا «سۈرە بەلەد»نىڭ: ﴿لَآ أُقۡسِمُ بِهَٰذَا ٱلۡبَلَدِ ١ وَأَنتَ حِلُّۢ بِهَٰذَا ٱلۡبَلَدِ ٢ وَوَالِدٖ وَمَا وَلَدَ ٣﴾ دېگەن ئايىتىنى خاتا ئوقۇپ قويغان بولۇپ، شۇنىڭ بىلەن مەنىسى پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كەتكەن.

تاماقنى› دېسە، ‹ئۇ تاماق كېسىلىگىزگە ناھايىتى پايدىلىق. مەن ئۆيگە بېرىپ ئەكېلىپ بېرەي› دېگىن».

ئوغلى كېسەلنى يوقلاپ بېرىپ، ئۆزىگە ئېگىز ئورۇن ئىزدەپ، چىراغپايناكقا ئۇستىگە چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ. شامدان ئۆرۈلۈپ، ئاغرىق كىشىنىكقا مەيدىسىگە چۈشۈپ، ئۇنى تېخىمۇ قاتتىق ئاغرىتىپ قويۇپتۇ. ئاندىن ئوغۇل يەردە ئولتۇرۇپ:

— ئەھۋالىگىز قانداقراق؟ — دەپ سوراپتۇ. كېسەل كىشى ئېغىر نەپەس ئېلىپ تۇرۇپ:

— ئۆلۈپ كېتىدىغان ئوخشايمەن، — دېگەنكەن، ئوغۇل:

— ئىنشائاللاھ ساقىيىپ كېتىسىز، — دەپتۇ. ئاندىن:

— قايسى تېۋىپلارغا كۆرۈندىگىز؟ — دەپ سوراپتۇ. كېسەل كىشى ئاچچىقىدا:

— ئەزرائىلغا، — دېگەنكەن، ئوغۇل:

— ياخشى بوپتۇ، ئۇ ھەقىقەتەن ئۇستا تېۋىپ، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان كېسەلنىڭ جان - جەھلى چىقىپتۇ. ئاخىردا ئوغۇل:

— قايسى تاماقنى كۆڭلىگىز تارتىۋاتىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. كېسەل كىشى:

— زەھەرنى، — دېگەنكەن، ئوغۇل:

— ئۇ تاماق كېسىلىگىزگە ناھايىتى پايدىلىق. مەن ئۆيگە بېرىپ ئەكېلىپ بېرەي، — دەپتۇ.

ئۆز ئەۋلادلىرىم ۋە مۇسۇلمان بالىلارغا نەسىھەتىم

ئى پەرزەنتلىرىم ۋە مۇسۇلمان بالىلار! ئاللاھنىڭ نامى بىلەن ئۆسۈپ يېتىلىڭلار، ئاللاھنىڭ بەرىكىتى بىلەن يۇرۇڭلار! ئالدىڭلاردىكى يوللار ئۇزۇن ۋە مۇشكۇل. بۇ ھايات سەپىرىدە ئۇنتۇلدۇرۇلغان سۈننەتلەرنى قايتا جانلاندۇرۇش ۋەزىپىسى سىلەرنى كۈتۈپ تۇرماقتا. رەببىڭلار بىلەن تۇزگەن ئەھدەڭلارنى تېخىمۇ مۇستەھكەملەپ، ئاللاھنىڭ سادىق ئەسكەرلىرىدىن بولۇپ، مۇقەددەس دىنىمىزنى ئالىي قىلىش ۋە يەر يۈزىگە تارقىتىش ئۈچۈن تىرىشىڭلار. ئىنسانلارغا ھەقىقەتنى يەتكۈزمىگۈچە كۆڭلۈڭلار ئارام تاپمىسۇن. ئىلىم، ئەمەل، ئەخلاق ۋە ئېتىقاد جەھەتتىن ئىسلامنىڭ ئالىي پەللىسىگە يېتىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىڭلار. شۇنى ئۇنتۇماڭلاركى، ھەقىقىي بەخت - سائادەت ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشتا، ھەقىقىي ئىززەت - ھۆرمەت ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشتە.

بىلىڭلاركى، ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىغا بىپەرۋالىق قىلغان كىشى بۇ دۇنيادا خار بولىدۇ، ئاخىرەتتە بولسا ئۇنىڭ دوزاخ ئوتىدىن باشقا نېسىۋىسى بولمايدۇ. جازا - مۇكاپات ھەر كىمنىڭ ئەملىگە يارىشا بېرىلىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «پەرۋەردىگارىڭ بەندىلەرگە زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەستۇر»[249].

ئاللاھنىڭ قانۇنىيەتلىرى يۇز - خاتىرە قىلمايدۇ، ھېچكىمگە يانباسمايدۇ. سىلەر ھازىر ھاياتلىق يولىنىڭ

[249] سۈرە فۇسسىلەت، 47 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

باشلانغۇچ پەللىسىدە تۇرۇۋاتىسىلەر، سىلەرنىڭ قولۇڭلاردا زور پۈرسەتلەر بار. شۇڭا، تۆت كۈنلۈك بۇ پانىي دۇنيانىڭ ئەرزىمەس ھەۋەسلىرىگە ئالدانماي، ئۆلۈم ۋە ئاخىرەت ھېسابىنىڭ تولىمۇ يېقىن ئىكەنلىكىنى كۆز ئالدىڭلارغا كەلتۈرۈپ، ئاللاھقا ھەقىقىي تەقۋادارلىق قىلىڭلار. ياخشىلىقلارنى ئۆز نېمىتى بىلەن كامالىغا يەتكۈزىدىغان ئۇلۇغ ئاللاھقا چەكسىز ھەمدۇسانالار بولسۇنكى، ياخشىلىق يولىدا سىلەرگە ھەر زامان سالىھ ھەمراھلار باردۇر. دۇنيانىڭ غېرىبلىقى قانچىلىك قاتتىق بولسىمۇ، ئاللاھقا ھەقىقىي باغلانغان، ئۇنىڭغا سەممىي قەلب بىلەن يۈزلەنگەن ۋە ھەر ئىشتا تەۋەككۈل قىلغان كىشى ھەرگىز ھالاك بولمايدۇ. ئاللاھقا دۇئا قىلىشتا بوشىشىپ قالماڭلار. ھەربىرىڭلار مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزىنى قەلبىدە ساقلىسۇن: «مۇسا ئېيتتى: ‹ئۇلار ئىزىمنى قوغلىشىپ كېلىۋاتىدۇ، پەرۋەردىگارىم! سېنى رازى بولسۇن دەپ بۇ يەرگە ئالدىراپ كەلدىم›»[250].

گەرچە يېشىڭلار كىچىك بولسىمۇ، ئەقىل - پاراسىتىڭلار كۈندىن - كۈنگە يېتىلمەكتە. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، ئەتراپىڭلاردىكى ئىنسان ۋە جىنلاردىن بولغان شەيتانلار سىلەرنى توغرا يولدىن ئازدۇرۇشقا ئۇرۇنماقتا. ئۇلارنىڭ ھىيلە - مىكىرلىرىدىن ھەر ۋاقىت ھوشيار بولۇڭلار. ئاسمان ۋە زېمىنىنىڭ رەببى بولغان ئاللاھتىن ياردەم ۋە ھىدايەت تىلەڭلار. بۇ ئۇممەتنىڭ شان - شەرىپىنى قايتا قولغا كەلتۈرۈشتە سىلەرنىڭ رولۇڭلار ئىنتايىن مۇھىم. كېلەچەك ئىسلامغا مەنسۇپتۇركى، ئىسلام بارلىق باتىل دىنلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلىپ، ئۈستۈنلۈككە ئېرىشىدۇ. ئاللاھنىڭ مۇئمىن بەندىلىرىگە بەرگەن ۋەدىسىگە قەتئىي ئىشىنىڭلار، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ھۆرمەتلىك ساھابىلىرىنىڭ يولىنى مەھكەم تۇتۇڭلار، خالىد ئىبنى ۋەلىد ۋە سالاھىددىن ئەييۇبىيەك ئۇلۇغ قوماندانلارنىڭ روھىنى ئۆزۈڭلاردا قايتا جانلاندۇرۇپ، ئىسلام تارىخىنىڭ يېڭى سەھىپىلىرىگە نۇرانە قەلەملىرىنى پۈتۈڭلار. بولمىسا، شەرەپلىك

[250] سۈرە تاھا، 84 - ئايەت.

ئىسلامنىڭ بۇيرۇق - تەلەپلىرىنى ئۇنتۇغانلىقى ئۈچۈن ھالاك بولغان قەۋم ۋە مىللەتلەرگە ئوخشاش، بىزمۇ ھالاك بولۇپ يوقىلىشىمىز، كېيىنكى ئەۋلادلارمۇ بىزنىڭ تارىخىمىزدىن ئۆلگىلىك ئىزلارنى تاپالماسلىقى مۇمكىن. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئۇلار ئۆزلىرىگە قىلىنغان نەسىھەتنى ئۇنتۇغان چاغدا، ئۇلارغا (سىناش ئۈچۈن) پاراۋانلىقنىڭ ھەممە ئىشىكلىرىنى ئېچىۋەتتۇق، ئۇلار تاكى ئۆزلىرىگە بېرىلگەن نېئىمەتلەردىن (كۆرەڭلەپ) خۇشال - خۇرام تۇرغاندا (ئۇلارنى ئۇشتۇمتۇت جازالىدۇق)، ئۇلار ھەسرەتتە قالدى. زۇلۇم قىلغان قەۋمنىڭ يىلتىزى قۇرۇتۇلدى (يەنى ئۇلار پۈتۈنلەي ھالاك قىلىندى). جىمى ھەمدۇسانا (پەيغەمبەرلىرىگە ياردەم بېرىپ، كۇففارلارنى ھالاك قىلغانلىقى ئۈچۈن) ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا خاستۇر»[251].

شۇ سەۋەبتىن، ئاللاھ تائالا بىزنىڭ ئۆزىنى ئۇنتۇپ قېلىشىمىزدىن قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر ئاللاھنى ئۇنتۇغان، شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ ئۇلارغا ئۆزلىرىنى ئۇنتۇلدۇرغان كىشىلەردەك بولماڭلار، ئەنە شۇلار پاسىقلاردۇر»[252].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېيتقاندەك، دىن — سەمىمىيەتتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، مەنمۇ سىلەرگە سەمىمىيەت بىلەن شۇنى تەكىتلەيمەنكى، بارلىق ھەقىقەت، توغرىلىق ۋە ھىدايەت ئاللاھ تەرەپتىندۇر. ئۇنىڭ پايدىسى سىلەرگە، خاتالىقى ماڭا ئائىتتۇر. بىز پەقەت ئاللاھتىنلا ياردەم سورايمىز، ئۇنىڭغىلا تايىنىمىز، بارلىق كۈچ - قۇۋۋەت پەقەت ئاللاھقا خاستۇر.

[251] سۈرە ئەنئام، 44 - ئايەت.

[252] سۈرە ھەشر، 19 - ئايەت.

خاتىمە

بىزنىڭ زايە قىلغۇدەك ۋاقتىمىز يوق. كېلىڭلار، ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش يولىدا بىرلىكتە ھەربىكەت قىلايلى ۋە تىرىشچانلىق كۆرسىتەيلى. ھەربىرىمىز ئۆلۈم كېلىشتىن بۇرۇن ئاللاھقا سۇنغۇدەك ياخشى ئەمەللەرنى تەييارلاشقا تولىمۇ موھتاج. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئى مۇئمىنلەر! ئاللاھتىن قورقۇڭلار، ھەر ئادەم ئەتە (يەنى قىيامەت كۈنى) ئۈچۈن (ياخشى ئەمەللەردىن) نېمىلەرنى تەييارلىغانلىقىغا قارىسۇن، ئاللاھتىن قورقۇڭلار، ئاللاھ ھەقىقەتەن قىلىۋاتقان ئىشىڭلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر»[253].

پەرزەنتلىرىمىزنى توغرا يول ئۈستىدە تەربىيەلەش ھەربىر ئاتا - ئانىنىڭ ئۈستىدىكى پەرز ئەين بولۇپ، ئەگەر بىلسەك، بىزنىڭ ئۈستىمىزدىكى بۇ مەجبۇرىيەت تولىمۇ ئېغىر ۋە مۇشكۈلدۇر. قىيامەت كۈنى رەببىمىزنىڭ دەرگاھىدا بۇ ھەقتە ھېساب بەرمەي تۇرۇپ بىر قەدەممۇ ئالالمايمىز. شۇڭلاشقا، پۇشايمان قىلغانغا ئورنىغا كەلمەيدىغان ۋە ئەمەللىرىمىزنى تۆزىتىشكە پۇرسەت بېرىلمەيدىغان شۇ كۈنىنىڭ كېلىشىدىن بۇرۇن، ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلايلى. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ياخشى ئىش قىلىدىكەن، پايدىسى ئۆزىگىدۇر، كىمكى يامان ئىش قىلىدىكەن زىيىنىمۇ ئۆزىگىدۇر. پەرۋەردىگارىڭ

[253] سۈرە ھەشر، 18 - ئايەت.

بەندىلەرگە زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەستۇر»[254].

ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «بەزى ئالىملار مۇنداق دېگەن: ‹ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋە تائالا قىيامەت كۈنى پەرزەنتتىن ئاتىسى ھەققىدە سوئال - سوراق قىلىشتىن بۇرۇن، ئاتىدىن پەرزەنتنى ھەققىدە سوئال - سوراق قىلىدۇ. چۈنكى، ئاتىنىڭ پەرزەنتنى ئۈستىدە ھەققى بولغىنىدەك، پەرزەنتنىڭمۇ ئاتىسى ئۈستىدە ھەققى باردۇر›.

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ‹ئىنسانىنى ئاتا - ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق›[255]؛

‹ئى مۇئمىنلەر! ئۆزۈڭلارنى ۋە بالا - چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان دوزاختىن ساقلاڭلار›[256]. ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: ‹ ئۇلارغا ئىلىم ۋە ئەدەپ - ئەخلاق ئۆگىتىڭلار›؛

‹ئاللاھقا ئىبادەت قىلىڭلار، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەڭلار، ئاتا - ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىڭلار›[257].

نوئمان ئىبنى بەشىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نەقىل قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ‹پەرزەنتلىرىڭلار ئارىسىدا ئادىل بولۇڭلار، پەرزەنتلىرىڭلار ئارىسىدا ئادىل بولۇڭلار!›[258] دەپ قايتا - قايتا تەكىتلىگەن.

كىمكى پەرزەنتلىرىگە پايدىلىق ئىلىملەرنى ئۆگىتىشكە سەل قاراپ، ئۇلارنى ئۆز مەيلىگە قويۇپ بەرسە، ئۇلارغا چوڭ زىيانكەشلىك قىلغان بولىدۇ. نۇرغۇن پەرزەنتلەرنىڭ يولدىن چىقىپ كېتىشى ئەمەلىيەتتە ئاتا - ئانىلارنىڭ تەربىيەدىكى بىپەرۋالىقى ۋە دىنىنىڭ پەرز - سۇننەتلىرىنى ئۆگەتمەسلىكتىن

[254] سۈرە فۇسسىلەت، 46 - ئايەت.

[255] سۈرە ئەنكەبۇت، 8 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[256] سۈرە تەھرىم، 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[257] سۈرە نىسا، 36 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[258] مۇسنەدى ئەھمەد، 17693 - ھەدىس؛ سۇنەن نەسائىي، 3627 - ھەدىس؛ سۇنەن ئەبى داۋۇد، 3062 - ھەدىس.

كېلىپ چىققان. ئۇلار بالىلىرىنى كىچىك ۋاقتىدىلا زايە قىلغانلىقى ئۈچۈن، بالىلىرى چوڭ بولغاندا ئۆزلىرىگىمۇ، ئاتا - ئانىلىرىغىمۇ ھېچقانداق پايدا يەتكۈزەلمەيدىغان ئادەم بولۇپ قالىدۇ. بىر ئاتا بالىسىنىڭ ئۆزىنى قاقشاتقانلىقىغا كايىغاندا، بالىسى: ‹ئى ئاتا! كىچىك ۋاقتىمدا سەن ماڭا كۆڭۈل بۆلمىگەن ئىدىڭ، مېنىڭ تەربىيەم بىلەن كارىڭ بولمىغان ئىدى، شۇڭا ھازىر مەن سېنى قاقشىتىۋاتىمەن› دەپ جاۋاب بەرگەن ئىكەن».

كىشىلەر، بولۇپمۇ ئىسلامىي ئويغىنىش ھەرىكىتىنىڭ ئەزالىرى ئىسلامىي تەربىيەنىڭ ئاساسلىرى ۋە نېگىزلىك پىرىنسىپلىرىنى ياخشى ئۆگىنىشى لازىم. بىز بۈگۈن ئېغىر سىناقلار ۋە مۇرەككەپ مەسىلىلەرگە دۇچ كېلىۋاتىمىز. بولۇپمۇ پەرزەنت تەربىيەسىدە زامانىۋى قىيىنچىلىقلارنى باشتىن كەچۈرۈۋاتىمىز. بۇ مەسىلىلەر نېمە ئۈچۈن بەزى ياشلارنىڭ: «سىلەر گۈناھ - مەسىيەتلەردىن قورقىدىكەنسىلەر، لېكىن مەن ئىمانىمدىن مەھرۇم قېلىشتىن ئەنسىرەيمەن»، «گۈناھكارلارغا ئەمەس، بەلكى ئىتائەتچانلارغا ھەيران قالىمەن»، «سىلەر يامغۇر يېغىشىنى كۈتۈۋاتىسىلەر، لېكىن مەن ئازاب چۈشۈشىنى كۈتۈۋاتىمەن» دېگەندەك سۆزلەرنى قىلىۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

ئىسلام خۇددى دەسلەپتە غېرىبلىق بىلەن باشلانغاندەك، بۈگۈن يەنە شۇ غېرىبلىققا قايتتى. دىنىي تەلىماتلارغا ئاسىيلىقلار ۋە ئىنسانىنى ھالاك قىلغۇچى گۈناھ - مەئسىيەتلەر كۈندىن - كۈنگە كۆپەيمەكتە. شۇنىڭ ئۈچۈن، مەنپەئەتلىك ئىشلارنى قولغا كەلتۈرۈش ۋە زىيانلىق ئىشلاردىن ساقلىنىشتا ئاللاھقىلا تەۋەككۈل قىلىش، ئۇ زاتتىن توختىماي يارەدەم سوراش ۋە ئۇنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىد ئۈزمەسلىك بىلەن بىرگە، شەرىئەت كۆرسەتكەن سەۋەب - ۋاسىتىلەرنى قوللىنىشقىمۇ سەل قارىماسلىق كېرەك. سەۋەب قانۇنىيەتلىرىنى تەرك ئېتىش ئەمەلىيەتتە تەۋھىدنى چۈشەنمەسلىكتۇر، چۈنكى سەۋەبلەرنى ياراتقۇچى زات ئۇلارنى بىكار قىلىۋېتىشكە قادىردۇر.

ياخشىلىققا مۇيەسسەر بولغان كىشى ئاللاھقا چەكسىز ھەمدۇسانا ئېيتسۇن، ئۇنىڭدىن مەھرۇم قالغان كىشى پەقەت ئۆزىنىلا ئەيىبلىسۇن. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرگە (يەنى جېنىڭلار ياكى مېلىڭلارغا) ھەرقانداق بىر مۇسىبەت يەتسە، ئۇ سىلەرنىڭ قىلغان گۇناھىڭلار تۈپەيلىدىن كەلگەن بولىدۇ، ئاللاھ نۇرغۇن گۇناھىڭلارنى ئەپۇ قىلىدۇ (ئەپۇ قىلمايدىغان بولسا، بالا ۋە مۇسىبەتتىن ھېچ قۇتۇلماس ئىدىڭلار). (ئى مۇشرىكلار!) سىلەر زېمىندا ئاللاھنىڭ ئازابىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر، سىلەرگە ئاللاھتىن باشقا ھېچ ئىگە ۋە مەدەتكار يوق»[259].

رەببىڭلارنىڭ دەرگاھىدىكى ئۇلۇغ نېئمەتلەرگە چىن قەلبىڭلاردىن ئىنتىلىڭلار، بېرىلگەن نېئمەتلەرگە شۈكۈر قىلىڭلار، شۇندىلا ئاللاھ تائالا سىلەرگە تېخىمۇ زىيادە قىلىپ بېرىدۇ. ئاللاھقا ھەقىقىي تەقۋادارلىق قىلىڭلار، ئىسلامغا مەھكەم تۇتقا سۈپىتىدە چىڭ ئېسىلىڭلار، گۇناھ - مەسىيەتتىن يىراق تۇرۇڭلار، چۈنكى تېنىڭلار دوزاخ ئوتىغا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. ئۇنتۇماڭلاركى، ئەتە ئاللاھنىڭ ئالدىدا ھېساب بېرىسىلەر، سەل قارىغان ئىشلىرىڭلارغا پۇشايمان قىلىسىلەر ۋە قىلغان ھەربىر ئەمەللىرىڭلارغا مۇناسىپ جازا ياكى مۇكاپات ئالىسىلەر. بۇ كۈندە زالىملار ئۆزىنىڭ قانداق مەيدانىدا تۇرۇپ ھېساب بېرىۋاتقانلىقىنى ۋە ئورنىنىڭ قەيەردە بولىدىغانلىقىنى بىلىپ قالىدۇ.

ئى ئاللاھ! بارلىق ئىشلىرىمىزنىڭ ئاقىۋىتىنى خەيرلىك قىلىپ بەرگىن، بىزنى دۇنيانىڭ خارلىقى ۋە ئاخىرەتنىڭ ئازابىدىن ساقلىغىن.

دۇئايىمىزنىڭ خاتىمىسىنى پۈتكۈل ئالەملەرنىڭ رەببى بولغان ئاللاھقا ھەمدۇسانا ئېيتىش بىلەن ئاخىرلاشتۇرىمىز.

---

[259] سۈرە شۇرا، 30 – 31 - ئايەتلەر.